พุทธวจน

๑

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

วัดนาป่าพง

พุทธวจน

๑

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

วัดนาป่าพง

พุทธวจน ๑

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ (ภาคต้น)

เลขมาตรฐานประจำหนังสือ ๙๗๘-๙๗๔-๐๔-๗๒๓๒-๒

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโฆษณ์ (เวบไซด์ www.buddhakos.org)
ร่วมกับ คุณณัฏฐนันท์ ฉวีวงษ์ และศิษย์วัดนาป่าพง
โดยเจตนา *ร่วมเผยแผ่คำสอนและ ธรรมวินัย ที่ถูกต้อง*
ตามพุทธประสงค์ เพื่อความไม่เสื่อมของพระพุทธศาสนา

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

พิมพ์ครั้งที่ ๒ .... ๒๕๕๓ จำนวน ..,๐๐๐ เล่ม

พุทธวจน

วัดนาป่าพง

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

กองตำราคณะธรรมทาน ธรรมทานมูลนิธิ แปลและร้อยกรอง

ปรับปรุงโดย

คณะงานธรรม วัดนาป่าพง ปทุมธานี

๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนา ในกุศลเจตนาครั้งนี้ เป็นอย่างยิ่ง ที่จะได้สร้างเหตุปัจจัยอันเป็นไปเพื่อความเจริญ และความมีอายุยืนยาวแห่งพุทธวจน ด้วยการสืบสายถ่ายทอดคำสอนที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ในส่วนอริยสัจสี่ อันเป็นชั้นโลกุตตระ สู่เทคโนโลยีอนาคต สมดังพุทธประสงค์ที่ต้องการให้มีผู้นำคำสอนของพระองค์ไปศึกษาประพฤติปฏิบัติ เพ่งพิสูจน์ข้ออรรถข้อธรรม เพื่อให้เห็นแจ้งเป็นปัจจัตตัง และขยันในการถ่ายทอด บอกสอนกันรุ่นต่อรุ่น สืบ ๆ กันไป

ด้วยเหตุปัจจัย ที่คณะศิษย์งานธรรมทุก ๆ ท่านได้มุ่งมั่น ร่วมแรงร่วมใจ ตรวจแก้ ปรับปรุง ต่อยอด ผลงานอันเป็นนอมตะงานธรรมการแปลพระไตรปิฎก จากพระบาลีเดิมโดยตรง เฉพาะในส่วนพุทธวจนที่ไม่ปะปนความเห็นผู้ใด ซึ่งได้มาด้วยประสบการณ์จากการประพฤติปฏิบัติตามธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ด้วยความมานะบากบั่นที่ต่อเนื่องยาวนาน และการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดลออ ของท่านพุทธทาส ประกอบกับคณะสหายธรรมของท่านนั้น จึงขอให้คณะศิษย์ และผู้สนับสนุนทุนทรัพย์ อีกทั้งผู้ได้ศึกษาทุกท่าน ได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จยังพระนิพพาน สมดังความปรารถนา ตามกำลังและเหตุปัจจัยที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้ว ด้วยเทอญ.

พระคึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล

๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

คำปรารภ

ทางคณะศิษย์งานธรรม วัดนาป่าพง ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ความสำคัญในคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยตรง จึงได้จัดทำหนังสือชุด พุทธวจน ขึ้น โดยมี “พุทธวจน ๑” เป็นเล่มแรก ซึ่งได้ปรับปรุงความเห็นในเชิงอรรถบางส่วน ตรวจแก้ไขคำผิด จากต้นฉบับเดิม คือ หนังสือขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ (ที่ถูกนำพิมพ์ลงในเว็บไซต์ www.buddhadasa.in.th) และทำเป็นต้นฉบับสำหรับการทำหนังสือในรูปแบบซีดี เพื่อให้คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ถูกถ่ายทอด ให้ยืดยาวไกลไปสู่ยุคอนาคต ด้วยความหลากหลายรูปแบบของการสื่อสาร อันจะเป็นประโยชน์ต่อนักปฏิบัติธรรม หรือ ผู้ที่ต้องการศึกษาในแก่นคำสอนแท้จริงของพุทธศาสนาที่ออกจากพระโอษฐ์ของ พระองค์เอง เพื่อบรรเทาความบิดเบือน เพิ่มเติม หรือตัดทอนในคำสอนของพระองค์ ดังที่ได้ตรัสห้ามไว้มิให้บัญญัติเพิ่ม หรือเพิกถอนในสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้ และ สนับสนุน ยกชูประเด็นพุทธประสงค์ ที่ต้องการให้สนใจศึกษาเฉพาะคำตรัสของพระองค์เอง โดยเว้นความสนใจในคำที่คนแต่งขึ้นใหม่ แม้จะมีความไพเราะ สละสลวย หรือเป็นคำกล่าวของสาวกก็ตาม ซึ่งจะถูกจัดเป็นบริษัทที่เลิศที่สุด และยังเป็นเหตุให้สามารถเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ ได้บรรเทาความสงสัยในธรรมหลายประการที่เคยสงสัยเสียได้ อันเกิดจากความแตกต่างกันในความเห็นคำพูด ของระดับสาวกตั้งแต่ หลังพุทธกาลถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความเห็นและคำพูดในธรรมะ อันเป็นมรรควิธีและปฏิปทาที่ผิดแผกแตกต่างไปจากที่พระองค์เคยบอกสอนเอาไว้ กลายเป็นสิ่งปนเปื้อนแปลกปลอม ที่แฝงมา โดยเพิ่มขึ้นหรือถูกตัดทอนไปทีละเล็กละน้อยจากของเดิม ซึ่งโดยความเป็นจริงทรงยืนยัน ในความครบถ้วนบริสุทธิ์ บริบูรณ์ หมดจดในธรรมะที่ตรัสไว้ ด้วยเพราะความเป็นสัพพัญญู คือ ผู้ที่รอบรู้ในทุกเรื่อง ซึ่งระดับสาวกแม้เป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญา ก็ไม่เชี่ยวชาญหรืออาจทำให้เสมอเหมือนได้ (ดังที่ตรัสไว้ในเรื่องความเสมอกันของพระองค์กับสาวกในวิมุตติ แต่แตกต่างกันในความรู้ในความรู้แจ้ง และความฉลาดในมรรควิธี ส่วนสาวกทุกระดับ เป็นเพียงมรรคานุคา คือ ผู้เดินตามมรรค เท่านั้น)

จึงด้วยความเคารพ เทิดทูนเหนือเศียรเกล้า ในพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น คำกล่าวในมรรควิธีอันเป็นแบบใหม่ต่าง ๆ ที่ถูกปรุงแต่งขึ้นในระยะหลังจึงควรถูกจัดไว้ในระดับแห่งฐานะ เพียงความเห็นของบุคคลนั้น ๆ เท่านั้น มิควรถูกนำมาตีเสมอเหมือน คำตรัสของผู้เป็นสัพพัญญู ทั้งนี้เพื่อความยั่งยืนถาวร และลดทอนความเสื่อมแห่งพุทธวจน

ด้วยเหตุดังที่กล่าวข้างต้น ในนามคณะศิษย์งานธรรม วัดนาป่าพงจึงดำริจัดทำหนังสือ พุทธวจน ขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและปฏิบัติ ออกสู่สาธารณชนเพื่อเป็นธรรมทาน

คณะศิษย์งานธรรม วัดนาป่าพง ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่ง ต่อท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ที่ให้ความเมตตาใช้ความรู้ความสามารถ ทั้งในทางภาคปฏิบัติ และความคล่องแคล่วในหลักพุทธวจน รับเป็นที่ปรึกษาในการตรวจแก้ข้อผิดพลาดทั้งหลาย ทั้งในส่วนคำศัพท์ ข้อความอ้างอิง เชิงอรรถ และระเบียบแห่งถ้อยคำต่าง ๆ ของคำสอนอันเป็นชั้นโลกุตตระ ซึ่งเป็นสิ่งยืนยันว่าพระธรรมคำสอนนั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และให้ผลอันประเสริฐจริง ตลอดระยะการทำงาน อันมีช่วงเวลาที่จำกัด สิ่งที่ได้ประจักษ์แก่คณะทำงานทุกคน คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท อย่างไม่ห่วงต่อสุขภาพและความเหน็ดเหนื่อย เพื่อให้ได้อรรถ อันละเอียดลออแห่งความหมาย และแหล่งที่มาของข้อความในพระไตรปิฎก โดยแปลตรงจากพระบาลีเดิม อย่างถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด เป็นขวัญกำลังใจอย่างยิ่ง ต่อการร่วมแรงร่วมใจของคณะทำงาน จนสำเร็จเป็นรูปเล่มได้ตามเวลา คณะศิษย์ ฯขอน้อมรับนำปณิธานและความมุ่งมั่นของท่านพระอาจารย์ ไปเป็นแบบอย่างสำหรับการประพฤติปฏิบัติตลอดไป.

คณะศิษย์งานธรรม

๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๐

การร้อยกรองและจัดทำหนังสือเล่มนี้

อุทิศ

เป็นถามพลี แด่บรรดาพระอรหันตสาวก

ของพระผู้มีพระภาคเจ้า

และ

เพื่อเป็นกำลังใจและแนวทาง แด่เพื่อนสัตว์ผู้ขุดค้นขุมทรัพย์

ใจความสำคัญ

เป็นคำชี้ขุมทรัพย์ที่ตรัสเอง ไม่มีคำเรียบเรียงของผู้แต่งคละปน เพราะเป็นที่รวบรวมเฉพาะพระพุทธวจนะ ที่ตรัสขนาบและชี้ชวนไว้ด้วยพระองค์เอง จากพระไตรปิฎกล้วน เลือกเก็บเอามาร้อยกรองให้เป็นหมวดหมู่ ติดต่อกันตามลำดับ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาของผู้ขุดค้นขุมทรัพย์ เพื่อเป็นกำลังใจของผู้เหน็ดเหนื่อยในการขุดค้นขุมทรัพย์ และเพื่อเป็นเครื่องกลับตัวของผู้ที่ขุดค้นขุมทรัพย์อยู่ในวิธีที่นอกทาง เป็นส่วนพิเศษ.

-ผู้รวบรวม.

มีปทานุกรมคำสำคัญ ลำดับหมวดธรรม อยู่ท้ายเล่ม.

ขุมทรัพย์ จากพระโอษฐ์

อักษรย่อ

(เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก)

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.	สตฺตก. อํ.	สัตตกนิบาต	อังคุตตรนิกาย
ภิกขุนี. วิ.	ภิกขุนีวิภังค์	”	อฏฺฐก. อํ.	อัฏฐกนิบาต	”
มหา. วิ.	มหาวัคค์	”	นวก. อํ.	นวกนิบาต	”
จุลฺล. วิ.	จุลลวัคค์	”	ทสก. อํ.	ทสกนิบาต	”
ปริวาร.วิ.	ปริวารวัคค์	”	เอกาทสก. อํ.	เอกาทสกนิบาต	”
สี. ที.	สีลักขันธวัคค์	ทีฆนิกาย	ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย
มหา. ที	มหาวัคค์	”	ธ. ขุ.	ธัมมบท	”
ปา. ที.	ปาฏิกวัคค์	”	อุ. ขุ.	อุทาน	”
มู. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย	อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	”
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	”	สุตฺต.ขุ.	สุตตนิบาต	”
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	”	วิมาน.ขุ.	วิมานวัตถุ	”
สคาถ. สํ.	สคาถวัคค์	สังยุตตนิกาย	เปต.ขุ.	เปตวัตถุ	”
นิทาน. สํ.	นิทานวัคค์	”	เถร.ขุ.	เถรคาถา	”
ขนฺธ. สํ.	ขันธวารวัคค์	”	เถรี.ขุ.	เถรีคาถา	”
สฬา. สํ.	สฬายตนวัคค์	”	ชา.ขุ.	ชาดก	”
มหาวาร. สํ.	มหาวารวัคค์	”	มหานิ.ขุ.	มหานิทเทส	”
เอก. อํ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย	จูฬนิ.ขุ.	จูฬนิทเทส	”
ทุก. อํ.	ทุกนิบาต	”	ปฏิสมฺ.ขุ.	ปฏิสัมภิทามัคค์	”
ติก. อํ.	ติกนิบาต	”	อปท.ขุ.	อปทาน	”
จตุกฺก. อํ.	จตุกกนิบาต	”	พุทฺธว.ขุ.	พุทธวงส์	”
ปญฺจก. อํ.	ปัญจกนิบาต	”	จริยา.ขุ.	จริยาปิฎก	”
ฉกฺก. อํ.	ฉักกนิบาต	”			

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า ไตรปิฎกฉบับบาลีสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

ท. = ทั้งหลาย

คำนำ

(ในการพิมพ์ครั้งแรก)

มูลเหตุแห่งการเกิดขึ้นของหนังสือเล่มนี้ นับว่าเป็นการบังเอิญหรือจับพลัดจับผลูอยู่ไม่น้อย. เรื่องมีว่า เมื่อทำการสำรวจเรื่องราวที่เป็นพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ก็ดี เรื่องอื่น ๆ ก็ดี ในพระไตรปิฎก ข้าพเจ้าได้สะดุดตาด้วยข้อความประเภทหนึ่ง ซึ่งดึงดูดความสนใจอย่างมาก จนถึงกับต้องหยุดพิจารณาข้อความส่วนนั้น ๆ อย่างพินิจพิเคราะห์ทุกคราวไป เพราะเป็น ข้อความที่ไม่เคยคิด ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงมีดำรัสรุนแรงถึงเพียงนั้น *ทั้งในทางที่จะ* "ขนาบ" *และในทางที่จะ* "ชี้ชวน". *ข้อความเหล่านั้น ก็คือข้อความทั้งหมดที่บัดนี้ได้มาอยู่ในรูปของ "ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์" ในหนังสือเล่มนี้เอง.*

อาจจะมีผู้ฉงนว่า ทำไมจึงได้เรียกข้อความเหล่านี้ว่า "ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์" *และเป็นการเรียกอย่างแกล้งประชดประชันผู้อ่านบางประเภทหรือเปล่า. ปัญหานี้ได้เกิดขึ้นอย่างมากแล้ว ตั้งแต่เพิ่งรวบรวมข้อความเหล่านี้เสร็จ ว่าจะเรียกชื่อข้อความประเภทนี้ หรือหนังสือเล่มนี้เมื่อพิมพ์เสร็จแล้วว่าชื่ออะไรดี. เรื่องก็เป็นการบังเอิญอีกอย่างเดียวกัน ที่นึกขึ้นได้ถึงพระพุทธภาษิตที่ว่า* "**คนกล่าวคำขนาบข่มขี่นั่นแหละ คือคนชี้ขุมทรัพย์ละ**" *ดังนี้, ซึ่งได้ยกเอามาทำเป็นใบแทรกคั่นตอนของเรื่องทุก ๆ ตอนปรากฏอยู่แล้ว, จึงได้ให้ชื่อข้อความทั้งหมดนี้ ว่าเป็น* "**ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์**". *แม้ภาษิตโบราณไทย ๆ เรา ก็พอจะหาได้ว่า* "คนด่านั่นแหละคือคนที่นำขุมทรัพย์มายื่นให้", *ฉะนั้น จึงเป็นอันว่าเรื่องพอจะเป็นที่เข้าใจกันได้ว่า ทำไมหนังสือนี้จึงมีชื่ออย่างนี้.*

ส่วนคำประเภทชี้ชวนวิงวอนนั้นไม่จำต้องให้เหตุผลอะไร เพราะเป็นสิ่งที่ให้คุณประโยชน์ในฐานะเป็นขุมทรัพย์อย่างเหลือหลายอยู่แล้ว.

หนังสือเล่มนี้ ก็จัดได้ว่าอยู่ในจำพวกส่งเสริมการตามรอยพระยุคลบาท ในฐานะที่เป็น เครื่องสะกิดใจให้สลดสังเวช ในการที่ไม่ทำตนให้เหมาะสมแก่เพศของตน, *และเป็น* เครื่องส่งเสริมให้เกิดปีติปราโมชในเมื่อได้มีความแน่ใจว่าได้ประพฤติตนตรงตามร่องรอยที่ทรงชี้ชวนไว้แล้ว. *ภาคหนึ่งเรียกว่า นิคคหพจน์ หรือคำขนาบ, ส่วนภาคสองเรียก ปัคคาหพจน์ หรือคำชี้ชวน. นิคคหพจน์มี ๙ หมวด รวม ๑๒๘ เรื่อง, ปัคคาหพจน์มี ๑๐ หมวด ๑๙๕ เรื่อง. รวมหมดทั้งสองภาคมี ๓๒๓ เรื่อง, เป็นเนื้อหนังสือแท้ ๆ ๔๒๒ หน้า, ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเพียงพอแล้ว สำหรับที่จะเป็นอุปกรณ์ในการให้ความสลดสังเวช และการกระตุ้นเตือนใจ. คำว่า* "จากพระโอษฐ์" *ในที่นี้ก็มีความหมายอย่างเดียวกันกับที่มีอยู่ในชื่อหนังสือ* "พุทธประวัติจากพระโอษฐ์" *คือรวบรวมเอามาเฉพาะที่เป็นพระพุทธภาษิต หรือคำที่ตรัสเอง อย่างเดียว, นับว่าเป็นข้อความที่ควรได้รับการพินิจพิจารณาด้วยความเอาใจใส่และความเคารพอย่างสูง.*

ผู้อ่านย่อมเห็นได้ด้วยตนเองว่า "**ขุมทรัพย์**" **นี้ มีไว้สำหรับบรรพชิตโดยตรง**. *ฆราวาสจะได้รับประโยชน์เพียงได้รับความรู้อันสมบูรณ์ในการร่วมมือกับผู้ขุดขุมทรัพย์อย่างไรเท่านั้น.* พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นห่วงบริษัทประเภทบรรพชิตอย่างมากมายเพียงไร จะเห็นได้จากความมากของพระพุทธภาษิตประเภทนี้ ซึ่งมีระบุถึงบรรพชิตโดยตรงประเภทเดียว ทั้งนี้เป็นเพราะ **การรักษาขุมทรัพย์ของพุทธศาสนาไว้ให้ได้นั้น ตกเป็นภาระของบรรพชิตโดยเฉพาะนั่นเอง**. *ฆราวาสมีส่วนให้ความสนับสนุน ให้เหมาะสมแก่เพศของตน ๆ ก็นับว่าเพียงพอ แต่*

ทั้งนี้ต้องหมายถึงการไม่ร่วมมือ หรือสนับสนุนผู้แสวงหาขุมทรัพย์อันผิดทางด้วย, ฉะนั้นจึงต้องมีความรู้ในเรื่องนี้อย่างเพียงพอดุจกัน. เมื่อบรรพชิตเป็นผู้แจวผู้พาย และฆราวาสเป็นผู้ให้กำลังเสบียงในลักษณะที่ถูกทางแล้ว ขุมทรัพย์นั้น ก็อยู่ในลักษณะที่อาจเข้าถึงได้โดยแน่นอน.

เมื่อข้าพเจ้าแน่ใจว่าควรเลือกเก็บพระพุทธภาษิตประเภทนี้ขึ้นทำเป็นหนังสือทำนองจากพระโอษฐ์อีกเล่มหนึ่งแล้ว ก็ได้เริ่มรวบรวมที่มาของเรื่องประเภทนี้ไว้เรื่อย ๆ ทุก ๆ คราวที่ผ่านไป ตลอดถึงจัดให้มีการแปลลงในหนังสือพิมพ์พุทธสาสนารายตรีมาสของคณะธรรมทาน ตามโอกาส ไปพลาง. ในที่สุดได้มอบเรื่องนี้ให้แก่ ส.ว. *ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่กองตำราผู้หนึ่ง ของคณะธรรมทาน เป็นผู้สำรวจเพิ่มเติมจากที่ข้าพเจ้าได้เคยสำรวจไว้ และให้ยกร่างคำแปลต่อไปทั้งหมดจากที่ข้าพเจ้าได้เคยแปลไว้ จนตลอด. ข้าพเจ้าคงทำหน้าที่เพียงแต่ตรวจแก้ และให้คำแนะนำบางประการเท่านั้น, ฉะนั้น เป็นอันกล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้สำเร็จขึ้นมาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของ* ส.ว. *เป็นส่วนใหญ่. การทำสารบาญ การเก็บคำทำปทานุกรมท้ายเล่ม และการเก็บหมวดธรรม มาจัดลำดับ เป็นงานของ* ส.ว. *กับเพื่อนบางคน จัดทำกันเองล้วน ด้วยการอุทิศน้ำพักน้ำแรงอย่างน่าเลื่อมใส โดยไม่ต้องรบกวนข้าพเจ้าแต่ประการใด และนับว่าเป็นบุญคุณแก่กิจการของมูลนิธิอย่างยิ่ง ผู้ที่ได้รับประโยชน์และความพอใจจากหนังสือเล่มนี้คงจะนึกอนุโมทนาด้วยในความเสียสละของ* "สหายธรรมทาน" *เหล่านี้เป็นอย่างสูง.*

ความยากลำบากอย่างยิ่งอีกอย่างหนึ่ง ในการจัดทำหนังสือเรื่องนี้ ก็คือการให้ชื่อเรื่องแก่เรื่องหนึ่ง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ ตลอดถึงการจัดลำดับเรื่องให้เป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกแก่การศึกษา ซึ่งมีลักษณะผิดจากความยุ่งยากที่ได้รับ ในคราวจัดลำดับเรื่องในหนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ อย่างที่จะเทียบกันไม่ได้. ความชำนาญในการจัดทำหนังสือเล่มนั้น ไม่ช่วยอะไรได้เลยในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ; ฉะนั้น ความ

บกพร่องในข้อนี้ เป็นสิ่งที่ต้องมีในการจัดพิมพ์ครั้งแรกนี้ อย่างไม่มีทางจะหลีกเลย. คณะสหายธรรมทานผู้จัดทำ ต้องขออภัยและหวังคำแนะนำของนักศึกษาทั้งหลาย เพื่อการแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น ในการพิมพ์ครั้งต่อไป.

การทำปทานุกรมท้ายเล่มหนังสือนี้ ผู้ทำได้พยายามทำในลักษณะที่จะให้ความสะดวกแก่ผู้ศึกษาอย่างมากที่สุดเท่าที่จะมากได้. ในหมวดอักษรหนึ่ง ๆ นั้น ได้แบ่งคำทั้งหมดออกเป็นสามพวก คือพวก **คำขนาบ คำชี้ชวน** *และ* **ศัพท์ธรรมะทั่วไป**. *สำหรับศัพท์ธรรมะทั่วไปนั้น รวบรวมคำไว้สามประเภท คือ* ชื่อบุคคล, ชื่อสถานที่หรืออื่น ๆ และชื่อข้อธรรมหรือวิชาการอื่น ๆ. *ผู้ที่จะทำการศึกษา หรือใช้ปทานุกรมนี้เป็นแบบค้น จะได้รับประโยชน์ถึงที่สุด ในเมื่อได้คำนึงถึงหลักเกณฑ์แห่งการจัดลำดับคำเหล่านี้ ดังกล่าวนี้.*

ในที่สุดนี้ สมาชิกสหายธรรมทานทุกคน ที่มีส่วนช่วยกันจัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้น ขออุทิศส่วนกุศลอันเกิดแต่ความตรากตรำในงานชิ้นนี้ เป็น ถามพลีร่วมกัน *บูชาแด่หมู่สงฆ์สาวกอรหันต์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในอภิลักขิตสมัยตรงกับวันมาฆบูชา ๒๔๙๙ นี้ ; พร้อมด้วยคำขอร้องแด่ท่านผู้ต้องการขุมทรัพย์ทั้งหลาย ให้ช่วยกันทำการขุดค้นขุมทรัพย์ โดยวิธีที่ได้กล่าวไว้ในพระพุทธดำรัสนั้น ๆ ให้เต็มตามความสามารถของตน ๆ สืบไป และโดยเฉพาะสมัยที่เราสมมติกันว่าเป็นยุคกึ่งพุทธกาลนี้ เป็นพิเศษ.*

อ.ป.

ในนามกองตำราคณะธรรมทาน

ไชยา

มาฆบูชา ๒๔๙๙

ลำดับเรื่อง
ในขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

ภาคหนึ่ง ผู้ชี้ขุมทรัพย์
หมวดที่ ๑
ว่าด้วยการทุศีล ๑๓ เรื่อง

หมวดที่ ๒
ว่าด้วยการไม่สังวร ๑๕ เรื่อง

หมวดที่ ๓

ว่าด้วยเกียรติและลาภสักการะ ๑๒ เรื่อง

หมวดที่ ๔

ว่าด้วยการทำไปตามอำนาจกิเลส ๑๖ เรื่อง

หมวดที่ ๕

ว่าด้วยการเป็นทาสตัณหา ๘ เรื่อง

หมวดที่ ๖

ว่าด้วยการหละหลวมในธรรม ๑๔ เรื่อง

หมวดที่ ๗

ว่าด้วยการลืมคำปฏิญาณ ๒๔ เรื่อง

หมวดที่ ๘

ว่าด้วยพิษสงทางใจ ๑๓ เรื่อง

หมวดที่ ๙

ว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ๑๓ เรื่อง

ผู้ชี้ชวนวิงวอน

หมวดที่ ๑๐

ว่าด้วยการมีศีล ๓๐ เรื่อง

หมวดที่ ๑๑

ว่าด้วยการมีสังวร ๑๓ เรื่อง

หมวดที่ ๑๒

ว่าด้วยการเป็นอยู่ชอบ ๔๓ เรื่อง

ก. เกี่ยวกับลาภสักการะ ๖ เรื่อง คือ :-

ข . เกี่ยวกับธรรมเนียมการเป็นอยู่ของพระอริยเจ้า ๕ เรื่อง คือ :-

ค. เกี่ยวกับการทำให้ตรงตามพุทธประสงค์ ๑๐ เรื่อง คือ :-

ฆ. เกี่ยวกับการประพฤติพรหมจรรย์ ๑๔ เรื่อง คือ :-

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วยการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส ๑๒ เรื่อง

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วยการไม่เป็นทาสตัณหา ๗ เรื่อง

หมวดที่ ๑๕
ว่าด้วยการไม่หละหลวมในธรรม ๑๘ เรื่อง

หมวดที่ ๑๖

ว่าด้วยการไม่ลืมคำปฏิญาณ ๓๕ เรื่อง

หมวดที่ ๑๗

ว่าด้วยการหมดพิษสงทางใจ ๑๓ เรื่อง

หมวดที่ ๑๘

ว่าด้วยการไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ๑๔ เรื่อง

หมวดที่ ๑๙

ว่าด้วยเนื้อนาบุญของโลก ๑๐ เรื่อง

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

ภาค ๑

นิคคหพจน์ – คำขนาบ

หมวดที่ ๑	**ว่าด้วยการทุศีล**
หมวดที่ ๒	**ว่าด้วยการไม่สังวร**
หมวดที่ ๓	**ว่าด้วยเกียรติและลาภสักการะ**
หมวดที่ ๔	**ว่าด้วยการทำไปตามอำนาจกิเลส**
หมวดที่ ๕	**ว่าด้วยการเป็นทาสตัณหา**
หมวดที่ ๖	**ว่าด้วยการหละหลวมในธรรม**
หมวดที่ ๗	**ว่าด้วยการลืมคำปฏิญาณ**
หมวดที่ ๘	**ว่าด้วยพิษสงทางใจ**
หมวดที่ ๙	**ว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่**

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส ฐสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญฺญตสุตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว

คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑

ว่าด้วย การทุศีล

---

๑. ผ้าเปลือกปอ
๒. น้ำติดก้นกะลา
๓. งูเปื้อนคูถ
๔. ทำตัวเหมือนโจร
๕. กอดกองไฟ
๖. การ “ตัด” ถึงเยื่อในกระดูก
๗. การถูกแทงด้วย “หอก”
๘. จีวรที่ลุกเป็นไฟ
๙. ก้อนข้าวที่ลุกเป็นไฟ
๑๐. เตียงตั่งที่ลุกเป็นไฟ
๑๑. กุฎิวิหารที่ลุกเป็นไฟ
๑๒. ผู้หมดหวัง
๑๓. เมื่อโจรกำเริบ

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑

ว่าด้วย การทุศีล

ผ้าเปลือกปอ[๑]

ภิกษุ ท. ! **ผ้าทอด้วยเปลือกปอ ถึงจะยังใหม่อยู่** สีก็ไม่งาม นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ราคาก็ถูก, **แม้จะกลางใหม่กลางเก่าแล้ว** สีก็ยังไม่งาม นุ่งห่มเข้าก็ยังเจ็บเนื้อ ราคาก็ถูกมาก, **แม้จะเก่าคร่ำแล้ว** สีก็ยังไม่งาม นุ่งห่มเข้าก็ยังเจ็บเนื้อ ราคาก็ถูกมากอยู่นั่นเอง. ผ้าเปลือกปอ ที่เก่าคร่ำแล้ว มีแต่จะถูกใช้เช็ดหม้อข้าว หรือทิ้งอยู่ตามกองขยะมูลฝอย นี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ที่ทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : **แม้เพิ่งบวชใหม่** เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่ มีสีไม่งาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุนี้ ว่า มีผ้าเปลือกปอ เป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่าง ของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์ แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; **เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้า ก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น.** เรากล่าว ภิกษุนี้ ว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๑๗/๕๓๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้นย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท. ! แม้ภิกษุ **มัชฌิมภูมิ** (ยังไม่เป็นเถระ) เมื่อเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็เป็นอย่างเดียวกัน, เรากล่าวว่า มีผิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่มีสีไม่งาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; **เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น**. เรากล่าวภิกษุนี้ ว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้นย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท. ! แม้ภิกษุ **ผู้เป็นเถระ**[๑] เมื่อเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็เป็นอย่างเดียวกัน, เรากล่าวว่า มีผิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่มีสีไม่งาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; **เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น**. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้น

---

๑. หมายถึง พระผู้บวชนาน นับตั้งแต่ ๑๐ พรรษาขึ้นไป.

ย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่ามีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุเถระชนิดนี้ กล่าวอะไรขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายก็จะว่าให้ว่า “ประโยชน์อะไรด้วยคำพูดของท่าน ซึ่งเป็นคนพาล คนเขลา, คนอย่างท่านหรือจะรู้จักสิ่งที่ควรพูด” ดังนี้. ภิกษุเถระนั้น ถูกเขาว่าให้ก็โกรธ แค้นใจ กล่าววาจาหยาบออกมา โดยอาการที่ทำให้ตนต้องถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมในภายหลัง จึงเป็นเหมือนผ้าเปลือกปอเก่าคร่ำ ที่เขาทิ้งเสียตามกองขยะมูลฝอย ฉะนั้น แล.

น้ำติดก้นกะลา[๑]

“ราหุล ! เธอเห็นน้ำที่เหลืออยู่นิดหนึ่งที่ก้นภาชนะนี้หรือ ?”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า !”

“ราหุล ! นักบวชที่ไม่มีความละอายในการแกล้งกล่าวเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จ ก็ **มีความเป็นสมณะนิดเดียว เหมือนน้ำที่เหลืออยู่ที่ก้นภาชนะนี้ ฉันนั้น”**

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงสาดน้ำนั้นเทไป (ด้วยอาการที่น้ำจะเหลือติดอยู่ได้น้อยที่สุดเป็นธรรมดา) แล้วตรัสว่า :-

“ราหุล ! เธอเห็นน้ำที่ถูกสาดเทไปแล้ว มิใช่หรือ ?”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า !”

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จูฬราหุโลวาทสูตร ม. ม. ๑๓/๑๒๓/๑๒๖, ตรัสแก่พระราหุล ขณะที่ทรงล้างพระบาทด้วยพระองค์เอง แล้วทรงเหลือน้ำติดก้นกะลา เพื่อเป็นอุปมา, ที่เวฬุวัน ใกล้นครราชคฤห์.

"ราหุล ! นักบวช ที่ไม่มีความละอายในการแกล้งกล่าวเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จ ก็ **มีความเป็นสมณะ เหลืออยู่น้อย เหมือนน้ำที่สักว่าเหลือติดอยู่ตามภาชนะ** (หลังจากที่สาดเทออกไปแล้วโดยแรง) **นี้** ฉันนั้น".

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงคว่ำภาชนะน้ำนั้นแล้ว ตรัสว่า :-

"ราหุล ! เธอเห็นภาชนะที่คว่ำอยู่แล้วนี้ มิใช่หรือ ?"

"เห็นแล้ว พระเจ้าข้า !"

"ราหุล ! นักบวชที่ไม่มีความละอายในการแกล้งกล่าวเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จ ก็ **มีความเป็นสมณะ เท่ากับน้ำที่เขาคว่ำภาชนะเสียแล้วอย่างนี้** ฉันนั้น"

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงหงายภาชนะนั้นขึ้นมาดูแล้ว ตรัสว่า :-

"ราหุล ! เธอเห็นภาชนะอันว่างจากน้ำนี้แล้ว มิใช่หรือ ?"

"เห็นแล้ว พระเจ้าข้า !"

"ราหุล ! นักบวช ที่ไม่มีความละอายในการแกล้งกล่าวเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จ ก็ **มีความเป็นสมณะ เท่ากับความว่างเปล่าของน้ำในภาชนะนี้** ฉันนั้นเหมือนกัน_ _ _ฯลฯ _ _ _"

"ราหุล ! เรากล่าวว่า **กรรมอันลามกหน่อยหนึ่ง ซึ่งนักบวชที่ไม่มีความละอายในการแกล้งกล่าวเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จ จะทำไม่ได้ หามีไม่**. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **'เราทั้งหลายจักไม่กล่าวมุสา แม้แต่เพื่อหัวเราะกันเล่น'** ดังนี้. ราหุล ! เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้".

"ราหุล ! กระจกเงา[๑] มีไว้สำหรับทำอะไร ?"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! กระจกเงามีไว้สำหรับส่องดู พระเจ้าข้า !"

---

๑. กระจกเงาในที่นี้คือศัพท์ว่า อาทาส, เป็นแผ่นทองเหลืองหรือโลหะชนิดเดียวกันขัดมัน.

"ราหุล ! **กรรมทั้งหลาย ก็เป็นสิ่งที่บุคคลควรสอดส่องพิจารณาดูแล้ว ๆ เล่า ๆ เสียก่อน จึงทำลงไปทางกาย, ทางวาจา, หรือทางใจ ฉันเดียวกับกระจกเงานั้นเหมือนกัน".**

งูเปื้อนคูถ[๑]

ภิกษุ ท. ! นักบวชชนิดไร ที่ทุก ๆ คนควรขยะแขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมมเหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ภิกษุ ท. ! นักบวชชนิดนี้แล ที่ทุก ๆ คนควรขยะแขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้. ข้อนั้นเพราะอะไร ? ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุว่า **ถึงแม้ผู้ที่เข้าใกล้ชิด จะไม่ถือเอานักบวชชนิดนี้ เป็นตัวอย่างก็ตาม, แต่ว่า เสียงล่ำลืออันเสื่อมเสียจะระบือไปว่า "คนคนนี้ มีมิตรเลว มีเพื่อนทราม มีเกลอลามก"** ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน **งูที่ตกลงไปจมอยู่ในหลุมคูถ กัดไม่ได้ก็จริงแล, แต่มันอาจทำคนที่เข้าไปช่วยยกมันขึ้นจากหลุมคูถให้เปื้อนด้วยคูถได้ (ด้วยการดิ้นของมัน)** นี้ฉันใด[๒] ; ภิกษุ ท. ! แม้ผู้ที่เข้าใกล้ชิด

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๕๘/๔๖๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. อรรถกถา เปรียบความทุศีลกับหลุมคูถ, เปรียบนักบวชทุศีลกับงูที่จมอยู่ในหลุมคูถ, เปรียบคนที่เข้าไปคบหาคนทุศีล กับคนที่เข้าไปช่วยยกงูขึ้นจากหลุมคูถ.

จะไม่ถือเอานักบวชชนิดนี้ เป็นตัวอย่างก็จริงแล, แต่ว่า เสียงลำลืออันเสื่อมเสีย จะระบือไปว่า "คนคนนี้ มีมิตรเลว มีเพื่อนทราม มีเกลอลามก" ดังนี้ ฉันนั้น เหมือนกัน. เพราะเหตุนั้น นักบวชชนิดนี้ จึงเป็นคนที่ทุก ๆ คน ควรขยะแขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้.

ทำตัวเหมือนโจร[๑]

ภิกษุ ท. ! มหาโจรผู้ประกอบด้วยองค์ห้า ย่อมมีโอกาสตัดช่องก็ได้ ย่องเบาก็ได้ ปล้นสดมภ์ก็ได้ ตีชิงก็ได้. องค์ห้าอย่างไรกันเล่า ? องค์ห้าในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยที่ซ่องสุม ๑, ได้อาศัยที่กำบัง ๑, ได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ ๑, ได้อาศัยการโปรยทรัพย์ ๑, เที่ยวไปคนเดียว ๑.

มหาโจรได้อาศัยที่ซ่องสุม เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยเกาะแก่งในแม่น้ำ หรือได้อาศัยหุบเหวตามภูเขา. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยที่ซ่องสุม.

มหาโจรได้อาศัยที่กำบัง เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยพงหญ้าหรือป่ารก ได้อาศัยเนินดินหรือราวป่าใหญ่เพื่อเป็นที่กำบัง นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยที่กำบัง.

มหาโจรได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยพระราชาหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชา เป็นที่พึ่งว่า "ถ้าใครจักโจทเราด้วยเรื่องอะไร ๆ พระราชาหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชา

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๔๕/๑๐๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหล่านี้ จักช่วยโต้แทนเรา” ดังนี้. ครั้นใครโจทมหาโจรนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, พระราชาหรืออำมาตย์ของพระราชาเหล่านั้น ก็ช่วยโต้แทนให้จริง. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ.

มหาโจรได้อาศัยการโปรยทรัพย์ เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ มหาโจรเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์สมบัติมาก เขามีแผนการไว้ว่า “ถ้าใครจักโจทเราด้วยเรื่องอะไร ๆ เราจะปิดปากมันเสียด้วยทรัพย์สมบัตินี้” ดังนี้. ครั้นใครโจทมหาโจรนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, เขาก็ปิดปากคนเหล่านั้นเสียด้วยทรัพย์สมบัตินั้น. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยการโปรยทรัพย์.

มหาโจรเที่ยวไปคนเดียว เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ มหาโจรประพฤติตนเป็นคนไม่มีเหย้าเรือน เที่ยวไปแต่ผู้เดียว. ที่ทำเช่นนี้เพราะเหตุไร ? เพราะมหาโจรนั้นคิดว่า “มนต์ลับของตนอย่าได้แพร่งพรายไปภายนอกเลย” ดังนี้. นี้แล เรียกว่า มหาโจรเที่ยวไปคนเดียว.

ภิกษุ ท. ! มหาโจรผู้ประกอบด้วยองค์ห้าเหล่านี้แล้ว ย่อมมีโอกาสตัดช่องก็ได้ ย่องเบาก็ได้ ปล้นสดมภ์ก็ได้ ตีชิงก็ได้. ข้อนี้ฉันใด ;

....

ภิกษุ ท. ! ข้อนี้ก็ฉันนั้น : ภิกษุลามก ผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง ย่อมทำตนให้ถูกขุดราก ให้ถูกกำจัดความดี เป็นผู้มีความชั่วติดตัว ผู้รู้พากันติเตียน ได้ประสพสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก. เหตุห้าอย่างอะไรกันเล่า ? เหตุห้าอย่างในกรณีนี้คือ ภิกษุลามก ได้อาศัยที่ซ่องสุม ๑, ได้อาศัยที่กำบัง ๑, ได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ ๑, ได้อาศัยการโปรยทรัพย์ ๑, เที่ยวไปคนเดียว ๑ .

ภิกษุลามกได้อาศัยที่ซ่องสุม เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุลามกเป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมอันคดโกง, เป็นผู้ประกอบด้วยวจีกรรมอันคดโกง, เป็นผู้ประกอบด้วยมโนกรรมอันคดโกง. นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกได้อาศัยที่ซ่องสุม.

ภิกษุลามกได้อาศัยที่กำบัง เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุลามกเป็นคนมีมิจฉาทิฏฐิ ประกอบด้วยทิฏฐิอันแล่นดิ่ง ไปจับเอาปลายสุดโต่ง (แห่งความเห็นทั้งปวง).[๑] นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกได้อาศัยที่กำบัง.

ภิกษุลามกได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุลามกได้อาศัยพระราชาหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาเป็นที่พึ่งว่า "ถ้าใครจักโจทเราด้วยเรื่องอะไรๆ, พระราชาหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชา เหล่านี้ จักช่วยโต้แทนเรา" ดังนี้. ครั้นใครโจทภิกษุลามกนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, พระราชาหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาเหล่านั้น ก็ช่วยโต้แทนให้จริง. นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ.

ภิกษุลามกได้อาศัยการโปรยทรัพย์ เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุลามกเป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เธอมีแผนการไว้ว่า "ถ้าใครจักโจทเราด้วยเรื่องอะไร ๆ เราจักปิดปากเขาเสียด้วยลาภนี้" ดังนี้. ครั้นใครโจทภิกษุลามกนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, เธอก็ปิดปากคนเหล่านั้นเสียด้วยลาภนั้น. นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกได้อาศัยการโปรยทรัพย์.

---

๑. เช่นยึดความเห็นว่า ตายแล้วเกิด, หรือตายแล้วสูญ เป็นต้น ; มิได้ถือว่า มีเหตุมีปัจจัย : ถ้าปัจจัยเหลือ ก็เกิด, หมดปัจจัย ก็ไม่เกิด, ดังนี้ เป็นต้น ; ซึ่งเรียกว่าอันตคาหิกทิฏฐิ.

ภิกษุลามกเที่ยวไปคนเดียว เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ คือ ภิกษุลามกเลี้ยงไปอยู่เสียตามชนบทปลายแดนแต่ผู้เดียว เธอเข้าไปสู่สกุลทั้งหลายในชนบท (ที่ไร้การศึกษา) นั้น ๆ ย่อมได้ลาภ. นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกเที่ยวไปคนเดียว.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามก ผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมทำตนให้ถูกขุดราก ให้ถูกกำจัดความดี เป็นผู้มีความชั่วติดตัว ผู้รู้พากันติเตียน ได้ประสพสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก อย่างนี้แล.

กอดกองไฟ[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย เห็นกองไฟใหญ่ อันร้อนแรง ลุกโพลงมีแสงโชติช่วง โน้นหรือไม่ ?

"เห็น พระเจ้าข้า !".

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ว่าอย่างไหนจะดีกว่ากัน คือ **การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอด กองไฟกองใหญ่โน้นอันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง** กับ การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอด นางสาวน้อยแห่งกษัตริย์ หรือนางสาวน้อยแห่งพราหมณ์ หรือนางสาวน้อยแห่งคฤหบดี ผู้ล้วนแต่มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนิ่มนวล ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอด นางสาวน้อยแห่งกษัตริย์ หรือนางสาวน้อยแห่งพราหมณ์ หรือนางสาวน้อยแห่งคฤหบดี ผู้ล้วนแต่มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนิ่มนวล

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ ๒๓/๑๒๙/๖๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง, ระหว่างการเดินทาง ถึงกองไฟใหญ่แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล.

นั่นแหละดีกว่า ; เพราะว่า การที่เข้าไปนั่งกอดนอนกอดไฟกองใหญ่โน้น อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง นั่นเป็นความทุกข์ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอดไฟกองใหญ่โน้น อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง นั่นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามกไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า **การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอดไฟกองใหญ่อย่างนั้น หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่** ; ส่วนการที่เขาเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามกไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) เข้าไปนั่งกอด นอนกอด นางสาวน้อยแห่งกษัตริย์ หรือนางสาวน้อยแห่งพราหมณ์ หรือนางสาวน้อยแห่งคฤหบดี ผู้ล้วนแต่มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนิ่มนวลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

การ “ตัด” ถึงเยื่อในกระดูก[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไหนจะดีกว่ากัน คือ **การที่บุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกทำด้วยขนทรายอันเหนียวพันเข้าที่แข้งทั้งสองข้างแล้วถูไปถูมา : มันตัดผิวหนังแล้วตัดหนัง, ตัดหนังแล้วตัดเนื้อ, ตัดเนื้อแล้วตัดเอ็น, ตัดเอ็นแล้วตัดกระดูก, ตัดกระดูกแล้วเข้าจดเยื่อในกระดูกอยู่** กับ การรับการอภิวาทของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การรับการอภิวาทของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นั่นแหละดีกว่า ; เพราะว่าการที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกขนทรายอันเหนียว พันแข้งทั้งสองข้างแล้วถูไปถูมา : มันบาดผิวหนัง___ฯลฯ___จนจดเยื่อในกระดูก นั่นเป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกขนทรายอันเหนียว พันแข้งทั้งสองข้างแล้วถูไปถูมา : มันบาดผิวหนัง___ฯลฯ___จนจดเยื่อในกระดูก นั่นต่างหากเป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามกไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๓๐/๖๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

ที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า **การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกขนทรายอันเหนียว พันแข้งทั้งสองข้างแล้วถูไปถูมา หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่** ; ส่วนการที่เขาเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) รับการอภิวาทของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

การถูกแทงด้วย “หอก”[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไหนจะดีกว่ากัน คือ **การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง แทงเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้าทาน้ำมันทำให้ลื่น** กับ การรับการไหว้ของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ?

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๓๑/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การรับการไหว้ของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นั่นแหละดีกว่า ; เพราะว่าการที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง แทงเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้าทาน้ำมันทำให้ลื่น นั่นเป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง แทงเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้าทาน้ำมันทำให้ลื่น นั่นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า **การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง แทงเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้าทาน้ำมันทำให้ลื่น หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่**; ส่วนการที่เขาเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเอง นึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) รับการไหว้ของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

จีวรที่ลุกเป็นไฟ[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไหนจะดีกว่ากัน คือ **การที่ถูกบุรุษมีกำลังมหาศาลเอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย** กับ การนุ่งห่มจีวร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การนุ่งห่มจีวร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั่นแหละดีกว่า ; เพราะว่า การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลง มีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย นั่นเป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า".

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลง มีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย นั่นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๓๒/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า **การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่** ; ส่วนการที่เขา เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่า ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) นุ่งห่มจีวร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธานั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

ก้อนข้าวที่ลุกเป็นไฟ[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไหนจะดีกว่ากัน คือ **การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลง มีแสงโชติช่วง เข้าไปในปาก : มันไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้ท้อง ไหม้ลำไส้ใหญ่ของเขา พาลำไส้เล็กออกมาโดยทวารเบื้องต่ำ** กับ การบริโภคก้อนข้าว ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๓๓/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การบริโภคก้อนข้าว ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั่นแหละดีกว่า ; เพราะว่า การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วงเข้าไปในปาก : มันไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้ท้อง ไหม้ลำไส้ใหญ่ของเขา พาลำไส้เล็กออกมาโดยทวารเบื้องต่ำ นั่นเป็นความทุกข์ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง เข้าไปในปาก : มันไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้ท้อง ไหม้ลำไส้ใหญ่ของเขา พาลำไส้เล็กออกมาโดยทวารเบื้องต่ำ นั่นต่างหากเป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤตพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า **การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรงเอาขอเหล็กอันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง เข้าไปในปาก หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดใน อบาย ทุคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่ ;**

ส่วนการที่เขา เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) บริโภคก้อนข้าว ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

เตียงตั่งที่ลุกเป็นไฟ[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไหนจะดีกว่ากัน คือ **การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะหรือที่คอ กดให้นั่ง หรือนอน บนเตียงเหล็กหรือตั่งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง** กับ การใช้สอยเตียงตั่ง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การใช้สอยเตียงตั่ง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั่นแหละดีกว่า ; เพราะว่า การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะ หรือคอ กดให้นั่งหรือนอนบนเตียงเหล็กหรือตั่งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลง มีแสงโชติช่วง นั่นเป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า".

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๓๔/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะหรือที่คอ กดให้นั่งหรือนอนบนเตียงเหล็กหรือตั่งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลง มีแสงโชติช่วงนั่นต่างหากเป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า **การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะหรือที่คอ กดให้นั่งหรือนอน บนเตียงเหล็กหรือตั่งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดใน อบาย ทุคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่ ;** ส่วนการที่เขา เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) ใช้สอยเตียงตั่ง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธานั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

กุฏิวิหารที่ลุกเป็นไฟ[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไหนจะดีกว่ากัน คือ **การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโพลงเป็นเปลวไฟมีแสงโชติช่วง : เขาถูกต้มเดือดเป็นฟอง บางคราวลอยขึ้นบน บางคราวลอยลงต่ำ บางคราวขวางอยู่** กับ การบริโภค (อาศัย) ในวิหาร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การบริโภค (อาศัย) ในวิหาร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั่นแหละดีกว่า ; เพราะว่า การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโพลงเป็นเปลวไฟมีแสงโชติช่วง : เขาถูกต้มเดือดเป็นฟอง บางคราวลอยขึ้นบน บางคราวลอยลงต่ำ บางคราวขวางอยู่ นั่นเป็นความทุกข์ทนได้ยาก พระเจ้าข้า".

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโพลงเป็นเปลวไฟมีแสงโชติช่วง : เขาถูกต้มเดือดเป็นฟอง บางคราวลอยขึ้นบน บางคราวลอยลงต่ำ บางคราวขวางอยู่ นั่นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๓๕/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า **การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโพลงเป็นเปลวไฟมีแสงโชติช่วง หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดใน อบาย ทุคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่** ; ส่วนการที่เขาเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) บริโภค (อาศัย) ในวิหาร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

....

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **“เราทั้งหลาย จะบริโภคจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารของทายกทั้งหลาย โดยประการที่จักทำให้ทายกเหล่านั้นได้รับผลมาก มีอานิสงส์มาก ให้จงได้ ; และการบรรพชาของเราทั้งหลายเหล่านี้เล่า ก็จักไม่เป็นหมันเสียเปล่า แต่กลับได้รับผล มีกำไร”** ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! **ผู้เห็นแก่ประโยชน์ตนก็ตาม ควรแท้ที่จะทำตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท.**

ภิกษุ ท. ! **ผู้เห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นก็ตาม ก็ควรแท้ที่จะทำตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท.**

ภิกษุ ท. ! **ผู้เห็นแก่ประโยชน์ทั้งสอง** (คือทั้งของตนทั้งของผู้อื่น) **ก็ตาม ก็ควรแท้ที่จะทำตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ;** ดังนี้.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า กำลังแสดงเนื้อความดังที่กล่าวมานี้ ตั้งแต่เรื่องการกอดกองไฟ เป็นต้นมาอยู่, ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป ได้มีโลหิตอุ่นพุ่งพ้นออกจากปากแล้ว, ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป ได้บอกเลิกสิกขาหมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ โดยได้สำนึกว่า 'พรหมจรรย์นี้ประพฤติกระทำได้ยาก กระทำได้ยากอย่างยิ่ง', แต่ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป อีกจำนวนหนึ่งนั้น ได้เป็นพระอรหันต์ มีจิตไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน เพราะหลุดพ้นจากอาสวกิเลสทั้งหลายแล้วแล.

ผู้หมดหวัง[๑]

ภิกษุ ท. ! คนชนิดไรชื่อว่า **ผู้หมดหวัง** ?

ภิกษุ ท. ! ในโลกนี้ คนบางคน จำเพาะมาเกิดในตระกูลต่ำ เช่นตระกูลจัณฑาล ตระกูลจักสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลทำหนัง หรือตระกูลคนเทขยะมูลฝอย เป็นคนยากจน ไม่ค่อยมีข้าวน้ำจะบริโภค เป็นอยู่อย่างแร้นแค้น เป็นที่ซึ่งแม้ของกินอันเป็นเดนก็หากินได้โดยยาก ซ้ำมีผิวพรรณขี้เหร่ นุ่งห่มขี้ริ้ว ร่างแคระ อมโรค ตาพิการ มือแป ขาง่อย อ่อนเปลี้ยไม่มีโอกาสจะได้ข้าว ได้น้ำ ผ้าผ่อน ยวดยาน เครื่องประดับ เครื่องหอม

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๓๕/๔๕๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เครื่องทา เครื่องนั่งนอน และเครื่องโคมไฟ กะเขาเลย. คนเข็ญใจผู้นั้นได้ยินข่าวว่า "พวกกษัตริย์ ได้ทำการอภิเษกกษัตริย์องค์หนึ่ง ขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดินด้วยพิธีราชาภิเษก" ดังนี้, ก็คิดถึงตัวว่า "สำหรับเรา ย่อมไม่มีหวัง ที่กษัตริย์ทั้งหลาย จักอภิเษกยกเราขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดิน ด้วยพิธีราชาภิเษกอย่างนั้นบ้าง" ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี้เรียกว่า **คนหมดหวัง**.

ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้น: นักบวชบางคน ในกรณีนี้ เป็น **คนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย**. นักบวชผู้นั้น ได้ยินข่าวว่า "ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะหมดอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในชาติที่ปรากฏอยู่นี้ แล้วจึงเข้าอยู่ในวิหารธรรมนั้น" ดังนี้, ก็คิดถึงตัวว่า **"สำหรับเรา ย่อมไม่มีหวังเลย ที่จะทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะหมดอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในชาติที่ปรากฏอยู่นี้ แล้วจึงเข้าอยู่ในวิหารธรรมนั้น"** ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี้เรียกว่า **คนหมดหวัง.**

เมื่อโจรกำเริบ[๑]

ภิกษุ ท.! คราวใด พวกโจรมีกำลัง พระราชาเสื่อมกำลัง, คราวนั้นทั้งพระราชาเองก็หมดความผาสุก ที่จะเข้าใน ออกนอก หรือจะมีใบบอกไปยัง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อํ. ๒๐/๘๗/๒๘๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ชนบทปลายแดน ; ถึงแม้พวกพราหมณ์และคฤหบดีก็หมดความสะดวกที่จะเข้าใน ออกนอก หรือที่จะอำนวยการงานนอกเมือง. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! คราวใด พวกภิกษุลามกมีกำลัง และหมู่ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักเสื่อมกำลัง ; คราวนั้น หมู่ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก จำต้องเป็นผู้นิ่ง เงียบเชียบอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือถึงกับต้องไปอยู่ตามชนบทชายแดน ; ฉันนั้นเหมือนกัน

ภิกษุ ท. ! เหตุเช่นนี้ มีขึ้นเพื่อ**ไม่เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมากเลย กลับทำให้มหาชนขาดความสะดวกสบาย เป็นความเสียหายแก่มหาชนเป็นอันมาก และทั้งเป็นความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายทั่วกัน** แล.

หมวดที่หนึ่ง จบ.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส ฐสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญฺญตสุตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว

คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๒

ว่าด้วย การไม่สังวร

---

๑. ผู้ถูกฉุดรอบด้าน
๒. แมวตายเพราะหนู
๓. เนื้อนาที่ไม่เกิดบุญ
๔. เสียขวัญตั้งแต่เห็นผงคลี
๕. เสียขวัญตั้งแต่เห็นยอดธงชัยของข้าศึก
๖. เสียขวัญตั้งแต่ได้ยินเสียงโห่ร้อง
๗. เสียขวัญตั้งแต่พอเริ่มการสัมประหารกัน
๘. ผู้ตายคาที่
๙. ผู้ตายกลางบ้าน
๑๐. ผู้ตายที่บ้าน
๑๑. ผู้รอดตาย
๑๒. ผู้นอกรีต – เลยเถิด
๑๓. ผู้ชะล่าใจ
๑๔. ผู้ชอบเข้าบ้าน
๑๕. ผู้ชอบคลุกคลีกับชาวบ้าน

หมวดที่ ๒

ว่าด้วย การไม่สังวร

ผู้ถูกฉุดรอบด้าน[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ไม่มีสังวรนั้น เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เมื่อเห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น, สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ; ก็สยบอยู่ในอารมณ์ที่น่ารัก เคียดแค้นในอารมณ์อันไม่น่ารัก, เป็นผู้ไม่ตั้งไว้ซึ่งกายคตา--สติ, มีจิตด้อยด้วยคุณธรรม, ไม่รู้ตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับแห่งบาปอกุศลที่เกิดแล้วแก่เขานั้น โดยสิ้นเชิง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เที่ยวหากินต่างกัน มาผูกรวมกันด้วยเชือกอันมั่นคง คือเขาจับงูมาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง, จับจระเข้, จับนก, จับสุนัขบ้าน, จับสุนัขจิ้งจอก, จับลิง, มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ แล้วผูกรวมเข้าด้วยกันเป็นปมเดียวในท่ามกลาง ปล่อยแล้ว. ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้น ทั้งหกชนิด มีที่อาศัย

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฬา. สํ. ๑๘/๒๔๖/๓๔๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

และที่เที่ยวต่าง ๆ กัน ก็ยื้อแย่งฉุดดึงกัน เพื่อจะไปสู่ที่อาศัยที่เที่ยวของตน ๆ : **งูจะเข้าจอมปลวก, จระเข้จะลงน้ำ, นกจะบินขึ้นไปในอากาศ, สุนัขจะเข้าบ้าน, สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า, ลิงก็จะไปป่า.** ครั้นเหนื่อยล้ากันทั้งหกสัตว์แล้ว สัตว์ใดมีกำลังกว่า สัตว์นอกนั้นก็ต้องถูกลากติดตามไปตามอำนาจของสัตว์นั้น. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุใดไม่อบรมทำให้มากในกายคตาสติแล้ว **ตา ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ,** รูปที่ไม่น่าพอใจก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; **หู ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง,** เสียงที่ไม่น่าฟังก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; **จมูก ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่นที่น่าสูดดม,** กลิ่นที่ไม่น่าสูดดมก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; **ลิ้น ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชอบใจ,** รสที่ไม่ชอบใจก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; **กาย ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่วยวนใจ,** สัมผัสที่ไม่ยั่วยวนใจก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง, และ **ใจ ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกใจ,** ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกใจก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ไม่มีสังวรเป็นอย่างนี้แล.

แมวตายเพราะหนู[๑]

ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : แมวตัวหนึ่ง ยืนคอยจ้องจับหนูอยู่ที่ปากช่องที่เทขยะมูลฝอยริมฝาเรือน ด้วยหวังว่า "หนูตัวอ่อน จักออกมา

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๕/๖๘๑-๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

เพื่อหาเหยื่อในที่ใด จักจับมันมากินเสียในที่นั้น” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้น หนูตัวอ่อนออกไปเพื่อหาเหยื่อแล้ว แมวก็จับมันกลืนกินอย่างรวดเร็ว (ทั้ง-เป็น ๆ). หนูตัวอ่อนนั้นกัดลำไส้ของแมวนั้นบ้าง, กัดลำไส้สุดของแมวนั้นบ้าง ; แมวนั้น ถึงแก่ความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการที่หนูกัดไส้นั้น ๆ เป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ภิกษุบางรูปในกรณีนี้ ในเวลาเช้าครองจีวรถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น ๆ ผู้นุ่งชั่วห่มชั่ว ครั้นได้เห็นมาตุคามผู้นุ่งชั่วห่มชั่ว เช่นนั้นเข้าแล้ว ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ ภิกษุนั้นมีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ย่อมถึงความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย.

ภิกษุ ท. ! **ที่เรียกว่า “ตายในอริยวินัย” นั้น ได้แก่ผู้ที่บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ที่เรียกว่า “ทุกข์เจียนตาย” ได้แก่ผู้ที่ต้องอาบัติอันเศร้าหมองร้ายแรงอันใดอันหนึ่ง ถึงกับต้องออกจากอาบัติ นั้น ด้วยระเบียบแห่งการอยู่กรรม.**

เนื้อนาที่ไม่เกิดบุญ[๑]

ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงประกอบด้วยองค์ห้า เป็นช้างไม่คู่ควรแก่พระราชา ไม่เป็นราชพาหนะได้ ไม่นับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชา. องค์ห้าอะไรเล่า ? องค์ห้าคือ ช้างหลวงในกรณีนี้ เป็นช้างที่ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๗๖/๑๓๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้เห็นหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, (ของฝ่ายข้าศึก) แล้ว ก็ระย่อ ห่อหด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้ยินเสียงหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, ได้ยินเสียงกึกก้องแห่งกลองบัณเฑาะว์ สังข์และมโหระทึกก็ดี, แล้วก็ระย่อ ห่อหด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้กลิ่นมูตรและกรีส (ปัสสาวะและอุจจาระ) ของช้างทั้งหลาย ชนิดที่เป็นชั้นจ่าเจนสงครามเข้าแล้ว ก็ระย่อ ห่อหด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก เมื่อไม่ได้รับการทอดหญ้าและน้ำมื้อหนึ่งหรือสองมื้อ สามมื้อ สี่มื้อ หรือห้ามื้อ แล้วก็ระย่อ ห่อหด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ถูกศรที่เขายิงมาอย่างเร็วกะทันหันเข้าหนึ่งลูก หรือสองลูก สามลูก สี่ลูก หรือห้าลูกแล้วก็ระย่อ ห่อหด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย.

....

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้นเหมือนกัน : **ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรแก่ของบูชา ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควรทำอัญชลี ไม่เป็นเนื้อนาบุญของโลกอย่างดีเยี่ยม.** เหตุห้าอย่างอะไรกันเล่า ? เหตุห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว ติดใจยินดีในรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ได้ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ติดใจยินดีในเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ได้ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ติดใจยินดีในกลิ่นอันเป็น

ที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ติดใจยินดีในรสอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ติดใจยินดีในโผฏฐัพพะอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรแก่ของบูชา ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควรทำอัญชลี ไม่เป็นเนื้อนาบุญของโลกอย่างดีเยี่ยมเลย.**

เสียขวัญตั้งแต่เห็นผงคลี[๑]

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางประเภท **เพียงแต่เห็นผงคลี** (ฟุ้งขึ้นในกองทัพข้าศึก) ก็ขวัญหนี ครั่นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๐, ๑๐๑/๗๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ **ภิกษุเพียงแต่เห็น "ผงคลี"** ก็ขวัญหนี ครั่นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ข้อว่า **"ผงคลี" สำหรับภิกษุนั้นได้แก่อะไรเล่า** ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุได้ฟังข่าวว่า สตรี หรือกุมารี ในหมู่บ้านหรือนิคมโน้น รูปสวย เป็นขวัญตา เป็นขวัญใจ มีผิวพรรณและทรวดทรงงามยิ่งนัก. ภิกษุนั้น เพียงได้ยินข่าวลือเท่านั้น ก็ระย่อท้อถอย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. **ความที่ได้ยินข่าวหญิงงามนี้ ได้ในข้อว่า "เห็นผงคลี" สำหรับภิกษุนั้น**. ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้นั้น เพียงแต่เห็นผงคลี (ฟุ้งขึ้นในกองทัพข้าศึก) ก็ขวัญหนี ครั่นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

เสียขวัญตั้งแต่เห็นยอดธงชัยของข้าศึก[๑]

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางประเภททนต่อผงคลีได้, **แต่พอสักว่าเห็นยอดธงชัยของข้าศึกเข้าแล้ว** ก็ขวัญหนี ครั่นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกด

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๐,๑๐๒/๗๕.

ใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้ เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก . . .

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ "ผงคลี" ได้, **แต่พอสักว่าเห็น "ยอดธงชัยของข้าศึก"** เข้าแล้ว ก็ระย่อท้อถอย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. **ข้อว่า "ยอดธงชัยของข้าศึก" สำหรับภิกษุนั้นได้แก่อะไรเล่า** ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุ ไม่เพียงแต่ได้ยินข่าวดังกล่าวแล้ว, แต่ว่าเธอได้เห็นเองซึ่งสตรีหรือกุมารี รูปสวย เป็นขวัญตาเป็นขวัญใจ มีผิวพรรณและทรวดทรงงามยิ่งนัก. ภิกษุนั้น ครั้นได้เห็นหญิงงามนั้นแล้ว ก็ ระย่อท้อถอย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. **ความที่ได้เห็นหญิงงามนี้ได้ในข้อว่า "เห็นยอดธงชัยของข้าศึก" สำหรับภิกษุนั้น**. ภิกษุ ท ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพประเภทที่ทนต่อผงคลีได้ แต่พอสักว่า เห็นยอดธงชัยของข้าศึกเข้าแล้วก็ขวัญหนี ครั่นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะ เข้าต่อต้านสงคราม ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

เสียขวัญตั้งแต่ได้ยินเสียงโห่ร้อง[๑]

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางประเภททนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัยได้, **แต่พอสักว่าได้ยินเสียงโห่ร้องของข้าศึกแล้ว** ก็ขวัญหนี ครั่นคร้ามหวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สาม มีอยู่ในโลกหาได้ในโลก . . .

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุหาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ "ผงคลี" ทนต่อ "ยอดธงชัยของข้าศึก" ได้, **แต่พอสักว่าได้ยิน "เสียงโห่ร้องของข้าศึก" เข้าแล้ว** ก็ระย่อท้อถอย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขาหมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. **ข้อว่า "เสียงโห่ร้องของข้าศึก" สำหรับภิกษุนั้นได้แก่อะไรเล่า** ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุอยู่ป่าหรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง, มีมาตุคามเข้าไปชวนระริกซิกซี้ สรวลเสหัวเราะเสียงดัง ยั่วเย้า. ภิกษุนั้นถูกมาตุคามชวนระริกซิกซี้ สรวลเส หัวเราะเสียงดังยั่วเย้าเข้าแล้ว ก็ระย่อท้อถอย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. **ความที่ถูกมาตุคามยั่วยวนกวนใจนี้ ได้ในข้อว่า "เสียงโห่ร้องของข้าศึก" สำหรับภิกษุนั้น**. ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพประเภทที่ทนต่อผงคลี ทนต่อยอด

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๑,๑๐๓/๗๕.

ธงชัยได้, แต่พอสักว่า ได้ยินเสียงโห่ร้องของข้าศึกเข้าแล้ว ก็ขวัญหนีครั่นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่สาม มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

เสียขวัญตั้งแต่พอเริ่มการสัมประหารกัน[๑]

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางประเภททนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัยได้, ทนต่อเสียงโห่ร้องได้, **แต่ว่า พอเริ่มการสัมประหารกันเท่านั้น** ก็ยอมแพ้. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สี่ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก . . .

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ "ผงคลี" ได้ ทนต่อ "ยอดธงชัยของข้าศึก" ได้ และทนต่อ "เสียงโห่ร้อง" ได้, **แต่ว่า พอเริ่มการสัมประหาร** ก็ยอมแพ้. **ข้อว่า "การสัมประหารกัน" สำหรับภิกษุนั้น ได้แก่อะไรเล่า** ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุอยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง, มีมาตุคามเข้าไปนั่งเบียดนอนเบียด นั่งทับนอนทับ. เมื่อเธอถูกกระทำเช่นนั้น, ไม่ทันจะได้บอกคืนสิกขา ไม่ทันจะเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา ได้เสพเมถุนแล้ว. **ความที่ถูกกระทำเช่นนี้ได้ในข้อว่า "เริ่มการสัมประหารกัน" สำหรับภิกษุนั้น**. ภิกษุ ท. ! เปรียบ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๑,๑๐๓/๗๕.

เหมือนนักรบอาชีพประเภทที่อดทนต่อผงคลีได้ ทนต่อยอดธงชัยได้ และทนต่อเสียงโห่ร้องได้, แต่ว่าได้ยอมแพ้ในขณะสักว่าพอเริ่มการสัมประหารกันฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่สี่ มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ แล.

ผู้ตายคาที่[๑]

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคน ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแล่งเข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฆ่าเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้นตายไป. ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก . . .

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุหาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอยู่อาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชั่วห่มชั่ว ; เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชั่วห่มชั่วแล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. **ภิกษุนั้น มีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ไม่ทันบอกเลิกสิกขา ไม่ทันทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา ได้เสพเมถุนแล้ว**.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๖, ๑๐๗/๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้นั้น ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว ; เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฆ่าเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้นตายไป ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบที่ตายในสนามรบเป็นคู่เปรียบ ฉันนั้น . ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

ผู้ตายกลางทาง[๑]

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคน ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกได้ฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. เขาถูกพวกญาตินำกลับไป ยังไม่ทันถึงสำนักญาติ ก็ตายเสียกลางทาง. ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก . . .

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๖, ๑๐๖/๗๖.

นิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชั่วห่มชั่ว ; เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชั่วห่มชั่วแล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิกษุนั้น มีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว เร่าร้อนกาย รุ่มร้อนใจ ได้ความคิดว่า "อย่าเลย เราจักกลับไปสู่อาราม, จักบอกความนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ตามความในใจของเราว่า ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์" ดังนี้. **ภิกษุนั้น ครั้นกลับไปยังไม่ทันถึงอาราม ก็เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ ณ กลางทางนั่นเอง**.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้นั้น ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว ; เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. เขาถูกพวกญาตินำกลับไปยังไม่ทันถึงสำนักญาติ ก็ตายเสีย ณ กลางทางนั่นเอง ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบสิ้นชีพกลางทางเป็นคู่เปรียบ ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

ผู้ตายที่บ้าน[๑]

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคน ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เมื่อพวกญาติพยาบาลแก้ไขอยู่ ก็ยังตายเพราะความเจ็บนั้นจนได้. ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สาม มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก . . .

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้นนุ่งชั่วห่มชั่ว ; เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชั่วห่มชั่วแล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิกษุนั้นมีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ก็เร่าร้อนกาย รุ่มร้อนใจได้ความคิดว่า "อย่าเลย เราจักกลับไปสู่อาราม จักบอกความนี้แก่ภิกษุทั้งหลายตามความในใจของเราว่า ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้วถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์" ดังนี้. ภิกษุนั้น ไปถึงอารามแล้วบอกความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายว่า "ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๖,๑๐๙/๗๖.

อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์" ดังนี้.

เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติเธอ พร่ำชี้ช่องให้เธอกลับใจว่า " นี่แน่ะท่านผู้มีอายุ ! พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสแล้วว่า **'กามทั้งหลายมีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ. กามทั้งหลายเปรียบด้วยท่อนกระดูก, เปรียบด้วยชิ้นเนื้อ, เปรียบด้วยคบเพลิงหญ้า, เปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง, เปรียบด้วยความฝัน, เปรียบด้วยของที่ยืมเขามา, เปรียบด้วยผลไม้, เปรียบด้วยเขียงสับเนื้อ, เปรียบด้วยหอกและหลาว, เปรียบด้วยหัวงูพิษ ; เพราะกามทั้งหลายเหล่านั้น ๆ มีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ'** ดังนี้. ขอท่านผู้มีอายุ จงยินดีในพรหมจรรย์, ผู้มีอายุ อย่าแสดงความท้อแท้ต่อสิกขา แล้วบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์เสียเลย". ภิกษุนั้น ทั้ง ๆ ที่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติอย่างนี้ ชี้ช่องให้มองเห็น แล้วกลับใจเสียอย่างนี้ ก็ยังยืนกรานอยู่ว่า "ท่านผู้มีอายุ ท. ! ถึงแม้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแล้วว่า กามทั้งหลายมีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ ก็จริงอยู่แล, แต่ถึงกระนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผย ถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ละ" ดังนี้. **ภิกษุนั้น ได้เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ เสียจนได้**.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้นั้น ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนู

และแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว ; เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เขาถูกพวกญาติพยาบาลแก้ไขอยู่ ก็ยังตายเพราะความเจ็บนั้นจนได้ ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดที่สิ้นชีพที่บ้านญาติเป็นคู่เปรียบ ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ประเภทที่สาม มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

ผู้รอดตาย[๑]

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคน ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนู และแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีบาดแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เขาถูกพวกญาติพยาบาลแก้ไขแล้ว ก็หายจากความเจ็บนั้น. ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สี่ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก . . .

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้ คือภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชั่วห่มชั่ว ; เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชั่วห่มชั่วแล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิกษุนั้น

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๗, ๑๑๑/๗๖.

มีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ก็เร่าร้อนกาย รุ่มร้อนใจ ได้ความคิดว่า "อย่าเลย เราจักกลับไปสู่อาราม จักบอกความนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ตามความในใจของเราว่า ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์" ดังนี้. ภิกษุนั้น ไปถึงอารามแล้ว บอกความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายว่า "ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์" ดังนี้.

เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติเธอ พร่ำชี้ช่องให้เธอกลับใจว่า "นี่แน่ะท่านผู้มีอายุ ! พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสแล้วว่า 'กามทั้งหลาย มีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ. กามทั้งหลายเปรียบด้วยท่อนกระดูก, เปรียบด้วยชิ้นเนื้อ, เปรียบด้วยคบเพลิงหญ้า, เปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง, เปรียบด้วยความฝัน, เปรียบด้วยของที่ยืมเขามา, เปรียบด้วยผลไม้, เปรียบด้วยเขียงสับเนื้อ, เปรียบด้วยหอกและหลาว, เปรียบด้วยหัวงูพิษ ; เพราะกามทั้งหลายเหล่านั้น ๆ มีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ' ดังนี้. ขอท่านผู้มีอายุ จงยินดีในพรหมจรรย์, ผู้มีอายุอย่าแสดงความท้อแท้ต่อสิกขาบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์เสียเลย". **ภิกษุนั้น อันเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติอย่างนี้ ชี้ช่องให้มองเห็นแล้วกลับใจเสียอย่างนี้ ก็ตัดสินใจให้ความยินยอมว่า "ท่านผู้มีอายุ ท. ! ถ้าอย่างนั้นข้าพเจ้าจักอุตสาหะ จักดำรงพรหมจรรย์ไว้ จักยินดีในพรหมจรรย์. ท่านผู้มีอายุ ท. ! บัดนี้ ข้าพเจ้าจักไม่แสดงความ**

ท้อแท้ต่อสิกขา ไม่บอกเลิกสิกขา ไม่หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ละ” ; ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้นั้น ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว ; เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีบาดแผลเต็มตัว. พวกเดียวกัน นำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เขาถูกพวกญาติพยาบาลแก้ไขแล้ว ก็หายจากความเจ็บนั้นได้ ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพที่รอดตายเป็นคู่เปรียบ ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ประเภทที่สี่ มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ แล.

ผู้นอกรีต - เลยเถิด[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการกระทำห้าอย่าง **ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายหมดความรัก หมดความพอใจ ไม่เคารพ และไม่ตั้งไว้ในภาวะที่ควร**. ห้าอย่าง อะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) วางท่าเป็นกันเอง กับคนที่ยังไม่ถึงขนาดเป็นกันเอง.

(๒) ทำตนเป็นเจ้ากี้เจ้าการ ในสิ่งที่ไม่ได้รับอำนาจมอบหมาย.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๕๔/๑๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๓) คบคนฝ่ายปฏิปักษ์.

(๔) ชอบพูดกระซิบที่หู.

(๕) ขอมากเกินไป.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการกระทำห้าอย่างนี้ ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายหมดความรัก หมดความพอใจ ไม่เคารพ และไม่ตั้งไว้ในภาวะที่ควร แล.

ผู้ชะล่าใจ[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง **ย่อมเป็นผู้ทำให้เกิดการรังเกียจ กินแหนงแคลงใจ แก่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน** ว่า **คงจะเป็นภิกษุลามก, ถึงแม้ว่าผู้นั้น จะเป็นผู้มีธรรมอันไม่กลับกำเริบ (คือเป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว) ก็ตาม**. เหตุห้าอย่าง อะไรกันเล่า ? เหตุห้าอย่างคือ :-

(๑) ไปมาหาสู่สำนักหญิงแพศยาเนือง ๆ.

(๒) ไปมาหาสู่สำนักหญิงหม้ายเนือง ๆ.

(๓) ไปมาหาสู่สำนักสาวแก่เนือง ๆ.

(๔) ไปมาหาสู่สำนักคนถูกตอนแล้ว[๒]เนืองๆ.

(๕) ไปมาหาสู่สำนักภิกษุณีเนือง ๆ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๕๔/๑๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. ศัพท์นี้ว่า ปณฺฑก แปลว่า คนที่ถูกตอนแล้ว มีทั้งหญิงและชาย, เข้าใจว่า ในยุคพุทธกาลในอินเดียนั้น คนพวกนี้เป็นเครื่องมือทางอารมณ์ชนิดหนึ่งด้วย. แต่บางท่านแปลคำคำนี้ว่า กระเทย, น่าแปลกอยู่. พิจารณาดูแล้ว น่าจะได้แก่คนเพศเดียวกัน แต่ทำตนเป็นเหมือนเพศตรงข้ามให้แก่ผู้อื่นมากกว่า. นักศึกษา--

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ทำให้เกิดการรังเกียจ กินแหนงแคลงใจ แก่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันว่าคงจะเป็นภิกษุลามก, ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้มีธรรมอันไม่กลับกำเริบ (คือเป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว) ก็ตาม.

ผู้ชอบเข้าบ้าน[๑]

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษแห่งภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุลเป็นปรกติ. ห้าอย่างอะไรเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะเที่ยวไปไม่บอกลา.**

(๒) **เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะนั่งร่วมกับผู้หญิงในที่ลับ.**

(๓) **เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะนั่งร่วมกับผู้หญิงในที่กำบัง.**

(๔) **เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะแสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน ๕-๖ คำ.**

(๕) **เธอ ย่อมจะมากไปด้วยความคิดที่หนักไปในทางกาม.**

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นโทษแห่งภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุลเป็นปรกติ.

ชาวตะวันตก แปลคำ ๆ นี้ว่า คนถูกตอน, ดู ๆ ก็ยังเข้าใจยากอยู่นั่นเอง. ถ้าจะแปลว่า คนคนเดียวที่ทำหน้าที่ได้ทั้งสองเพศ ก็ยังมีคำบาลีคำอื่นอีกคำหนึ่ง คือคำว่า "อุภโตพยัญชนกะ" ใช้อยู่ ; จึงเป็นปัญหาที่ต้องทิ้งไว้สำหรับการสอบสวนต่อไป.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๘๗/๒๒๕.

ผู้ชอบคลุกคลีกับชาวบ้าน[๑]

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษแห่งภิกษุ ผู้เข้าไปสู่สกุลแล้วคลุกคลีอยู่ในสกุลจนเกินเวลาอันสมควร. โทษห้าอย่าง อะไรกันเล่า ? ห้าอย่าง คือ :-

(๑) **เธอ ย่อมได้เห็นมาตุคามเนือง ๆ.**

(๒) **เมื่อมีการเห็น ความใกล้ชิดทางกายก็มีขึ้น.**

(๓) **เมื่อมีความใกล้ชิดทางกาย ความสนิทสนมเป็นกันเองก็มีขึ้น.**

(๔) **เมื่อมีความสนิทสนมเป็นกันเองแล้ว โอกาสก็มีขึ้น.**

(๕) **เมื่อภิกษุมีจิตตกต่ำแล้ว เป็นอันหวังผลเหล่านี้ได้คือ เธอจะต้องทนประพฤติพรหมจรรย์ อันเต็มไปด้วยอาบัติที่เศร้าหมอง หรือมิฉะนั้น ก็จักต้องบอกคืนสิกขา (สึก) หมุนกลับไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์เป็นแท้.**

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นโทษแห่งภิกษุ ผู้เข้าไปสู่สกุลแล้วคลุกคลีอยู่ในสกุลจนเกินเวลาอันสมควร.

หมวดที่สอง จบ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๘๗/๒๒๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ
อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ
อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ
อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด
โย สาโร, โส ฐสฺสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญฺญตสุตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ
นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๓

ว่าด้วย เกียรติและลาภสักการะ

---

๑. ฤทธิเดชของลาภสักการะ
๒. สุนัขขี้เรื้อน
๓. เต่าติดชนัก
๔. ปลากลืนเบ็ด
๕. ผู้กินคูถ
๖. ผู้ติดเซิงหนาม
๗. ผู้ถูกหลาวอาบยาพิษ
๘. จักรแห่งอัสนีบาต
๙. ลมเวรัมภา
๑๐. ลูกสุนัขดุถูกขยี้ด้วยดีสัตว์
๑๑. ความฉิบหายของผู้หลงสักการะ
๑๒. การออกผลเพื่อฆ่าตัวเอง

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๓

ว่าด้วย เกียรติและลาภสักการะ

ฤทธิเดชของลาภสักการะ[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหณ์พวกใด **ไม่รู้จักความยวนใจ ไม่รู้จักโทษอันต่ำทราม ไม่รู้จักอุบายเป็นทางพ้น** ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและเสียงเยินยอ ตรงตามที่เป็นจริง ; สมณพราหมณ์พวกนั้น จะกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วเข้าถึงความสงบอยู่ หาได้ไม่.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้น ไม่รู้จักความดับสนิท ไม่รู้จักความยวนใจ ไม่รู้จักโทษอันต่ำทราม ไม่รู้จักอุบายเป็นทางพ้น** ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและเสียงเยินยอ ตรงตามที่เป็นจริง ; สมณพราหมณ์พวกนั้น จะกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วเข้าถึงความสงบอยู่ หาได้ไม่.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๗๘-๙/๕๗๓-๕๗๖,๕๗๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตะวัน ใกล้นครสาวัตถี.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักลาภสักการะและเสียงเยินยอไม่รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งลาภสักการะและเสียงเยินยอไม่รู้จักความดับสนิทแห่งลาภสักการะและเสียงเยินยอ ไม่รู้จักหนทางให้ถึงความดับสนิทแห่งลาภ-สักการะและเสียงเยินยอ ;** สมณพราหมณ์พวกนั้นจะกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วเข้าถึงความสงบอยู่ หาได้ไม่.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้ล่ำสัน นำเอาเชือกมีคมอันหยาบมาพันรอบ ๆ แข้ง แล้วสีไปสีมา. เชือกนั้นย่อมบาดผิวหนัง, ครั้นบาดผิวหนังแล้วย่อมบาดหนัง, ครั้นบาดหนังแล้ว ย่อมบาดเนื้อ, ครั้นบาดเนื้อแล้ว ย่อมบาดเอ็น, ครั้นบาดเอ็นแล้ว ย่อมบาดกระดูก, ครั้นบาดกระดูกแล้ว ย่อมเข้าจดอยู่ที่เยื่อกระดูก. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอนี้ก็ฉันนั้น : มันย่อมจะบาดผิวหนัง, ครั้นบาดผิวหนังแล้ว ย่อมจะบาดหนัง, ครั้นบาดหนังแล้ว ย่อมจะบาดเนื้อ, ครั้นบาดเนื้อแล้ว ย่อมจะบาดเอ็น, ครั้นบาดเอ็นแล้ว ย่อมจะบาดกระดูก, ครั้นบาดกระดูกแล้ว ย่อมจะเข้าจดอยู่ที่เยื่อกระดูก.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลายจักไม่เยื่อใยในลาภสักการะ และเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา" ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

สุนัขขี้เรื้อน[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอเห็นสุนัขจิ้งจอกตัวที่อาศัยอยู่เมื่อตอนย่ำรุ่ง แห่งราตรีนี้ไหม ?

"เห็น พระเจ้าข้า".

ภิกษุ ท. ! สุนัขจิ้งจอกตัวนั้น เป็นโรคหูชัน (โรคเรื้อนสุนัข)[๒] วิ่งไปบนแผ่นดินก็ไม่สบาย ไปอยู่ที่โคนไม้ก็ไม่สบาย ไปอยู่กลางแจ้งก็ไม่สบาย. มันไปในที่ใด มันยืนในที่ใด มันนั่งในที่ใด มันนอนในที่ใด ล้วนแต่ได้รับทุกข์ทรมาน ในที่นั้น ๆ.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, ครั้นถูกลาภสักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ ไปอยู่สุญญาคารก็ไม่สบาย ไปอยู่โคนไม้ก็ไม่สบาย ไปอยู่กลางแจ้งก็ไม่สบาย. เธอไปในที่ใด เธอยืนในที่ใด เธอนั่งในที่ใด เธอนอนในที่ใด ล้วนแต่ได้รับทุกข์ทรมาน ในที่นั้น ๆ.**

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๗๐/๕๕๓-๔.

๒. ตามอรรถกถากล่าวว่า โรคหูชันเป็นแก่สุนัขในฤดูหนาว. เมื่อเกิดเป็นโรคชนิดนี้ ขนของมันก็ร่วงหลุดหมดทั้งตัว เป็นสัตว์ปราศจากขน เปื่อยเน่าไปทั้งตัว ลมพัดมาถูกต้องร่างกายของมัน มันเจ็บปวดดูน่าเวทนา เหมือนคนที่ถูกสุนัขบ้ากัด ไม่อาจดำรงตนให้เป็นปรกติ หมุนตัวไป ๆ มา ๆ ฉะนั้น. เมื่อโรคชนิดนี้เกิดเป็นขึ้น มันจะต้องวิ่งวุ่นไม่หยุด และไม่มีที่ไหนจะเป็นที่สบายแก่มันเลย.

อื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลายจักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอ ที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

เต่าติดชนัก[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแล้วแต่หนหลัง : มีเต่าพันธุ์เดียวกันจำนวนมาก ฝูงหนึ่ง อาศัยอยู่นมนานในห้วงน้ำลึกแห่งหนึ่ง. ครั้งนั้นเต่าตัวหนึ่งได้เข้าไปหาเต่าอีกตัวหนึ่งถึงที่อยู่ แล้วพูดว่า "พ่อเต่าเอ๋ย ! เจ้าอย่าได้ไปเที่ยวหากินทางถิ่นโน้นเลย". ภิกษุ ท. ! เต่า (ตัวที่สอง) ก็ยังขืนไปทางถิ่นนั้น. ชาวประมงได้แทงเต่าตัวนั้นด้วยชนัก. กาลต่อมา เต่า (ตัวที่สอง) ได้เข้าไปหาเต่า (ตัวที่หนึ่ง) ถึงที่อยู่. เต่า (ตัวที่หนึ่ง) ได้เห็น เต่า (ตัวที่สอง) มาแต่ไกล, ครั้นเห็นจึงกล่าวทักว่า "พ่อเต่า ! เจ้าไม่ได้ไปเที่ยวหากินทางถิ่นโน้นไม่ใช่หรือ ?"

"พ่อเต่า ! เราได้ไปมาเสียแล้ว".

"อย่างไร พ่อเต่า ! ก็เจ้าถูกแทงถูกตีมาบ้างไหม ?"

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๖๗/๕๔๒-๕๔๔.

"พ่อเฒ่าเอ๋ย ! เราถูกแทงถูกตีเสียแล้ว นี่ เชือกสายชนัก ยังมีติดหลังเรามาด้วย".

"พ่อเฒ่าเอ๋ย ! สมน้ำหน้าที่ถูกแทง สมน้ำหน้าแล้วที่ถูกตี. พ่อเฒ่าเอ๋ย ! พ่อของเจ้า ปู่ของเจ้า ได้รับทุกข์ถึงความพินาศด้วยเชือกเส้นนี้เหมือนกัน. เจ้าจงไปเสียเดี๋ยวนี้เถิด. บัดนี้เจ้าไม่ใช่พวกของเราแล้ว".

ภิกษุ ท. ! คำว่า **"ชาวประมง" เป็นคำชื่อแทนคำว่า "มารผู้มีบาป". คำว่า "ชนัก" เป็นคำชื่อแทนคำว่า "ลาภสักการะและเสียงเยินยอ". คำว่า "เชือกด้าย" เป็นคำชื่อแทนคำว่า "นันทิราคะ (ความกำหนัดยินดีเพราะเพลิน)".** ภิกษุ ท. ! ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ยังรู้สึกอร่อยติดใจในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น หรือดิ้นรนใคร่ที่จะได้อยู่ ; ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ภิกษุผู้ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศด้วยชนัก แล้วแต่มารผู้มีบาป ใคร่จะทำประการใด.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ปลากลืนเบ็ด[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนพรานเบ็ด ซัดเบ็ดที่มีเหยื่อลงไปในห้วงน้ำลึก. ปลาที่เห็นแต่จะกินเหยื่อตัวหนึ่ง ได้กลืนเบ็ดนั้นเข้าไป. ปลาที่กลืนเบ็ดตัวนั้น ย่อมได้รับทุกข์ถึงความพินาศ แล้วแต่พรานเบ็ดผู้นั้น ใคร่จะทำประการใด.

ภิกษุ ท. ! **คำว่า "พรานเบ็ด" เป็นคำชื่อแทนคำว่า "มารผู้มีบาป" คำว่า "เบ็ด" เป็นคำชื่อแทนคำว่า "ลาภสักการะและเสียงเยินยอ".** ภิกษุ ท. ! ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ยังรู้สึกอร่อย ยังติดใจในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น หรือดิ้นรนใคร่จะได้อยู่ ; ภิกษุนี้ เราเรียกว่าผู้กลืนเบ็ดของมาร จะได้รับทุกข์ถึงความพินาศ แล้วแต่มารผู้มีบาป ใคร่จะทำประการใด

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๖๖-๗/๕๓๘-๕๔๑.

ผู้กินคูถ[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนตัวกังสพกะ[๒] ซึ่งกินคูถเป็นอาหาร อิ่มแล้วด้วยคูถ ท้องป่องด้วยคูถ ; อนึ่ง กองคูถใหญ่ ก็มีอยู่ตรงหน้าของมัน เพราะเหตุนั้นมันจึงนึกดูหมิ่นกังสพกะตัวอื่นว่า **"เราผู้มีคูถเป็นภักษา อิ่มแล้วด้วยคูถ ท้องป่องด้วยคูถ. อนึ่ง กองคูถใหญ่ตรงหน้าของเราก็ยังมี. กังสพกะตัวอื่น มีบุญน้อย มีเกียรติน้อย ไม่รวยลาภด้วยคูถ"** ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, เป็นผู้ถูกลาภสักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ในเวลาเช้าครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้วในที่นั้นด้วย, ทั้งเขาก็นิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ด้วย. ของบิณฑบาตก็เต็มบาตรกลับมาด้วย. ภิกษุนี้ ครั้นกลับมาถึงวัดแล้ว ก็พูดพล่าม (เหมือนตัวกังสพกะ) ในท่ามกลางหมู่เพื่อนภิกษุว่า **"เราได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้ว ทั้งเขายังนิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้อีก, ของบิณฑบาตของเรานี้ก็เต็มบาตรกลับมา, เรารวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลาน - ปัจจัยเภสัชบริกขาร. ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ มีบุญน้อย มีอภินิหารน้อย**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๖๙/๕๔๗-๘.

๒. ตัวกังสพกะ เป็นสัตว์กินคูถชนิดหนึ่ง ซึ่งอรรถกถากล่าวว่า เวลากินคูถนั้น มันเอาสองเท้าหลังยันแผ่นดิน แล้วยกสองเท้าหน้าตั้งไว้บนกองคูถ แล้วแหงนหน้ากินไปพลาง.

จึงไม่รวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้นถูกลาภสักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ ย่อมนึกดูหมิ่นภิกษุเหล่าอื่น ผู้มีศีลเป็นที่รัก ภิกษุ ท. ! การได้ลาภของโมฆบุรุษชนิดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อทุกข์ ไร้ประโยชน์เกื้อกูล สิ้นกาลนาน.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

ผู้ติดเซิงหนาม[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! แกะชนิดมีขนยาว เข้าไปสู่เซิงหนาม มันข้องอยู่ในที่นั้น ๆ ติดอยู่ในที่นั้น ๆ พัวพันอยู่ในที่นั้น ๆ ได้รับทุกข์พินาศอยู่ในที่นั้น ๆ, ฉันใด ;

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๖๘/๕๔๕-๖.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็ฉันนั้น : เธอเป็นผู้ถูกลาภสักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ในเวลาเช้าครองจีวร ถือบาตรเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอข้องอยู่ในที่นั้น ๆ ติดอยู่ในที่นั้น ๆ พัวพันอยู่ในที่นั้น ๆ ได้รับทุกข์พินาศอยู่ในที่นั้น ๆ.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลายจักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้วต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ถูกหลาวอาบยาพิษ[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! หลาวที่อาบยาพิษ จะเสียบใครกันนะ ? ลาภสักการะและเสียงเยินยอ จะติดตามภิกษุ ผู้ยังต้องศึกษา ยังไม่ลุถึงขั้นสุดแห่งสิ่งที่ตนจำนงหวัง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๗๐/๕๕๑-๒.

ภิกษุ ท. ! **คำว่า "หลาว" เป็นคำชื่อแทนคำว่า "ลาภสักการะและเสียงเยินยอ".**

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอ ที่เกิดขึ้นแล้วต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

จักรแห่งอสนีบาต[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! จักรแห่งอสนีบาตอันลุกโพลง ตกลงถูกกระหม่อมของใครกันนะ ? ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ จะตามติดภิกษุผู้ยังต้องศึกษา ยังไม่ลุถึงขั้นสุดแห่งสิ่งที่ตนจำนงหวัง.

ภิกษุ ท. ! **คำว่า "จักรแห่งอสนีบาตอันลุกโพลง" เป็นคำชื่อแทนคำว่า "ลาภสักการะและเสียงเยินยอ".**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๗๐/๕๔๙,๕๕๐.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอ ที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

ลมเวรัมภา[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ลมชื่อว่า เวรัมภา[๒] พัดอยู่แต่ในอากาศเบื้องบน. นกตัวใดบินเหินลมขึ้นไปถึงที่นั้น ลมเวรัมภาก็ซัดเอานกตัวนั้นให้ลอยปลิวไป. เมื่อนกถูกลมเวรัมภาซัดเอาแล้ว เท้าของมันขาดไปทางหนึ่ง ปีกของมันขาดไปทางหนึ่ง ศีรษะของมันขาดไปทางหนึ่ง ตัวของมันขาดไปทางหนึ่ง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๗๑/๕๕๕-๖.

๒. ลมเวรัมภา น่าจะได้แก่ลมที่เรียกกันตามภาษาชาวบ้านว่า ลมกรดนั่นเอง. ตามอรรถกถากล่าวว่า ถ้ามีคนขึ้นไปบนท้องฟ้า ขนาดที่สูงพอมองเห็นทวีปทั้งสี่ เล็กประมาณเท่าใบบัว ระยะสูงประมาณนี้แหละเป็นระยะที่ลมเวรัมภาพัด. ยังมีนกชนิดหนึ่งที่บินไปถึงระยะสูงขนาดนั้น เรียกชื่อว่า " วาตสกุณ-นกชอบบินเหินลม" และชอบเที่ยวร้องในเวลาฝนตกแล้วใหม่ ๆ แล้วบินไปในท้องฟ้าสูงขนาดมีลมเวรัมภาพัด จึงถูกซัดเอาเท้า ปีก ศีรษะ และตัว ขาดไปคนละทิศละทาง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน : เธอถูกลาภสักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ในเวลาเช้าครองจีวร ถือบาตรเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, ไม่รักษากาย, ไม่รักษาวาจา, ไม่รักษาจิต, ไม่กำหนดสติ, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย ; ภิกษุนั้น เห็นมาตุคามในที่นั้น ๆ ที่นุ่งชั่วห่มชั่ว, ครั้นเห็นมาตุคามผู้นุ่งชั่วห่มชั่วแล้ว ความกำหนัดก็เสียบแทงจิตของเธอ. เธอนั้น ครั้นจิตถูกความกำหนัดเสียบแทงแล้ว ก็บอกคืนสิกขา (สึก) กลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. **ภิกษุพวกหนึ่ง เอาจีวรของเธอไป ภิกษุพวกหนึ่ง เอาบาตรของเธอไป ภิกษุพวกหนึ่ง เอาผ้านิสีทนะของเธอไป ภิกษุพวกหนึ่ง เอากล่องเข็มของเธอไป เช่นเดียวกับอวัยวะของนก ซึ่งถูกลมเวรัมภาซัดเสียกระจัดกระจายแล้ว ฉะนั้น**.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลายจักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

ลูกสุนัขดุถูกขยี้ด้วยดีสัตว์[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย อย่านึกกระหยิ่มต่อลาภสักการะและเสียงเยินยอ ที่เกิดแก่พระเทวทัตเลย. ตลอดเวลา ที่พระเจ้าอชาตสัตตุกุมารยังไป

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๘๔/๕๙๓, ๕๙๔.

บำรุงพระเทวทัตด้วยรถ ๕๐๐ คัน ทั้งเช้าทั้งเย็น, และอาหารที่นำไปมีจำนวนถึง ๕๐๐ สำรับ[๑] อยู่เพียงใด ; ตลอดเวลาเพียงนั้น, พระเทวทัตหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย อย่างเดียว, หวังความเจริญไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! **ใครขยี้ดีสัตว์เข้าที่จมูกของลูกสุนัขตัวดุร้าย, ลูกสุนัขตัวนั้นก็จะกลับดุยิ่งกว่าเดิม ด้วยการกระทำอย่างนี้. ข้อนี้ฉันใด ;** ภิกษุ ท. ! **ตลอดเวลาที่พระเจ้าอชาตสัตตุกุมารยังไปบำรุงพระเทวทัต ด้วยรถ ๕๐๐ คัน ทั้งเช้าทั้งเย็น, และอาหารที่นำไปมีจำนวนถึง ๕๐๐ สำรับ อยู่เพียงใด ; ตลอดเวลาเพียงนั้น, พระเทวทัตหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย อย่างเดียว, หวังความเจริญไม่ได้, ฉันนั้น.**

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

---

๑. สำรับในที่นี้ ตรงกับบาลีที่ว่า "ถาลิปากะ" ถาลิปากะหนึ่ง ๆ นั้น ตามอรรถกถาว่าจุอาหารพอแก่จำนวนคน ๑๐ คน รับประทาน.

ความฉิบหายของผู้หลงสักการะ[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! พระเทวทัตถูกลาภสักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, จึง**ทำลายสงฆ์**.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพระเทวทัตถูกลาภสักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, **รากเหง้าแห่งธรรมอันเป็นกุศลของเธอจึงถึงความขาดสูญ**.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพระเทวทัตถูกลาภสักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, **ธรรมอันเป็นตัวกุศลของเธอ จึงถึงความขาดสูญ**.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพระเทวทัตถูกลาภสักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, **ธรรมอันขาวสะอาดของเธอ จึงถึงความขาดสูญ**.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๘๒/๕๘๒-๕๘๕.

การออกผลเพื่อฆ่าตนเอง[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง.

ภิกษุ ท. ! **กล้วยเมื่อจะออกผล ก็ออกผลเพื่อฆ่าตนเอง** เพื่อความฉิบหายของมันเอง ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอเกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้ก็ฉันนั้น.

ภิกษุ ท. ! **ไผ่เมื่อจะออกผล ก็ออกผลเพื่อฆ่าตนเอง** เพื่อความฉิบหายของมันเอง ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอเกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้ก็ฉันนั้น.

ภิกษุ ท. ! **ไม้อ้อเมื่อจะออกผล ก็ออกผลเพื่อฆ่าตนเอง** เพื่อความฉิบหายของมันเอง ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอเกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้ก็ฉันนั้น.

ภิกษุ ท. ! **นางม้าอัสดร ย่อมตั้งครรภ์ เพื่อความตายของตนเอง** เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้ก็ฉันนั้น.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มี

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๘๓-๔/๕๘๖-๕๙๑.

ธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสความข้อนั้นแล้ว พระองค์ผู้สุคตศาสดา ได้ตรัสนิคมวจนะนี้อีกว่า :-

"สักการะ ย่อมฆ่าคนชั่ว เหมือนผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ผลไผ่ฆ่าต้นไผ่ ขุยอ้อฆ่าต้นอ้อ และสัตว์ที่เกิดในครรภ์ฆ่านางม้าอัสดร ฉะนั้น" ดังนี้ แล.

หมวดที่สาม จบ.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส ฐสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญฺญตสุตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๔

ว่าด้วย การทำไปตามอำนาจกิเลส

---

๑. ผู้ไม่หนุนหมอนไม้

๒. ผู้เห็นแก่นอน

๓. ผู้ต้องการนุ่งงามห่มงาม

๔. ผู้ต้องการกินดี

๕. ผู้ต้องการอยู่ดี

๖. ภัยมีเพราะการระคนใกล้ชิดสตรี

๗. ภัยเกิดเพราะกลัวอด

๘. ราคีของนักบวช

๙. เมื่อโจรปล้นชาวเมือง

๑๐. คนนอกบัญชี

๑๑. คนแหวกแนว

๑๒. คนทิ้งธรรม

๑๓. คืนวันที่มีแต่ "ความมืด"

๑๔. ผู้ถูกตรึง

๑๕. ผู้ถูกแมลงวันตอม

๑๖. ป่าช้าผีดิบ

หมวดที่ ๔

ว่าด้วย การทำไปตามอำนาจกิเลส

ผู้ไม่หนุนหมอนไม้[๑]

ภิกษุ ท. ! **ในบัดนี้ เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย มีท่อนไม้เป็นหมอนหนุน เป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความเพียรเข้มแข็ง ในการฝึกวิชาใช้ศร.** **พระราชาแห่งมคธ นามว่า อชาตสัตตุ ผู้เวเทหิบุตร ย่อมหาช่องทางทำลายล้างมิได้ หาโอกาสทำตามอำเภอพระทัยแก่เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นมิได้.**

ภิกษุ ท. ! แต่ในกาลฝ่ายอนาคต เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย จักทำตนเป็นสุขุมาลชาติ จนมีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนิ่ม. เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น จักสำเร็จการนอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม มีหมอนใหญ่ ๆ หนุน ประทมจนกระทั่งพระอาทิตย์ขึ้น คราวนั้น พระราชาแห่งมคธนามว่า อชาตสัตตุ ผู้เวเทหิบุตร จักได้ช่องทางทำลายล้าง จักได้โอกาสทำตามอำเภอพระทัย แก่เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น.

ภิกษุ ท. ! ในบัดนี้ **ภิกษุทั้งหลาย ก็มีท่อนไม้เป็นหมอนหนุน เป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส ในชั้นความเพียรที่เป็น**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๒/๖๗๕-๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี.

หลักเป็นประธาน. มารผู้ใจบาป จึงหาช่องทางทำลายล้างมิได้ หาโอกาสที่จะทำตามอำเภอใจแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นมิได้.

ภิกษุ ท. ! ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ที่ทำตนเป็นสุขุมาลชาติ จนมีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนิ่ม. ภิกษุเหล่านั้น จักสำเร็จการนอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม มีหมอนใหญ่ ๆ หนุน นอนจนกระทั่งพระอาทิตย์ขึ้น. คราวนั้นเอง มารผู้ใจบาป ก็จักได้ช่องทางทำลายล้าง จักได้โอกาสที่จะทำตามอำเภอใจ แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า "เราทั้งหลาย จักใช้ท่อนไม้เป็นหมอนหนุน เป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส ในชั้นความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน"** ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้เห็นแก่นอน[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ? พวกเธอเคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือ ว่า **พระราชา** ผู้เป็นกษัตริย์ได้รับมุรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบความสุขในการประทม หาความสุขในการเอนพระวรกาย หาความสุขในการประทมหลับ ตามแต่พระประสงค์อยู่เนืองนิจ ยังคงทรง

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๓๓/๒๘๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยปรารภเหตุที่มีพระบวชใหม่นอนสายจนกระทั่งพระอาทิตย์ขึ้น ที่อุปัฏฐานศาลา ณ เชตวัน.

ปกครองราชสมบัติให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจของพลเมือง จนตลอดพระชนม์ชีพได้อยู่หรือ ?

"อย่างนี้ ไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า".

ดีแล้ว ภิกษุ ท. ! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็นได้ฟังอย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ? พวกเธอเคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือ ว่า **ผู้ครองรัฐ** ก็ดี **ทายาทผู้สืบมรดก** ก็ดี **เสนาบดี** ก็ดี **นายบ้าน** ก็ดี และ **หัวหน้าหมู่บ้าน** ก็ดี ประกอบความสุขในการนอน หาความสุขในการเอนกาย หาความสุขในการหลับ ตามสบายใจอยู่เนืองนิจ ยังคงดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจของ (ประชาชนทุกเหล่า) กระทั่งลูกหมู่ จนตลอดชีวิตได้อยู่หรือ ?

"อย่างนี้ ไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า".

ดีแล้ว ภิกษุ ท. ! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็นได้ฟังอย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ? พวกเธอเคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือว่า **สมณะหรือพราหมณ์** ที่เอาแต่ประกอบความสุขในการนอน หาความสุขในการเอนกาย หาความสุขในการหลับ ตามสบายใจอยู่เสมอ ๆ, ทั้งเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, ไม่รู้ประมาณในการบริโภค, ไม่ตามประกอบธรรมเป็นเครื่องตื่น, ไม่เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย, ไม่ตามประกอบการทำเนือง ๆ ในโพธิปักขิยธรรม ทั้งในยามต้นและยามปลาย, แล้วยังจะกระทำให้แจ้งได้ ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่หรือ ?

“ข้อนั้น ก็ยังไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า”.

ดีแล้ว ภิกษุ ท. ! ข้อที่กล่าวถึงนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็นได้ฟังอย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค, ตามประกอบธรรมเป็นเครื่องตื่น, เป็นผู้เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย, และจักตามประกอบอนุโยคภาวนาในโพธิปักขิยธรรม ทั้งในยามต้นและยามปลายอยู่เสมอ ๆ”** ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจ อย่างนี้แล.

ผู้ต้องการนุ่งงามห่มงาม[๑]

ภิกษุ ท. ! **ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการความสวยงามในเครื่องนุ่งห่ม (จีวร),** เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ จักเริดร้างจากการใช้ผ้าบังสุกุล, จักเหินห่างที่นอนที่นั่งอันเป็นป่าและป่าชัฏเงียบสงัด, จักมั่วสุมชุมนุมกันอยู่แต่ในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง และจักถึงอเนสนกรรม คือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี เพราะความต้องการความสวยงามในเครื่องนุ่งห่มนั้นเป็นเหตุ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๔/๘๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น **อนาคตภัยข้อที่หนึ่ง** ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ผู้ต้องการกินดี[๑]

ภิกษุ ท. ! **ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการความเอร็ดอร่อยในอาหาร,** เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ จักเริดร้างจากการเที่ยวบิณฑบาต, จักเหินห่างที่นอนที่นั่งอันเป็นป่าและป่าชัฏเงียบสงัด, จักมั่วสุมชุมนุมกันอยู่แต่ในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง และจักถึงอเนสนกรรม คือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี เพราะความต้องการความเอร็ดอร่อยในอาหารนั้นเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น **อนาคตภัยข้อที่สอง** ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ผู้ต้องการอยู่ดี[๒]

ภิกษุ ท. ! **ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการนอนสบายนั่งสบาย,** เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ จักเริดร้างจาก

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๔/๘๐.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๕/๘๐.

การอยู่ป่า (หรือจากการอยู่โคนไม้), จักเหินห่างที่นอนที่นั่งอันเป็นป่าและป่าชัฏเงียบสงัด, จักมั่วสุมชุมนุมกันอยู่แต่ในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง และจักถึงอเนสนกรรม คือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี เพราะความต้องการนอนสบายนั่งสบายนั้นเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น **อนาคตภัยข้อที่สาม** ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ภัยมีเพราะการระคนใกล้ชิดสตรี[๑]

ภิกษุ ท. ! **ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ที่มีการอยู่ระคนใกล้ชิดกับพวกภิกษุณี สิกขมานา[๒] และสมณุทเทส[๓],** เมื่อมีการระคนใกล้ชิดกันเช่นนั้น ก็เป็นอันหวังผลเหล่านี้ได้คือ เธอทั้งหลายจักต้องทนประพฤติพรหมจรรย์ อันเต็มไปด้วยอาบัติที่เศร้าหมอง หรือมิฉะนั้นก็จักต้องบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๕/๘๐.

๒. สิกขมานา คือ สามเณรีที่ต้องรับการอบรมพิเศษก่อนบวชเป็นภิกษุณีเป็นเวลา ๒ ปี โดยการรักษาศีล ๕ และสิกขาบทข้อวิกาลโภชน์อีกหนึ่ง รวมเป็น ๖ สิกขาบทไม่ขาดตกบกพร่องเลย.

๓. สมณุทเทสในที่นี้ คือ สามเณรี.

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น **อนาคตภัยข้อที่สี่** ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ภัยเกิดเพราะกลัวอด[๑]

ภิกษุ ท. ! **ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ที่มีการอยู่คลุกคลีกับพวกคนทำการวัด และสมณุทเทส (สามเณร),** เมื่อมีการอยู่คลุกคลีกันเช่นนั้น ก็เป็นอันหวังผลเหล่านี้ได้คือ เธอทั้งหลายจักขวนขวายทำการสะสมของกินไว้บริโภคหลายอย่างหลายประการ และจักทำนิมิตอันหยาบ ในการใช้เขาขุดดินบ้าง ในการใช้เขาพรากของสดเขียวบ้าง[๒].

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น **อนาคตภัยข้อที่ห้า** ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้วก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ราคีของนักบวช[๓]

ภิกษุ ท. ! เครื่องเศร้าหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ มีอยู่สี่อย่าง อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ ไม่สุกใส ไม่สว่างไสวรุ่งเรือง. สี่อย่าง

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๕/๘๐.

๒. คือถึงกับใช้เขาขุดดิน หรือเก็บผักผลไม้ โดยตรง หรือโดยการใช้ใบ้เป็นต้น (โอฬาริกํปิ นิมิตฺตํ กริสฺสนฺติ ปฐวิยาปิ หริตคฺเคปิ).

๓. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๖๘/๕๐.

อะไรบ้าง ? สี่อย่างคือ เมฆ, หมอก, ผงคลี, และอสุรินทราหู. ภิกษุ ท. ! เครื่องเศร้าหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ไม่สุกใส ไม่สว่างไสวรุ่งเรือง มีอยู่สี่อย่างนี้ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : เครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ ก็มีอยู่สี่อย่าง อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์ ไม่ผ่องใส ไม่งามสง่ารุ่งเรือง. สี่อย่างอะไรบ้าง ? สี่อย่างคือ :-

(๑) **สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ดื่มสุราเมรัย ไม่งดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย.**

(๒) **สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ยังมีการกระทำ (อย่างใดอย่างหนึ่ง) อย่างที่คนคู่เขาทำต่อกัน[๑] ไม่งดเว้นจากการกระทำเช่นนั้น.**

(๓) **สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง รับทองและเงิน ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน.**

(๔) **สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง สำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิดวิสัยของสมณะ ไม่งดเว้นจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิดวิสัย.**

ภิกษุ ท. ! เครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ มีอยู่สี่อย่างนี้ อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์ ไม่ผ่องใส ไม่งามสง่ารุ่งเรือง แล.

เมื่อโจรปล้นชาวเมือง[๒]

ภิกษุ ท. ! มหาโจรห้าพวกเหล่านี้ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก. ห้าพวกคืออะไรบ้าง ? ห้าพวกคือ :-

---

๑. เพศหญิงและเพศชาย จะพึงทำแก่กัน เพื่อกามารมณ์ ระดับไหนก็ตาม.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวิ. วิ. ๑/๑๖๙/๒๓๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี.

(๑) ภิกษุ ท. ! ความคิดของมหาโจรบางพวกในกรณีนี้มีว่า "เมื่อไรหนอ เราจักเป็นผู้มีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมเรา เที่ยวไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, จักได้ฆ่าเอง หรือใช้ให้บริวารฆ่า, จักได้ตัดเอง หรือใช้ให้บริวารตัด, จักได้เผาเอง หรือใช้ให้บริวารเผา" ดังนี้. ครั้นกาลต่อมา มหาโจรนั้นมีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เที่ยวไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, ทำการฆ่าเอง และให้บริวารฆ่า, ทำการตัดเอง และให้บริวารตัด, ทำการเผาเอง และให้บริวารเผา. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ความคิดของภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ มีว่า "เมื่อไรหนอ เราจักเป็นผู้มีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมเรา เที่ยวจาริกไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, เป็นที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ของพวกคฤหัสถ์และบรรพชิต, เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร" ดังนี้. ครั้นกาลต่อมา ภิกษุลามกนั้นได้มีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เที่ยวจาริกไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, เป็นที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ของพวกคฤหัสถ์และบรรพชิต, เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย--เภสัชบริกขาร ; ฉันนั้นเหมือนกัน. ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็น **มหาโจรพวกแรก** ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๒) ภิกษุ ท. ! พวกอื่นอีก, ภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรมวินัย ที่ตถาคตประกาศแล้ว ยกตนว่ารู้เอง (หรือนำไปหาลาภผลเพื่อตน). ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็น **มหาโจรพวกที่สอง** ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๓) ภิกษุ ท. ! พวกอื่นอีก, ภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมตามกำจัดพรหมจารีผู้ประพฤติพรหมจรรย์ได้บริสุทธิ์ ด้วยสิ่งอันไม่ใช่เรื่องของ

พรหมจรรย์ อันปราศจากมูลความจริง. ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็น **มหาโจรพวกที่สาม** ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๔) ภิกษุ ท. ! พวกอื่นอีก, ภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมสงเคราะห์และพูดจาและเกลี้ยกล่อมพวกคฤหัสถ์ ด้วยครุภัณฑ์และครุบริกขารอันเป็นของสงฆ์ คือของปลูกสร้างในอาราม พื้นที่อาราม วิหาร พื้นที่วิหาร เตียง ตั่ง ฟูก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กะถางโลหะ กะทะโลหะ พร้า ขวาน ผึ่ง จอบ สว่าน เชือก ไม้ไผ่ หญ้าสำหรับมุง หญ้าปล้อง หญ้า ดินเหนียว สิ่งของที่ทำด้วยไม้และสิ่งของที่ทำด้วยดิน เหล่านั้น. ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็น **มหาโจรพวกที่สี่** ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๕) ภิกษุ ท. ! ภิกษุพวกสุดท้าย จัดเป็น **มหาโจรชั้นเลิศ** ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา พร้อมทั้งมนุษย์ คือ **ภิกษุลามก กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม อันไม่มีจริง ไม่เป็นจริง**. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? ภิกษุ ท. ! เพราะว่า **เธอบริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง ด้วยอาการอันเป็นขโมย**.

> **“ภิกษุใด แสดงตัวเองซึ่งความจริงเป็นอย่างหนึ่ง ให้คนอื่นเข้าใจเป็นอย่างอื่นไป, การบริโภคปัจจัยด้วยอาการแห่งขโมยของเธอนั้น เป็นเช่นเดียวกับนายพราน ผู้ล่อลวงดักสัตว์กิน ฉะนั้น. คนเป็นอันมาก ที่มีผ้ากาสาวพัสตร์คลุมคอ แต่มีความเป็นอยู่ลามก ขาดการสำรวม, พวกคนลามกเหล่านั้น ต้องไปเกิดในนรก เพราะการกระทำกรรมอันหยาบช้า. มันกินก้อนเหล็ก ซึ่งเปรียบด้วยเปลวไฟอันร้อนจัด ยังจะดีกว่า, คนทุศีล ไม่มี**

การสำรวม บริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง เป็นการไม่เหมาะสมเลย”.

คนนอกบัญชี[๑]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเหล่าใด เป็นคนหลอกลวง กระด้าง พูดพล่าม ยกตัว จองหอง ใจฟุ้งเฟ้อ ;** ภิกษุ ท. ! ภิกษุเหล่านั้น **ไม่ใช่ “คนของเรา”.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเหล่านั้น ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้เสียแล้ว ; และพวกภิกษุเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้** ได้เลย.

คนแหวกแนว[๒]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป, เมื่อมีการกระทำสามอย่างนี้แล้ว, จะได้ชื่อว่าเป็น **ผู้ทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้หมดสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่มหาชน ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแต่เป็นไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.** การกระทำสามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่าง คือ :-

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๓/๒๖.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๓๓/๔๕๐.

(๑) **ทำการชักชวนมหาชนในกายกรรม[๑] อันผิดแนวแห่งการทำที่สุดทุกข์ในพระศาสนา.**

(๒) **ทำการชักชวนมหาชนในวจีกรรม[๒] อันผิดแนวแห่งการทำที่สุดทุกข์ในพระศาสนา.**

(๓) **ทำการชักชวนมหาชนในการบำเพ็ญทางจิต[๓] อันผิดแนวแห่งการทำที่สุดทุกข์ในพระศาสนา.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป, เมื่อมีการกระทำสามอย่างเหล่านี้ เข้าแล้ว, ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้หมดสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่มหาชน ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล, แต่เป็นไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แล.

คนทิ้งธรรม[๔]

ภิกษุ ท. ! **ในทิศใด พวกภิกษุ เกิดแก่งแย่ง ทะเลาะวิวาท ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกปากอยู่ ;** ภิกษุ ท. ! **ทิศนั้น แม้แต่เพียงนึกถึงก็ไม่เป็นที่ผาสุกแก่เราเสียแล้ว ไม่ต้องกล่าวถึงการไปในที่นั้น.** ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่แก่ใจว่า เป็นเพราะภิกษุเหล่านั้น **ได้ละทิ้งธรรมสามอย่างเสีย แล้วพากันมาถือ ทำให้มากในธรรมสามอย่าง.** ธรรมสามอย่างอะไรบ้างเล่าที่เธอละทิ้งเสีย ? สามอย่าง คือ :-

---

๑. กายกรรม ในที่นี้ อรรถกถา กล่าวถึงการชักชวนให้ไหว้ทิศ เป็นต้น.

๒. วจีกรรม ในที่นี้ อรรถกถา กล่าวถึงการชักชวนให้พูดเขวนอกลู่นอกทาง เป็นต้น.

๓. อรรถกถา กล่าวถึงการบอกกรรมฐานผิด ๆ เป็นต้น.

๔. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๕๕/๕๖๔.

(๑) **ความตรึกในการหลีกออกจากความพัวพันในกาม,**

(๒) **ความตรึกในการทำความไม่มุ่งร้าย,**

(๓) **ความตรึกในการไม่ทำคนอื่นให้ลำบาก**. ธรรมสามอย่างเหล่านี้แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้น ละทิ้งเสียแล้ว.

ก็ธรรมอีกสามอย่างอะไรบ้างเล่า ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก ? สามอย่าง คือ :-

(๑) **ความตรึกในทางกาม,**

(๒) **ความตรึกในทางมุ่งร้าย,**

(๓) **ความตรึกที่ก่อให้เกิดความลำบากแก่ผู้อื่น**. ธรรมสามอย่างเหล่านี้แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก.

ภิกษุ ท. ! ในทิศใด พวกภิกษุ เกิดแก่งแย่ง ทะเลาะวิวาท ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกปากอยู่ ; ภิกษุ ท. ! ทิศนั้น แม้แต่เพียงนึกถึงก็ไม่เป็นที่ผาสุกแก่เราเสียแล้ว ไม่ต้องกล่าวถึงการไปในที่นั้น. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่แก่ใจว่า เป็นเพราะพวกภิกษุเหล่านั้น ละทิ้งธรรมสามอย่างเหล่าโน้นเสียแล้ว และพากันมาถือ กระทำให้มากในธรรมสามอย่างเหล่านี้แทน.

คืนวันที่มีแต่ "ความมืด"[๑]

ภิกษุ ท. ! คืนวันของภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว, ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเจริญมิได้. หกอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่าง คือ ภิกษุในกรณีนี้ :-

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๘๓/๓๕๕.

(๑) **มีความต้องการมากจนเป็นทุกข์ เพราะไม่รู้จักพอในเรื่องจีวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร**.

(๒) **เป็นคนไม่มีศรัทธา**.

(๓) **เป็นคนทุศีล**.

(๔) **เป็นคนเกียจคร้าน**.

(๕) **เป็นคนมีสติฟั่นเฟือน**.

(๖) **เป็นคนมีปัญญาทึบ**.

ภิกษุ ท. ! คืนวันของภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว, ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเจริญมิได้.

ผู้ถูกตรึง[๑]

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังละตะปูตรึงใจห้าตัวไม่ได้ ; **คืนวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเจริญมิได้**. ตะปูตรึงใจห้าตัวที่บรรพชิตรูปนั้นยังละไม่ได้ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุในกรณีนี้ ยังสงสัย เคลือบแคลง ไม่ปลงใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส ในพระศาสดา**. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี้ จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไป เพื่อความเพียรเผากิเลส เพียรประกอบเนือง ๆ เพียรตั้งหลักติดต่อเนื่องกัน. จิตของผู้ใด ไม่น้อมไปตามนัยที่กล่าวนี้, นั่นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวที่หนึ่ง ที่เธอนั้นยังละไม่ได้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อํ. ๒๔/๑๙/๑๔.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุ ยังสงสัย ฯลฯ ในธรรม** ___ฯลฯ ___ นั่นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวที่สอง ที่เธอนั้นยังละไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุ ยังสงสัย ฯลฯ ในพระสงฆ์** ___ฯลฯ ___ นั่นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวที่สาม ที่เธอนั้นยังละไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุ ยังสงสัย ฯลฯ ในไตรสิกขา** ___ฯลฯ ___ นั่นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวที่สี่ ที่เธอนั้นยังละไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุเป็นผู้ครุ่นโกรธในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน, ไม่ชอบใจ มีจิตอันโทสะกระทบกระทั่งแล้ว จนเกิดเป็นเครื่องตรึงใจ**. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี้ จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียรเผากิเลส เพียรประกอบเนือง ๆ เพียรตั้งหลักติดต่อเนื่องกัน. จิตของผู้ใด ไม่น้อมไปตามนัยที่กล่าวนี้, นั่นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวที่ห้า ที่เธอนั้นยังละไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีก็ตาม ยังละตะปูตรึงใจห้าตัวไม่ได้, คืนวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเจริญมิได้ แล.

ผู้ถูกแมลงวันตอม[๑]

ภิกษุ ท. ! เมื่อเช้านี้ เราครองจีวร ถือบาตร ไปบิณฑบาตในเมืองพาราณสี เราได้เห็นภิกษุรูปหนึ่ง เที่ยวบิณฑบาตอยู่ตามแหล่งที่ซื้อขายโคของพวกมิลักขะ เป็นภิกษุมีท่าทางกระหายกาม คิดสึก ปล่อยสติ ปราศจากสัมปชัญญะ จิตฟุ้ง

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๖๑/๕๖๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายที่อิสิปตนมฤคทายวัน.

ใจเขว ผิวพรรณแห้งเกรียม. ครั้นเห็นแล้ว เราได้กล่าวกะภิกษุนั้นว่า **"ภิกษุ ! เธออย่าทำตัวให้เน่าพอง. ตัวที่เน่าพองส่งกลิ่นเหม็นคาวคลุ้งแล้ว แมลงวันจักไม่ตอมไม่ดูดนั้น เป็นไปไม่ได้ นะภิกษุ !"** ดังนี้. ภิกษุนั้น ถูกเราทักอย่างนี้ ก็เกิดความสลดขึ้นในใจ.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสดังนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามขึ้นว่า "อะไรเล่าพระเจ้าข้าชื่อว่า ของเน่าพอง ? อะไรเล่า ชื่อว่า กลิ่นเหม็นคาว ? อะไรเล่า ชื่อว่า แมลงวัน ?"

"อภิชฌา นี่แหละภิกษุ ! ชื่อว่า ของเน่าพอง, พยาบาท ชื่อว่า กลิ่นเหม็นคาว, ความคิดที่เป็นอกุศลลามก ชื่อว่า แมลงวัน. ตัวที่เน่าพองส่งกลิ่นเหม็นคาวคลุ้งแล้ว แมลงวันจักไม่ตอมไม่ดูดนั้น เป็นไปไม่ได้ นะภิกษุ !" ดังนี้ แล.

ป่าช้าผีดิบ[๑]

ภิกษุ ท. ! **โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในป่าช้าผีดิบ.** ห้าอย่างอะไรบ้าง ? ห้าอย่าง คือ ป่าช้าผีดิบเป็นที่ไม่สะอาด, มีกลิ่นเหม็น, มีภัยเฉพาะหน้า, เป็นที่พักอาศัยของพวกอมนุษย์ที่ดุร้าย, และเป็นที่ที่ร้องไห้พิไรร่ำของคนเป็นจำนวนมาก. โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในป่าช้าผีดิบ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๙๘/๒๔๙.

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : **โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในนักบวช ที่เปรียบด้วยป่าช้าผีดิบ.** ห้าอย่างอะไรบ้าง ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยการกระทำทางกายอันไม่สะอาด, ประกอบด้วยการกระทำทางวาจาอันไม่สะอาด, ประกอบด้วยการกระทำทางใจอันไม่สะอาด.** ภิกษุ ท. ! เรากล่าวการทำเช่นนี้ของผู้นั้นว่า **เป็นความไม่สะอาด ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่ไม่สะอาด.** เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ ว่าเทียบกันได้กับที่ที่ไม่สะอาด ฉะนั้น.

(๒) **เมื่อนักบวชประกอบกรรมไม่สะอาดเช่นนั้นอยู่, เสียงเล่าลืออันชั่วช้าก็ระบือไป.** ภิกษุ ท. ! เรากล่าวเสียงเล่าลืออันชั่วช้านี้ของผู้นั้น ว่า **เป็นกลิ่นเหม็น ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่มีกลิ่นเหม็น.** เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ ว่าเทียบกันได้กับที่ที่มีกลิ่นเหม็น ฉะนั้น.

(๓) **ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ย่อมเว้นห่างไกลจากคนที่มีกลิ่นเหม็นเช่นกล่าวนั้นเสีย.** ภิกษุ ท. ! เรากล่าวการที่เพื่อน ๆ เว้นห่างไกลนี้ของผู้นั้น ว่า **เป็นภัยเฉพาะหน้า ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่มีภัยเฉพาะหน้า.** เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ ว่าเทียบกันได้กับที่ที่มีภัยเฉพาะหน้า ฉะนั้น.

(๔) **คนชั่วช้านั้น ผู้ประกอบกรรมอันไม่สะอาดทั้งทางกาย วาจาและใจ ก็อยู่ร่วมกันได้แต่พวกที่มีการกระทำเหมือน ๆ กัน.** ภิกษุ ท. ! เรากล่าวการที่อยู่ร่วมกันได้ของผู้นั้น ว่า **เป็นที่พักอาศัยสำหรับพวกเหล่าร้ายนี้ ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่พักอาศัยของพวกอมนุษย์ ที่ดุร้าย.** เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ ว่าเทียบกันได้กับที่พักอาศัยสำหรับคนดุร้าย ฉะนั้น.

(๕) **ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ได้เห็นนักบวชชนิดนั้นเข้าแล้ว ก็นึกตำหนิได้ว่า "พุทโธ่เอ๋ย ! ความทุกข์ของพวกเรา มีอยู่ตรงที่ พวกเราจำต้องอยู่ร่วมกับนักบวชชนิดนั้นด้วย"** ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวการอยู่ร่วมที่ทำให้เกิดทุกข์ขึ้นนี้ของผู้นั้น ว่า **เป็นความร้องไห้พิไรร่ำ ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่ที่ร้องไห้พิไรร่ำของคนเป็นจำนวนมาก**. เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ ว่าเทียบกันได้กับที่สำหรับเป็นที่ร้องไห้พิไรร่ำของคนเป็นจำนวนมาก ฉะนั้น.

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในนักบวช ที่เปรียบด้วยป่าช้าผีดิบ แล.

หมวดที่สี่ จบ.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส ฐสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญฺญตสุตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๕

ว่าด้วย การเป็นทาสตัณหา

---

๑. ผู้เห็นแก่อามิส
๒. ไม่คุ้มค่าข้าวสุก
๓. ขี้ตามช้าง
๔. ติดบ่วงนายพราน
๕. ผู้ถูกล่าม
๖. หมองูตายเพราะงู
๗. อมิตตภิกขุ
๘. เป็นโรคชอบเที่ยวเรื่อยเปื่อย

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๕

ว่าด้วย การเป็นทาสตัณหา

ผู้เห็นแก่อามิส[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทมีสองชนิด. สองชนิดอะไรกันเล่า ? สองชนิด คือ ภิกษุบริษัทที่ **หนักในอามิส** แต่ไม่หนักในพระสัทธรรม หนึ่ง, ภิกษุบริษัทที่ **หนักในพระสัทธรรม** แต่ไม่หนักในอามิส หนึ่ง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทที่หนักในอามิส แต่ไม่หนักในพระสัทธรรมนั้น เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ภิกษุเหล่าใดกล่าวยกยอกันเองต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนว่า "ภิกษุรูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **อุภโตภาควิมุตต์[๒]**, รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **ปัญญาวิมุตต์[๓]**, รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **กายสักขี[๔]**, รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **ทิฏฐิปปัตตะ[๕]**, รูปโน้น เป็น

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อํ. ๒๐/๙๓/๒๙๓.

๒. อุภโตภาควิมุตต์ ผู้หลุดพ้นโดยส่วนสอง คือผู้ได้วิโมกข์ทั้งแปดด้วย และได้โลกุตตรผลในชั้นสิ้นอาสวะด้วย.

๓. ปัญญาวิมุตต์ ผู้สิ้นอาสวะด้วยอำนาจปัญญาเห็นอนัตตาโดยตรง.

๔. กายสักขี ผู้มีกายเสวยสุขด้วยนามกายมาแล้วเป็นเครื่องประจักษ์ คือเสขบุคคล ๗ ผู้ชิมฌานสุขมาแล้ว จึงเห็นทุกข์และบรรลุมรรคผลในขั้นของตน ๆ.

๕. ทิฏฐิปปัตตะ ผู้บรรลุมรรคผลด้วยอำนาจพิจารณา เห็นอนัตตาในสังขารทั้งหลาย ซึ่งได้แก่อริยบุคคลนับตั้งแต่ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลไปจนถึงผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค, แต่พอได้บรรลุอรหัตตผลก็เป็นปัญญาวิมุตต์ไป.

[ตั้งแต่ ๒-๕ และเชิงอรรถหน้า ๙๒ (ในข้อ ๑, ๒, ๓) ดูรายละเอียดโดยพุทธวจนะ ใน อริยสัจจากพระโอษฐ์ภาคต้น หน้า ๖๕๘]

อริยบุคคลชนิด **สัทธาวิมุตต์**[๑], รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **ธัมมานุสารี**[๒], รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **สัทธานุสารี**[๓], รูปโน้น **มีศีลมีการเป็นอยู่งดงาม,** และรูปโน้น **ทุศีลมีการเป็นอยู่เลวทราม"** ดังนี้เป็นต้น. ภิกษุเหล่านั้น ย่อมได้ลาภ เพราะการกล่าวยกยอกันนั้นเป็นเหตุ. ครั้นได้ลาภแล้ว **ภิกษุพวกนั้นก็พากันติดอกติดใจในรสแห่งลาภ สยบอยู่ เมาหมกอยู่, ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคลาภนั้นอยู่**.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทอย่างนี้แล เราเรียกว่า บริษัทที่หนักในอามิส แต่ไม่หนักในพระสัทธรรม.

ไม่คุ้มค่าข้าวสุก[๔]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีก็ตาม เข้าไปหาภิกษุนั้นแล้ว นิมนต์ฉันอาหารในวันรุ่งขึ้น. ภิกษุนั้นมีความหวังในอาหารนี้ก็รับนิมนต์. ครั้นราตรีล่วงไปถึงเวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่เรือนคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี

---

๑. สัทธาวิมุตต์ ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธาหรือมีศรัทธาออกหน้า ซึ่งได้แก่ผู้บรรลุมรรคผลขั้นสุดท้ายด้วยอาศัยกำลังของศรัทธาที่เกิดขึ้น มากกว่ากำลังด้านสมาธิ, ปัญญา, หรือกำลังด้านอื่น ๆ (ดูการอธิบาย โดย- พุทธวจนะ ใน พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ หน้า ๓๓๖).

๒. ธัมมานุสารี ผู้แล่นไปตามกระแสแห่งธรรม ซึ่งได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณาเห็นอนิจจังใน ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ.

๓. สัทธานุสารี ผู้แล่นไปตามกระแสแห่งศรัทธา ซึ่งได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค โดยมีความเชื่อและมีจิตน้อมไป เห็นอนิจจังใน ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ (ดูการอธิบายโดยพุทธวจนะ ใน อริยสัจจากพระ-โอษฐ์ ภาคต้น หน้า ๕๙๒).

๔. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๕๓/๕๖๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่พลิหรณะไพรสณฑ์, เมืองกุสินารา.

ผู้นิมนต์, ถึงแล้วก็นั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ได้เลี้ยงเธอด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง ให้อิ่มหนำสำราญจนเธอบอกห้าม. ความคิดได้เกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้นในขณะนั้นว่า "วิเศษจริง ! คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ เลี้ยงเราด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง จนอิ่มหนำสำราญถึงกับเราต้องบอกห้าม" ดังนี้แล้ว, ภิกษุนั้นยังหวังต่อไปอีกว่า "โอหนอ ! แม้วันต่อๆไป ก็ขอให้คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ เลี้ยงดูเราด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ฯลฯ อย่างนี้อีกเถิด" ดังนี้. เธอนั้น ได้ติดในรสอาหาร หลงในรสอาหาร สยบอยู่ด้วยความยินดีในรสอาหาร, ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ฉันอาหารนั้น. **ภิกษุนั้น ย่อมครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในกามบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางเคียดแค้นบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากโดยไม่รู้สึกตัวบ้าง ตรงที่เธอนั่งฉันนั้นเอง**.

ภิกษุ ท. ! เรากล่าวว่า "ทาน ที่ถวายแก่ภิกษุผู้เช่นนี้ หามีผลมากไม่". เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่า **ภิกษุนี้ เป็นผู้มัวเมา** แล.

ขี้ตามช้าง[๑]

ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : มีสระใหญ่ในที่ใกล้ป่าแห่งหนึ่ง. ช้างทั้งหลายได้อาศัยหากินในสระใหญ่แห่งนั้น. มันลงสู่สระแล้ว ใช้งวงถอนหัวบัวและรากบัวขึ้นมา แล้วแกว่งไปแกว่งมาในน้ำ ทำให้หมดเปือกตม แล้วใส่ปากเคี้ยวให้ดีเสียก่อน จึงกลืนลงไป. การกินอย่างนี้ของช้างเหล่านั้น

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๓/๖๗๘.

ย่อมทำให้เนื้อตัวเปล่งปลั่ง มีพละกำลัง และไม่ถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย ; เพราะข้อที่ช้างนั้นรู้จักกินนั้นเองเป็นเหตุ. ภิกษุ ท. ! ส่วนพวกลูกช้างเล็ก ๆ อยากจะเอาอย่างช้างใหญ่ ๆ บ้าง, มันจึงลงสู่สระบัวนั้น ใช้งวงถอนหัวบัวและรากบัวขึ้นมาได้ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้แกว่งไปแกว่งมาในน้ำ มีเปือกตมติดอยู่ ก็เอาเข้าใส่ปาก ไม่ได้เคี้ยวให้ดีเสียก่อน กลืนลงไปแล้ว. การกินอย่างนี้ของพวกลูกช้างเล็ก ๆ นั้น ย่อมไม่ทำให้เนื้อตัวเปล่งปลั่งมีพละกำลัง แล้วยังจะถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย ; เพราะข้อที่ลูกช้างเหล่านั้นไม่รู้จักกินนั้นเองเป็นเหตุ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ในกรณีนี้ เวลาเช้าครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่ย่านหมู่บ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต, พวกภิกษุผู้เถระเหล่านั้น ย่อมกล่าวธรรมอยู่ในที่นั้น ๆ ; พวกคฤหัสถ์ผู้เลื่อมใสต่อภิกษุผู้เถระเหล่านั้น ย่อมทำอาการแห่งผู้เลื่อมใส. อนึ่ง **พวกภิกษุผู้เถระนั้นเล่าก็ไม่ติดอกติดใจ ไม่สยบ ไม่เมาหมก ในลาภนั้น ๆ, เป็นผู้มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ แล้วจึงทำการบริโภคลาภนั้น**. การบริโภคอย่างนี้ของภิกษุผู้เถระเหล่านั้น ย่อมทำให้มีร่างกายสุกใส มีพละกำลัง และไม่ถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย ; เพราะข้อที่ท่านเหล่านั้นรู้จักการทำการฉัน นั้นเองเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! ส่วนพวกภิกษุผู้หย่อนวัย อยากจะเอาอย่างพวกภิกษุผู้เถระเหล่านั้นบ้าง, เวลาเช้า ก็ครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่ย่านหมู่บ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต. พวกเธอก็กล่าวธรรมอยู่ในที่นั้น ๆ ; พวกคฤหัสถ์ผู้เลื่อมใสต่อภิกษุผู้หย่อนวัยเหล่านั้น ย่อมทำอาการแห่งผู้เลื่อมใส. อนึ่ง **พวกภิกษุผู้หย่อนวัยนั้นเล่า ก็ติดอกติดใจ สยบอยู่ เมาหมกอยู่ ในลาภนั้น ๆ, เป็นผู้ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่อง**

ออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคลาภนั้น. การบริโภคอย่างนี้ของภิกษุผู้เด็ก ๆ เหล่านั้น ย่อมไม่ทำให้มีร่างกายสุกใส มีพละกำลัง (ชนิดเดียวกับผู้ที่บริโภคเพียงเพื่อเป็นการอนุเคราะห์แก่การประพฤติพรหมจรรย์) แต่ได้กลับถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย ; เพราะข้อที่ภิกษุเด็ก ๆ เหล่านั้น ไม่รู้จักการทำการฉัน นั้นเองเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **"เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ติดอกติดใจ ไม่สยบ ไม่เมาหมก ในปัจจัยลาภ มีปรกติมองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคปัจจัยลาภนั้น ๆ"** ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ติดบ่วงนายพราน[๑]

ภิกษุ ท. ! กามคุณเหล่านี้มีห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ รูปที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ฟังด้วยหู, กลิ่นที่ดมด้วยจมูก, รสที่ลิ้มด้วยลิ้น, และโผฏฐัพพะที่สัมผัสด้วยกาย, อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ ยวนตายวนใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดย้อมใจ. ภิกษุ ท. ! กามคุณมีห้าอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ติดอกติดใจ สยบอยู่ เมาหมกอยู่ในกามคุณห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ก็ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคกามคุณทั้ง

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปาสราสิสูตร มู. ม. ๑๒/๓๓๓/๓๒๗-๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อาศรมของรัมมกพราหมณ์ ใกล้นครสาวัตถี.

ห้านั้นอยู่ ; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น อันคนทั้งหลายพึงเข้าใจเถิดว่า เป็นผู้ถึงความพินาศย่อยยับ แล้วแต่มารผู้ใจบาปต้องการจะทำตามอำเภอใจอย่างใด ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบได้ดั่งเนื้อป่าที่ติดบ่วง นอนจมอยู่ในกองบ่วง, ในลักษณะที่ใคร ๆ พึงเข้าใจได้ว่า มันจะถึงซึ่งความพินาศย่อยยับ ต้องทำตามประสงค์ของพรานทุกประการ เมื่อนายพรานมาถึงเข้า มันจะหนีไปไหนไม่พ้นเลย[๑] ดังนี้. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : **พวกเขาพากันติดอกติดใจ สยบอยู่เมาหมกอยู่ในกามคุณห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ก็ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคกามคุณทั้งห้านั้นอยู่,** เป็นผู้ที่คนทั้งหลายพึงเข้าใจเถิดว่า จะถึงความพินาศย่อยยับ แล้วแต่มารผู้ใจบาปต้องการจะทำตามอำเภอใจ อย่างใด ดังนี้.

ผู้ถูกล่าม[๒]

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังตัดเครื่องล่ามทางใจห้าอย่างให้ขาดออกไปไม่ได้แล้ว ; คืนวันของบรรพชิตรูปนั้นย่อมผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเจริญมิได้. เครื่องล่ามทางใจห้าอย่างนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ยังเป็นผู้มีความกำหนัด **ในกามทั้งหลาย,** ยังมีความพอใจ, มีความรัก, มีความกระหาย, มีความเร่าร้อน, มีความทะยาน

---

๑. อรรถกถาให้ข้อเปรียบไว้ว่า สมณพราหมณ์ เปรียบดั่งเนื้อป่า, ปัจจัยสี่ เปรียบดั่งบ่วงที่นายพรานดักไว้ในป่า, ขณะที่สมณพราหมณ์เหล่านั้นทำการบริโภคไม่พิจารณาปัจจัยสี่ เปรียบดั่งขณะที่เนื้อนอนจมอยู่ในกองบ่วง, ขณะที่สมณพราหมณ์ต้องทำตามประสงค์ของมาร เปรียบดั่งขณะเมื่อนายพรานมาถึงเข้า เนื้อก็ไม่รู้ว่าจะหนีเอาตัวรอดทางไหน.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อํ. ๒๔/๑๙/๑๔.

อยาก **ในกามทั้งหลาย**. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี้, จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่น้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนือง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใดไม่น้อมไปในความเพียร ดังกล่าวนี้, นั่นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่หนึ่งซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุยังเป็นผู้มีความกำหนัด **ในกาย** __ฯลฯ__ นั่นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สอง ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุยังเป็นผู้มีความกำหนัด **ในรูป** __ฯลฯ__ นั่นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สาม ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุได้ฉันอาหารเต็มท้องตามประสงค์แล้ว ก็ **มัวหาความสุขในการหลับ** หาความสุขในการเอนกายเล่น หาความสุขในการนอนซบเซาไม่อยากลุกขึ้น __ฯลฯ__ นั่นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สี่ ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ โดย **ตั้งความปรารถนาเพื่อเป็นเทวดาพวกใดพวกหนึ่ง** ว่า "เราจักเป็นเทวดาผู้มีศักดาใหญ่ หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดาน้อยชนิดใดชนิดหนึ่ง ด้วยศีลนี้, ด้วยวัตรนี้, ด้วยตบะนี้, หรือด้วยพรหมจรรย์นี้" ดังนี้. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี้, จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่น้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนือง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใดไม่น้อมไป ในความเพียร ดังกล่าวนี้, นั่นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่ห้า ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังตัดเครื่องล่ามทางใจห้าอย่างเหล่านี้ให้ขาดออกไม่ได้แล้ว ; คืนวันของบรรพชิตรูปนั้นย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเจริญมิได้ ; เช่นเดียวกับคืนวันแห่งดวงจันทร์เวลาข้างแรม, ดวงจันทร์นั้นโดยสีก็ไม่แจ่มกระจ่าง, โดยวงกลดก็เล็กแคบเข้า, โดยรัศมีก็เสื่อมลง, โดยขนาดก็หดเล็กลง ; ฉันใดก็ฉันนั้นแล.

หมองูตายเพราะงู[๑]

ภิกษุ ท. ! ไม้พันธุ์ใหญ่ ๆ ซึ่งมีเม็ดเล็ก ๆ แต่อาจเติบโตมีลำต้นสูงใหญ่ มีธรรมดาชอบงอกขึ้นคลุมต้นไม้ทั้งหลายนั้น มีอยู่. บรรดาต้นไม้ที่ถูกมันงอกขึ้นคลุมแล้ว ย่อมหักเล็กหักใหญ่ ย่อมผุพังไป กระทั่งสูญสิ้นไปเลย. ต้นไม้เช่นว่านี้ คือต้นอะไรบ้างเล่า ? ภิกษุ ท. ! ต้นไม้เช่นว่านี้คือ ต้นโพธิ, ต้นไทร, ต้นมิลักขุ, ต้นอุทุมพร, ต้นกัจฉกะ และต้นกปิตถนะ[๒], นี้แล คือไม้พันธุ์ใหญ่ซึ่งมีเม็ดเล็ก ๆ แต่อาจเติบโตมีลำต้นสูงใหญ่ มีธรรมดาชอบงอกขึ้นคลุมต้นไม้ทั้งหลาย ทำบรรดาต้นไม้ที่ถูกมันงอกขึ้นคลุมแล้ว ให้หักเล็กหักใหญ่ ให้ผุพังกระทั่งสูญสิ้นไปเลย ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น ที่กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ละกามทั้งหลายอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ออกจากเรือน บวชเป็นคนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน, นักบวช**ผู้นั้น กลับเป็นคนที่ต้องเสียหายย่อยยับ หล่นจากพรหมจรรย์**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๓๕/๔๕๖-๔๕๘.

๒. ต้นไม้ที่ว่านี้ หมายถึงต้นไม้ทุกชนิดที่เมล็ดของมันละเอียด จนอาจไปติดอยู่ที่ต้นไม้อื่นแล้วงอกขึ้นบนต้นไม้นั้น ๆ แล้วทำลายต้นไม้เดิมให้สูญสิ้นไป เช่น ต้นไทร เป็นต้น ที่เราเห็นกันอยู่ทั่ว ๆ ไป.

ด้วยกามทั้งหลายชนิดเดิมอีกนั่นเอง หรือด้วยกามที่เลวร้ายยิ่งไปกว่าเดิม (ที่ตนกลับสะสมมันขึ้น เพราะความไม่รู้เท่าถึงกามของตน).

อมิตตภิกษุ[๑]

ภิกษุ ท. ! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้ เป็นคนที่ใคร ๆ ไม่ควรคบ. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **ภิกษุนั้น ชอบใช้ให้ผู้อื่นทำงาน.**

(๒) **ภิกษุนั้น ชอบก่ออธิกรณ์.**

(๓) **ภิกษุนั้น ทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อเหล่าพระเถระชั้นครูบาอาจารย์.**

(๔) **ภิกษุนั้น ชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย.**

(๕) **ภิกษุนั้น ไม่มีความสามารถในการแสดง, ในการชี้ชวน, ในการปลุกปลอบ, ในการเร้าให้เกิดความบันเทิง, ด้วยธรรมีกถา ตามเวลาอันสมควร.**

ภิกษุ ท. ! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นคนที่ใคร ๆ ไม่ควรคบ.

เป็นโรคชอบเที่ยวเรื่อยเปื่อย[๒]

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษสำหรับคนชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๙๑/๑๔๖.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๘๕/๒๒๒.

(๑) **เธอ ย่อมไม่บรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ.**

(๒) **เธอ ย่อมเสื่อมถอยจากสิ่งที่บรรลุแล้ว.**

(๓) **ไม่เป็นผู้แตกฉานช่ำชองในบางสิ่งบางอย่างแม้ที่บรรลุแล้ว.**

(๔) **เป็นแต่โรคที่ทำให้ชีวิตลำบาก.**

(๕) **และเป็นคนไร้มิตร.**

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นโทษสำหรับคนชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย.

หมวดที่ห้า จบ.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส ฐสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญฺญตสุตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ, ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๖

ว่าด้วย การหละหลวมในธรรม

---

๑ . นกแก้ว นกขุนทอง

๒. ถุงลม

๓. ปริยัติที่เป็นงูพิษ

๔. ผู้ที่ไม่ควรพูดอภิธรรม

๕. เนื้อแท้ อันตรธาน

๖. ผู้ทำศาสนาเสื่อม

๗. คนไม่ควรเลี้ยงโค

๘. ลูกนอกคอก

๙ . ผู้โลเล

๑๐ . ภิกษุร้องเพลง

๑๑ . ผู้มัวแต่อวดฉลาด

๑๒. พระหลวงตา

๑๓. พระถูกฆ่า

๑๔. ผู้หล่นจากศาสนา

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๖

ว่าด้วย การหละหลวมในธรรม

นกแก้ว นกขุนทอง[๑]

ภิกษุ ! ภิกษุในกรณีนี้ **ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด)** คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธัมมะ เวทัลละ ; **แต่เธอไม่รู้ทั่วถึงความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา**. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยปริยัติ (นักเรียน) ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ **แสดงธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา แก่คนอื่นโดยพิสดาร, แต่เธอไม่รู้ทั่วถึงความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา.** ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการบัญญัติ (นักแต่ง) ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ **ทำการสาธยายธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมาโดยพิสดาร, แต่เธอไม่รู้ความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา**. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการสวด (นักสวด) ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๐/๗๔, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่งผู้ทูลถามเรื่องนี้.

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ **คิดพล่านไปในธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมา, แต่เธอไม่รู้ทั่วถึงความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา**. ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการคิด (นักคิด) ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

ถุงลม[๑]

ภิกษุ ! ภิกษุในกรณีนี้ **ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด)** คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธัมมะ เวทัลละ, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนธรรมนั้น **ต้องเริดร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน**. ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้มากด้วยปริยัติ (นักเรียน) ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ **แสดงธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา แก่คนอื่นโดยพิสดาร,** เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการบัญญัติธรรมนั้น **ต้องเริดร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน**. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการบัญญัติ (นักแต่ง) ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ **ทำการสาธยายธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมาโดยพิสดาร,** เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการสาธยายนั้น **ต้องเริดร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน**. ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการสวด (นักสวด) ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ **คิดพล่านไปในธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา,** เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการคิดพล่านในธรรมนั้น **ต้องเริดร้าง**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๙๘/๗๓, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่งซึ่งทูลถามเรื่องนี้.

จากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการคิด (นักคิด) ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

ปริยัติที่เป็นงูพิษ[๑]

ภิกษุ ท. ! โมฆบุรุษบางพวกในกรณีนี้ **เล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด)** คือ สุตตะ ฯลฯ เวทัลละ, พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา ; เมื่อไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมไม่ทนต่อการเพ่งพิสูจน์[๒] ของโมฆบุรุษเหล่านั้น. พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น **เล่าเรียนธรรมด้วยการเพ่งหาข้อบกพร่อง** (ของธรรมหรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) **และมีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่ง เป็นอานิสงส์**. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อคุณประโยชน์อันใด พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น หาได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรมไม่ ; ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ก็เลยเป็นธรรมที่โมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดี เป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เขาเหล่านั้นตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะความที่ธรรมทั้งหลายอันโมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการใคร่จะได้งู เที่ยวเสาะแสวงหางูอยู่. บุรุษนั้น ครั้น **เห็นงูตัวใหญ่ก็เข้าจับงูนั้นที่ตัวหรือที่หาง, อสรพิษตัวนั้น ก็จะพึงกลับฉกเอามือหรือแขนหรืออวัยวะแห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษนั้น ;**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อลคัททูปมสูตร มู. ม. ๑๒/๒๖๗/๒๗๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

๒. การเพ่งพิสูจน์ในที่นี้ หมายถึง การเพ่งพิสูจน์ธรรมเพื่อให้เห็นตามความเป็นจริงในธรรม จนเกิด ฉันทะ, อุตสาหะ ฯลฯ ตามมา ซึ่งเป็นหลักในการรู้ตามซึ่งสัจจธรรม ๑๒ ขั้นตอน ที่ได้ตรัสไว้ (ดูปฏิจจสมุปปบาท จากพระโอษฐ์ หน้า ๖๓๖ ประกอบ).

บุรุษนั้น ก็จะตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการฉกเอาของอสรพิษนั้นเป็นเหตุ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะความที่บุรุษนั้นจับงูไม่ดี (คือไม่ถูกวิธี) เป็นเหตุ. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! โมฆบุรุษบางพวกในกรณีนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : เขาเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ ฯลฯ เวทัลละ, พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา ; เมื่อไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมไม่ทนต่อการเพ่งพิสูจน์ของโมฆบุรุษเหล่านั้น ; โมฆบุรุษเหล่านั้น เล่าเรียนธรรมด้วยการเพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่งเป็นอานิสงส์. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนปริยัติธรรม เพื่อคุณประโยชน์อันใด, โมฆบุรุษเหล่านั้น หาได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรมไม่ ; ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ก็เลยเป็นธรรมที่โมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดี เป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เขาเหล่านั้นตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะความที่ธรรมทั้งหลาย อันโมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดีเป็นเหตุ แล.

ผู้ที่ไม่ควรพูดอภิธรรม[๑]

ภิกษุ ท. ! ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมิได้อบรมกาย มิได้รับอบรมศีล มิได้อบรมจิต และมิได้รับอบรมปัญญา ; เธอทั้งหลาย

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๒/๗๙.

เมื่อเป็นเช่นนั้น **พูดกันถึงเรื่องอภิธรรม หรือเรื่องเวทัลละอยู่ จักพลัดออกไปสู่แนวของมิจฉาทิฎฐิโดยไม่รู้สึกตัว.** ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้เอง, วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน. นี้เป็นอนาคตภัย ที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

เนื้อแท้อันตรธาน[๑]

ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : กลองศึกของกษัตริย์พวกทสารหะ[๒] เรียกว่า **อานกะ** มีอยู่. เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตก หรือลิ, พวกกษัตริย์ทสารหะ ได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุ ท. ! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้นนานเข้า ก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่ง **เนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่** เท่านั้น ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย, **สุตตันตะ** (ตัวสูตรส่วนที่ลึกซึ้ง) **เหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึกมีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา,** เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ ; เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน. ส่วน**สุตตันตะเหล่าใด ที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

๒. กษัตริย์ ทสารหะ วงษ์ยาทพ แห่งมหาภารตะ.

กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสูตรที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ ; เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุ ท. ! ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

ผู้ทำศาสนาเสื่อม[๑]

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ที่ทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป. สี่อย่างอะไรกันเล่า ? สี่อย่างคือ :-

ภิกษุ ท. ! **พวกภิกษุเล่าเรียนสูตร อันถือกันมาผิด ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันผิด ;** เมื่อบทและพยัญชนะใช้กันผิดแล้ว แม้ความหมายก็มีนัยอันคลาดเคลื่อน. ภิกษุ ท. ! นี้ **มูลกรณีที่หนึ่ง** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, **พวกภิกษุเป็นคนว่ายาก** ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่ายาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยความเคารพหนักแน่น. ภิกษุ ท. ! นี้ **มูลกรณีที่สอง** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท), ภิกษุเหล่านั้น

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ไม่ได้เอาใจใส่บอกสอนใจความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ ; เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับดับไป สูตรทั้งหลาย ก็เลยขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) ไม่มีที่อาศัยสืบไป. ภิกษุ ท. ! นี้ **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, **พวกภิกษุชั้นเถระ ทำการสะสมบริกขาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทราม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม** ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกเถระเหล่านั้นทำแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ทำการสะสมบริกขารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตต่ำด้วยอำนาจแห่งนิวรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตามกันสืบไป. ภิกษุ ท. ! นี้ **มูลกรณีที่สี่** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ที่ทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

คนไม่ควรเลี้ยงโค[๑]

ภิกษุ ท. ! คนเลี้ยงโคที่ประกอบด้วยความบกพร่อง ๑๑ อย่างแล้ว ไม่เหมาะที่จะเลี้ยงโคและทำฝูงโคให้เจริญได้. ความบกพร่อง ๑๑ อย่าง อะไร

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาโคปาลสูตร. มู. ม. ๑๒/๔๑๐/๓๘๔-๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

กันเล่า ? ๑๑ อย่างคือ คนเลี้ยงโคในกรณีนี้ **เป็นผู้ไม่รู้เรื่องร่างกายของโค, เป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะของโค, เป็นผู้ไม่เขี่ยไข่ขาง, เป็นผู้ไม่ปิดแผล, เป็นผู้ไม่สุมควัน, เป็นผู้ไม่รู้จักท่าที่ควรนำโคไป, เป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่โคควรดื่ม, เป็นผู้ไม่รู้จักทางที่โคควรเดิน, เป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่โคควรไป, เป็นผู้รีดนมโคเสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ, เป็นผู้ไม่ให้เกียรติแก่โคอุสภอันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ด้วยการเอาใจใส่เป็นพิเศษ**. ภิกษุ ท. ! คนเลี้ยงโคที่ประกอบด้วยความบกพร่อง ๑๑ อย่างเหล่านี้แล ไม่เหมาะที่จะเลี้ยงโคและทำฝูงโคให้เจริญได้ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์คุณ ๑๑ ประการแล้ว ไม่ควรที่จะถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้. องค์คุณ ๑๑ ประการอะไรกันเล่า ? ๑๑ ประการคือ ภิกษุในกรณีนี้ **เป็นผู้ไม่รู้จักรูป, เป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ, เป็นผู้ไม่เขี่ยไข่ขาง, เป็นผู้ไม่ปิดแผล, เป็นผู้ไม่สุมควัน, เป็นผู้ไม่รู้จักท่าที่ควรไป, เป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม, เป็นผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน, เป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป, เป็นผู้รีด " นมโค " เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ, เป็นผู้ไม่บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ มีพรรษายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ ด้วยการบูชาชั้นพิเศษ**.

พวกไม่รู้จักรูป

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักรูป เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "รูปชนิดใดก็ตาม ทั้งหมดนั้นชื่อว่ารูป, คือ มหาภูตรูปมี ๔, และอุปาทายรูป คือรูปที่อาศัยมหาภูตรูปทั้ง ๔" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักรูป เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่ฉลาดในลักษณะ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ตามที่เป็นจริงว่า " คนพาล มีกรรมเป็นเครื่องหมาย, บัณฑิต ก็มีกรรมเป็นเครื่องหมาย " ดังนี้เป็นต้น. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่เขี่ยไข่ขาง

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่เขี่ยไข่ขาง เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ไม่อดกลั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ทำให้หมดสิ้น ซึ่งความตรึกเกี่ยวด้วยกาม, ความตรึกเกี่ยวด้วยความพยาบาท, ความตรึกเกี่ยวด้วยการเบียดเบียน ที่เกิดขึ้นแล้ว ; และไม่อดกลั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ทำให้หมดสิ้น ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่เขี่ยไข่ขาง เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่ปิดแผล

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ปิดแผล เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น, ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ, แล้วก็มีจิตยึดถือเอา ทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ. สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออภิชฌาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอไม่ปฏิบัติเพื่อปิดกั้น อินทรีย์นั้นไว้, เธอไม่รักษาและไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ปิดแผล เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่สุมควัน

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่สุมควัน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ไม่แสดงธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแล้วแก่คนอื่น โดยพิสดาร. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่สุมควัน เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่รู้จักท่าที่ควรไป

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักท่าที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เมื่อเข้าไปหาพวกภิกษุ ซึ่งเป็นพหุสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา, ก็ไม่ไต่ถามไม่ไล่เลียงโดยทำนองนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ท. ! พระพุทธวจนะนี้ เป็นอย่างไร ? ความหมายแห่งพระพุทธวจนะนี้ มีอย่างไร ?” ดังนี้เป็นต้น ตามเวลาอันสมควร ; ท่านพหุสูตเหล่านั้น จึงไม่ทำข้อความที่ยังลี้ลับให้เปิดเผย ไม่ทำข้อความอันลึกซึ้งให้ตื้น และไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัย นานาประการให้แก่ภิกษุนั้นได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักท่าที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว อันผู้ใดผู้หนึ่งแสดงอยู่ เธอก็ไม่ได้ความรู้ธรรม ไม่ได้ความรู้อรรถ และไม่ได้ความปราโมทย์อันอาศัยธรรม. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่รู้จักทางที่ควรเดิน

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งอริยมรรคมีองค์แปด. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งสติปัฏฐานสี่. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวก รีด "นมโค" เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ รีด "นมโค" เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! พวกคฤหบดีผู้มีศรัทธา ย่อมปวารณาไม่มีขีดขั้น แก่ภิกษุในพระศาสนานี้ ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร. ในการที่เขาปวารณาเช่นนั้น, ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการรับปัจจัยสี่ มีจีวรเป็นต้นเหล่านั้น. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ รีด "นมโค" เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่บูชาผู้เฒ่า

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลายชั้นที่เป็นเถระ ฯลฯ ด้วยการบูชาชั้นพิเศษ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ไม่เข้าไปตั้งไว้ซึ่งกายกรรม, วจีกรรม และมโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา ในภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นเถระ มีพรรษายุกาลบวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลาย ชั้นที่เป็นเถระ ฯลฯ ด้วยการบูชาชั้นพิเศษ เป็นอย่างนี้แล.

....

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยองค์คุณ ๑๑ ประการเหล่านี้แล ไม่ควรที่จะถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้เลย.

ลูกนอกคอก[๑]

ภิกษุ ท. ! เหยี่ยวตัวหนึ่ง ได้โฉบลง จับนกมูลไถตัวหนึ่งไปได้โดยรวดเร็ว. นกมูลไถกำลังถูกเหยี่ยวนำไป ได้พร่ำรำพันอย่างนี้ว่า **“เราน่ะไม่เข้าลักษณะของผู้มีบุญ, เรามีบุญน้อย, เราจึงเที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป. ถ้าในวันนี้ เราเที่ยวไปในวิสัยอันเป็นของแห่งบิดาของตน, เหยี่ยวตัวนี้หาสู้เราได้ไม่”** ดังนี้ ; เหยี่ยวจึงถามว่า “นี่แน่ะนกมูลไถ ! ที่ไหนของเจ้าเล่า ซึ่งเป็นวิสัยอันเป็นของแห่งบิดาของตนเที่ยวไป”. นกมูลไถตอบว่า “ที่ที่มีก้อนดิน ซึ่งคนทำการไถทิ้งไว้ นั่นแหละคือวิสัยเป็นที่เที่ยวของบิดาเรา”. ครั้งนั้นเหยี่ยวผู้แสดงความหยิ่งเพราะกำลังของตนผู้อวดอ้างเพราะกำลังของตน ได้ปล่อย นกมูลไถไปด้วยคำพูดว่า “ไปเถอะนกมูลไถ ! ถึงเจ้าไปในที่เช่นนั้นก็ไม่พ้นมือเราแน่” ดังนี้. ครั้งนั้นนกมูลไถไปยังที่ที่มีก้อนดินซึ่งคนทำการไถทิ้งไว้ แล้วจึงขึ้นยืนบนก้อนดินใหญ่ ท้าเหยี่ยวว่า “ทีนี้ มาซิ ท่านเหยี่ยวของเรา. ทีนี้ มาซิ ท่านเหยี่ยวของเรา” ดังนี้. ครั้งนั้น เหยี่ยวผู้แสดงความหยิ่งเพราะกำลังของตน ผู้อวดอ้างเพราะกำลังของตน ได้ห่อปีกทั้งสองข้าง แล้วโฉบลงไปที่นกมูลไถโดยรวดเร็ว. ภิกษุ ท. ! ในกาลใดแล นกมูลไถรู้ตัวเสียก่อนว่า “เหยี่ยวใหญ่ตัวนี้มาจับเราแล้ว” ในกาลนั้น นกมูลไถตัวนั้น ก็หลบเข้าซอกดินเสียก่อน. ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้นแล เหยี่ยวตัวนั้นเอาอกกระแทกดินตายเพราะความเร็ว ณ ตรงที่นั้นเอง. ภิกษุ ท. ! ผู้ที่เที่ยวไปในวิสัยอื่น ซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปแห่งตน ย่อมมีอันเป็นไป ด้วยประการฉะนี้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต. มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๙๖/๖๘๙.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป**. เมื่อพวกเธอเที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป มารจักได้ช่องทางทำลายล้าง มารจักได้โอกาสที่จะทำตามอำเภอใจ แก่พวกเธอ. วิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุ คืออะไรเล่า ? คือ **กามคุณ ๕**. ห้าอะไรกันเล่า ? ห้าคือ รูปที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ได้ยินด้วยหู, กลิ่นที่รู้สึกด้วยจมูก, รสที่รู้สึกด้วยลิ้น, และโผฏฐัพพะที่รู้สึกด้วยการสัมผัสทางกาย ซึ่งเป็นที่น่าปรารถนา, น่ารักใคร่, น่าชอบใจ, ที่ยวนตายวนใจให้รัก, เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยแห่งความใคร่, ที่เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดย้อมใจ ; ภิกษุ ท. ! นี้ แล เป็นวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุ.

ผู้โลเล[๑]

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุแปดอย่างนี้เล่า ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสียสำหรับภิกษุ ผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลุถึงนิพพาน. มูลเหตุแปดอย่างอะไรกันเล่า ? แปดอย่างคือ :-

(๑) **ความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง**.

(๒) **ความเป็นผู้พอใจในการคุย**.

(๓) **ความเป็นผู้พอใจในการนอน**.

(๔) **ความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน**.

(๕) **ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย**.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๓๔๓/๑๘๓.

(๖) **ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในการบริโภค.**

(๗) **ความเป็นผู้พอใจในการกระทำ เพื่อเกิดสัมผัสสนุกสบายทางกาย**

(๘) **ความเป็นผู้พอในในการขยายกิจให้โยกโย้โอ้เอ้ เนิ่นช้า.**

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุแปดอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสีย สำหรับภิกษุผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลุถึงนิพพาน.

ภิกษุร้องเพลง[๑]

ภิกษุ ท. ! โทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงขับอันยาว มีห้าอย่างเหล่านี้. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **แม้ตนเอง ก็กำหนัดยินดีในเสียงนั้น.**

(๒) **แม้คนอื่น ก็พลอยกำหนัดยินดีในเสียงนั้น.**

(๓) **แม้พวกคฤหบดี ก็พากันยกโทษติเตียนได้ว่า** "พวกสมณะสากยบุตร[๒] เหล่านี้ ก็ขับเพลงเหมือนพวกเราขับเพลงทีเดียวนะ" **ดังนี้.**

(๔) **เมื่อภิกษุนั้นยังรู้สึกลุ่มหลงในกระแสเสียงนั้นอยู่ สมาธิก็พังทลาย**

(๕) **อนุชนรุ่นหลัง จะถือเอาเป็นแบบอย่าง.**

ภิกษุ ท. ! โทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงขับอันยาว มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๗๙/๒๐๙.

๒. โดยคำศัพท์จากบาลีเดิมนั้นใช้พยัญชนะ "ส" ไม่ใช้พยัญชนะ "ศ".

ผู้มัวแต่อวดฉลาด[๑]

กัสสปะ ! เธอ จงว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุ, จงแสดงธรรมีกถาแก่ภิกษุ. กัสสปะ ! เราหรือเธอ จะต้องว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุ, เราหรือเธอ จะต้องแสดงธรรมีกถาแก่ภิกษุ.

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ! ในเวลานี้ ภิกษุทั้งหลายเป็นคนว่ายากและประกอบด้วยเหตุที่ทำให้ว่ายากด้วย, ไม่มีความอดทน, ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยเคารพ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ ยังได้เห็นภิกษุชื่อภัณฑะซึ่งเป็นสัทธิวิหาริกของพระอานนท์องค์หนึ่ง และภิกษุชื่ออาภิชชิกะ ซึ่งเป็นสัทธิวิหาริกของพระอนุรุทธองค์หนึ่ง กล่าวท้าทายกันด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า 'มาซิ ภิกษุ ! จะได้เห็นกันว่า ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน, ใครจักพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจักพูดได้นานกว่าใคร' ดังนี้". พระมหากัสสปะกล่าวทูลขึ้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงรับสั่งให้ตามตัวภิกษุทั้งสองนั้นมาเฝ้า แล้วได้ทรงซักถามภิกษุทั้งสองนั้น, ภิกษุทั้งสองนั้นได้ทูลรับว่า ได้ทำการท้าทายกันเช่นนั้นจริง, จึงตรัสว่า :-

ภิกษุ ท. ! เธอทั้งสองย่อมเข้าใจธรรมที่เราแสดงแล้ว ว่าเราได้แสดงว่า "ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จงพูดท้าทายกันด้วยเรื่องวิชาความรู้อย่างนี้ว่า 'มาซิ ภิกษุ ! จะได้รู้ว่า ใครจะพูดได้มากกว่ากัน, ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจะพูดได้นานกว่าใคร' ดังนี้", ดังนั้นหรือ ?

ภิกษุทั้งสองรูปนั้นทูลว่า "หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระเจ้าข้า".

ภิกษุ ท. ! ก็เมื่อเธอทั้งสองเข้าใจธรรมที่เราแสดงแล้วว่าหาเป็นอย่างนี้ไม่, ก็เรื่องอะไรเล่า โมฆบุรุษทั้งสอง รู้อย่างไร เห็นอย่างไร ทั้งที่บวชอยู่ในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้วนี้ จึงกล้าพูดท้าทายกันและกันด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า **"มาซิ ภิกษุ ! จะได้รู้ว่า ใครจะพูดได้มากกว่ากัน, ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจะพูดได้นานกว่าใคร"** ดังนี้เล่า.

ภิกษุทั้งสองได้สำนึกตัว จึงหมอบลงที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกล่าวคำขอขมาโทษว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ความล่วงเกินของข้าพระองค์ได้ล่วงเกินแล้ว เพราะทำตามประสาพาล ประสาเขลา ประสาไม่ฉลาด, คือข้อที่ข้าพระองค์ทั้งสองได้บวชอยู่ในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้า กล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ กลับมาพูดท้าทายกันเสียด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า 'มาซิ ภิกษุ ! จะได้รู้ว่าใครจะพูดได้มากกว่ากัน ใครจะ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๔๐/๒๘๓, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ ที่เชตวัน.

พูดได้เพราะกว่ากัน ใครจะพูดได้นานกว่าใคร' ดังนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงงดโทษโดยเป็นโทษล่วงเกินของข้าพระองค์ทั้งสอง, เพื่อสังวรต่อไปพระเจ้าข้า" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! แน่แล้ว เธอทั้งหลาย ได้ถึงความมีโทษ เพราะทำตามประสาพาล ประสาเขลา ประสาไม่ฉลาด, คือข้อที่เธอทั้งหลาย ทั้ง ๆ ที่ได้มาบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ กลับมามัวพูดท้าทายกันด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า "มาซิ ภิกษุ ! จะได้รู้ว่า ใครจะพูดได้มากกว่ากัน, ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจะพูดได้นานกว่าใคร" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! แต่เมื่อเธอทั้งหลายเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนเสียอย่างถูกระเบียบเช่นนี้ เราก็จะงดโทษของพวกเธอทั้งหลายให้.

ภิกษุ ท. ! **ผู้ที่เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนเสียอย่างถูกระเบียบแล้วทำการสังวรระวังต่อไป, อันนั้นย่อมเป็นความเจริญในวินัยของพระอริยเจ้า** ดังนี้.

พระหลวงตา[๑]

ภิกษุ ท.! พระหลวงตา[๒] ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่าง หาได้ยาก. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

ภิกษุ ท. ! **พระหลวงตาที่มีปัญญาละเอียดอ่อน (ในการรู้อริยสัจสี่) หาได้ยาก,**

พระหลวงตาที่เป็นคนมีท่าทางเรียบร้อย หาได้ยาก.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๙๐/๕๙, ๖๐.

๒. พระบวชเมื่ออายุมากแล้ว

พระหลวงตาที่เป็นคนสดับรับฟังแล้วจำได้มาก หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่เป็นธรรมกถึก* หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่เป็นคนปฏิบัติเคร่งตามวินัย หาได้ยาก.

(อีกสูตรหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! **พระหลวงตาที่เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย หาได้ยาก.**

พระหลวงตาที่รับคำแนะนำไปปฏิบัติให้เป็นอย่างดี หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่ยอมรับคำตักเตือนโดยเคารพเอื้อเฟื้อ หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่เป็นธรรมกถึก หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่ปฏิบัติเคร่งตามวินัย หาได้ยาก.

ภิกษุ ท. ! พระหลวงตา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่าง (แต่ละหมวด) เหล่านี้แล หาได้ยาก.

พระถูกฆ่า[๑]

เกสี ! เราก็ฝึกด้วยวิธีละมุนละม่อมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยทั้งสองวิธีประกอบกันบ้าง เช่นเดียวกับท่านฝึกม้าเหมือนกัน. _ _ _ฯลฯ _ _ _

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ถ้าคนผู้นั้นไม่รับการฝึกทั้ง ๓ วิธีนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จะทรงทำแก่เขาอย่างไร ?" นายเกสีนักฝึกม้ามีชื่อเสียงทูลถาม.

เกสี ! ถ้าคนผู้นั้น ไม่รับการฝึกด้วยวิธีละมุนละม่อม ไม่รับการฝึกด้วยวิธีรุนแรง และไม่รับการฝึกด้วยวิธีทั้งสองบวกกัน **เราก็ฆ่าเขาเสีย** เช่นเดียวกับท่านเหมือนกัน.

"การฆ่า ไม่ควรแก่พระผู้มีพระภาคเจ้ามิใช่หรือพระเจ้าข้า ! ไฉนจึงรับสั่งว่า 'เราก็ฆ่าเขาเสีย' กระนี้เล่า ?"

---

* ผู้แสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่ายใน ภพ, ชาติ, ชรา, มรณะ, ฯลฯ; ดูความหมายอย่างละเอียด ของคำว่า "ธรรมกถึก" นี้ ในปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์ หน้า ๕๙

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๕๑-๒/๑๑๑, ตรัสแก่นายเกสีนักฝึกม้า.

จริง เกสี ! การฆ่า ไม่ควรแก่ตถาคต, แต่ว่า คนผู้ใด ไม่รับการฝึกด้วยวิธีละมุนละม่อม ไม่รับการฝึกด้วยวิธีรุนแรง และไม่รับการฝึกด้วยทั้งสองวิธีบวกกัน **ตถาคตก็ไม่นับคนผู้นั้นว่า เป็นคนที่จะพึงว่ากล่าวสั่งสอนต่อไป, ทั้งเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ไม่นับคนผู้นั้น ว่าเป็นคนที่จะพึงว่ากล่าวสั่งสอนด้วย**. นี่แน่ะเกสี ! ข้อที่ตถาคตไม่นับคนผู้นั้น ว่าเป็นคนที่จะพึงว่ากล่าวสั่งสอน, ทั้งเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ไม่นับคนผู้นั้น ว่าเป็นคนที่จะพึงว่ากล่าวสั่งสอนด้วยนั้น นั่นชื่อว่า **เป็นการฆ่าเสียอย่างสนิททีเดียวในวินัยของพระอริยเจ้า**.

"นั่น ชื่อว่าเป็นการฆ่าเสียอย่างสนิทแน่ พระเจ้าข้า ! . . ." นายเกสีทูล.

ผู้หล่นจากศาสนา[๑]

ภิกษุ ท. ! นักบวช ที่ไม่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการแล้ว ย่อมกล่าวได้ว่าเป็นผู้หล่นจากธรรมวินัยนี้. เหตุสี่ประการอะไรกันเล่า ? เหตุสี่ประการคือ :-

(๑) **ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยศีล อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก[๒] เรียกได้ว่าคนหล่นจากธรรมวินัยนี้.**

(๒) **ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยสมาธิ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก เรียกได้ว่าคนหล่นจากธรรมวินัยนี้.**

(๓) **ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก เรียกได้ว่าคนหล่นจากธรรมวินัยนี้.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒/๒.

๒. เป็นเครื่องไปจากข้าศึก หมายความว่า เป็นศีลที่ครบถ้วนถูกต้องบริสุทธิ์ มุ่งหมายเพื่อออกจากทุกข์โดยตรง มิใช่ศีลเพื่อประโยชน์อย่างโลก ๆ หรือเพื่อลาภเป็นต้น.

(๔) **ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก เรียกได้ว่าคนหล่นจากธรรมวินัยนี้**.

ภิกษุ ท. ! นักบวชที่ไม่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการเหล่านี้แล เรียกได้ว่าเป็นผู้หล่นจากธรรมวินัยนี้.

หมวดที่หก จบ.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส ฐสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญฺญตสุตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าวคำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ, ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๗

ว่าด้วย การลืมคำปฏิญาณ

---

๑ .“กู เป็นโค !”
๒. สมณะแกลบ
๓. ชอบให้หญิงประคบประหงม
๔. ชอบสัพยอกกับหญิง
๕. ชอบสบตาหญิง
๖. ชอบฟังเสียงหญิง
๗. ชอบระลึกถึงความหลังเกี่ยวกับหญิง
๘. ชอบดูผู้อื่นบริโภคกาม
๙. ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อเป็นเทพยดา
๑๐ . ฉิบหายเพราะคลื่น
๑๑. ฉิบหายเพราะจระเข้
๑๒. ฉิบหายเพราะวังวน
๑๓. ฉิบหายเพราะปลาร้าย
๑๔. เห็นยอดอ่อน ๆ ว่าเป็นแก่น
๑๕. หลงสะเก็ดแห้งว่าเป็นแก่น
๑๖. หลงเปลือกสด ๆ ว่าเป็นแก่น
๑๗. หลงกระพี้ไม้ว่าเป็นแก่น
๑๘. ไม่รู้ “ความลับ” ของขันธ์ห้า
๑๙. ไม่รู้ “ความลับ” ของอุปาทานขันธ์
๒๐. ไม่รู้ “ความลับ” ของธาตุสี่
๒๑. ไม่รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์หก
๒๒. ไม่รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์ห้า
๒๓. ไม่รู้ปฏิจจสมุปบาทไม่ได้เป็นสมณะ
๒๔. ไม่รู้อริยสัจจ์ไม่ได้เป็นสมณะ

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๗

ว่าด้วย การลืมคำปฏิญาณ

"กู เป็นโค !"[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาที่เดินตามฝูงโคไปข้างหลัง ๆ แม้จะร้องอยู่ว่า "กู ก็เป็นโค, กู ก็เป็นโค" ดังนี้ก็ตามที, แต่สีของมันก็หาเป็นโคไปได้ไม่, เสียงของมันก็หาเป็นโคไปได้ไม่, เท้าของมันก็หาเป็นโคไปได้ไม่, มันก็ได้แต่เดินตามฝูงโคไปข้างหลัง ๆ ร้องเอาเองว่า " กู ก็เป็นโค, กู ก็เป็นโค" ดังนี้ เท่านั้น. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในกรณีเช่นนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ; คือแม้จะเดินตามหมู่ภิกษุไปข้างหลัง ๆ ร้องประกาศอยู่ว่า "ข้า ก็เป็นภิกษุ, ข้า ก็เป็นภิกษุ" ดังนี้ก็ตามที, แต่ **ความใคร่ในการประพฤติสีลสิกขาของเธอไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ความใคร่ในการประพฤติจิตตสิกขาของเธอไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ความใคร่ในการประพฤติปัญญาสิกขาของเธอไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย,** ภิกษุรูปนั้น ได้แต่เดินตามหมู่ภิกษุไปข้างหลัง ๆ ร้องประกาศเอาเองว่า "ข้า ก็เป็นภิกษุ, ข้า ก็เป็นภิกษุ" ดังนี้เท่านั้น.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๒๙๔/๕๒๒.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น **ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า "ความใคร่ในการประพฤติสีลสิกขาของเรา ต้องเข้มงวดเสมอ, ความใคร่ในการประพฤติจิตตสิกขาของเรา ต้องเข้มงวดเสมอ, ความใคร่ในการประพฤติปัญญาสิกขาของเรา ต้องเข้มงวดเสมอ"** ดังนี้. ภิกษุท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

สมณะแกลบ[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงขับบุคคลนี้ออกไปเสีย. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงขับบุคคลนี้ออกไปเสีย. จงนำบุคคลนี้ไปให้พ้น. ลูกนอกคอก ช่างทำให้ลำบากใจกระไร.

ภิกษุ ท. ! พวกนักบวชบางคน มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตรครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ดีรูปอื่น ๆ ทั้งหลาย ชั่วเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใดภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้นเขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า **"นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย"** ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอ ว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลายมีความประสงค์ว่า **"อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย"** ดังนี้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๑๗๐/๑๐๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ริมฝั่งสระโบกขรณีคัคครา เนื่องจากมีภิกษุรูปหนึ่ง ถูกเพื่อนโจทด้วยอาบัติแล้ว แกล้งปิดเรื่องของตนไว้ หรือชวนไถลพูดออกนอกเรื่องเสีย และแสดงท่าโกรธ ไม่พอใจออกมาให้เห็นชัด.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน **ต้นข้าวผี**[๑] ซึ่งออกรวงมีแต่แกลบ ไม่มีเนื้อในที่บริโภคได้ เกิดขึ้นในนาข้าว เต็มไปหมดในฤดูทำนา. รากของมัน ลำต้นของมัน ใบของมัน ก็ดูเหมือน ๆ ต้นข้าวยวะ[๒] ทั้งหลาย ชั่วเวลาที่รวงยังไม่ออก, เมื่อใด มันออกรวง เมื่อนั้น จึงทราบได้ว่า "นี่เป็นต้นข้าวผีซึ่งมีแต่แกลบ ไม่มีเนื้อในที่บริโภคได้" ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายทราบเช่นนี้แล้ว เขาก็ช่วยกันทึ้งถอนพร้อมทั้งรากทิ้งไปให้พ้นนาข้าว. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า **"อย่าให้ต้นข้าวผีทำลายต้นข้าวยวะที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย"** ดังนี้ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ดีรูปอื่น ๆ ทั้งหลาย ชั่วเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า "นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย" ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า "อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน **กองข้าวเปลือก** กองใหญ่ ที่คนทั้งหลายกำลังโรยกันอยู่กลางลม, ในข้าวเปลือกเหล่านั้น ข้าวที่เป็นเมล็ดแท้ แข็งแกร่งก็ตกไปรวมกันอยู่กองหนึ่ง, ส่วนข้าวลีบที่เป็นแกลบ ลมก็พัดปลิวพาไป

---

๑. คำว่า ข้าวผี ในที่นี้ ความหมายเพียงข้าวที่มิใช่ข้าวที่ประสงค์ แต่มันมีลำต้นคล้ายข้าวเท่านั้น.

๒. ศัพท์ว่า ยวะ เป็นชื่อข้าวชนิดหนึ่ง ซึ่งมีในอินเดีย ไม่มีชื่อเรียกในภาษาไทย จึงต้องเรียกทับศัพท์, นักศึกษาตะวันตก บางคนแปลว่า corn บางคนแปลว่า barley ล้วนแต่ยังเป็นปัญหาทั้งนั้น.

รวมเข้าเป็นอีกกองหนึ่ง, เจ้าของจึงเอาไม้กวาดกวาดข้าวที่ลีบนั้นไปทิ้งเสีย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะเจ้าของมีความประสงค์ว่า **"อย่าให้ข้าวลีบที่เป็นแกลบมาปนกับข้าวที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย"** ดังนี้ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ดีรูปอื่น ๆ ทั้งหลาย ชั่วเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า "นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย" ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า "อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! อนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษที่ต้องการ **ถังไม้สำหรับใส่น้ำ** ถือขวานที่คมเข้าไปในป่า. เขาเคาะต้นไม้ต่าง ๆ ด้วยขวาน. บรรดาต้นไม้ต่าง ๆ เหล่านั้น ต้นไหนเป็นไม้เนื้อแข็ง มีแก่นตัน ถูกเคาะด้วยขวาน ย่อมส่งเสียงหนัก ๆ, ส่วนต้นไม้ที่ผุใน น้ำซึมเข้าไปแช่อยู่ได้ จนเกิดเปื่อยผุขึ้นในตัวเอง ถูกเคาะด้วยขวานเข้า ก็ส่งเสียงดังก้อง, บุรุษผู้นั้น จึงตัดต้นไม้เนื้อผุในชนิดนั้นที่โคน แล้วตัดปลายออก คว้านในทำให้เกลี้ยงเกลาอย่างดี ครั้นแล้วก็ใช้เป็นถังสำหรับใส่น้ำได้สำเร็จ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ดีรูปอื่น ๆ ทั้งหลาย ชั่วเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า "นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็น

สมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย" ดังนี้ ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอ ว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลายมีความประสงค์ว่า "อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย" ดังนี้.[๑]

"เพราะอยู่ร่วมกัน จึงรู้จักกันได้ว่า คนนี้มีความปรารถนาลามก มักโกรธ มักลบหลู่คุณท่าน หัวดื้อ ตีตนเสมอท่าน มีความริษยา มีความตระหนี่ และโอ้อวด.

ในท่ามกลางชน เขาเป็นคนมีวาจาหวาน ปานสมณะที่ดีพูด ; แต่ในที่ลับคน ย่อมทำสิ่งที่คนชั่ว ซึ่งมีความเห็นต่ำทราม ไม่เอื้อเฟื้อระเบียบ พูดจาปลิ้นปล้อน โป้ปด เขาทำกัน ทุกอย่าง.

ทุกคน พึงร่วมมือกันกำจัดเขาออกไปเสีย, ทุกคนพึงช่วยกันทิ้งถอนบุคคลที่เป็นดุจต้นข้าวผีนั้นทิ้ง, พึงช่วยกันขับคนกลวงเป็นโพรงไปให้พ้น, พึงช่วยกันคัดเอาคนที่มิใช่สมณะ แต่ยังอวดอ้างตนว่าเป็นสมณะ ออกทิ้งเสีย ดุจชาวนาโรยข้าวเปลือกกลางลม เพื่อคัดเอาข้าวลีบ ออกทิ้งเสีย ฉะนั้น.

อนึ่ง คนเรา เมื่อมีการอยู่ร่วมกันกับคนที่สะอาด หรือคนที่ไม่สะอาดก็ตาม ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ, แต่นั้นพึงสามัคคีต่อกัน มีปัญญาทำที่สุดทุกข์แห่งตนเถิด".

ชอบให้หญิงประคบประหงม[๒]

พราหมณ์ ! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็น

---

๑. และ ๒. ดูคำอธิบายเชิงอรรถทั้งสองนี้ ในหน้า ๑๓๐

พรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคามก็จริงแล แต่ว่า **เขายังยินดีกับการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดฟั้น[๓] ที่ทำให้ โดยมาตุคาม,** เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์ ! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

ชอบสัพยอกกับหญิง[๔]

พราหมณ์ ! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนกับด้วยมาตุคาม และไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดฟั้น ที่ได้รับจากมาตุคามก็จริงแล

---

๑. อุปมาที่ ๓ นี้ หมายเอาแต่เพียงลักษณะของต้นไม้ที่แน่นตัน และต้นไม้ที่กลวงเป็นโพรง ดูภายนอกคล้ายกันเท่านั้น, ไม่ได้เทียบคู่โดยตรง เหมือนอุปมาที่ ๑-๒.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๕๖/๔๗, ตรัสแก่พราหมณ์ ชานุสโสณี ผู้ทูลถามถึงข้อที่พระองค์ยังปฏิญญาณตน เป็นพรหมจารีอยู่หรือหาไม่, ได้รับคำตอบว่า "ถ้ามีใครกล่าวอย่างนั้น ควรกล่าวเจาะจงตัวเรา เพราะเรานี่แล ประพฤติพรหมจรรย์ ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย", พราหมณ์จึงทูลถามถึงความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์ว่าเป็นอย่างไร ต่อพระองค์ ซึ่งได้รับตอบดังเรื่องเหล่านี้.

๓. อุจฺฉาทน - ปริมทฺทน - นฺหาปน - สมฺพาหน เป็นคำชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นชื่อของวิธีการอาบน้ำ ซึ่งประกอบด้วยการทาสิ่งที่ชำระของโสโครกที่ร่างกาย, การถูเหงื่อไคล, การนวดฟั้น ให้เกิดกำลังกล้ามเนื้อ, ซึ่งแพร่หลายในอินเดีย.

๔. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๕๖/๔๗.

แต่ว่า **เขายังพูดจาซิกซี้ เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม,** เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์ ! เรากล่าวว่าผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

ชอบสบตาหญิง[๑]

พราหมณ์ ! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดฟั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ทั้งไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม ก็จริงแล แต่ว่า **เขายังชอบสบตาด้วยตากับมาตุคาม,** เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์ ! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๕๖/๔๗.

ชอบฟังเสียงหญิง[๑]

พราหมณ์ ! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดฟั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ทั้งไม่ยินดีในการสบตาด้วยตากับมาตุคาม ก็จริงแล แต่ว่า **เขายังชอบฟังเสียงของมาตุคาม ที่หัวเราะอยู่ก็ดี พูดจาก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝาก็ตาม นอกกำแพงก็ตาม,** เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์ ! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ชอบระลึกถึงความหลังเกี่ยวกับหญิง[๒]

พราหมณ์ ! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม,

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ ๒๓/๕๖/๔๗.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ ๒๓/๕๗/๔๗.

ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดฟั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีในการสบตาด้วยตากับมาตุคาม, ทั้งไม่ยินดีในการฟังเสียงของมาตุคาม ก็จริงแล แต่ว่า **เขาชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่า ที่เคยหัวเราะ เล้าโลม เล่นหัวกับด้วยมาตุคาม,** เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์ ! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ชอบดูผู้อื่นบริโภคกาม[๑]

พราหมณ์ ! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดฟั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีในการสบตาด้วยตากับมาตุคาม, ไม่ยินดีในการฟังเสียงของมาตุคาม, ทั้งไม่ชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่าที่เคยหัวเราะเล้าโลมเล่นหัวกับด้วยมาตุคาม ก็จริงแล แต่ว่า **เขาเพียงแต่เห็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้อิ่มเอิบ เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้าได้รับการบำเรออยู่ด้วยกามคุณ,** เขาก็ปลาบปลื้มยินดีด้วยการได้เห็นการกระทำเช่นนั้น.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๕๗/๔๗.

พราหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์ ! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อเป็นเทพยดา[๑]

พราหมณ์ ! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดฟั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีในการสบตาด้วยตา กับมาตุคาม, ไม่ยินดีในการฟังเสียงของมาตุคาม, ไม่ชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่าที่เคยหัวเราะเล้าโลมเล่นหัวกับด้วยมาตุคาม, และทั้งไม่ยินดีที่จะเห็นพวกคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้อิ่มเอิบเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า แล้วตน พลอยนึกปลื้มใจก็จริงแล แต่ว่า **เขาประพฤติพรหมจรรย์โดยตั้งความปรารถนา เพื่อไปเป็นเทพยดาพวกใดพวกหนึ่ง**.

พราหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๕๗/๔๗.

พราหมณ์ ! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ฉิบหายเพราะคลื่น[๑]

ภิกษุ ท. ! ภัย อันเกิดแต่คลื่น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า "เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้" ดังนี้. ครั้นบวชแล้ว เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ย่อมว่ากล่าวตักเตือนเธอว่า **"ท่าน ! เป็นพระแล้ว ต้องก้าวเดินด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องถอยกลับด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องแลดูด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องเหลียวด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องคู้แขนคู้ขาด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องเหยียดมือเหยียดเท้าด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องนุ่งห่มจับถือซึ่งสังฆาฏิ บาตร จีวร ด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ"** ดังนี้. เธอนั้นหวนระลึกไปว่า "เมื่อก่อน เราอยู่ครองเรือน ย่อมว่ากล่าวสั่งสอนผู้อื่น, บัดนี้ พวกภิกษุคราวลูกคราวหลานของเรา กลับมาคอยหาโอกาสว่า

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๖๕/๑๒๒.

กล่าวตักเตือนเรา” ดังนี้, เธอก็โกรธ แค้นใจ บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่คลื่น แล้วจึงบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! **คำว่า ภัย อันเกิดแต่คลื่นนี้ เป็นคำแทนชื่อสำหรับเรียกความโกรธคับแค้นใจ**.

ภิกษุ ท. ! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่คลื่น แล.

ฉิบหายเพราะจระเข้[๑]

ภิกษุ ท. ! ภัย อันเกิดแต่จระเข้ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นบวชแล้วเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ย่อมว่ากล่าวสั่งสอนเธอว่า **“สิ่งนี้ท่านควรเคี้ยว สิ่งนี้ไม่ควรเคี้ยว, สิ่งนี้ท่านควรบริโภค, สิ่งนี้ไม่ควรบริโภค, ท่านควรเคี้ยว กิน ลิ้ม ดื่ม แต่ของที่ควร, ไม่ควรเคี้ยว กิน ลิ้ม ดื่ม ของที่ไม่ควร, ท่านควรเคี้ยว กิน ลิ้ม ดื่ม แต่ในกาลที่ควร, ไม่ควรเคี้ยว กิน**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๖๕/๑๒๒.

ลิ้ม ดื่ม นอกกาล” ดังนี้. เธอนั้น หวนระลึกไปว่า “เมื่อก่อน เราอยู่ครองเรือน ปรารถนาสิ่งใด ก็เคี้ยว กิน ลิ้ม ดื่ม สิ่งนั้น, เคี้ยว กิน ลิ้ม ดื่มได้ (ทุกอย่างทั้งที่ภิกษุนี้ว่า) ควรและไม่ควร, ได้ทั้งในกาลที่ควร และนอกกาล, ชะรอยท่านจะห้ามปากของเราในของเคี้ยวของฉันอันประณีต ที่คฤหบดีผู้มีศรัทธานำมาถวายนอกกาลในเวลากลางวัน” ดังนี้, เธอก็โกรธ แค้นใจ บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท.! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัย อันเกิดแต่จระเข้ แล้วจึงบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท.! **คำว่า ภัย อันเกิดแต่จระเข้นี้ เป็นคำแทนชื่อสำหรับเรียกความเป็นคนเห็นแก่ท้อง**.

ภิกษุ ท.! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่จระเข้ แล.

ฉิบหายเพราะวังวน[๑]

ภิกษุ ท.! ภัย อันเกิดแต่วังวน เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นบวชแล้ว เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในย่านหมู่บ้านหรือนิคม ไม่รักษากาย

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๖๗/๑๒๒.

ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต ไม่กำหนดสติ ไม่สำรวมอินทรีย์. **ในที่นั้น ๆ เธอได้เห็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้อิ่มเอิบ เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ให้เขาบำเรออยู่**. เธอนั้น กลับหวนระลึกไปว่า "เมื่อก่อน เราเป็นคฤหัสถ์ครองเรือน ก็เป็นผู้อิ่มเอิบ เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ให้เขาบำเรออยู่. ทรัพย์สมบัติในสกุลของเราก็มีอยู่ และเราก็อาจบริโภคทรัพย์สมบัติพลางทำบุญพลาง, อย่ากระนั้นเลย เราบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ บริโภคทรัพย์สมบัติพลางทำบุญพลางเถิด" ดังนี้, เธอก็บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัย อันเกิดแต่วังวน แล้วจึงบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! **คำว่า ภัย อันเกิดแต่วังวนนี้ เป็นคำแทนชื่อสำหรับเรียกกามคุณทั้งห้า**.

ภิกษุ ท. ! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่วังวน แล.

ฉิบหายเพราะปลาร้าย[๑]

ภิกษุ ท. ! ภัย อันเกิดแต่ปลาร้าย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า "เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๖๘/๑๒๒,

การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้" ดังนี้. ครั้นบวชแล้ว เวลาเช้าเธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาต ในย่านหมู่บ้านหรือนิคม ไม่รักษากายไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต ไม่กำหนดสติ ไม่สำรวมอินทรีย์. **ในที่นั้น ๆ เธอได้เห็นมาตุคาม (หญิงชาวบ้าน) ที่ห่มชั่วนุ่งชั่ว,** เมื่อเธอเห็นมาตุคามที่ห่มชั่วนุ่งชั่ว ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ ; เธอมีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ก็บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัย อันเกิดแต่ปลาร้าย แล้วจึงบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! **คำว่า ภัย อันเกิดแต่ปลาร้ายนี้ เป็นคำแทนชื่อสำหรับเรียกมาตุคาม (หญิงชาวบ้าน).**

ภิกษุ ท. ! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่ปลาร้าย แล.

เห็นยอดอ่อน ๆ ว่าเป็นแก่น[๑]

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า "เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้" ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้น จึงออกจากเรือนด้วยศรัทธา, **ครั้นบวชแล้ว สามารถทำลาภ**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาโรปมสูตร มู. ม. ๑๒/๓๖๒/๓๔๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์.

สักการะและเสียงเยินยอ ให้เกิดขึ้นได้. เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น. เธอทะนงตัวเพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้นว่า "เราเป็นผู้มีลาภสักการะและเสียงเยินยอ ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ ต่ำต้อยน้อยศักดิ์" ดังนี้. เธอนั้น เมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น. เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้วน่าชัง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้อยู่ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพ้นแก่น, มองข้ามพ้นกระพี้, มองข้ามพ้นเปลือกสด, มองข้ามพ้นสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, **เด็ดเอาใบอ่อนที่ปลายกิ่งถือไป** ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า "ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพ้นแก่น, ข้ามพ้นกระพี้, ข้ามพ้นเปลือกสด, ข้ามพ้นสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไปเด็ดเอาใบอ่อนที่ปลายกิ่งถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้ ; สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย" ดังนี้ ; ฉันใดก็ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า **ได้ถือเอาพรหมจรรย์ ตรงใบอ่อนที่ปลายกิ่งของมัน และเขาถึงที่สุดของพรหมจรรย์ ด้วยการกระทำเพียงให้ลาภสักการะและเสียงเยินยอเกิดขึ้นเท่านั้นเอง**.

หลงสะเก็ดแห้ง ว่าเป็นแก่น[๑]

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า "เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้" ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้น จึงออกบวชจากเรือนด้วยศรัทธา, ครั้นบวชแล้วสามารถทำลาภสักการะและเสียงเยินยอให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดีแล้ว ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น, เธอไม่ทะนงตัว เพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว **เธอให้ความถึงพร้อมด้วย ศีล เกิดขึ้นได้**. เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น. เธอทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น ว่า "เราเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม" ดังนี้. เธอนั้น เมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น, เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้วน่าชัง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้อยู่ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพ้นแก่น, มองข้าม

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาโรปมสูตร มู. ม. ๑๒/๓๖๓/๓๔๘, สะเก็ดเปลือกในที่นี้คือผิวเปลือกชั้นนอกสุดของเปลือกไม้ ที่เป็นสะเก็ดขรุขระหุ้มเปลือกสดอยู่, มิใช่สะเก็ดที่เกิดจากการถากของช่างไม้ เป็นต้น. คำในภาษาไทย ยังไม่ปรากฏว่า ได้แก่คำอะไร, ข้อความนี้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์.

พ้นกระพี้, มองข้ามพ้นเปลือกสด, **ถากเอาสะเก็ดเปลือกตามผิวเปลือกถือไป** ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า "ผู้เจริญคนนี้ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ต้องการแก่นไม้เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพ้นแก่น, ข้ามพ้นกระพี้, ข้ามพ้นเปลือกสด, ถากเอาสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือกถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้ ; สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย" ดังนี้ ; ฉันใดก็ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า **ได้ถือเอาพรหมจรรย์ตรงสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือกของมัน และเขาถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ด้วยการกระทำเพียงให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นเท่านั้นเอง**.

หลงเปลือกสด ๆ ว่าเป็นแก่น[๑]

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า "เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้" ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้นจึงออกบวชจากเรือนด้วยศรัทธา. ครั้นบวชแล้ว สามารถทำลาภสักการะและเสียงเยินยอให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดี ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น, เธอไม่ทะนงตัว เพราะลาภ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาโรปมสูตร มู. ม. ๑๒/๓๖๕/๓๔๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์.

สักการะและเสียงเยินยอนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นได้, เธอมีความยินดีแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น แต่ว่า หามีความดำริเต็มรอบเพียงความถึงพร้อมด้วยศีลนั้นไม่, เธอไม่ทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว **เธอให้ความถึงพร้อมด้วย สมาธิ เกิดขึ้นได้**. เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น. เธอทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้นว่า "เราเป็นผู้มีจิตถึงความเป็นหนึ่ง ตั้งมั่นแล้ว ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้มีจิตฟุ้งซ่าน ไม่ตั้งมั่นแล้ว" ดังนี้. เธอนั้นเมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น, เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้วน่าชัง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้อยู่ ไปจนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพ้นแก่น, มองข้ามพ้นกระพี้, **ถากเอาแต่เปลือกสด ๆ ถือไป** ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้วก็กล่าวว่า "ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพ้นแก่น, ข้ามพ้นกระพี้, ถากเอาเปลือกสด ๆ ถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้ ; สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย" ดังนี้ ; ฉันใดก็ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า **ได้ถือเอาพรหมจรรย์ตรงเปลือกสดของมัน และเขาถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ด้วยการกระทำเพียงให้ความถึงพร้อมด้วยสมาธิเกิดขึ้นเท่านั้นเอง**.

หลงกระพี้ไม้ ว่าเป็นแก่น[๑]

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า "เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้" ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรจึงออกบวชจากเรือนด้วยศรัทธา. ครั้นบวชแล้วสามารถทำลาภสักการะ และ เสียงเยินยอให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดี ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น, เธอไม่ทะนงตัว เพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น แต่ว่าหามีความดำริเต็มรอบเพียงความถึงพร้อมด้วยศีลนั้นไม่, เธอไม่ทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยสมาธิเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีแล้วในความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น แต่ว่า หามีความดำริเต็มรอบเพียงความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้นไม่, เธอไม่ทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว **เธอก็ทำให้ ญาณทัสสนะ (ความรู้เห็นธรรม) เกิดขึ้นได้**. เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในญาณทัสสนะนั้น. เธอทะนงตัว

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาโรปมสูตร มู. ม. ๑๒/๓๖๘/๓๕๐.

เพราะญาณทัสสนะนั้นว่า "เราเป็นผู้รู้ผู้เห็นอยู่ ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ไม่รู้ไม่เห็น" ดังนี้. เธอนั้น เมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะญาณทัสสนะนั้น, เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้วน่าชัง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้อยู่ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพ้นแก่นเสีย, **ถากเอากระพี้ถือไป** ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า "ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพ้นแก่นเสีย, ถากเอากระพี้ถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้ ; สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย" ดังนี้ ; ฉันใดก็ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า **ได้ถือเอาพรหมจรรย์ตรงกระพี้ของมัน และเขาถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ด้วยการกระทำเพียงทำให้ญาณทัสสนะเกิดขึ้นเท่านั้นเอง.**[๑]

ไม่รู้ "ความลับ" ของขันธ์ห้า[๒]

โสณะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม **ไม่รู้จักลักษณะ ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับสนิท ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท** แห่ง **รูป ;___เวทนา ;___สัญญา ;___สังขาร ;** ย่อมไม่รู้จักลักษณะ

---

๑. หมายถึง มีการรู้เห็นธรรมบางขั้น แต่ยังไม่ถึงขนาดทำอาสวะให้สิ้น.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. สํ. ๑๗/๖๒/๑๐๑, ตรัสแก่โสณะคฤหบดีบุตร ที่เวฬุวัน.

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับสนิท ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท แห่ง **วิญญาณ ;**

โสณะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่ หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ "ความลับ" ของอุปาทานขันธ์[๑]

ภิกษุ ท ! อุปทานขันธ์ ๕ เหล่านี้ คือ อุปทานขันธ์คือรูป, อุปทานขันธ์คือเวทนา, อุปทานขันธ์คือสัญญา, อุปทานขันธ์คือสังขาร, อุปทานขันธ์คือวิญญาณ.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักรสอร่อย ไม่รู้จักโทษและไม่รู้จักอุบายเป็นเครื่องออกไปพ้น ในอุปทานขันธ์ ๕ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ;** ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. สํ. ๑๗/๑๙๕/๒๙๓.

ไม่รู้ "ความลับ" ของธาตุสี่[๑]

ภิกษุ ท. ! ธาตุ ๔ เหล่านี้ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักรสอร่อย ไม่รู้จักโทษ และไม่รู้จักอุบายเครื่องออกไปพ้น ในธาตุ ๔ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ;** ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ "ความลับ" ของอินทรีย์หก[๒]

ภิกษุ ท. ! อินทรีย์ ๖ เหล่านี้ คือ อินทรีย์คือตา, อินทรีย์คือหู, อินทรีย์คือจมูก, อินทรีย์คือลิ้น, อินทรีย์คือกาย, อินทรีย์คือใจ.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักความเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับไป ไม่รู้จักรสอร่อย ไม่รู้จักโทษ และไม่รู้จักอุบายเป็นเครื่องออกไปพ้น ในอินทรีย์ ๖ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ;** ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็น

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๐๙/๔๑๖.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต. มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๗๓/๙๐๙.

สมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่. หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ "ความลับ" ของอินทรีย์ห้า[๑]

ภิกษุ ท. ! อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ คือ อินทรีย์คือศรัทธา, อินทรีย์คือวิริยะ, อินทรีย์คือสติ, อินทรีย์คือสมาธิ, อินทรีย์คือปัญญา.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักความเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับไป ไม่รู้จักรสอร่อย ไม่รู้จักโทษ (เมื่อยึดถือ) และไม่รู้จักอุบายเป็นเครื่องออกไปพ้น ในอินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ;** ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ปฏิจจสมุปบาท ไม่ได้เป็นสมณะ[๒]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักชรามรณะ,** ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชรามรณะ, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งชรามรณะ, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชรามรณะ ;

ไม่รู้จักชาติ, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งชาติ, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชาติ ;

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต. มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๕๗/๘๔๘, (ดูเชิงอรรถ ๓, หน้า ๔๐๐ ด้วย).

๒. บาลี พระพุทธภาษิต. นิทาน. สํ. ๑๖/๑๗/๓๘.

ไม่รู้จักภพ, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งภพ, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งภพ ;

ไม่รู้จักอุปาทาน, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งอุปาทาน, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอุปาทาน ;

ไม่รู้จักตัณหา, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งตัณหา, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งตัณหา ;

ไม่รู้จักเวทนา, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งเวทนา, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งเวทนา ;

ไม่รู้จักผัสสะ, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งผัสสะ, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งผัสสะ ;

ไม่รู้จักอายตนะหก, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะหก, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งอายตนะหก, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอายตนะหก ;

ไม่รู้จักนามรูป, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งนามรูป, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งนามรูป, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งนามรูป ;

ไม่รู้จักวิญญาณ, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งวิญญาณ, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งวิญญาณ ;

ไม่รู้จักสังขาร, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งสังขาร, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งสังขาร ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้อริยสัจจ์ ไม่ได้เป็นสมณะ[๑]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า **ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ,** ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า **เหตุให้เกิดทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ,** ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า **ความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ,** ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า **ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ ;**

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

หมวดที่เจ็ด จบ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๔๒/๑๗๐๐.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส ฐสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร   ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญฺญตสุตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นิธีนํว ปวตฺตารํ   ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว

คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชมานสฺส   เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๘

ว่าด้วย พิษสงทางใจ

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๘

ว่าด้วย พิษสงทางใจ

ดาบที่หมกอยู่ในจีวร[๑]

ภิกษุ ท. ! มหาชนเขารู้จักเธอทั้งหลายว่า **"สมณะ สมณะ"** ดังนี้, ถึงเธอทั้งหลายเล่า เมื่อถูกเขาถามว่า ท่านทั้งหลาย เป็นอะไร ? พวกเธอทั้งหลายก็ปฏิญาณตัวเองว่า **"เราเป็นสมณะ"** ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เมื่อเธอทั้งหลาย มีชื่อว่า สมณะ และปฏิญาณตัวเองว่าเป็นสมณะ อยู่อย่างนี้แล้ว พวกเธอทั้งหลาย จะต้องสำเหนียกใจว่า **"ข้อปฏิบัติอันใด เป็นข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ เราจักปฏิบัติข้อปฏิบัติอันนั้น. ด้วยการปฏิบัติของเราอย่างนี้ สมัญญาว่าสมณะของตนก็จักเป็นจริง และคำปฏิญาณว่าสมณะของเราก็จักสมจริง ; อนึ่งเล่า เราบริโภคใช้สอย บาตร จีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ของทายกเหล่าใด, การบำเพ็ญทานของทายกเหล่านั้น ก็จักมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ; และการบรรพชาของเราเอง ก็จักไม่เป็นหมันเปล่า แต่จักมีผลมีกำไรแก่เรา"** ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้เถิด.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จูฬอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๑๒/๔๗๙, ๔๘๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายที่อัสสปุรนิคมของชาวอังคะ.

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง มีอภิชฌามาก ยังละอภิชฌาไม่ได้, มีจิตพยาบาท ยังละพยาบาทไม่ได้, เป็นผู้มักโกรธ ยังละความมักโกรธไม่ได้, เป็นผู้มักถือความโกรธ ยังละความถือโกรธไม่ได้, เป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน ยังละความลบหลู่คุณท่านไม่ได้, เป็นผู้ยกตนเทียมท่าน ยังละความยกตนเทียมท่านไม่ได้, เป็นผู้ริษยา ยังละความริษยาไม่ได้, เป็นคนตระหนี่ ยังละความตระหนี่ไม่ได้, เป็นคนโอ้อวด ยังละความโอ้อวดไม่ได้, เป็นคนมีมายา ยังละความมายาไม่ได้, เป็นคนมีความปรารถนาลามก ยังละความปรารถนาลามกไม่ได้, เป็นคนมีความเห็นผิด ยังละความเห็นผิดไม่ได้;

ภิกษุ ท. ! เพราะละกิเลสมีอภิชฌาเป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมัวหมองของสมณะ เป็นโทษของสมณะ เป็นน้ำฝาดของสมณะ เป็นเหตุให้สัตว์เกิดในอบาย และมีวิบากอันสัตว์ทั้งหลายจะต้องเสวยในทุคติ เหล่านี้ ยังละไม่ได้ ; เราก็ไม่กล่าวภิกษุนั้นว่า “เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน **อาวุธอันคมกล้า**[๑] **มีคมสองข้าง ที่เขาลับไว้อย่างดีแล้ว หุ้มห่อไว้ด้วยผ้าสังฆาฏิของภิกษุนั้นเอง** ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวการบรรพชาของภิกษุนี้ว่า เปรียบกันได้กับอาวุธมีคมสองข้างนั้นฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! เราไม่กล่าวความเป็นสมณะว่า เป็นสิ่งที่มีได้ เพราะเหตุสักว่าการทรงสังฆาฏิของผู้ที่ทรงสังฆาฏิ ฯลฯ เป็นต้นเลย.

---

๑. บาลีว่า มตชนฺนาม อาวุธชาตํ, อรรถกถาให้คำอธิบายไว้อย่างยืดยาว ได้ใจความโดยสรุปว่าเป็นดาบที่ตีขึ้นด้วยเหล็กที่ชำระด้วยวิธีที่ดีที่สุดของสมัยนั้น, คือ เอาผงเหล็กให้นกกะเรียนกินเข้าไป แล้วถ่ายออกมาหลาย ๆ ครั้ง แล้วจึงนำมาตีเป็นดาบ มีคมสองข้าง (ทำนองพระขรรค์).

ยาพิษในโลก[๑]

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน ถ้วยดื่มสำริดมีเครื่องดื่มใส่อยู่แล้วชนิดหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส แต่ว่า มียาพิษปนติดอยู่. ครั้งนั้น มีบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังร้อนจัด มีความร้อนระอุไปทั้งตัว เหน็ดเหนื่อย คอแห้งกระหายน้ำ มาถึงเข้า. คนทั้งหลาย บอกแก่บุรุษนั้นว่า "นี่แน่ะท่านผู้เจริญ, ถ้วยดื่มสำริดใบนี้มีเครื่องดื่ม สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส สำหรับท่าน ; แต่ว่ามียาพิษปนติดอยู่. ถ้าหากท่านต้องการดื่มก็ดื่มได้, เมื่อท่านกำลังดื่ม จักติดใจมันด้วยสีของมันบ้าง ด้วยกลิ่นของมันบ้าง ด้วยรสของมันบ้าง ; แต่ว่าครั้นดื่มเข้าไปแล้ว ท่านจักถึงความตาย หรือรับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น" ดังนี้. บุรุษนั้นไม่ทันจะพิจารณาถ้วยดื่มสำริดอันนั้น (ว่าจะควรดื่มหรือไม่ควรดื่มอย่างไรเป็นต้น) รีบดื่มเอา ๆ ไม่ยอมวาง. บุรุษนั้น ก็ถึงความตาย หรือรับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ในกาลอดีตก็ตาม, ในกาลอนาคตก็ตาม, ในกาลบัดนี้ก็ตาม, ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : **ย่อมเห็นสิ่งอันเป็นที่รักที่สนิทใจในโลก โดยความเป็นของเที่ยงโดย ความเป็นสุขโดยความเป็นตัวตน โดยความเป็นของไม่เสียบแทง โดยความเป็นของเกษม ;** สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น **ย่อมทำตัณหาให้เจริญ. เมื่อทำตัณหาให้เจริญอยู่ก็ทำอุปธิให้เจริญ. เมื่อทำอุปธิให้เจริญอยู่ก็ทำทุกข์ให้เจริญ.** เมื่อทำทุกข์ให้เจริญอยู่ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๑๓๗/๒๖๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เราตถาคตย่อมกล่าวว่า "พวกเหล่านั้นย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์" ดังนี้ แล.

ผู้ตกเหว[๑]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดก็ตาม ยังไม่รู้ตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมยินดีอย่างยิ่งในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไปเพื่อความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เขาผู้ยินดีในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดนั้น ๆ แล้ว ย่อมก่อสร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไปเพื่อความเกิดเป็นต้นนั้น ๆ. ครั้นเขาก่อสร้างเหตุปัจจัยนั้น ๆ แล้ว เขาก็**ตกลงไปในเหวแห่งความเกิดบ้าง, ในเหวแห่งความแก่บ้าง, ในเหวแห่งความตายบ้าง, ในเหวแห่งความโศกบ้าง, ในเหวแห่งความร่ำไรรำพันบ้าง, ในเหวแห่งความทุกข์กายบ้าง, ในเหวแห่งความทุกข์ใจบ้าง, ในเหวแห่งความคับแค้นใจบ้าง** อยู่นั่นเอง. สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เราตถาคตย่อมกล่าวว่า "พวกเหล่านั้นย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์" ดังนี้ แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๖๐/๑๗๒๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์.

ผู้เห็นแต่จะทะเลาะวิวาท[๑]

ภิกษุ ท. ! พอที ! พวกเธอทั้งหลาย อย่าหมายมั่นกันเลย, อย่าทะเลาะกันเลย, อย่าโต้เถียงกันเลย อย่าวิวาทกันเลย *(ดังนี้ถึง ๒-๓ ครั้ง).*

เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว มีภิกษุบางรูปทูลขึ้นว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นธรรมสามี ! ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิด พระเจ้าข้า ! ขอจงทรงขวนขวายน้อยเถิด พระเจ้าข้า ! ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ! ขอจงทรงประกอบในสุขวิหารในทิฏฐธรรม อยู่เถิด พระเจ้าข้า ! พวกข้าพระองค์ทั้งหลายจักทำให้เห็นดำเห็นแดงกัน ด้วยการหมายมั่นกัน ด้วยการทะเลาะกัน ด้วยการโต้เถียงกันด้วยการวิวาทกัน อันนี้เอง" ดังนี้.

กาลนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงครองจีวร ถือบาตร เสด็จเข้าไปสู่เมืองโกสัมพี เพื่อบิณฑบาต. ครั้นทรงเที่ยวบิณฑบาตในเมืองโกสัมพีแล้ว ภายหลังภัตตกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บบริกขารขึ้นมาถือไว้ แล้วประทับยืน ตรัสคาถานี้ว่า :-

"คนไพร่ ๆ ด้วยกัน ส่งเสียงเอ็ดตะโร แต่หามีคนไหนสำคัญตัวว่า เป็นพาลไม่. เมื่อหมู่แตกกัน ก็หาได้มีใครรู้สึกเป็นอย่างอื่นให้ดีขึ้นไปกว่านั้นได้ไม่.

พวกบัณฑิตลืมตัว สมัครที่จะพูดตามทางที่ตนปรารถนาจะพูดอย่างไร ก็พูดพล่ามไปอย่างนั้น หาได้นำพาถึงกิเลสที่เป็นเหตุแห่งการทะเลาะกันไม่."

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อุปักกิเลสสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๙๕/๔๔๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ทิ่มแทงกันด้วยหอกคือปาก จนภิกษุรูปหนึ่ง ทูลขอร้องให้พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไประงับเหตุ ณ ที่โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี.

พวกใด ยังผูกใจเจ็บอยู่ว่า 'ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา' ; เวรของพวกนั้น ย่อมระงับไม่ลง.

พวกใด ไม่ผูกใจเจ็บ 'ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา' ; เวรของพวกนั้น ย่อมระงับได้.

ในยุคไหนก็ตาม เวรทั้งหลาย ไม่เคยระงับได้ด้วยการผูกเวรเลย, แต่ระงับได้ด้วยไม่มีการผูกเวร. ธรรมนี้เป็นของเก่าที่ใช้ได้ตลอดกาล.

คนพวกอื่น ไม่รู้สึกว่า 'พวกเราจะแหลกลาญก็เพราะเหตุนี้' ; พวกใด สำนึกตัวได้ในเหตุที่มีนั้น ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับได้เพราะความรู้สึกนั้น.

ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (ในการทำตามกิเลส) ยังมีได้แม้แก่พวกคนกักขพะเหล่านั้น ที่ปล้นเมืองหักแข้งขาชาวบ้านฆ่าฟันผู้คน แล้วต้อนม้า โค และขนเอาทรัพย์ไป ; แล้วทำไมจะมีแก่พวกเธอไม่ได้เล่า ?

ถ้าหากไม่ได้สหายที่พาตัวรอด เป็นปราชญ์ ที่มีความเป็นอยู่ดีเป็นเพื่อนร่วมทางแล้วไซร้, ก็จงทำตัวให้เหมือนพระราชา ที่ละแคว้นซึ่งพิชิตได้แล้วไปเสีย แล้วเที่ยวไปคนเดียว ดุจช้างมาตังคะเที่ยวไปในป่าตัวเดียว ฉะนั้น.

การเที่ยวไปคนเดียว ดีกว่า เพราะไม่มีความเป็นสหายกันได้กับคนพาล. พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่ทำบาป ; เป็นคนมักน้อยดุจช้างมาตังคะ เป็นสัตว์มักน้อย เที่ยวไปในป่า ฉะนั้น".

ดังนี้แล้ว ได้เสด็จไปยัง พาลกโลณการคาม.

ม้าพยศแปดจำพวก[๑]

ภิกษุ ท. ! เราจักแสดงม้าพยศแปดจำพวก และโทษแห่งม้าพยศแปดจำพวกนั้นด้วย ; เราจักแสดงบุรุษพยศแปดจำพวก และโทษแห่งบุรุษพยศแปดจำพวกนั้นด้วย ; พวกเธอทั้งหลาย จงฟังในข้อนั้น :-

ม้าทิ้งรถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏัก เพื่อให้รู้ว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว **กลับถอยหลังสลัดรถ** ให้หลุดจากตน. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อแรก.

ภิกษุ ท. ! ในอุปมานี้ พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้นถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ ย่อม **อำพรางอาบัติ** ไว้ว่า "ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้, ยังระลึกไม่ได้" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏักว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว กลับถอยหลัง สลัดรถให้หลุดจากตน. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อแรก.

ม้าหักไม้รถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏัก เพื่อให้รู้ว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ย่อม **หกหลัง** กระแทกธูป หักไม้ตรีทัณฑ์. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่สอง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๑๙๔/๑๐๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้นถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ **กลับโต้แย้ง** ว่า "ประโยชน์อะไรด้วยคำพูดของท่าน ซึ่งเป็นคนพาลคนเขลา คนอย่างท่านหรือรู้จักสิ่งที่ควรพูด" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้นถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏักว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ย่อมหกหลัง กระแทกธูป หักไม้ตรีทัณฑ์. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่สอง.

ม้าเตะงอนรถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏักเพื่อให้รู้ว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ย่อม **ยกขาดีดขึ้นไป** ทางงอนรถ แล้วเตะ แล้วถีบงอนรถ. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่สาม.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้นถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ กลับ **ยกเอาอาบัติให้แก่ผู้โจท** เสียเองว่า "ท่านน่ะสิ ต้องอาบัติชื่อนี้ ท่านจงทำคืนเป็นคนแรกเสียก่อนเถิด" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้นถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏักว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ย่อมยกขาดีดขึ้นไปทางงอนรถ แล้วเตะ แล้วถีบงอนรถ. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่สาม.

ม้าหงายรถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏักเพื่อให้รู้ว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ย่อม **แกล้งเดินให้ผิดทาง** ทำให้รถตะแคงหงาย. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่สี่.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ กลับเอาเรื่องอื่นมา **พูดกลบเกลื่อนเสีย** นำเอาเรื่องนอกเรื่องมาพูดแทน แสดงท่าโกรธ ประทุษร้าย อาการน้อยใจให้ปรากฏ. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏักว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ย่อมแกล้งเดินให้ผิดทาง ทำให้รถตะแคงหงาย ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่สี่.

ม้าทำลายรถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏัก เพื่อให้รู้ว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ย่อม **กระโดดจนสุดตัวสุดเท้า.** ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่ห้า.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ **กลับโคลงกาย** ไกวแขน พูดในท่ามกลางสงฆ์. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏักว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ย่อมกระโดดจนสุดตัวสุดเท้า. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนเป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่ห้า.

ม้ากัดสายบังเหียน

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏัก เพื่อให้รู้ว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ก็ไม่แยแสต่อปฏัก **กลับกัดสายบังเหียน** วิ่งเตลิดไปตามปรารถนาของมัน. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่หก.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ ก็ **ไม่ใยดีต่อสงฆ์** ไม่เอื้อเฟื้อต่อโจทก์ หลีกไปทั้ง ๆ ที่ตนยังมีอาบัติติดตัวอยู่. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏักว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ก็ไม่แยแสต่อปฏัก กลับกัดสายบังเหียน วิ่งเตลิดไปตามปรารถนาของมัน. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนเป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่หก.

ม้ายืนนิ่ง

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏัก เพื่อให้รู้ว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ก็ไม่ยอมก้าวเดินหน้า ไม่ยอมถอยกลับหลัง **ยืนนิ่งอยู่** ราวกับหลักที่ปักไว้ในที่นั้น ฉะนั้น. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่เจ็ด.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ ก็ **ไม่ยอมกล่าว** ว่าตนต้องอาบัติ หรือไม่ต้องอาบัติ. ภิกษุรูปนั้น ย่อมทำให้สงฆ์ลำบากด้วยความเป็นผู้นิ่งไม่ยอมพูดของเธอ. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏักว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว ก็ไม่ยอมก้าวเดินหน้า ไม่ยอมถอยกลับหลัง ยืนนิ่งอยู่ราวกับหลักที่ปักไว้ในที่นั้น. ฉะนั้น ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่เจ็ด.

ม้าหมอบ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏัก เพื่อให้รู้ว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว มันกลับคุกเท้าหน้า คุกเท้าหลัง **หมอบทับ-**

เท้าทั้งสี่ ในที่นั้นเอง. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่แปด.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้นถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ กลับกล่าวเสียอย่างนี้ว่า "ทำไมหนอ, พวกผู้มีอายุทั้งหลาย ชอบพาลหาเหตุใส่ตัวเราหนักไปนัก, บัดนี้ เราขอเวลา พอเราได้บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์เสีย ก่อนเท่านั้น" ดังนี้แล้ว ต่อมา ภิกษุนั้นก็ **บอกเลิกสิกขา** หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ แล้วยังแถมเยาะเย้ยให้ว่า "ทีนี้ พวกท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงพอใจกันเถิด" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏักว่า "จงไป" ดังนี้แล้ว มันกลับคุกเท้าหน้า คุกเท้าหลัง หมอบทับเท้าทั้งสี่ในที่นั้นเอง. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี่ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่แปด แล.

เหตุให้อยากทำลายสงฆ์[๑]

อานนท์ ! ภิกษุลามกเห็นอำนาจประโยชน์สี่อย่างเหล่านี้อยู่ จึงยินดีในการทำลายสงฆ์ให้แตกกัน. สี่อย่างอะไรกันเล่า ? สี่อย่างคือ :-

(๑) **ภิกษุลามกในกรณีนี้ เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก** ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๒๕/๒๔๓, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์.

เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ภิกษุลามกนั้นหวั่นวิตกไปว่า "ถ้าหากภิกษุทั้งหลายจะรู้จักเราว่า เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ฯลฯ เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมมเหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอยไซร้, เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันดีอยู่ ก็จะทำเราให้ขาดสิทธิ์ในความเป็นภิกษุได้ ; แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักไม่อาจทำเราให้ฉิบหาย" ดังนี้. ภิกษุลามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อแรก จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

(๒) อีกข้อหนึ่ง, **ภิกษุลามก เป็นคนมิจฉาทิฏฐิ ประกอบด้วยความเห็นที่แล่นดิ่งไปยึดถือเอาที่สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง.** ภิกษุลามกนั้นหวั่นวิตกไปว่า "ถ้าหากภิกษุทั้งหลายจะรู้จักเราว่า เป็นคนมิจฉาทิฏฐิ ประกอบด้วยความเห็นที่แล่นดิ่งไปยึดถือเอาที่สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่งไซร้, เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันดีอยู่ ก็จักทำเราให้ฉิบหายได้ ; แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักไม่ทำเราให้ฉิบหาย" ดังนี้. ภิกษุลามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อที่สอง จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

(๓) อีกข้อหนึ่ง, **ภิกษุลามก เป็นคนเลี้ยงชีวิตผิดทาง เป็นมิจฉาอาชีพ.** ภิกษุลามกนั้นหวั่นวิตกไปว่า "ถ้าหากภิกษุทั้งหลาย จะรู้จักเราว่า เราเลี้ยงชีวิตผิดทางเป็นมิจฉาอาชีพไซร้, เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันดีอยู่ ก็จักทำเราให้ฉิบหายได้ ; แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักไม่ทำเราให้ฉิบหาย" ดังนี้. ภิกษุลามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อที่สาม จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

(๔) อีกข้อหนึ่ง, **ภิกษุลามก เป็นคนปรารถนาลาภ ปรารถนาสักการะ ปรารถนาเสียงเยินยอ.** ภิกษุลามกนั้นหวั่นวิตกไปว่า "ถ้าหากภิกษุทั้งหลายจะรู้จักเราว่า เป็นคนปรารถนาลาภ ปรารถนาสักการะ ปรารถนาเสียงเยินยอไซร้, เมื่อภิกษุพร้อมเพียงกันดีอยู่ ก็จักไม่สักการะเคารพ นับถือ บูชาเรา ; แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา" ดังนี้. ภิกษุ

ลามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อที่สี่ จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

อานนท์ ! ภิกษุลามกเห็นอำนาจประโยชน์สี่อย่างเหล่านี้แล จึงยินดีในการทำลายสงฆ์ให้แตกกัน.

ผู้จมมิดในหลุมคูถ[๑]

อานนท์ ! ภิกษุรูปนั้นชะรอยจักเป็นพระใหม่ บวชยังไม่นาน หรือว่าเป็นพระเถระผู้พาลผู้เขลา. ข้อที่เราพยากรณ์โดยส่วนเดียวแล้ว จักกลับกลายไปเป็นสองส่วนได้อย่างไร. อานนท์ ! เรายังมองไม่เห็นคนอื่นแม้สักคนหนึ่งซึ่งเราได้วินิจฉัยประมวลเหตุการณ์ทั้งปวงแล้ว จึงพยากรณ์ไว้อย่างนั้นเหมือนอย่างเทวทัต. อานนท์ ! ตราบใด เรายังมองเห็นธรรมขาวของเทวทัต แม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน, ตราบนั้นเราก็ไม่พยากรณ์เทวทัตว่า เทวทัตต้องไปเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้ก่อน. อานนท์ ! เมื่อใดแล เรามองไม่เห็นธรรมขาวของเทวทัต แม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน, เมื่อนั้น เราจึงพยากรณ์เทวทัตว่า เทวทัตต้องไปเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๕๐/๓๓๓, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ โดยที่มีภิกษุรูปหนึ่งถามท่านว่า “ท่านอานนท์ผู้มีอายุ ! พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงวินิจฉัยประมวลเหตุการณ์ทั้งปวง ครบถ้วนดีแล้วหรือ จึงทรงพยากรณ์ว่าพระเทวทัต ต้องเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้, หรือว่าทรงพยากรณ์โดยปริยายบางอย่างเท่านั้น” ดังนี้แล้ว ท่านพระอานนท์จึงให้คำตอบว่า “ผู้มีอายุ ! คำพยากรณ์ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์แล้ว ย่อมเป็นความจริงเช่นนั้นเสมอ” ดังนี้แล้ว ; พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบเรื่องนี้ จึงได้ตรัสพระพุทธวจนะนี้.

อานนท์ ! เปรียบเหมือน **หลุมคูถลึกชั่วบุรุษ เต็มไปด้วยคูถจนปริ่มขอบหลุม ; บุรุษคนหนึ่งพึงตกลงไปในหลุมคูถนั้นจนมิดทั้งตัว.** ยังมีบุรุษบางคนหวังประโยชน์เกื้อหนุน หวังความเกษมสำราญจากสภาพเช่นนั้น หวังจะช่วยยกเขาขึ้นจากหลุมคูถนั้น, บุรุษนี้จึงเข้าไปใกล้ เดินเวียนดูรอบ ๆ หลุมคูถนั้น มองไม่เห็นอวัยวะของคนในหลุมนั้น แม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน ที่ยังที่ยังไม่ได้เปื้อนคูถ ซึ่งตนพอจะจับยกขึ้นมาได้. ข้อนี้ฉันใด ;

อานนท์ ! เมื่อใด เรามองไม่เห็นธรรมขาวของเทวทัต แม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน, เมื่อนั้น เราจึงกล้าพยากรณ์เทวทัตว่า เทวทัตต้องไปเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้ ฉันนั้นแล.

สันดานกา[๑]

ภิกษุ ท. ! กา เป็นสัตว์ที่ประกอบด้วยความเลวสิบประการ. สิบประการอะไรกันเล่า ? สิบประการคือ :-

(๑) กา เป็นสัตว์ทำลายความดี.
(๒) กา เป็นสัตว์คะนอง.
(๓) กา เป็นสัตว์ทะเยอทะยาน.
(๔) กา เป็นสัตว์กินจุ.
(๕) กา เป็นสัตว์หยาบคาย.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อํ. ๒๔/๑๕๙/๗๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๖) กา เป็นสัตว์ไม่กรุณาปราณี.

(๗) กา เป็นสัตว์ทุรพล.

(๘) กา เป็นสัตว์ร้องเสียงอึง.

(๙) กา เป็นสัตว์ปล่อยสติ.

(๑๐) กา เป็นสัตว์สะสมของกิน.

ภิกษุ ท. ! กา เป็นสัตว์ที่ประกอบด้วยความเลวสิบประการ เหล่านี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามก ก็เช่นเดียวกับกานั้นแหละ เป็นคนประกอบด้วยอสัทธรรมสิบประการ. สิบประการอะไรกันเล่า ? สิบประการคือ :-

(๑) ภิกษุลามก เป็นคนทำลายความดี.

(๒) ภิกษุลามก เป็นคนคะนอง.

(๓) ภิกษุลามก เป็นคนทะเยอทะยาน.

(๔) ภิกษุลามก เป็นคนกินจุ.

(๕) ภิกษุลามก เป็นคนหยาบคาย.

(๖) ภิกษุลามก เป็นคนไม่กรุณาปราณี.

(๗) ภิกษุลามก เป็นคนทุรพล.

(๘) ภิกษุลามก เป็นคนพูดเสียงอึง.

(๙) ภิกษุลามก เป็นคนปล่อยสติ.

(๑๐) ภิกษุลามก เป็นคนสะสมของกิน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามก เป็นคนประกอบด้วยอสัทธรรมสิบประการเหล่านี้แล.

พระรังโรค[๑]

ภิกษุ ท. ! โรคสองอย่างเหล่านี้มีอยู่. สองอย่างอะไรกันเล่า ? สองอย่างคือ **โรคทางกาย** กับ **โรคทางใจ**

ภิกษุ ท. ! ย่อมเห็นกันอยู่แล้วว่า สัตว์ทั้งหลาย ที่ยืนยันถึงความไม่มีโรคทางกายตลอด ๑ ปีบ้าง, ๒ ปีบ้าง, ๓ ปีบ้าง, ๔ ปีบ้าง, ๕ ปีบ้าง, ๑๐ ปีบ้าง, ๒๐ ปีบ้าง, ๓๐ ปีบ้าง, ๔๐ ปีบ้าง, ๕๐ ปีบ้าง, ๑๐๐ ปีบ้าง, และที่ยืนยันถึงความไม่มีโรคทางกายยิ่งกว่า ๑๐๐ ปีบ้าง, ก็พอจะหาได้.

ภิกษุ ท. ! แต่หมู่สัตว์ ที่จะกล้ายืนยันถึงความไม่มีโรคทางใจแม้ชั่วเวลาเพียงครู่เดียว (มุหุตฺต) เว้นแต่พระขีณาสพแล้ว นับว่า หาได้แสนยากในโลก.

ภิกษุ ท. ! โรคของบรรพชิตสี่อย่างเหล่านี้. สี่อย่างอะไรกันเล่า ? สี่อย่างคือ :-

(๑) ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้มักมาก มีความร้อนใจเพราะความมักมากอยู่เสมอ, ไม่รู้จักพอด้วยผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยาแก้ไข้ ตามมีตามได้.

(๒) ภิกษุนั้น เมื่อเป็นผู้มักมาก มีความร้อนใจเพราะความมักมากอยู่เสมอ ไม่รู้จักพอด้วยผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยาแก้ไข้ ตามมีตามได้แล้ว, ย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพื่อจะได้รับการคอยเอาอกเอาใจจากคนอื่น, และเพื่อจะได้ลาภสักการะและเสียงเยินยอ.

(๓) ภิกษุนั้น ย่อมวิ่งเต้น ขวนขวาย พยายาม เพื่อจะได้รับการเอาอกเอาใจจากคนอื่น, และเพื่อจะได้ลาภสักการะและเสียงเยินยอ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๘๑/๑๕๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๔) ภิกษุนั้น ย่อมคิดวางแผนการเข้าสู่สกุล ย่อมคิดวางแผนการนั่งในสกุล ย่อมคิดวางแผนการกล่าวธรรมในสกุล ย่อมคิดวางแผนการทนกลั้นอุจจาระปัสสาวะ คลุกคลีอยู่ในสกุล

ภิกษุ ท. ! โรคของบรรพชิตสี่อย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจว่า **"เราทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มักมาก, จักไม่เป็นผู้ร้อนใจเพราะความมักมาก, แต่เป็นผู้รู้จักพอด้วยผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยาแก้ไข้ ตามมีตามได้ ; จักไม่ตั้งความปรารถนาลามก เพื่อให้ได้รับการคอยเอาอกเอาใจจากคนอื่น และเพื่อให้ได้ลาภสักการะและเสียงเยินยอ ; จักไม่วิ่งเต้น ขวนขวายพยายาม เพื่อให้ได้รับการคอยเอาอกเอาใจจากคนอื่น, และเพื่อให้ได้ลาภสักการะและเสียงเยินยอ ; จักเป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน หิว กระหาย ต่อสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, ต่อถ้อยคำหยาบคายร้ายแรงต่างๆ, เป็นผู้อดทนต่อเวทนาที่เกิดในกาย อันเป็นทุกข์ กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ขมขื่นไม่เจริญใจ ถึงขนาดจะคร่าเอาชีวิตเสียได้"** ดังนี้. ภิกษุ ท ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ควรอยู่ในคอกไปก่อน[๑]

ภิกษุ ท. ! ผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง **เป็นผู้ที่ยังไม่ควรได้รับการปล่อยออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวก่อน.** เหตุห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๖๔/๑๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๑) เธอ ยังไม่รู้จักพอ ด้วยจีวรตามมีตามได้.

(๒) เธอ ยังไม่รู้จักพอ ด้วยอาหารบิณฑบาตตามมีตามได้.

(๓) เธอ ยังไม่รู้จักพอ ด้วยเสนาสนะตามมีตามได้.

(๔) เธอ ยังไม่รู้จักพอ ด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารตามมีตามได้.

(๕) เธอ ยังมีความคิดหนักไปในทางกามอยู่มาก.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นผู้ที่ยังไม่ควรได้รับการปล่อยออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวก่อน.

ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา[๑]

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุกำลัง **เดิน** อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่ายถอนออก ไม่ทำให้สุดสิ้นไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันย่อหย่อน อยู่เนืองนิจ.

เมื่อภิกษุกำลัง **ยืน** อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่ายถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังยืนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันย่อหย่อน อยู่เนืองนิจ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๖/๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เมื่อภิกษุกำลัง **นั่ง** อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่ายถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังนั่งอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันย่อหย่อน อยู่เนืองนิจ.

เมื่อภิกษุกำลัง **นอน** อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่ายถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังนอนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันย่อหย่อน อยู่เนืองนิจ.

ลิงติดตัง[๑]

ภิกษุ ท. ! ประเทศแห่งขุนเขาหิมพานต์ อันเป็นประเทศที่ขรุขระ ไม่สม่ำเสมอ ไปลำบาก ไม่เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงและของหมู่มนุษย์ ก็มีอยู่, ที่เป็นที่เที่ยวไปของฝูงลิง แต่ไม่เป็นที่เที่ยวไปของหมู่มนุษย์ ก็มีอยู่ ; และภูมิภาคแห่งขุนเขาหิมพานต์ซึ่งราบเรียบ เป็นที่น่ารื่นรมย์ ซึ่งเป็นที่เที่ยวไปได้ทั้งของฝูงลิงและของหมู่มนุษย์ ก็มีอยู่.

ภิกษุ ท. ! ในที่นั้นแหละ พวกพรานวางตังเหนียวไว้ในกลางทางเดินของลิง เพื่อดักลิง. บรรดาลิงฝูงนั้น ลิงตัวใด ไม่เป็นชาติลิงโง่ ไม่เป็นชาติลิงโลเล, ลิงนั้นเห็นตังเหนียวนั้นแล้ว ย่อมเว้นออกไกลทีเดียว. **ส่วนลิงตัวใด**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๙๘-๙/๗๐๑-๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เป็นชาติลิงโง่ เป็นชาติลิงโลเล, ลิงนั้นเข้าไปใกล้ตังเหนียวนั้นแล้ว ก็เอามือจับดู มือนั้นก็ติดตัง ; มันจึงเอามือข้างที่สองจับด้วยตั้งใจว่า จักเปลื้องมือข้างที่ติดตังออก, มือข้างที่สองนั้นก็เลยติดตังเข้าด้วย. มันจึงเอาเท้าข้างหนึ่งผลักด้วยตั้งใจว่า จักช่วยเปลื้องมือทั้งสองที่ติดตังออก, เท้านั้นก็เลยติดตังด้วย ; มันจึงเอาเท้าที่เหลืออีกข้างหนึ่งผลักด้วยตั้งใจว่า จักช่วยเปลื้องมือทั้งสองกับเท้าข้างหนึ่งออก, เท้าข้างที่สองนั้นก็เลยติดตังเข้าอีก ; มันจึงเอาปากกัดด้วยคิดตามประสาของมันว่า จักช่วยเปลื้องมือทั้งสองและเท้าทั้งสองที่กำลังติดตังอยู่ออก, ปากนั้นก็เลยติดตังเข้าอีกด้วย. ภิกษุ ท. ! ลิงตัวนั้นถูกตังเหนียวตรึง ๕ ประการ ด้วยอาการอย่างนี้, นอนถอนใจใหญ่อยู่ ถึงความพินาศย่อยยับแล้ว ตามแต่นายพรานจะทำประการใด. ภิกษุ ท. ! นายพรานแทงลิงตัวนั้นแล้ว ยกขึ้นจากตังไม่ยอมทิ้งที่ไหน หลีกไปสู่ที่ตามต้องการ. ภิกษุ ท. ! เพราะข้อที่ลิงเที่ยวไปในถิ่นอื่น ซึ่งเป็นที่ไม่ควรเที่ยวไป จึงเป็นได้ถึงอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป ; เมื่อเที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป มารจักได้ช่องทาง มารจักได้โอกาส ทำตามอำเภอใจของมัน.

ภิกษุ ท. ! ก็วิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุ เป็นอย่างไรเล่า ? วิสัยอื่นนั้นได้แก่ **กามคุณ ๕.** กามคุณ ๕ อย่างไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ **รูป** ที่จะพึงเห็นด้วยตา, **เสียง** ที่จะพึงฟังด้วยหู, **กลิ่น** ที่จะพึงรู้สึกด้วยจมูก, **รส** ที่จะพึงรู้สึกด้วยลิ้น, **โผฏฐัพพะ** ที่จะพึงรู้สึกด้วยกาย, (ทั้ง ๕ อย่างนี้) อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ เป็นสิ่งที่ยั่วยวนชวนให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดย้อมใจ. ภิกษุ ท. ! นี้แล

เป็นวิสัยอื่น ซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุเลย.

ลาสึกเพราะติดเมา[๑]

ภิกษุ ท. ! ความเมาสามอย่างนี้มีอยู่. สามอย่างอะไรกันเล่า ? สามอย่าง คือ **ความเมาว่ายังหนุ่มอยู่ ความเมาว่ายังไม่มีโรคเบียดเบียน ความเมาว่ายังมีชีวิตอยู่.**

ภิกษุ ท. ! บุถุชนผู้มิได้สดับธรรม มัวเมาด้วยความเมาว่ายังหนุ่มอยู่ ย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ, ครั้นเขาประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว ภายหลังแต่ตายเพราะการแตกทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

ภิกษุ ท. ! บุถุชนผู้มิได้สดับธรรม มัวเมาด้วยความเมาว่ายังไม่มีโรคเบียดเบียน ย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ. ครั้นเขาประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว ภายหลังแต่ตายเพราะการแตกทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

ภิกษุ ท. ! บุถุชนผู้มิได้สดับธรรม มัวเมาด้วยความเมาว่ายังมีชีวิตอยู่ ย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ. ครั้นเขาประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว ภายหลังแต่ตายเพราะการ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๘๕/๔๗๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

แตกทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้มัวเมาด้วยความเมาว่ายังหนุ่มอยู่ มัวเมาด้วยความเมา ว่ายังไม่มีโรคเบียดเบียน มัวเมาด้วยความเมาว่ายังมีชีวิตอยู่ **ย่อมบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ตามเดิมแล.**

หมวดที่แปด จบ.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ
อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ
อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ
อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด
โย สาโร, โส ฐสฺสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญฺญตสุตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ
นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

หมวดที่ ๙

ว่าด้วย การเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๙

ว่าด้วย การเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

วอดวายเพราะผู้นำ[๑]

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแล้ว : โคบาลชาวมคธ เป็นคนปัญญาทึบโดยกำเนิด ไม่คำนึงถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดูฝน ไม่ตรวจตราดูฝั่งแม่น้ำคงคาทางฟากนี้ ได้ต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐฟากโน้น ตรงที่ที่มิใช่ท่าสำหรับโคข้ามเลย. ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้นแล ฝูงโคได้ว่ายวกไปเวียนมาในท่ามกลางกระแสแม่น้ำคงคา (เพราะไม่อาจขึ้นฝั่งข้างใดได้) ก็พากันถึงความพินาศวอดวายเสีย ณ กลางกระแสน้ำนั่นเอง. ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ? เพราะเหตุที่โคบาลชาวมคธ เป็นคนปัญญาทึบ โดยกำเนิด ไม่คำนึงถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดูฝน ไม่ตรวจตราดูฝั่งแม่น้ำคงคาทางฟากนี้ ได้ต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐฟากโน้น ตรงที่ที่มิใช่ท่าสำหรับโคข้ามเลย นั่นเอง ;

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จูฬโคปาลสูตร มู. ม. ๑๒/๔๑๘/๓๘๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้เมืองอุกกเวลา, แคว้นวัชชี.

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : **สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง เป็นผู้ไม่ฉลาดเรื่อง โลกนี้, ไม่ฉลาดเรื่อง โลกอื่น, เป็นผู้ไม่ฉลาดเรื่อง วัฏฏะ อันเป็นที่อยู่ของมาร ไม่ฉลาดเรื่อง วิวัฏฏะ อันไม่เป็นที่อยู่ของมาร, เป็นผู้ไม่ฉลาดเรื่อง วัฏฏะ อันเป็นที่อยู่ของมฤตยู ไม่ฉลาดเรื่อง วิวัฏฏะ อันไม่เป็นที่อยู่ของมฤตยู ; ชนเหล่าใดเกิดไปสำคัญว่า ถ้อยคำของสมณะ หรือพราหมณ์เหล่านั้นควรฟังควรเชื่อ, ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน.**

อุปัชฌายะเสีย[๑]

ภิกษุ ท. ! ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมี **ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมิได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมิได้อบรมปัญญา,** เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก **เป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบทคนอื่น ๆ แล้ว จักไม่อาจแนะนำ ฝึกสอนคนเหล่านั้น ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญาอันยิ่ง,** แม้คนบวชแล้วเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มิได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมิได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก **เป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบท** (ต่อจากอุปัชฌายะแรก) **สืบไป ๆ,** จักไม่อาจแนะนำฝึกสอนผู้บวชแล้วทั้งหลาย ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญาอันยิ่งได้ ; คนที่บวชแล้วเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มิได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมิได้อบรมปัญญา อย่างเดียวกัน. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๑/๗๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เอง **วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน.** นี้เป็นอนาคตภัยที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

อาจารย์เสีย[๑]

ภิกษุ ท. ! ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมิได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมิได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก **เป็นอาจารย์ให้นิสสัยคนอื่น ๆ แล้วจักไม่อาจแนะนำฝึกสอนคนเหล่านั้น ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญาอันยิ่ง.** แม้คนบวชแล้วเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มิได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมิได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก **เป็นอาจารย์ให้นิสสัยคนอื่น ๆ สืบไป ๆ,** จักไม่อาจแนะนำฝึกสอนคนทั้งหลาย ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญาอันยิ่งได้ ; คนบวชทั้งหลายเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มิได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมิได้อบรมปัญญา อย่างเดียวกัน. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้เอง **วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน.** นี้เป็นอนาคตภัยที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๑/๗๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เถระเสีย[๑]

ภิกษุ ท. ! ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมิได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมิได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลายเมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ ทั้งที่ **เป็นภิกษุชั้นเถระแล้ว จักเป็นผู้ชอบทำการสะสมบริกขาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตต่ำด้วยอำนาจแห่งนิวรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.** ผู้บวชในภายหลังได้เห็นเถระเหล่านั้นทำเป็นแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ชอบทำการสะสมบริกขารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตต่ำด้วยอำนาจแห่งนิวรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตาม ๆ กันสืบไป. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้เอง **วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน.** นี้เป็นอนาคตภัยที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

เถระที่ต้องระวัง[๒]

กัสสะปะ ! ภิกษุ แม้เป็นเถระแล้ว **แต่ไม่เป็นผู้ใคร่ต่อไตรสิกขาด้วย**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๓/๗๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๐๗/๕๓๑, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ ที่นิคมของชาวโกศล ชื่อปังกธา.

ตนเอง, ไม่สรรเสริญผู้ปฏิบัติในไตรสิกขา, ไม่ชักจูงผู้ไม่รักไตรสิกขา, ไม่กล่าวยกย่องผู้รักการปฏิบัติในไตรสิกขา ตามเวลาที่ควรแก่การยกย่อง ตามที่เป็นจริง ; กัสสปะ ! เราตถาคต ไม่สรรเสิรญภิกษุเถระชนิดนี้.

ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะเหตุว่า ภิกษุทั้งหลายจะไปหลงคบภิกษุเถระชนิดนั้นเข้า ด้วยคิดว่า "พระศาสดา สรรเสริญภิกษุชนิดนี้" ดังนี้. ภิกษุเหล่าใดไปคบหาภิกษุเถระชนิดนั้นเข้า ก็จะถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่างสืบไป ; **การถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่าง ย่อมเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ และเป็นทุกข์ แก่ภิกษุเหล่านั้นเอง สิ้นกาลนาน.**

กัสสปะ ! เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่สรรเสริญภิกษุเถระชนิดนี้.

เถระพาล[๑]

ภิกษุ ท. ! คนเราแม้เป็นผู้เฒ่า มีอายุ ๘๐, ๙๐, ๑๐๐ ปี โดยกำเนิดก็ดี, แต่ **เขามีคำพูด ไม่เหมาะแก่กาล, พูดไม่จริง, พูดไม่มีประโยชน์,พูดไม่เป็นธรรม, พูดไม่เป็นวินัย, กล่าววาจาไม่มีที่ตั้ง ไม่มีที่อิง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ;** คนผู้นั้นย่อมถึงการถูกนับว่าเป็น **"เถระผู้พาล"** โดยแท้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒๘/๒๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา.

เถระวิปริต[๑]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้หมดความสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่คนเป็นอันมาก ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.** ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุเป็นเถระ บวชมานาน มีพรรษายุกาลมาก.

(๒) เป็นที่รู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวาร ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต.

(๓) เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาน--ปัจจัยเภสัชบริกขาร.

(๔) เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วมาก ฯลฯ.

(๕) **(แต่) เป็นมิจฉาทิฏฐิ มีทัศนะวิปริต.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุนี้ ทำคนเป็นอันมากให้เลิกละจากพระสัทธรรม, ให้ตั้งอยู่ในอสัทธรรม.** ประชาชนทั้งหลาย ย่อมถือเอาแบบอย่างของภิกษุนั้นไป เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ บวชมานาน มีพรรษายุกาลมากบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่มหาชนเชื่อถือรู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวารมาก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่ร่ำรวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๙/๘๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วได้บ้าง, ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้หมดความสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่คนเป็นอันมาก ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แล.

เถระโลเล (หลายแบบ)[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อม **ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ไว้วางใจ ไม่น่าเคารพ ไม่น่ายกย่องสรรเสริญของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน.** ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุชั้นเถระนั้น ยังกำหนัดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด, ยังขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง, ยังหลงใหลในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหล, ยังตื่นเต้นในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความตื่นเต้น, ยังมัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา.

(๒) ภิกษุชั้นเถระนั้น ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากราคะ, ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากโทสะ, ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากโมหะ, ยังลบหลู่คุณท่าน, ยังตีตนเสมอท่าน.

(๓) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนหลอกลวงเก่งด้วย, เป็นคนพูด

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๖ - ๘/๘๑-๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

พิรี้พิไรเก่งด้วย, เป็นคนพูดหว่านล้อมเก่งด้วย, เป็นคนปลูกคำท้าทายให้เกิดมานะเจ็บใจเก่งด้วย, เป็นคนหากำไรทำนองเอาลาภต่อลาภเก่งด้วย.

(๔) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนไม่มีศรัทธา, ไม่มีความละอายบาป, ไม่มีความเกรงกลัวบาป, เป็นคนเกียจคร้าน, เป็นคนมีปัญญาทราม.

(๕) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนไม่อดใจในรูปทั้งหลาย, ไม่อดใจในเสียงทั้งหลาย, ไม่อดใจในกลิ่นทั้งหลาย, ไม่อดใจในรสทั้งหลาย, ไม่อดใจในสัมผัสทางกายทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ไว้วางใจ ไม่น่าเคารพ ไม่น่ายกย่องสรรเสริญของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันเลย.

พ่อฆ่าลูก[๑]

กัสสปะ ! ก็ในเวลานี้ **พวกภิกษุชั้นเถระ ไม่สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร** และทั้งไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่สมาทานการบิณฑบาตเป็นวัตร** และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่สมาทานการใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร** และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่สมาทานการใช้จีวรเพียงสามผืนเป็นวัตร** และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่จำกัดความต้องการให้มีแต่น้อย** และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่สันโดษ** และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่อยู่สงบ** และไม่กล่าว

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๔๗/๔๘๖, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ ที่เวฬุวัน.

สรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่เป็นผู้อยู่อย่างไม่คลุกคลีกัน** และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่ปรารภความเพียร** และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น. บรรดาภิกษุชั้นเถระเหล่านั้น, ภิกษุรูปใด เป็นคนมีชื่อเสียง คนรู้จักมาก มีเกียรติยศ มีลาภด้วยบริกขารคือ จีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช, พวกภิกษุชั้นเถระด้วยกันก็เชื้อเชิญให้นั่งเฉพาะภิกษุรูปนั้น ด้วยคำเป็นต้นว่า "มาเถิดภิกษุ ! ภิกษุรูปนี้ชื่อไร ? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง ! ภิกษุรูปนี้เป็นที่รักของผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน. มาเถิดภิกษุ ! นิมนต์ท่านจงนั่งอาสนะนี้" ดังนี้.

กัสสปะ ! **ครั้นภิกษุชั้นเถระประพฤติกันอยู่ดังนี้,** ความคิดก็เกิดขึ้นแก่พวกภิกษุผู้บวชใหม่ว่า ได้ยินว่า ภิกษุรูปใด มีชื่อเสียงคนรู้จักมาก มีเกียรติยศ มีลาภด้วยบริกขารคือจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาน - ปัจจัยเภสัช, พระเถระทั้งหลาย ย่อมนิมนต์เธอนั้นด้วยอาสนะ ด้วยคำเป็นต้นว่า "มาเถิดภิกษุ ! ภิกษุนี้ชื่อไร ? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง ! ภิกษุนี้เป็นที่รักของผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน. มาเถิดภิกษุ ! นิมนต์ท่านจงนั่งอาสนะนี้" ดังนี้. **พวกภิกษุผู้บวชใหม่เหล่านั้น ก็พากันประพฤติเพื่อให้เป็นเช่นนั้น ; และข้อนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พวกภิกษุเหล่านั้นเองสิ้นกาลนาน.**

กัสสปะ ! จริงทีเดียว เมื่อใดใครจะกล่าวคำนี้ ให้ถูกต้องแก่กาละ – เทสะและบุคคล ว่า **"พรหมจารี ถูกย่ำยีเสียแล้ว ด้วยอันตรายอย่างของพรหมจารี ; พรหมจารี ถูกร้อยรัดเสียแล้ว ด้วยเครื่องร้อยรัดอันยิ่งใหญ่อย่างของพรหมจารี"** ดังนี้แล้ว เขาพึงกล่าวข้อความนั้นในกาลบัดนี้แล.

สมภารผิดหลัก[๑]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ไม่ควรได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส.** ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ:-

(๑) เจ้าอาวาส ไม่สมบูรณ์ด้วยมารยาท ไม่สมบูรณ์ด้วยวัตร.

(๒) เจ้าอาวาส ไม่เป็นพหูสูต ไม่เป็นเจ้าตำรับ.

(๓) เจ้าอาวาส ไม่ปฏิบัติขัดเกลากิเลส ไม่ยินดีในการหลีกเร้น ไม่ยินดีในกัลยาณธรรม[๒]

(๔) เจ้าอาวาส มีวาจาไม่อ่อนหวาน ไม่เพราะหู

(๕) เจ้าอาวาส มีปัญญาน้อย โง่เขลา เงอะงะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล ไม่ควรได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส.

สมภารติดถิ่น[๓]

ภิกษุ ท. ! โทษในการติดถิ่น ห้าอย่างเหล่านี้มีอยู่. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **เธอ ย่อมมีความตระหนี่ที่อยู่** (คือหวงเสนาสนะที่สบาย ๆ เมื่อมีผู้อื่นมาอยู่ด้วยก็ต้องแบ่งกัน หรือถึงกับสูญเสียเสนาสนะเช่นนั้น ถ้าหากว่าตนด้อยกว่าด้วย).

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๙๐/๒๓๑.

๒. ฉบับยุโรป และฉบับพม่า ไม่มีคำว่า ไม่ยินดีในกัลยาณธรรม.

๓. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๒) **เธอ ย่อมมีความตระหนี่สกุลอุปัฏฐาก** (คือกันท่า ไม่ให้ภิกษุอื่นรู้จักมักคุ้นด้วยอุปัฏฐากของตน โดยกลัวว่าจะถูกแบ่งลาภ หรือถึงกับสูญเสียอุปัฏฐากไป).

(๓) **เธอ ย่อมมีการหวงลาภ** (คือการอยู่ติดถิ่น ทำให้เกิดความคิดสะสมสิ่งของจึงหวงสิ่งของต่าง ๆ เพื่อการสะสม).

(๔) **เธอ ย่อมมีการหวงชื่อเสียง เกียรติยศ** (คือไม่ต้องการ ให้ใครมีชื่อเท่าตนในถิ่นนั้น).

(๕) **เธอ ย่อมมีการหวงคุณธรรม** (คือการกันท่า ไม่ให้ผู้อื่นเจริญด้วยปริยัติธรรม ปฏิบัติธรรม และปฏิเวธธรรม เพราะจะเป็นคู่แข่งที่ครอบงำตน).

ภิกษุ ท. ! โทษในการติดถิ่น มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

สมภารติดที่อยู่[๑]

ภิกษุ ท. ! โทษในการติดที่อยู่ ห้าอย่างเหล่านี้มีอยู่. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุติดที่อยู่ ย่อมมีภัณฑะสิ่งของมาก เป็นผู้ชอบสะสมสิ่งของไว้มาก.

(๒) ภิกษุติดที่อยู่ ย่อมมีเภสัชมาก เป็นผู้ชอบสะสมเภสัชไว้มาก.

(๓) ภิกษุติดที่อยู่ ย่อมมีกิจมาก มีการงานที่ต้องจัดต้องทำมาก เลยเอาดีในหน้าที่ของสมณะโดยตรงไม่ได้.

(๔) ภิกษุติดที่อยู่ ย่อมจะคลุกคลีกับคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกันอย่างแบบคฤหัสถ์อันเป็นสิ่งไม่สมควรแก่สมณะ.

(๕) ภิกษุติดที่อยู่ จะจากถิ่นที่อยู่นั้นไป เธอ ย่อมจากไปด้วยจิตที่ห่วงใย

ภิกษุ ท. ! โทษในการติดที่อยู่ มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๓.

นรกของสมภารเจ้าวัด[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจ้าอาวาสที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่าง ย่อมจะเดือดร้อนเหมือนถูกลากตัวไป เก็บไว้ในนรกในปัจจุบันนี้ (ตกนรกทั้งเป็น), ฉะนั้น. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อน กล่าวยกย่อง คนที่ควรตำหนิ.**

(๒) **ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อน กล่าวตำหนิ คนที่ควรยกย่อง.**

(๓) **ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อน แสดงความเลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส.**

(๔) **ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อน แสดงความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส.**

(๕) **ภิกษุเจ้าอาวาส ทำไทยทานที่ทายกถวายด้วยศรัทธาให้ตกเสียไป.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจ้าอาวาสที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล ย่อมจะเดือดร้อนเหมือนถูกลากตัวไปเก็บไว้ในนรก ในปัจจุบันนี้ ฉะนั้น.

หมวดที่เก้า จบ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๙๓/๒๓๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

ภาค ๒

ปัคคาหพจน์ – คำชี้ชวนวิงวอน

หมวดที่ ๑๐ ว่าด้วยการมีศีล

หมวดที่ ๑๑ ว่าด้วยการมีสังวร

หมวดที่ ๑๒ ว่าด้วยการเป็นอยู่ชอบ

หมวดที่ ๑๓ ว่าด้วยการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส

หมวดที่ ๑๔ ว่าด้วยการไม่เป็นทาสตัณหา

หมวดที่ ๑๕ ว่าด้วยการไม่หละหลวมในธรรม

หมวดที่ ๑๖ ว่าด้วยการไม่ลืมคำปฏิญาณ

หมวดที่ ๑๗ ว่าด้วยการหมดพิษสงทางใจ

หมวดที่ ๑๘ ว่าด้วยการไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

หมวดที่ ๑๙ ว่าด้วยเนื้อนาบุญของโลก

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๐

ว่าด้วย การมีศีล

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๐

ว่าด้วย การมีศีล

(ปฏิปักขนัย ของหมวด ๑ อันว่าด้วยการทุศีล)

ผ้ากาสี[๑]

ภิกษุ ท. ! **ผ้ากาสี แม้ยังใหม่อยู่** สีก็งาม นุ่มห่มเข้าก็สบายเนื้อ ราคาก็แพง, **แม้จะกลางใหม่กลางเก่าแล้ว** สีก็ยังงาม นุ่งห่มเข้าก็ยังสบายเนื้อ ราคาก็แพง, **แม้จะเก่าคร่ำแล้ว** สีก็ยังงาม นุ่งห่มเข้าก็ยังสบายเนื้อ ราคาก็แพงอยู่นั่นเอง. ผ้ากาสีแม้ที่เก่าคร่ำแล้ว คนทั้งหลายก็ยังใช้เป็นผ้าห่อรตนะ หรือเก็บไว้ในหีบอบ.

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ภิกษุ **แม้เพิ่งบวชใหม่** ถ้าเป็นผู้มีศีล มีความเป็นอยู่งดงาม, เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณงาม เหมือนผ้ากาสี ที่แม้ยังใหม่อยู่ก็ดูสีงามฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้นจะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ สิ่งอันเป็นความสุข แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; **เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็สบายตัว เหมือนผ้ากาสี นุ่งห่มเข้าก็สบายเนื้อ ฉะนั้น.** เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้น ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชน

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๑๙/๕๓๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหล่านั้น. เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่ามาก เหมือนผ้ากาสี มีราคาแพง ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท. ! แม้ภิกษุ **มัชฌิมภูมิ**[๑] ถ้าเป็นผู้มีศีล มีความเป็นอยู่งดงาม, เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณงาม เหมือนผ้ากาสี มีสีงาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใดคบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ สิ่งอันเป็นความสุขแก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; **เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็สบายตัว เหมือนผ้ากาสี นุ่งห่มเข้าก็สบายเนื้อ ฉะนั้น.** เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารของชนเหล่าใด ทานนั้น ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่ามาก เหมือนผ้ากาสี มีราคาแพง ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุแม้ **ผู้เป็นเถระ**[๒] ถ้าเป็นผู้มีศีล มีความเป็นอยู่งดงาม, เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณงาม เหมือนผ้ากาสี มีสีงาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ สิ่งอันเป็นความสุขแก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; **เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็สบายตัว เหมือนผ้ากาสี นุ่งห่มเข้าก็สบายเนื้อ ฉะนั้น**. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารของชนเหล่าใด ทานนั้น

---

๑. และ ๒ หมายถึง ภิกษุที่มีอายุพรรษาประมาณ ๕-๙ พรรษา และตั้งแต่ ๑๐ พรรษาขึ้นไป ตามลำดับ.

ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่ามากเหมือนผ้ากาสี มีราคาแพง ฉะนั้น . เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุผู้เถระเช่นนี้ กล่าวอะไรขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายก็ช่วยกันบอกกล่าวว่า “ขอท่านทั้งหลาย จงเงียบเสียงเถิด, ภิกษุผู้เฒ่าจะกล่าวธรรมและวินัย บัดนี้” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **“เราทั้งหลาย จักเป็นให้เหมือนอย่างผ้ากาสี ไม่เป็นอย่างผ้าเปลือกปอละ”** ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา[๑]

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, **แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้** ก็มี ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรมที่เธอมีในบัดนี้ มีอยู่ห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ธรรมที่ชื่อว่า **ศรัทธา** ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
(๒) ธรรมที่ชื่อว่า **หิริ** ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
(๓) ธรรมที่ชื่อว่า **โอตตัปปะ** ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
(๔) ธรรมที่ชื่อว่า **วิริยะ** ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
(๕) ธรรมที่ชื่อว่า **ปัญญา** ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๔/๕.

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กาย ทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้ก็มี. ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรม ที่เธอมีในบัดนี้ห้าอย่างเหล่านี้แล.

ผู้ที่ควรเข้าใกล้[๑]

ภิกษุ ท. ! ก็บุคคลเช่นไรเล่า ที่คนทุก ๆ คนควรคบหา สมาคม ควรเข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้มีศีล สมาธิ และปัญญา **พอเสมอกัน,** บุคคล ดังกล่าวนี้ เป็นผู้ที่น่าคบหา สมาคม น่าเข้าใกล้. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะเมื่อเราเป็นผู้มีศีล สมาธิ และปัญญาเสมอกันแล้ว, การพูดกันถึงเรื่องศีล สมาธิ และปัญญาของเรานั้นก็จักมีได้ด้วย, การพูดกันของเรานั้นจักไปกันได้ด้วย, และการพูดกันของเรานั้นจักเป็นความสบายอกสบายใจด้วย ; เพราะเหตุนั้น บุคคลเช่นนี้ จึงเป็น **ผู้ที่ทุกคนควรคบหาสมาคม ควรเข้าใกล้.**

ภิกษุ ท. ! ก็บุคคลเช่นไรเล่า ที่ต้องสักการะเคารพเสียก่อน แล้วจึงคบหาสมาคม เข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้มีศีล สมาธิ และปัญญา **ยิ่งกว่าเรา,** บุคคล ดังกล่าวนี้ เป็นผู้ที่ต้องสักการะเคารพเสียก่อน แล้วจึงคบหา สมาคม เข้าใกล้. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะเราจักได้ทำกองศีล กองสมาธิ และกองปัญญาของเรา ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์บ้าง, เราจักได้ประคับประคองกองศีล กองสมาธิ และกองปัญญา ที่บริบูรณ์แล้วไว้ได้

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๕๗/๔๖๕.

ด้วยปัญญาในธรรมนั้น ๆ บ้าง ; เพราะฉะนั้น บุคคลเช่นนี้ จึงเป็น **ผู้ที่ต้องสักการะเคารพเสียก่อน แล้วจึงคบหาสมาคม เข้าใกล้** แล.

ละได้จักอยู่เป็น "พระ"[๑]

ภิกษุ ท. ! ความคดทางกาย ทางวาจา ทางใจ, โทษทางกาย ทางวาจา ทางใจ, กิเลสเพียงดังน้ำฝาดทางกาย ทางวาจา ทางใจ ของบรรพชิตพวกใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม **ยังละไม่ได้แล้ว ; บรรพชิตพวกนั้น ก็ต้องหล่นไปเองจากธรรมวินัยนี้** เหมือนล้อรถข้างที่ทำแล้วใน ๖ วัน[๒] ตั้งตรงไม่ได้ ต้องตะแคงล้มไป ฉะนั้น.

ภิกษุ ท. ! ความคดทางกาย ทางวาจา ทางใจ โทษทางกาย ทางวาจา ทางใจ, กิเลสเพียงดังน้ำฝาดทางกาย ทางวาจา ทางใจ ของบรรพชิตพวกใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม **อันเธอละได้แล้ว ; บรรพชิตพวกนั้นก็ตั้งมั่นอยู่ได้เองในธรรมวินัยนี้** เหมือนล้อรถข้างที่ทำแล้วนานถึง ๖ เดือนหย่อน ๖ วัน กลิ้งไปตั้งตรงอยู่ได้ไม่ล้ม ฉะนั้น.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **"เราทั้งหลาย จักละความคดทางกาย, โทษทางกาย, กิเลส เพียงดังน้ำฝาดทางกาย ; จักละความคดทางวาจา, โทษทางวาจา, กิเลสเพียงดังน้ำ**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๔๒/๔๕๔.

๒. ล้อรถที่ช่างใช้ไม้ที่ไม่ดีทำ และทำโดยความรีบร้อน ย่อมผิดกับล้อข้างที่ทำด้วยความประณีต และมีเวลานานเป็นธรรมดา, อ่านเรื่องละเอียด จากพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ภาค ๖ ตอน "ครั้งมีพระชาติเป็นรถการ ช่างทำรถ".

ฝาดทางวาจา ; จักละความคดทางใจ, โทษทางใจ, กิเลสเพียงดังน้ำฝาดทางใจ” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจ ไว้อย่างนี้แล.

สมณพราหมณ์ที่น่านับถือ[๑]

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดี ท. ! ถ้าพวกปริพพาชกผู้ถือลัทธิอื่นจะพึงถามท่านทั้งหลายว่า **“สมณะหรือพราหมณ์ชนิดไหนเล่า ที่พวกท่านพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา”** ดังนี้ไซร้ ; เมื่อพวกท่านถูกเขาถามเช่นนี้แล้ว พึงตอบแก้แก่เขาว่า :-

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เป็นผู้ปราศจากราคะ - โทสะ - โมหะ ในรูปที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ได้ยินด้วยหู, กลิ่นที่รู้สึกด้วยจมูก, รสที่รู้สึกด้วยลิ้น, โผฏฐัพพะที่สัมผัสด้วยกาย, ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจแล้ว, มีจิตสงบ ณ ภายใน, ประพฤติมรรยาทเรียบร้อยทั้งทางกาย วาจา และใจ ; สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นประเภทเดียวที่ควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะว่า แม้พวกเราทั้งหลาย ยังไม่ปราศจากราคะ - โทสะ - โมหะ ในรูปที่เห็นด้วยตา ฯลฯ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจแล้ว, มีจิตยังไม่สงบได้ ณ ภายใน, ยังประพฤติเรียบร้อยบ้าง ไม่เรียบร้อยบ้าง ทั้งทางกาย วาจา และใจ ก็จริงแล **แต่ความประพฤติเรียบร้อยเด่นชัดของสมณพราหมณ์เหล่านั้น จักเป็นของเราผู้เห็นอยู่ซึ่งตัวอย่างอันยิ่ง**. เพราะฉะนั้น สมณพราหมณ์พวกนั้นจึงเป็นผู้ที่ควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา สำหรับเราทั้งหลาย โดยแท้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นครวินทสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๕๓๐/๘๓๔, ตรัสแก่พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านนครวินทคาม คราวจาริกไปในแคว้นโกศล.

ผล และ ประโยชน์ของความเป็นสมณะ[๑]

ภิกษุ ท. ! **ผลของความเป็นสมณะ** เป็นอย่างไรเล่า ? โสดาปัตติผล, สกทาคามิผล, อนาคามิผล, และอรหัตตผล เหล่าใดแล, ภิกษุ ท. ! ผลเหล่านี้ เราเรียกว่า ผลของความเป็นสมณะ.

ภิกษุ ท. ! **ประโยชน์ของความเป็นสมณะ** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ อันใดแล, ภิกษุ ท. ! อันนี้ เราเรียกว่า ประโยชน์ของความเป็นสมณะ.

ภิกษุ ท. ! **ความเป็นสมณะ** เป็นอย่างไรเล่า ? อริยอัฏฐังคิกมรรคนี้ อย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งได้แก่ความเข้าใจอันถูกต้อง, ความดำริอันถูกต้อง, การพูดจาอันถูกต้อง, การทำการงานอันถูกต้อง, การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง, ความพยายามอันถูกต้อง, ความมีสติครองตนอันถูกต้อง, ความตั้งใจมั่นอันถูกต้อง ; ภิกษุ ท. ! อริยอัฏฐังคิกมรรคอันนี้ เราเรียกว่า ความเป็นสมณะ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๓๐/๑๐๑, ๑๐๔, ๑๐๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อารามเชตวัน.

ผู้ละความทุศีลเสียได้[๑]

ภิกษุ ท. ! ความสงัด (คือห่างไกลจากบาปธรรม) อันยิ่งสำหรับภิกษุในธรรมวินัยนี้มีสามอย่างเหล่านี้เท่านั้น. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่าง คือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ละความทุศีลเสียได้ และสงัดจากความทุศีลนั้นด้วย.

(๒) เป็นผู้มีความเห็นชอบ ละความเห็นผิดเสียได้ และสงัดจากความเห็นผิดนั้นด้วย

(๓) เป็นผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ละอาสวะทั้งหลายเสียได้ และเป็นผู้สงัดจากอาสวะทั้งหลายนั้นด้วย.

ภิกษุ ท. ! เมื่อใดแล ภิกษุมีคุณธรรมสามอย่างดังกล่าวนี้แล้ว เมื่อนั้น ภิกษุนี้ เราเรียกว่า เป็น **ผู้ถึงยอด ถึงแก่น บริสุทธิ์ ตั้งอยู่ในสาระแล้ว.**

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนาข้าวสาลีของคฤหบดีชาวนา มีผลได้ที่แล้ว, คฤหบดีชาวนาก็รีบ ๆ ให้เกี่ยวข้าวนั้น, ครั้นแล้วก็รีบ ๆ ให้เก็บขน, ครั้น-แล้วก็รีบ ๆ ให้นำขึ้นไปไว้ในลาน, ครั้นแล้วก็รีบ ๆ ให้ทำเป็นกอง, ครั้นแล้วก็รีบ ๆ ให้นวด, ครั้นแล้วก็รีบ ๆ ให้สงฟาง, ครั้นแล้วก็รีบ ๆ ให้สาด, ครั้นแล้วก็รีบ ๆ ให้สี, ครั้นแล้วก็รีบ ๆ ให้ซ้อม, ครั้นแล้วก็รีบ ๆ ให้ฝัดแกลบ, เมื่อเป็นเช่นนี้ **ข้าวเปลือกของคฤหบดีชาวนานั้นก็เป็นอันถึงที่สุด ถึงแก่น สะอาด ตั้งอยู่ในความเป็นข้าวสารได้** ฉันใดก็ดี ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้มีศีล ละความทุศีลเสียได้ และสงัดจากความทุศีลนั้นด้วย, เป็นผู้มีความเห็นชอบ ละความเห็นผิดเสียได้ และสงัดจากความเห็นผิดนั้นด้วย, เป็นผู้

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๑๑/๕๓๓.

มีอาสวะสิ้นแล้ว ละอาสวะทั้งหลายเสียได้ และเป็นผู้สงัดจากอาสวะทั้งหลายนั้นด้วย ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็น **ผู้ถึงยอด ถึงแก่น บริสุทธิ์ตั้งอยู่ในสาระแล้ว** ฉันนั้น เหมือนกันแล.

ภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว[๑]

มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

ผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจริยศีล[๑]

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ **ละปาณาติบาต** เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่ ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ **ละอทินนาทาน** เว้นขาดจากอทินนาทาน ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ เป็นคนสะอาด ไม่เป็นขโมยอยู่ ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ **ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์** ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากการเสพเมถุน อันเป็นของชาวบ้าน ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ **ละมุสาวาท** เว้นขาดจากมุสาวาท พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์มั่นคงในคำพูด ควรเชื่อถือได้ ไม่แกล้งกล่าวให้ผิดต่อโลก ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ **ละคำส่อเสียด** เว้นขาดจาดคำส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้ว ไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อให้ฝ่ายนี้แตกร้าวกัน หรือได้ฟังจากฝ่ายโน้นแล้วไม่นำมาบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อให้ฝ่ายโน้นแตกร้าวกัน แต่จะ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๓/๑๐๓, ตรัสแก่พระเจ้าอชาตสัตตุ ผู้ทูลถามเรื่องนี้โดยเฉพาะ ที่สวนมะม่วงของหมอชีวกโกมารภัจจ์ ใกล้นครราชคฤห์.

สมานคนที่แตกกันแล้ว ให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียง เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียง กล่าวแต่วาจาที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ **ละการกล่าวคำหยาบเสีย** เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสต ให้เกิดความรัก เป็นคำฟูใจ เป็นคำสุภาพที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่ใคร่ที่พอใจของมหาชน ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ **ละคำพูดที่โปรยประโยชน์ทิ้งเสีย** เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่วาจามีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง ๆ.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการล้างผลาญพืชคามและภูตคาม. เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว เว้นจากการฉันในราตรีและวิกาล. เป็นผู้เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคม และการดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล. เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือทัดทรงตกแต่งด้วยมาลาและของหอมและเครื่องลูบทา. เป็นผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเงินและทอง. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับข้าวเปลือก. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับหญิงและเด็กหญิง. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับแพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ทั้งผู้และเมีย. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับที่นาและที่สวน. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับใช้เป็นทูต ไปในที่ต่าง ๆ (ให้คฤหัสถ์). เป็นผู้เว้นขาดจากการซื้อและการขาย. เป็นผู้เว้นขาดจากการโกง

ด้วยตาชั่ง การลวงด้วยของปลอมและการฉ้อด้วยเครื่องนับ (เครื่องตวงและเครื่องวัด) เป็นผู้เว้นขาดจากการโกง ด้วยการรับสินบนและล่อลวง. เป็นผู้เว้นขาดจาก การตัด การฆ่า การจำจอง การซุ่มทำร้าย การปล้น และการกรรโชก. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง ๆ.

ผู้มีศีลไม่ทำลายพืชคามและภูตคาม[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังทำพืชคามและภูตคามให้กำเริบ, คืออะไรบ้าง ? คือพืชที่เกิดแต่ราก พืชที่เกิดแต่ต้น พืชที่เกิดแต่ผล พืชที่เกิดแต่ยอด และพืชที่เกิดแต่เมล็ดเป็นที่ห้า.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการทำพืชคามและภูตคามเห็นปานนั้น ให้กำเริบแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ทำการบริโภคสะสม[๒]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการบริโภคสะสมอยู่เนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือสะสมข้าวบ้าง สะสมน้ำดื่มบ้าง สะสมผ้าบ้าง สะสมยานพาหนะบ้าง สะสมเครื่องนอนบ้าง สะสมของหอมบ้าง สะสมอามิสบ้าง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที ๙/๘๕/๑๐๔.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที ๙/๘๕/๑๐๕.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการบริโภคสะสมเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ดูการเล่น[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ดูการเล่นอยู่เนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือดูฟ้อน ฟังขับ ฟังประโคม ดูไม้ลอย ฟังนิยาย ฟังเพลงปรบมือ ฟังตีฆ้อง ฟังตีระนาด ดูหุ่นยนต์ ฟังเพลงขอทาน ฟังแคน ดูเล่นหน้าศพ ดูชนช้าง แข่งม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่ ชนนกกระทา ดูรำไม้ รำมือ ชกมวย ดูเขารบกัน ดูเขาตรวจพล ดูเขาตั้งกระบวนทัพ ดูกองทัพที่จัดไว้.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการดูการเล่นเห็นปานนั้น เสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เล่นการพนัน[๒]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้เล่นการพนันหรือการเล่นอันเป็น

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๕/๑๐๖

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๖/๑๐๗

ที่ตั้งแห่งความประมาทกันอยู่เนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือเล่นหมากรุกชนิดแถวละ ๘ ตาบ้าง ๑๐ ตาบ้าง เล่นหมากเก็บ เล่นชิงนาง หมากไหว โยนห่วงไม้หึ่ง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่าง ๆ ทอดลูกบาตร เป่าใบไม้ เล่นไถน้อย ๆ เล่นหกคะเมน เล่นไม้กังหัน เล่นตวงทราย เล่นรถน้อย ธนูน้อย เล่นเขียนทายกัน เล่นทายใจ เล่นล้อคนพิการบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล่นพนันหรือการเล่น อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางคน ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการนอนบนที่นอนสูงใหญ่กันอยู่เนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือนอนบนเตียงมีเท้าสูงเกินประมาณ บนเตียงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย บนผ้าโกเชาขนยาว บนเครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยลายเย็บ เครื่องลาดขนแกะสีขาว เครื่องลาดขนแกะมีสัณฐานดังพวงดอกไม้ เครื่องลาดมีนุ่นภายใน เครื่องลาดวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย เครื่องลาดมีขนขึ้นข้างบน เครื่องลาดมีชายครุย เครื่องลาดทอด้วยทองเงินแกมไหม เครื่องลาดทอด้วยไหมขลิบทองเงิน เครื่องลาดขนแกะใหญ่พอนางฟ้อนได้ ๑๖ คน เครื่องลาดบนหลังช้าง เครื่องลาดบนหลังม้า เครื่องลาดบนรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังอชินะ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดานแดง มีหมอนข้างแดง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๖/๑๐๘.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ประดับตกแต่งร่างกาย[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้ประกอบการประดับประดาตกแต่งร่างกาย เห็นปานนี้กันอยู่เนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือการอบตัว การเคล้นตัว การอาบสำอาง การนวดเนื้อ การส่องดูเงา การหยอดตาให้มีแววคมขำ การใช้ดอกไม้ การทาของหอม การผัดหน้า การทาปาก การผูกเครื่องประดับที่มือ การผูกเครื่องประดับที่กลางกระหม่อม การถือไม้ถือ การห้อยแขวนกล่องกลักอันวิจิตร การคาดดาบ การคาดพระขรรค์ การใช้ร่มและรองเท้าอันวิจิตร การใส่กรอบหน้า การปักปิ่น การใช้พัดสวยงาม การใช้ผ้าชายเฟื้อยและอื่น ๆ.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการประดับตกแต่งร่างกายเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธออีกประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่พูดคุยเดรัจฉานกถา[๒]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้ประกอบการคุยด้วยเดรัจฉานกถา

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๗/๑๐๙.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๗/๑๑๐.

กันอยู่เนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือคุยกันถึงเรื่องเจ้านายบ้าง เรื่องโจรบ้าง เรื่องมหาอมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องของน่ากลัว เรื่องการรบพุ่ง เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยานพาหนะ เรื่องบ้าน เรื่องจังหวัด เรื่องเมืองหลวง เรื่องบ้านนอก เรื่องหญิง เรื่องชาย เรื่องคนกล้า เรื่องตรอก เรื่องท่าน้ำ เรื่องคนที่ตายไปแล้ว เรื่องความแปลกประหลาดต่าง ๆ เรื่องโลก เรื่องสมุทร เรื่องความฉิบหายและเจริญบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการคุยด้วยเดรัจฉานกถาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

ผู้มีศีลไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้กล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกันเนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือแก่งแย่งกันว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้อย่างไรได้ ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ถ้อยคำของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำควรพูดก่อน ท่านมาพูดทีหลัง คำควรพูดทีหลัง ท่านมาพูดก่อน ข้อที่ท่านเคยเชี่ยวชาญ เปลี่ยนแปลงไปเสียแล้ว ข้าพเจ้ายกคำพูดแก่ท่านได้แล้ว ท่านถูกข้าพเจ้าข่มแล้ว ท่านจงถอนคำพูดของท่านเสีย หรือท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๗/๑๑๑.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการกล่าวถ้อยคำแก่งแย่งเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นทูตนำข่าว[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้ประกอบการรับเป็นทูต รับใช้ไปในที่นั้น ๆ กันอยู่เนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือรับใช้พระราชาบ้าง รับใช้อมาตย์ของพระราชาบ้าง รับใช้กษัตริย์ รับใช้พราหมณ์ รับใช้คฤหบดี และรับใช้เด็ก ๆ บ้าง ที่ใช้ว่า "ท่านจงไปที่นี่, ท่านจงไปที่โน่น, ท่านจงนำสิ่งนี้ไป, ท่านจงนำสิ่งนี้ในที่โน้นมา" ดังนี้.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการรับใช้เป็นทูต รับใช้ไปในที่ต่าง ๆ เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ล่อลวงชาวบ้าน[๒]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้แสวงหาลาภด้วยการกล่าวคำล่อหลอก

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๘/๑๑๒.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๘/๑๑๓.

การกล่าวคำพิรี้พิไร การพูดแวดล้อมด้วยเลศ การพูดให้ทายกเกิดมานะมุทะลุในการให้ และการใช้ของมีค่าน้อยต่อเอาของมีค่ามาก.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการแสวงหาลาภโดยอุบายหลอกลวงเช่นนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายโชคลาง[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิดเพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือทายลักษณะในร่างกายบ้าง ทายนิมิตลางดีลางร้ายบ้าง ทายอุปปาตะ คือของตกบ้าง ทำนายฝัน ทายชะตา ทายผ้าหนูกัด ทำพิธีโหมเพลิง ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีซัดโปรยแกลบ ทำพิธิซัดโปรยรำ ทำพิธีซัดโปรยข้าวสาร ทำพิธีจองเปรียง ทำพิธีจุดไฟบูชา ทำพิธีเสกเป่า ทำพิธีพลีด้วยโลหิตบ้าง เป็นหมอดูอวัยวะร่างกาย หมอดูภูมิที่ตั้งบ้านเรือน ดูลักษณะไร่นา เป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอทำยันต์กันบ้านเรือน หมองู หมอดับพิษ หมอแมลงป่อง หมอหนูกัด หมอทายเสียงนกเสียงกา หมอทายอายุ หมอกันลูกศร (กันปืน) หมอดูรอยสัตว์.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๙/๑๑๔

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายลักษณะสิ่งของ[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิดเพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ ทายลักษณะแก้วมณี (เช่นหมอดูเพชร) ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะไม้เท้า ลักษณะศัสตรา ลักษณะดาบ ลักษณะลูกศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ ทายลักษณะหญิง ลักษณะชาย ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาส ลักษณะทาสี ทายลักษณะช้าง ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสภ ลักษณะโค ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะเหี้ย ลักษณะสัตว์ชื่อกัณณิกา ลักษณะเต่า ลักษณะเนื้อบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายการรบพุ่ง[๒]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิดเพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ ดูฤกษ์ยาตราทัพให้แก่

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๙/๑๑๕.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๙๐/๑๑๖.

พระราชาว่า วันนั้นควรยก วันนั้นไม่ควรยก, พระราชาภายในจักรุก พระราชาภายนอกจักถอย, พระราชาภายนอกจักรุก พระราชาภายในจักถอย, พระราชาภายในจักชนะ พระราชาภายนอกจักแพ้, พระราชาภายนอก จักชนะ พระราชาภายในจักแพ้, องค์นี้จักแพ้ องค์นี้จักชนะบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอโหราศาสตร์[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ ทำนายจันทรคาธ สุริยคาธ นักษัตรคาธ ทำนายดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดาวพระเคราะห์ ว่าจักเดินในทางบ้าง นอกทางบ้าง, ทำนายว่า จักมีอุกกาบาต ฮูมเพลิง แผ่นดินไหว ฟ้าร้องบ้าง, ทำนายการขึ้น การตก การหมอง การแผ้วของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดาว จะมีผลเป็นอย่างนั้น ๆ ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๙๐/๑๑๗.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายดินฟ้าอากาศ[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ ทำนายว่าจักมีฝนดีบ้าง จักมีฝนแล้งบ้าง อาหารหาง่าย อาหารหายาก จักมีความสบาย จักมีความทุกข์ จักมีโรค จักไม่มีโรคบ้าง ทำนายการนับคะแนน คิดเลข ประมวล, แต่งกาพย์กลอน สอนตำราว่าด้วยทางโลก ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอดูฤกษ์ยาม[๒]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ ดูฤกษ์อาวาหะ ดูฤกษ์วิวาหะ ดูฤกษ์ทำการผูกมิตร ดูฤกษ์ทำการแตกร้าว ดูฤกษ์ทำการเก็บทรัพย์ ดูฤกษ์ทำการจ่ายทรัพย์ (ลงทุน), ดูโชคดีโชคร้ายบ้าง, ให้ยาบำรุงครรภ์บ้าง ร่ายมนต์ผูกยึด ปิดอุดบ้าง, ร่ายมนต์สลัด ร่ายมนต์กั้นเสียง เป็นหมอเชิญผีถามบ้าง เชิญเจ้าเข้าหญิงถามบ้าง ถามเทวดาบ้าง ทำพิธีบวงสรวงพระอาทิตย์ บวงสรวงมหาพรหม ร่ายมนต์พ่นไฟ ร่ายมนต์เรียกขวัญให้บ้าง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๑/๑๑๘.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๑/๑๑๙.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอผีและหมอยา[๑]

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิดเพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือบนขอลาภผลต่อเทวดา ทำการบวงสรวงแก้บน สอนมนต์กันผีกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้เป็นชาย ทำชายให้เป็นกะเทย ทำพิธีปลูกเรือน ทำการบวงสรวงในที่ปลูกเรือน พ่นน้ำมนต์ บูชาเพลิงให้บ้าง ประกอบยาสำรอกให้บ้าง ประกอบยาประจุ ประกอบยาถ่ายโทษข้างบน ประกอบยาแก้ปวดศีรษะ หุงน้ำมันหยอดหู ทำยาหยอดตา ประกอบยานัตถุ์ ประกอบยาทำให้กัด ประกอบยาทำให้สมาน เป็นหมอป้ายยาตา เป็นหมอผ่าบาดแผล เป็นหมอกุมาร หมอพอกยาแก้ยาให้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

....

มหาราชะ ! ภิกษุนั้นแล **ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้** ย่อมไม่แลเห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ ที่จะเกิดเพราะเหตุศีลสังวร เหมือนกษัตริย์ผู้ได้มุรธาภิเษกแล้ว มีปัจจามิตรอันกำจัดเสียได้แล้ว ย่อมไม่เห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ เพราะเหตุข้าศึกฉะนั้น. เธอประกอบด้วยกองศีลอันเป็นอริยคุณนี้แล้ว ย่อมได้เสวยสุขอันหาโทษมิได้ ณ ภายใน

มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๙๒/๑๒๐.

อธิศีลสิกขา[๑]

ภิกษุ ท. ! อธิศีลสิกขา เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล, สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจร, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ว่าเป็นโทษเล็กน้อย, สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! การปฏิบัติอย่างนี้ เราเรียกว่า อธิศีลสิกขา.

สมณกิจ[๒]

ภิกษุ ท. ! กิจของสมณะที่สมณะต้องทำมีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ :-

(๑) การสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง.

(๒) การสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง.

(๓) การสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุ ท. ! กิจของสมณะที่สมณะต้องทำมีสามอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเนียกใจไว้ว่า "ความพอใจของเราจักต้องเข้มงวดพอ ในการสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, ในการสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และในการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๐๗/๕๒๙.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๒๙๔/๕๒๑.

กิจของชาวนา[๑]

ภิกษุ ท. ! **กิจของคฤหบดีชาวนาที่เขาจะต้องทำก่อน (แห่งการได้มาซึ่งข้าวเปลือก)** มีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ คฤหบดีชาวนาในโลกนี้ ไถ คราด พื้นที่นาให้ดีเสียก่อน, ครั้นแล้วปลูกพืชลงในเวลาอันควร, ครั้นแล้ว ไขน้ำเข้าบ้าง ไขน้ำออกบ้าง ตามคราวที่สมควร. ภิกษุ ท. ! กิจของคฤหบดีชาวนาที่เขาจะต้องทำก่อน (แห่งการได้มาซึ่งข้าวเปลือก) มีสามอย่างเหล่านี้แล ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : **กิจที่ภิกษุจะต้องทำก่อน (แห่งการได้มาซึ่งมรรคผล)** มีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรกันเล่า ? สามอย่างคือการสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, การสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง, และการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง. ภิกษุ ท. ! กิจที่ภิกษุจะต้องทำก่อน (แห่งการได้มาซึ่งมรรคผล) มีสามอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **"ความพอใจของเราจักต้องเข้มงวดพอ ในการสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, ในการสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และในการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง"** ดังนี้ ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๒๙๕/๕๒๓.

ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน[๑]

ภิกษุ ท. ! กิจของคฤหบดีชาวนาที่เขาจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ คฤหบดีชาวนารีบ ๆ ไถ คราด พื้นที่นาให้ดีเสียก่อน, ครั้นแล้ว ก็รีบ ๆ ปลูกพืช, ครั้นแล้ว ก็รีบ ๆ ไขน้ำเข้าบ้าง ไขน้ำออกบ้าง. ภิกษุ ท. ! กิจของคฤหบดีชาวนาที่เขาจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้แล ; **แต่ว่าคฤหบดีชาวนานั้น ไม่มีฤทธิ์หรืออานุภาพที่จะบันดาลว่า "ข้าวของเราจงงอกในวันนี้, ตั้งท้องพรุ่งนี้, สุกมะรืนนี้" ดังนี้ได้เลย,** ที่ถูก ย่อมมีเวลาที่ข้าวนั้น เปลี่ยนแปรสภาพไปตามฤดูกาล ย่อมจะงอกบ้าง ตั้งท้องบ้าง สุกบ้าง ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : กิจของภิกษุที่เธอจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ การสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, การสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง ภิกษุ ท. ! กิจของภิกษุที่เธอจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้แล ; แต่ว่า ภิกษุนั้น ก็ไม่มีฤทธิ์หรืออานุภาพที่จะบันดาลว่า **"จิตของเราจงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่มีอุปาทานในวันนี้ หรือพรุ่งนี้ หรือมะรืนนี้" ดังนี้ได้เลย, ที่ถูก ย่อมมีเวลาที่เหมาะสม ซึ่งเมื่อภิกษุนั้นปฏิบัติไปแม้ในศีลอันยิ่ง, ปฏิบัติไปแม้ในจิตอันยิ่ง, และปฏิบัติไปแม้ในปัญญาอันยิ่ง จิตก็จะหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่มีอุปาทาน ได้เอง.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๐๙/๕๓๒.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **“ความพอใจของเราจักต้องเข้มงวดพอ ในการสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, ในการสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง, และในการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง”** ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ไว้อย่างนี้แล.

เครื่องมือละกิเลส[๑]

ภิกษุ ! ก็เธอสามารถหรือ ที่จะศึกษา[๒] ในสิกขาทั้งสาม คือในอธิศีลสิกขา ในอธิจิตสิกขา และในอธิปัญญาสิกขา ?

“ข้าพระองค์สามารถที่จะศึกษาในสิกขาทั้ง ๓ นั้น____พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ! ถ้าอย่างนั้น เธอจงศึกษาในสิกขาทั้ง ๓ คือในอธิศีลสิกขา, ในอธิจิตสิกขา, และในอธิปัญญาสิกขาเถิด.

ภิกษุ ! เมื่อใดแล เธอจักศึกษาทั้งศีลอันยิ่งบ้าง ทั้งจิตอันยิ่งบ้างทั้งปัญญาอันยิ่งบ้าง, เมื่อนั้นเธอผู้กำลังศึกษาในศีลอันยิ่ง จิตอันยิ่ง และปัญญาอันยิ่งอยู่ จักละราคะ ละโทสะ และละโมหะได้ ; พระการละราคะ-โทสะ--โมหะได้นั้นเอง, เธอจักไม่กระทำสิ่งอันเป็นอกุศล และจักไม่เสพสิ่งที่เป็นบาปโดยแท้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๒๙๖/๕๒๔, ตรัสแก่ภิกษุวัชชีบุตรผู้ไม่อาจปฏิบัติตามสิกขาบท ๑๕๐ ที่สำคัญ ๆ ซึ่งยกขึ้นแสดงทุกครึ่งเดือนได้ โดยทรงสอนให้ปฏิบัติโดยหลักสิกขา ๓, คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ได้แก่หลักที่เป็นความหมายอย่างกว้างโดยไม่ต้องแยกเป็นสิกขาบทจำนวนมาก ยากแก่การจดจำ.

๒. คำว่า ศึกษา หรือ สิกขา ในบาลี หมายถึงการปฏิบัติไปเลย.

เมื่อมีศีลควรส่งตนไปในแนวเผากิเลส[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด, จงเป็นผู้สำรวมในปาติโมกขสังวร มีมรรยาทและโคจรสมบูรณ์อยู่เถิด, จงมีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายซึ่งมีประมาณเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

ภิกษุ ท. ! **เมื่อพวกเธอทั้งหลาย สมบูรณ์ด้วยศีลเช่นนั้นแล้ว อะไรเล่าเป็นกิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ?**

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุเดินอยู่ก็ตาม, ยืนอยู่ก็ตาม, นั่งอยู่ก็ตาม, นอนตื่นอยู่ก็ตาม, อภิชฌาและพยาบาทของภิกษุนั้นก็ปราศจากไปแล้ว, ถีนมิทธะ, อุทธัจจกุกกุจจะ, วิจิกิจฉาของเธอก็ละได้แล้ว, ความเพียรก็ปรารภแล้วไม่ย่อหย่อน, สติก็ตั้งมั่นไม่ฟั่นเฟือน, กายก็รำงับไม่กระสับกระส่าย, จิตก็ตั้งมั่นเป็นหนึ่งแน่ ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่เป็นได้เช่นนี้ แม้จะเดินอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นั่งอยู่ก็ตาม นอนตื่นอยู่ก็ตาม, เราเรียกว่า "ผู้มีความเพียรเผากิเลส, มีความกลัวต่อโทษแห่งวัฏฏะ, เป็นผู้ปรารถความเพียรติดต่อสม่ำเสมอเป็นนิจ, เป็นผู้มีตนส่งไปในแนวแห่งความหลุดพ้นตลอดเวลา" ดังนี้.

อริยกันตศีล[๒]

ภิกษุ ท. ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วย**ศีลทั้งหลายอันเป็นศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ,** คือ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๘/๑๒.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๒๙/๑๔๑๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

ไม่พร้อย เป็นไท ผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกลูบคลำด้วยตัณหาทิฏฐิ และเป็นไปพร้อม เพื่อสมาธิ.[๑]

ศีลอยู่เคียงคู่กับปัญญาเสมอ[๒]

พราหมณ์ ! องค์สองประการนี้ จะยกเสียอีกประการหนึ่ง บัญญัติคนผู้ประกอบด้วยองค์เพียงประการเดียว ว่าเป็นพราหมณ์, และคนผู้ประกอบด้วยองค์เพียงประการเดียว เมื่อกล่าวว่า ตนเป็นพราหมณ์ ได้ชื่อว่า กล่าวชอบ ไม่ต้องกล่าวเท็จ, จะได้หรือไม่ ?

---

๑. ศีลไม่ขาด หมายถึง ไม่ล่วงสิกขาบทข้อต้นหรือข้อปลายข้อใดข้อหนึ่ง, ศีลไม่ทะลุ หมายถึง ไม่ล่วงสิกขาบทข้อกลาง ๆ, ศีลไม่ด่าง เพราะไม่ขาดเป็นหมู่ ๆ หมู่ละหลายสิกขาบทและหลายหมู่, ศีลไม่พร้อย เพราะไม่ขาดแห่งละสิกขาบทหลาย ๆ แห่ง, ศีลเป็นไท คือ ไม่เป็นทาสตัณหา ไม่รักษาศีลแบบการค้ามุ่งเอาเครื่องตอบแทน, ศีลที่ผู้รู้สรรเสริญ เป็นศีลที่ใช้ได้ เพราะผู้รู้ท่านใคร่ครวญเสียก่อนจึงสรรเสริญว่าดีว่าชอบ, ศีลที่ไม่ถูกลูบคลำด้วยตัณหาทิฏฐิ หมายถึงศีลที่ตัณหาไม่แตะต้อง ทิฏฐิ มานะไม่แตะต้อง คือไม่ถือศีลเพราะยากจนเป็นเหตุให้กระด้างกระเดื่อง หรือเป็นเครื่องยกตนข่มท่านไป เป็นต้น, และศีลที่เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธินั้น เป็นศีลที่ผู้รักษาเอาใจใส่พิจารณาตรวจสอบอยู่เสมอ ดังท่านเปรียบว่าเหมือนโคแม่ลูกอ่อนใส่ใจดูลูกไม่ห่างตา แม้บดเอื้อง ตาก็คอยชำเลืองดูลูก, กิริยาที่พิจารณาศีล นับเข้าในสีลานุสสติกรรมฐาน และจิตของผู้มีศีลอย่างนี้ ใกล้สมาธิ และศีลเช่นนี้เป็นฐานรองรับสมาธิได้ดีทีเดียว.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต โสณทัณฑสูตร สี. ที. ๙/๑๕๘/๑๙๓, ตรัสแก่โสณทัณฑพราหมณ์ ซึ่งทูลถึงเรื่องพวกพราหมณ์บัญญัติคนผู้ประกอบด้วยองค์ห้าว่าเป็นพราหมณ์โดยชอบ แต่อาจจะยกสามองค์แรกออกเสียได้ คงไว้แต่เพียงสององค์ คือเป็นผู้มีศีล มีศีลอันเจริญ ประกอบด้วยศีลอันเจริญ, และเป็นบัณฑิต มีปัญญา ; แต่ถูกพระพุทธองค์ทรงแสร้งท้วงดู ดังที่กล่าวแล้วข้างบน, ก่อนทรงรับรอง.

"ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! องค์สองประการนี้ จะยกเสียอีกประการหนึ่งหาได้ไม่ เพราะว่า ศีล ย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่าก็ชำระศีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน ; ศีลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั้น, ปัญญาอยู่ที่ใด ศีลอยู่ที่นั้น ; ผู้มีศีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีศีล ; บัณฑิตทั้งหลายย่อมกล่าวถึงศีลและปัญญาว่า เป็นของเลิศในโลก. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! เปรียบเหมือนคนล้างมือด้วยมือ หรือล้างเท้าด้วยเท้า ฉันใด ; ศีลย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่าก็ชำระศีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน ; ศีลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั้น ; ปัญญาอยู่ที่ใด ศีลอยู่ที่นั้น ; ผู้มีศีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีศีล ; บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมกล่าวถึงศีลและปัญญา ว่าเป็นของเลิศในโลก ฉันนั้นเหมือนกัน".

พราหมณ์ ! ข้อนั้น เป็นอย่างนั้น ๆ แหละพราหมณ์. **ศีล ย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่า ก็ชำระศีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน ; ศีล อยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั้น ; ปัญญาอยู่ที่ใด ศีลอยู่ที่นั้น ; ผู้มีศีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีศีล ; บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมกล่าวถึงศีลและปัญญา ว่าเป็นของเลิศในโลก.** พราหมณ์ ! เปรียบเหมือนคนล้างมือด้วยมือ หรือล้างเท้าด้วยเท้า ฉันใด ; ศีล ย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่าก็ชำระศีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน ; ศีลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั้น ; ปัญญาอยู่ที่ใด ศีลอยู่ที่นั้น ; ผู้มีศีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีศีล ; บัณฑิตทั้งหลายย่อมกล่าวถึงศีลและปัญญา ว่าเป็นของเลิศในโลก ฉันนั้นเหมือนกัน.

ชำระศีลและทิฏฐิให้บริสุทธิ์ก่อน[๑]

พาหิยะ ! ถ้าอย่างนั้น ในเรื่องนี้ เธอ จงชำระสิ่งอันเป็นเบื้องต้นใน

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๒๐/๗๔๗ - ๘, ตรัสแก่ท่านพาหิยะ ผู้ทูลขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมแต่ย่อ ๆ ก่อนที่จะออกไปอยู่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท เพียรเผากิเลส มีตนส่งไปในแนวธรรมนั้น.

กุศลทั้งหลายให้บริสุทธิ์ก่อนเถิด. ก็อะไรเป็นสิ่งเบื้องต้นของสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายเล่า ? **สิ่งเบื้องต้นนั้นก็ได้แก่ ศีล อันบริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และทิฏฐิ (ความเห็น) ที่ถูกตรง.**

พาหิยะ ! โดยกาลใดแล ศีลของเธอเป็นศีลอันบริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และทิฏฐิก็จักเป็นความเห็นที่ถูกตรง ; โดยกาลนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว พึงอบรมสติปัฏฐานสี่เถิด. สติปัฏฐานสี่อะไรบ้าง ? สติปัฏฐานสี่ คือ :-

พาหิยะ ! ในกรณีนี้ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เนือง ๆ, จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เนือง ๆ, จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เนือง ๆ, จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เนือง ๆ, มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

พาหิยะ ! โดยกาลใดแล เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักอบรมสติปัฏฐานสี่เหล่านี้อย่างนี้ ; โดยกาลนั้น **วันหรือคืนของเธอจักผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.**

(กาลต่อมา พระพาหิยะนั้นออกไปทำความเพียร จนได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง).

ศีลเป็นฐานรองรับสติปัฏฐานสี่ [๑]

ภิกษุ ท. ! ถ้าอย่างนั้น ในเรื่องนี้ เธอจงชำระสิ่งอันเป็นเบื้องต้นใน

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๙๒/๖๘๗, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ที่เชตะวัน ซึ่งท่านรูปนี้ต้องการจะปลีกตัวออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท ทำความเพียร เผากิเลส ส่งตัวไปในแนวธรรมนั้น ทูลขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมย่อ ๆ.

กุศลทั้งหลายให้บริสุทธิ์ก่อนเถิด. อะไรก็เป็นสิ่งเบื้องต้นของสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายเล่า ? สิ่งเบื้องต้นนั้นก็ได้แก่ ศีล อันบริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และทิฏฐิ (ความเห็น) ที่ถูกตรง.

ภิกษุ ! โดยกาลใดแล ศีลของเธอเป็นศีลที่บริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และทิฏฐิก็จักเป็นความเห็นที่ถูกตรงด้วย ; โดยกาลนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้วพึงอบรมสติปัฏฐานสี่โดยวิธีทั้งสาม[๑]เถิด. สติปัฏฐานสี่อะไรบ้างเล่า ? สติปัฏฐานสี่ คือ :-

ภิกษุ ! เธอจงพิจารณาเห็นกายในกาย **ณ ภายใน** อยู่เนือง ๆ ก็ดี, จงพิจารณาเห็นกายในกาย **ณ ภายนอก** อยู่เนือง ๆ ก็ดี, จงพิจารณาเห็นกายในกาย **ทั้งภายในและภายนอก** อยู่เนือง ๆ ก็ดี ; เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

(ในเวทนา จิต และธรรม ก็ตรัสทำนองเดียวกับในกาย).

ภิกษุ ! แต่กาลใดแล เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักอบรมสติปัฏฐานสี่เหล่านี้ โดยวิธีสาม ด้วยอาการอย่างนี้, แต่กาลนั้น คืนหรือวันของเธอจักผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

(กาลต่อมา ภิกษุรูปนั้นออกไปทำความเพียร จนได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง)

---

๑. โดยวิธีทั้งสาม คือ พิจารณาภายใน, พิจารณาภายนอก, พิจารณาทั้งภายในและภายนอก.

ศีลเป็นฐานรองรับสติปัฏฐานสี่[๑]

(อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุ ! ถ้าอย่างนั้น ในเรื่องนี้ เธอจงชำระสิ่งอันเป็นเบื้องต้นในกุศลทั้งหลายให้บริสุทธิ์เสียก่อนเถิด. ก็อะไรเป็นสิ่งเบื้องต้นของสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายเล่า ? ภิกษุ ! ในกรณีนี้ **เธอจงเป็นผู้สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด, จงมีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.**

ภิกษุ ! โดยกาลใดแล เธอจักสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ; โดยกาลนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว พึงอบรมสติปัฏฐานสี่เถิด. สติปัฏฐานสี่อะไรบ้างเล่า ? สติปัฏฐานสี่คือ :-

ภิกษุ ! ในกรณีนี้ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เนือง ๆ, จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เนือง ๆ, จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เนือง ๆ, จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เนือง ๆ ; เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

ภิกษุ ! แต่กาลใด เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักอบรมสติปัฏฐานสี่เหล่านี้ ด้วยอาการอย่างนี้ ; แต่กาลนั้น คืนหรือวันของเธอจักผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๔๙/๘๒๘, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ที่เชตวัน ซึ่งท่านผู้นี้ต้องการจะออกไปทำความเพียร เผากิเลส, ทูลขอให้พระองค์แสดงธรรมย่อ ๆ พอที่จะส่งจิตใจไปตามธรรมนั้นได้.

ครั้งนั้น ภิกษุรูปนั้น ซาบซึ้งพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้ายิ่งนัก ลุกจากอาสนะถวายอภิวาท ทำประทักษิณแล้วหลีกไป. ต่อมา เธอปลีกตัวออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท เพียรเผากิเลส ส่งตนไปในแนวธรรม จนสามารถทำให้แจ้งถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันเป็นประโยชน์ชั้นยอดได้ไม่นาน ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ทันตาเห็น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งแล.

ศีลเป็นฐานรองรับโพชฌงค์เจ็ด[๑]

ภิกษุ ท. ! เปรียบเสมือนสัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง สำเร็จอิริยาบทสี่ คือ เดินในบางคราว ยืนในบางคราว นั่งในบางคราว นอนในบางคราว, สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่เหนือแผ่นดิน จึงสำเร็จอิริยาบถสี่นั้นได้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ฉันนั้นเหมือนกัน : ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้มีมากขึ้นได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้มีมากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสติสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมธัมมวิจย--สัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมวิริยสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมปีติสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์ และย่อมอบรมอุเบกขาสัมโพชฌงค์, **ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อความปล่อยวาง.** ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๑๒/๔๐๙.

ในศีลแล้ว ย่อมอบรมโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้มีมากขึ้นได้.

ศีลเป็นฐานรองรับอริยมรรคมีองค์แปด[๑]

ภิกษุ ท. ! การงานประเภทใดประเภทหนึ่งที่ต้องทำด้วยกำลัง อันบุคคลกระทำอยู่ การงานเหล่านั้นทั้งหมด ต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่บนแผ่นดิน บุคคลจึงทำการงานที่ต้องทำด้วยกำลังเหล่านั้นได้ ด้วยอาการอย่างนี้ ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากขึ้นได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฏฐิ ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรมสัมมาวาจา ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ ย่อมอบรมสัมมาวายามะ ย่อมอบรมสัมมาสติ และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, **ชนิดที่โอนไปสู่นิพพาน เอนไปสู่นิพพาน เอียงไปสู่นิพพาน.** ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากขึ้นได้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๖๙/๒๗๐.

ศีลสมบัติเป็นรุ่งอรุณแห่งอริยมรรค[๑]

ภิกษุ ท. ! เมื่ออาทิตย์อุทัยขึ้น การขึ้นมาแห่งอรุณ (แสงเงินแสงทอง) ย่อมเป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตที่แลเห็นก่อน ; ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ของภิกษุ, ศีลสมบัติ (ความถึงพร้อมด้วยศีล) ย่อมเป็นหลักเบื้องต้น เป็นนิมิตเบื้องต้น. ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว เธอต้องหวังข้อนี้ได้ คือว่า เธอจักอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ จักทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฐฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฏฐิ ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ ย่อมอบรมสัมมาวาจา ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ ย่อมอบรมสัมมาวายามะ ย่อมอบรมสัมมาสติ และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, **ชนิดที่มีการนำออกซึ่ง ราคะ - โทสะ - โมหะ เสียได้ เป็นผลสุดท้าย.** ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ศีลสมบัติเป็นธรรมมีอุปการะมากชั้นเอก[๒]

ภิกษุ ท. ! ธรรมชั้นเอก เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เพื่อความบังเกิดขึ้น

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๓๘/๑๔๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๒/๑๕๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

แห่งอริยอัฏฐังคิกมรรค มีอยู่. ธรรมชั้นเอกนั้น เป็นอย่างไรเล่า ? ธรรมชั้นเอกนั้น ได้แก่ศีลสมบัติ (ความถึงพร้อมด้วยศีล). ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว เธอต้องหวังข้อนี้ได้ คือว่า เธอจักอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ จักทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฏฐิ ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ ย่อมอบรมสัมมาวาจา ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ ย่อมอบรมสัมมาวายามะ ย่อมอบรมสัมมาสติ และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, **ชนิดที่มีการนำออกซึ่ง ราคะ - โทสะ - โมหะ เสียได้ เป็นผลสุดท้าย.** ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ศีลสมบัติช่วยทำให้อริยมรรคเจริญเต็มที่ [๑]

ภิกษุ ท. ! เรายังมองไม่เห็นธรรมชนิดอื่นแม้แต่สักอย่างหนึ่ง ที่จะทำอริยอัฏฐังคิกมรรคอันยังไม่เกิด ให้บังเกิดขึ้น, และที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ถึงความเจริญเต็มที่, เหมือนอย่าง ศีลสมบัติ (ความถึงพร้อมด้วยศีล) นี้เลย. ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว เธอต้องหวังข้อนี้ได้ คือว่า เธอจักอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ จักทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๖/๑๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาธทิฏฐิ ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ ย่อมอบรมสัมมาวาจา ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ ย่อมอบรมสัมมาวายามะ ย่อมอบรมสัมมาสติ และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, **ชนิดที่มีการนำออกซึ่ง ราคะ-โทสะ-โมหะ เสียได้ เป็นผลสุดท้าย.** ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ผู้มีศีลจักถึงแก่นธรรม[๑]

ภิกษุ ท. ! เมื่อ **ศีล** มีอยู่ อวิปฏิสารของผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **อวิปฏิสาร** มีอยู่ ความปราโมทย์ของผู้สมบูรณ์ด้วยอวิปฏิสาร ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **ความปราโมทย์** มีอยู่ ปีติของผู้สมบูรณ์ด้วยความปราโมทย์ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **ปีติ** มีอยู่ ปัสสัทธิของผู้สมบูรณ์ด้วยปีติก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **ปัสสิทธิ** มีอยู่ สุขของผู้สมบูรณ์ด้วยปัสสัทธิ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **สุข** มีอยู่ สัมมาสมาธิของผู้สมบูรณ์ด้วยสุข ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **สัมมาสมาธิ** มีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะของผู้สมบูรณ์ด้วยสัมมาสมาธิ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **ยถาภูตญาณทัสสนะ** มีอยู่ นิพพิทาวิราคะของผู้สมบูรณ์ด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **นิพพิทาวิราคะ** มีอยู่ **วิมุตติญาณทัสสนะ** ของผู้ที่สมบูรณ์ด้วยนิพพิทาวิราคะ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อํ. ๒๔/๔/๓.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนต้นไม้ ซึ่งสมบูรณ์ด้วยกิ่งและใบแล้ว สะเก็ดเปลือกนอกของมันก็บริบูรณ์ เปลือกชั้นในก็บริบูรณ์ กระพี้ก็บริบูรณ์ แก่นก็บริบูรณ์ด้วย นี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เมื่อศีลมีอยู่ อวิปฏิสารของผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย _ _ฯลฯ_ _ เมื่อนิพพิทาวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณ-ทัสสนะของผู้สมบูรณ์ด้วยนิพพิทาวิราคะ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย ฉันนั้นเหมือนกันแล.

อำนาจศีลที่เป็นตัวกุศล[๑]

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ศีลอันเป็นกุศลทั้งหลาย มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?" ท่านพระอานนท์ ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า.

อานนท์ ! กุศลศีลทั้งหลาย มีอวิปฏิสาร (ความไม่ร้อนใจ) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอวิปฏิสาร เป็นอานิสงส์.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็อวิปฏิสาร มีอะไรเป็นประโยชน์ ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?"

อานนท์ ! อวิปฏิสาร มีความปราโมทย์ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีความปราโมทย์ เป็นอานิสงส์

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ความปราโมทย์ มีอะไรเป็นประโยชน์ ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?"

อานนท์ ! ความปราโมทย์ มีปีติ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีติเป็นอานิสงส์.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อํ. ๒๔/๑/๑, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ที่เชตวัน.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ปีติ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?"

อานนท์ ! ปีติ มีปัสสัทธิ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปัสสัทธิ เป็นอานิสงส์.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ปัสสัทธิ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?"

อานนท์ ! ปัสสัทธิ มีสุข เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสุข เป็นอานิสงส์.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็สุข มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?"

อานนท์ ! สุข มีสมาธิ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสมาธิ เป็นอานิสงส์.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็สมาธิ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?"

อานนท์ ! สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มียถาภูตญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ยถาภูตญาณทัสสนะ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?"

อานนท์ ! ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทาวิราคะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีนิพพิทาวิราคะ เป็นอานิสงส์.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็นิพพิทาวิราคะ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?"

อานนท์ ! นิพพิทาวิราคะ มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์.

อานนท์ ! ด้วยอาการอย่างนี้แล กุศลศีลทั้งหลาย มีอวิปฏิสารเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอวิปฏิสารเป็นอานิสงส์, อวิปฏิสาร มีความปราโมทย์เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีความปราโมทย์เป็นอานิสงส์, ความปราโมทย์มีปีติเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีติเป็นอานิสงส์, ปีติ มีปัสสิทธิเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปัสสัทธิเป็นอานิสงส์, ปัสสัทธิ มีสุขเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสุขเป็นอานิสงส์, สุข มีสมาธิเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสมาธิเป็นอานิสงส์, สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย

มียถาภูตญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์, ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทาวิราคะเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีนิพพิทาวิราคะเป็นอานิสงส์, นิพพิทาวิราคะ มีวิมุตติ--ญาณทัสสนะเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีวิมุตติญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์.

อานนท์ ! **กุศลศีลทั้งหลาย ย่อมยังความเป็นอรหันต์ให้เต็มได้โดยลำดับด้วยอาการอย่างนี้แล.**

อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์ [๑]

ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด ; จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษา ในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพที่ยกย่อง ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย" ดังนี้แล้ว, เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฌาน เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนาและให้สุญญาคารวัตต์เจริญงอกงามเถิด.

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงเป็นผู้มีลาภด้วยบริกขารคือจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารทั้งหลาย" ดังนี้ก็ดี,
_ _ _ฯลฯ_ _ _

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อากังเขยยสูตร มู. ม. ๑๒/๕๘/๗๓.

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราบริโภคจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารของทายกเหล่าใด, การกระทำเหล่านั้น พึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่ทายกเหล่านั้น" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "ญาติสายโลหิตทั้งหลายซึ่งตายจากกันไปแล้ว มีจิตเลื่อมใส ระลึกถึงเราอยู่, ข้อนั้นจะพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่เขาเหล่านั้น" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงอดทนได้ซึ่งความไม่ยินดี และความยินดี, อนึ่ง ความไม่ยินดีอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำย่ำยีความไม่ยินดีซึ่งบังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงอดทนความขลาดกลัวได้, อนึ่ง ความขลาดกลัวอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำย่ำยีความขลาดกลัวที่บังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฌานทั้งสี่ อันเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นทิฏฐธรรมสุขวิหาร" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "วิโมกข์เหล่าใด ก้าวล่วงรูปเสียแล้ว เป็นธรรมไม่มีรูป เป็นของสงบ เราพึงถูกต้องวิโมกข์เหล่านั้นด้วยนามกายอยู่เถิด" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงเป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้อยู่ข้างหน้า" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงเป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สามและเพราะความเบาบางแห่งราคะโทสะและโมหะ พึงมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วพึงทำที่สุดแห่งทุกข์ได้" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงเป็นโอปปาติกะ เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำห้า พึงปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงแสดงอิทธิวิธีอย่างต่าง ๆ ได้__" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงมีทิพยโสต__"ดังนี้ก็ดี,___ฯลฯ___

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราใคร่ครวญแล้ว พึงรู้จิตของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่น ด้วยจิตของตน__" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงตามระลึกถึงภพที่เคยอยู่ในกาลก่อนได้หลาย ๆ อย่าง__" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยจักษุทิพย์อันหมดจดเกินจักษุสามัญของมนุษย์__" ดังนี้ก็ดี, ___ฯลฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า "เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่" ดังนี้ก็ดี, เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฌาน ประกอบพร้อมแล้วด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเถิด.

คำใดที่เราผู้ตถาคตกล่าวแล้วว่า "ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด. เธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด ; จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด" ดังนี้ ; คำนั้นอันเราตถาคตอาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้แล จึงได้กล่าวแล้ว.

ผู้อยู่เหนือความหวัง[๑]

ภิกษุ ท. ! ก็บุคคลเช่นไรเล่า ชื่อว่าผู้อยู่เหนือความหวังเสียแล้ว ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระอรหันต์ขีณาสพ. เธอนั้นได้ยินว่า "ภิกษุชื่อนี้ ได้กระทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่" ดังนี้. เธอไม่อาจมีความคิดว่า "เมื่อไรเล่า แม้เรา จักกระทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่บ้าง" ดังนี้. ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่า ความหวังในวิมุตติของเธอเมื่อก่อนหน้าที่เธอยังไม่ลุถึงวิมุตตินั้น ได้รำงับไปเสียแล้ว.

ภิกษุ ท. ! นี้แล เราเรียกว่า **คนอยู่เหนือความหวัง.**

เมื่อราชามีกำลัง[๒]

ภิกษุ ท. ! คราวใด พระราชามีกำลัง และพวกโจรเสื่อมกำลัง, คราวนั้น ทั้งพระราชาเอง ก็มีความผาสุก ที่จะเข้าในออกนอก หรือที่จะมีใบบอกไปยังชนบทปลายแดน ; แม้พวกพราหมณ์และคฤหบดี ก็มีความสะดวกที่จะเข้าในออกนอก หรือที่จะอำนวยการงานนอกเมือง, ข้อนี้ฉันใด ;

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๓๗/๔๕๒.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อํ. ๒๐/๘๗/๒๘๔.

ภิกษุ ท. ! คราวใด ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก มีกำลัง, พวกภิกษุลามกเสื่อมกำลังลง ; คราวนั้น พวกภิกษุลามก จำต้องเป็นผู้นิ่ง เงียบเชียบอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ โดยเหตุที่ต้องเป็นพวกหล่นไปเอง ; ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! เหตุเช่นนี้มีขึ้น เพื่อ **เป็นประโยชน์แก่มหาชน ทำให้มหาชนมีความสุข เป็นความเจริญแก่มหาชนเป็นอันมาก และเพื่อความเกื้อกูล เป็นความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายทั่วกัน แล.**

ประสพบุญใหญ่ [๑]

ภิกษุ ท. ! นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด, มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้นย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะห้าอย่าง. ฐานะห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่าง คือ :-

(๑) ในสมัยใด จิตของมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมเลื่อมใส เพราะได้เห็นนักบวชผู้มีศีลซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสวรรค์.

(๒) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย พากันตอบรับ กราบไหว้ ให้อาสนะแก่นักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการเกิดในสกุลสูง.

(๓) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย กำจัดมลทินคือความตระหนี่เสียได้ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้เกียรติศักดิ์อันใหญ่.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๗๑/๑๙๙.

(๔) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมแจกจ่ายทาน ตามสติ ตามกำลัง ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้โภคะใหญ่.

(๕) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมไต่ถาม สอบสวน ย่อมฟังธรรม ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้ปัญญาใหญ่.

ภิกษุ ท. ! นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด, มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะห้าอย่างเหล่านี้แล.

หมวดที่สิบ จบ.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๑

ว่าด้วย การมีสังวร

---

๑. ผู้มีหลักเสาเขื่อน
๒. ไม่ตกอบาย ดีกว่า
๓. ช้างนาบุญ
๔. ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว
๕. ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว (อีกนัยหนึ่ง)
๖. ผู้อยู่ในร่องรอย
๗. ผู้สมควรอยู่ป่า
๘. ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี
๙. ผู้ทำตามคำสั่งแท้จริง
๑๐. กระดองของบรรพชิต
๑๑. เอาตัวรอดได้เพราะสังวรด้วยความรู้
๑๒. ผู้สำรวมมาจากภายใน
๑๓. ผู้ได้รับผลแห่งอินทรียสังวร

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๑

ว่าด้วย การมีสังวร

(ปฏิปักขนัย ของหมวด ๒ อันว่าด้วยการไม่สังวร)

ผู้มีหลักเสาเขื่อน[๑]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุผู้มีสังวรนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?** ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อเห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น, สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ; ก็ **ไม่สยบอยู่ในอารมณ์ที่น่ารัก ไม่เคียดแค้นในอารมณ์อันไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งไว้ซึ่งกายคตาสติ มีจิตไม่เลื่อนลอยตามอารมณ์, ย่อมรู้ตามที่เป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับแห่งบาปอกุศลที่เกิดแล้วแก่เขานั้นโดยสิ้นเชิง.**

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เที่ยวหากินต่างกัน มาผูกรวมกันด้วยเชือกอันมั่นคง คือ เขาจับงูมาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง, จับจระเข้, จับนก, จับสุนัขบ้าน, จับสุนัขจิ้งจอก และจับลิง, มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ ครั้นแล้ว นำไปผูกไว้กับเสาเขื่อนหรือเสาหลักอีกต่อหนึ่ง. ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้นมีที่อาศัยและที่เที่ยวต่างๆ กัน ก็ยื้อแย่งฉุดดึงกัน เพื่อจะไปสู่ที่อาศัยและที่เที่ยวของตนๆ : งูจะเข้าจอมปลวก, จระเข้จะลงน้ำ, นกจะบินขึ้นไปในอากาศ, สุนัขจะเข้าบ้าน,

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฬา. สํ. ๑๘/๒๔๗/๓๔๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า, และลิงก็จะไปป่า, ภิกษุ ท. ! ในกาลใดแล ความเป็นไปภายในของสัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น มีแต่ความเมื่อยล้าแล้ว, ในกาลนั้นมันทั้งหลายก็จะพึงเข้าไปยืนเจ่า นั่งเจ่า นอนเจ่า อยู่ข้างเสาเขื่อน หรือเสาหลักนั้นเอง. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุรูปใดได้อบรมกระทำให้มากในกายคตาสติแล้ว** ตา ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ, รูปที่ไม่น่าพอใจก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; หู ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง, เสียงที่ไม่น่าฟังก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; จมูก ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่นที่น่าสูดดม, กลิ่นที่ไม่น่าสูดดมก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; ลิ้น ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชอบใจ, รสที่ไม่ชอบใจก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; กาย ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่วยวนใจ, สัมผัสที่ไม่ยั่วยวนใจก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; และใจ ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกใจ, ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกใจก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน. ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้มีสังวรเป็นอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! **คำว่า "เสาเขื่อน หรือเสาหลัก" นี้เป็นคำเรียกแทนชื่อแห่งกายคตาสติ.**

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **"กายคตาสติของเราทั้งหลาย จักเป็นสิ่งที่เราอบรม กระทำให้มาก กระทำให้เป็นยานเครื่องนำไป กระทำให้เป็นของที่อาศัยได้ เพียรตั้งไว้เนือง ๆ เพียรเสริมสร้างโดยรอบคอบ เพียรปรารถสม่ำเสมอด้วยดี"** ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ไม่ตกอบายดีกว่า[๑]

ภิกษุ ท. ! **อินทรีย์คือดวงตา ถูกแทงด้วยซี่เหล็กอันร้อนจัดเป็นเปลวลุกโชน** เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในรูปอันเห็นด้วยตานั้น ไม่ดีเลย. ภิกษุ ท. ! วิญญาณอันกำหนัดด้วยความยินดี ในการถือเอา โดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมดก็ตาม วิญญาณอันกำหนัดแล้วด้วยความยินดี ในการถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ ก็ตาม กำลังตั้งอยู่, ถ้าแหละบุคคลตายลงในขณะนั้นไซร้ คติที่เขาจะพึงไป มีสองอย่าง คือ นรก หรือกำเนิดเดรัจฉาน. ข้อนี้เป็นฐานะที่แน่นอน. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท. ! **อินทรีย์คือหู ถูกกระชากด้วยขอเหล็กอันร้อนจัดเป็นเปลวลุกโชน** เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในเสียงอันฟังด้วยหูนั้น ไม่ดีเลย. ___ฯลฯ___[๒] ภิกษุ ท. ! เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท. ! **อินทรีย์คือจมูก ถูกคว้านภายในด้วยมีดที่คมอันร้อนจัดเป็นเปลวลุกโชน** เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในกลิ่นอันดมด้วยจมูกนั้น ไม่ดีเลย. ___ฯลฯ___ ภิกษุ ท. ! เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท. ! **อินทรีย์คือลิ้น ถูกตัดเสียด้วยมีดโกนที่คมกล้าอันร้อนจัดเป็นเปลวลุกโชน** เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือ หรือ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฬา. สํ. ๑๘/๒๑๐/๓๐๓.

๒. เติมให้เต็ม อย่างเดียวกับข้อบน.

หรือโดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในรสอันลิ้มด้วยลิ้นนั้น ไม่ดีเลย. _ _ _ฯลฯ_ _ _ ภิกษุ ท. ! เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท. ! **อินทรีย์คือกาย ถูกแทงด้วยหอกที่คมอันร้อนจัดเป็นเปลวลุกโชน** เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในโผฏฐัพพะอันสัมผัสด้วยกายนั้น ไม่ดีเลย. ภิกษุ ท. ! วิญญาณอันกำหนัดแล้วด้วยความยินดี ในการถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมดก็ตาม วิญญาณอันกำหนัดแล้วด้วยความยินดีในการถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ ก็ตาม กำลังตั้งอยู่ ถ้าแหละบุคคลตายลงในขณะนั้นไซร้ คติที่เขาจะพึงไปมีสองอย่าง คือ นรก หรือกำเนิดเดรัจฉาน. ข้อนี้เป็นฐานะที่แน่นอน. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท. ! **การนอนหลับ ยังดีกว่า,** แม้เราจะกล่าวว่า การนอนหลับเป็นโทษ ไร้ผล เป็นความหลงใหล สำหรับผู้ที่มีชีวิตอยู่ ก็จริงแล, แต่เพราะ**การตื่น ที่เต็มไปด้วยวิตกอันเลวทราม อาจทำลาย (ภาวะแห่ง) สงฆ์เสียได้นั้นไม่ดีเลย.** ภิกษุ ท. ! เรากล่าวดังนี้ เพราะเห็นโทษอันต่ำทรามสำหรับผู้ที่มีชีวิตอยู่ด้วยอาการอย่างนี้.

ช้างนาบุญ[๑]

ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงที่ประกอบด้วยองค์ห้า **ย่อมเป็นช้างคู่ควรแก่พระราชา เป็นโภคะประจำองค์พระราชา นับว่าเป็นองค์อวัยวะของพระราชา.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๗๘/๑๓๙.

องค์ห้าอะไรบ้างเล่า? องค์ห้า คือ ช้างหลวงในกรณีนี้ เป็นช้างที่อดทนต่อรูปทั้งหลาย ๑, อดทนต่อเสียงทั้งหลาย ๑, อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย ๑, อดทนต่อรสทั้งหลาย ๑, อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย ๑.

ภิกษุ ท.! **ช้างหลวงที่อดทนต่อรูปทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้เห็นหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, (ของฝ่ายข้าศึก) แล้ว ก็ไม่ระย่อ ห่อหด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่าอดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ช้างหลวงที่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้ยินเสียงหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, ได้ยินเสียงกึกก้องแห่งกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ และมโหระทึกก็ดี, แล้วก็ไม่ระย่อ ห่อหด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ช้างหลวงที่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้กลิ่นมูตรและกรีส (ปัสสาวะและอุจจาระ) ของช้างทั้งหลาย ชนิดที่เป็นชั้นจ่าเจนสงครามเข้าแล้ว ก็ไม่ระย่อ ห่อหด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่าอดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ช้างหลวงที่อดทนต่อรสทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก เมื่อไม่ได้รับการทอดหญ้าและน้ำมื้อหนึ่ง หรือสองมื้อ สามมื้อ สี่มื้อ หรือห้ามื้อ ก็ไม่ระย่อ ห่อหด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่าอดทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช้างหลวงที่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ถูกศรที่เขายิงมาอย่างแรงเข้าหนึ่งลูก หรือสองลูก สามลูก สี่ลูก หรือห้าลูก ก็ไม่ระย่อ ห่อหด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย.

….. ….. …..

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้นเหมือนกัน : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างแล้ว **ย่อมเป็นผู้ที่น่าบูชาด้วยของที่จัดไว้บูชา, น่าต้อนรับด้วยของที่จัดไว้ต้อนรับ, น่ารับทักษิณาทานที่อุทิศเพื่อผู้ตาย, น่าไหว้, และเป็นเนื้อนาบุญชั้นดีเยี่ยมของโลก.** เหตุห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่าง คือ เป็นผู้อดทนต่อรูปทั้งหลาย, อดทนต่อเสียงทั้งหลาย, อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย, อดทนต่อรสทั้งหลาย, อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว ไม่กำหนัดย้อมใจในรูป อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อเสียงทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ไม่กำหนัดย้อมใจในเสียง อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ไม่กำหนัดย้อมใจ

ในกลิ่น อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรสทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ไม่กำหนัดย้อมใจในรสอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้.
ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ไม่กำหนัดย้อมใจในโผฏฐัพพะอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล้ว **ย่อมเป็นผู้ที่น่าบูชาด้วยของที่จัดไว้บูชา, น่าต้อนรับด้วยของที่จัดไว้ต้อนรับ, น่ารับทักษิณาทานที่อุทิศเพื่อผู้ตาย, น่าไหว้, และเป็นเนื้อนาบุญชั้นดีเยี่ยมของโลก** แล.

ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว[๑]

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางประเภท ทนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัยของข้าศึกได้, ทนต่อเสียงโห่ร้องได้, ทนต่อการสัมประหารกันได้, เขาสู้

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๑,๑๐๔/๗๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เข้าผจญการสงครามนั้น เป็นผู้พิชิตสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่ห้า[๑] มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก . . .

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ **ภิกษุทนต่อ "ผงคลี" ได้, ทนต่อ "ยอดธงชัยของข้าศึก" ได้, ทนต่อ "เสียงโห่ร้อง" ได้, ทนต่อ "การสัมประหารกัน" ได้, เธอสู้เข้าผจญการสงครามนั้น เป็นผู้พิชิตสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้.**

ข้อว่า **"สงครามวิชัย"** สำหรับภิกษุนั้น ได้แก่อะไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุอยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง, มีมาตุคามเข้าไปนั่งเบียดนอนเบียด นั่งทับนอนทับ. เมื่อเธอถูกกระทำเช่นนั้น, ก็สลัดทิ้งปลดเปลื้องเอาตัวรอด หลีกไปได้ตามประสงค์.

ภิกษุนั้น ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัดเงียบ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง ลอมฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). เธอไปสู่ป่า หรือไปสู่โคนไม้ หรือไปสู่เรือนว่างแล้ว ย่อมนั่งคู้ขาเข้าเป็นบัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอละอภิชฌาในโลก มีจิตปราศจากอภิชฌา คอยชำระจิตจากอภิชฌา ; ละความประทุษร้ายด้วยอำนาจพยาบาท มีจิตไม่พยาบาท เป็นผู้กรุณา มีจิตหวังความเกื้อกูลในสัตว์ทั้งหลาย คอยชำระจิตจากความประทุษร้ายด้วยอำนาจพยาบาท ; ละถีนมิทธะ มีจิตปราศจากถีนมิทธะ มุ่งอยู่แต่ความสว่างในใจ มีสติสัปชัญญะ คอยชำระจิตจากถีนมิทธะ ; ละอุทธัจจกุกกุจจะ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ในภายใน คอยชำระจิตจากอุทธัจจกุกกุจจะ ; ละวิจิกิจฉา ข้ามพ้นวิจิกิจฉาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่า "นี่อะไร

---

๑. ต่อจากเรื่องที่ ๗ หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการไม่สังวร.

นี่อย่างไร ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความสงสัย)”, คอยชำระจิตจากวิจิกิจฉา.

ภิกษุนั้น ครั้นละนิวรณ์ห้าประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตและทำปัญญาให้ถอยกำลังเหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสงัดจากกามทั้งหลาย _ _ _ฯลฯ_ _ _ บรรลุฌานที่หนึ่ง _ _ _ ที่สอง _ _ _ ที่สาม _ _ _ และที่สี่ แล้วแลอยู่.

เธอ ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยน ควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้ ถึงความไม่หวั่นไหวเช่นนี้แล้ว ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่ออาสวักขยญาณ. เธอ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า นี้ทุกข์, นี้เหตุให้เกิดทุกข์, นี้ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ; และย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า เหล่านี้อาสวะ, นี้เหตุให้เกิดอาสวะ, นี้ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ, นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ, เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นจากกามาสวะ, ภวาสวะ, และอวิชชาสวะ ; ครั้นจิตหลุดพ้นแล้ว ก็เกิดญาณว่า หลุดพ้นแล้ว. เธอ ย่อมรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก” ดังนี้.

ความที่ภิกษุนั้นสลัดมาตุคามทิ้งพาตัวรอดไปได้ กระทั่งถึงการทำตนให้สิ้นอาสวะนี้ ได้ในข้อว่า “สงครามวิชัย” สำหรับภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพที่ทนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัยของข้าศึกได้, ทนต่อเสียงโห่ร้องได้, ทนต่อการสัมประหารกันได้, เข้าสู้เข้าผจญสงครามนั้นเป็นผู้พิชิตสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้ ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชเปรียบด้วย

นักรบอาชีพประเภทที่ห้า มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ แล.

ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว[๑]

(อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางประเภท ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาสู้เข้าผจญการสงครามนั้น เป็นผู้มีชัยชนะในสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่ห้า[๒] มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก . . .

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต. ด้วยการรักษากาย, รักษาวาจา, รักษาจิต, ตั้งสติไว้มั่น, และด้วยการสำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ก็ไม่รวบถือเอาทั้งหมด และไม่แยกถือเอาเป็นส่วนๆ. สิ่งที่เป็นอกุศลลามก คือ อภิชฌาและโทมนัส มักไหลไปตามภิกษุผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอก็ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์เหล่านั้นไว้, เธอรักษาและถึงความสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๗, ๑๑๗/๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. ต่อจากเรื่องที่ ๑๑ หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการไม่สังวร.

ภิกษุนั้น ภายหลังอาหาร กลับจากบิณฑบาตแล้ว ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัดเงียบ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง ลอมฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). เธออยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง ย่อมนั่งคู้ขาเข้าเป็นบัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอละอภิชฌาในโลกเสียได้ ___ฯลฯ___ ___ฯลฯ___ ภิกษุนั้น ครั้นละนิวรณ์ห้าประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตและทำปัญญาให้ถอยกำลังเหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสงัดจากกามทั้งหลาย ___ฯลฯ___ บรรลุฌานที่หนึ่ง___ฯลฯ___ ที่สาม___ และที่สี่แล้วแลอยู่.

เธอ ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยน ควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้ ถึงความไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่ออาสวักขยญาณ. เธอ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า นี้ทุกข์, นี้เหตุให้เกิดทุกข์, นี้ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ; และย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า เหล่านี้อาสวะ, นี้เหตุให้เกิดอาสวะ, นี้ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ, นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ. เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นทั้งจากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ ; ครั้นจิตหลุดพ้นแล้วก็เกิดญาณว่า หลุดพ้นแล้ว. เธอย่อมรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีกแล้ว” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้นั้น ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาสู้เข้าผจญการสงครามนั้น เป็นผู้มีชัยชนะในสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้ ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันนั้น. ภิกษุ ท. !

นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่ห้า มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ แล.

ผู้อยู่ในร่องรอย[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการกระทำห้าอย่างแล้ว **ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายให้ความรัก ให้ความพอใจ ให้ความเคารพ และตั้งไว้ในภาวะที่ควร.** ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ไม่แสดงอาการเป็นกันเองกับคนที่ยังไม่ถึงขนาดเป็นกันเอง.
(๒) ไม่แทรกแซงในสิ่งที่ไม่ได้รับอำนาจมอบหมาย.
(๓) ไม่คบคนฝ่ายปฏิปักษ์.
(๔) ไม่พูดกระซิบที่หู.
(๕) ไม่ขอมากเกินไป.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการกระทำห้าอย่างเหล่านี้ ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายให้ความรัก ให้ความพอใจ ให้ความเคารพ และตั้งไว้ในภาวะที่ควร แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๕๔/๑๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้สมควรอยู่ป่า[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ที่ประกอบด้วยเหตุสี่อย่างแล้ว สมควรที่จะเสพเฉพาะซึ่งเสนาสนะเงียบสงัดอันเป็นป่าและป่าชัฏ. เหตุสี่อย่างอะไรบ้างเล่า ? สี่อย่าง คือ :-

(๑) เป็นผู้มีความครุ่นคิดในทางการออกจากกาม.

(๒) เป็นผู้มีความครุ่นคิดในทางไม่พยาบาท.

(๓) เป็นผู้มีความครุ่นคิดในทางไม่เบียดเบียน.

(๔) เป็นคนมีปัญญา ไม่โง่เขลาเงอะงะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ที่ประกอบด้วยเหตุสี่อย่างเหล่านี้แล้ว สมควรที่จะเสพเฉพาะซึ่งเสนาสนะเงียบสงัดอันเป็นป่าและป่าชัฏแล.

ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี[๒]

ท่านพระอานนท์ ทูลถามว่า :-

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะปฏิบัติในมาตุคาม (สตรี) อย่างไร[๒] "

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า :-

"อานนท์ ! การไม่พบปะกัน".

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ! เมื่อยังมีการพบปะกัน จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า ?"

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๔๐/๒๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๖๔/๑๓๒.

"อานนท์ ! การไม่พูดด้วย".

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เมื่อต้องพูดด้วย จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า ?"

"อานนท์ ! **ถ้าต้องพูดด้วย พึงมีสติแล".**

ผู้ทำตามคำสั่งแท้จริง[๑]

ภิกษุ ท. ! **ถ้าหากพวกโจรผู้ทำโจรกรรม พึงเลื่อยอวัยวะใหญ่น้อยทั้งหลาย ด้วยเลื่อยมีที่สำหรับจับทั้งสองข้างไซร้ แม้ในการที่ถูกทำเช่นนั้น ภิกษุใด มีใจประทุษร้ายต่อโจรนั้น ภิกษุนั้นชื่อว่า มิได้ทำตามคำสั่งสอนของเรา เพราะเหตุนั้น.**

ภิกษุ ท. ! **แม้ในเรื่องนั้น พวกเธอทั้งหลายพึงตั้งใจสำเหนียกไว้ว่า "จิตของเรา ต้องไม่ผิดปรกติด้วย, เราจักไม่เปล่งออกซึ่งวาจาอันเป็นบาปด้วย, เราจักเป็นผู้อยู่อย่างผู้ที่มีความเอ็นดู คิดจะทำประโยชน์เกื้อกูลมีจิตเมตตา หาโทษจิตแทรกมิได้ด้วย, เราจักอยู่ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปยังบุคคลนั้นด้วย, และจักอยู่ด้วยใจ อันประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ใหญ่หลวงหาประมาณมิได้ ไม่มีเวรปราศจากพยาบาท แผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง โดยมีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ด้วย."** ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงตั้งใจสำเหนียกไว้ อย่างนี้แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต กกจูปมสูตร มู.ม. ๑๒/๒๖๐/๒๗๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

กระดองของบรรพชิต[๑]

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแต่ก่อน : เต่าตัวหนึ่งเที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็น, สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง ก็เที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็นเช่นเดียวกัน. เต่าตัวนั้นได้เห็นสุนัขจิ้งจอกซึ่งเที่ยวหากิน (เดินเข้ามา) แต่ไกล, ครั้นแล้วจึงหดอวัยวะทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ห้า เข้าในกระดองของตนเสีย เป็นผู้ขวนขวายน้อยนิ่งอยู่. แม้สุนัขจิ้งจอกก็ได้เห็นเต่าตัวที่เที่ยวหากินนั้นแต่ไกลเหมือนกัน, ครั้นแล้ว จึงเดินตรงเข้าไปที่เต่า คอยช่องอยู่ว่า "เมื่อไรหนอเต่าจักโผล่อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งออก ในบรรดาอวัยวะทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ห้า แล้วจักกัดอวัยวะส่วนนั้นคร่าเอาออกมากินเสีย" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! **ตลอดเวลาที่เต่าไม่โผล่อวัยวะออกมา สุนัขจิ้งจอกก็ไม่ได้โอกาส ต้องหลีกไปเอง ;**

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : มารผู้ใจบาป ก็คอยช่องต่อพวกเธอทั้งหลายติดต่อไม่ขาดระยะอยู่เหมือนกันว่า "ถ้าอย่างไร เราคงได้ช่อง ไม่ทางตา ก็ทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ", ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่เถิด ;** ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, หรือได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว จงอย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด, อย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ เลย ; สิ่งที่เป็นอกุศลลามก คือ อภิชฌาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฬา. สํ. ๑๘/๒๒๒/๓๒๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, พวกเธอทั้งหลายจงปฏิบัติเพื่อการปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, พวกเธอทั้งหลายจงรักษาและถึงความสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เถิด.

ภิกษุ ท. ! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลาย จักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่ ; ในกาลนั้น มารผู้ใจบาป จักไม่ได้ช่องแม้จากพวกเธอทั้งหลาย และจักต้องหลีกไปเอง, เหมือนสุนัขจิ้งจอกไม่ได้ช่องจากเต่า ก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

"เต่า หดอวัยวะไว้ในกระดอง ฉันใด, ภิกษุ พึงตั้งมโนวิตก (ความตริตรึกทางใจ) ไว้ใน กระดอง กล่าวคืออารมณ์แห่งกัมมัฏฐาน ฉันนั้น. เป็นผู้ที่ตัณหาและทิฏฐิไม่อิงอาศัยได้, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น, ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด, เป็นผู้ดับสนิทแล้ว" ดังนี้แล.

ผู้เอาตัวรอดได้เพราะสังวรด้วยความรู้ [๑]

ภิกษุ ท. ! **เมื่อบุคคลรู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) ตา ตามที่เป็นจริง, รู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) รูป ตามที่เป็นจริง, รู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) ความรู้แจ้งทางตา ตามที่เป็นจริง, รู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) สัมผัสทางตา ตามที่เป็นจริง, และรู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) เวทนาอันเกิดจากสัมผัสทางตา ที่เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ทุกข์ไม่สุขบ้าง ตามที่เป็นจริง ;**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฬายตนวิภังคสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๕๒๓/๘๒๘.

เขาย่อม ไม่หลงรักในตา ไม่หลงรักในรูป ไม่หลงรักในความรู้แจ้งทางตา ไม่หลงรักในสัมผัสทางตา และไม่หลงรักในเวทนาอันเกิดจากสัมผัสทางตา ทั้งที่เป็นสุข เป็นทุกข์ และไม่ทุกข์ไม่สุข ;

เมื่อไม่หลงรัก ไม่ผูกใจ ไม่หลงใหลไปตาม แต่มีปรกติพิจารณาเห็นโทษของสิ่งนั้น ๆ อยู่ ดังนี้แล้ว **ความยึดถือในขันธ์ทั้งห้าของเขา ก็หยุดฟักตัวในกาลต่อไป ; ตัณหาคือความทะยานอยากอันระคนด้วยความเพลิดเพลินและความกำหนัดรัก ซึ่งมีปรกติเพลินเฉพาะต่ออารมณ์นั้น ๆ ของบุคคลนั้นก็เสื่อมถอยคลายคืน ;** ต่อนั้นไป ความกระวนกระวายทางกายก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความกระวนกระวายทางจิตก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนรุมทางกายก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนรุมทางจิตก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนกลุ้มทางกายก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนกลุ้มทางจิตก็เสื่อมถอยคลายคืน ; เขาได้เสวยสุขทั้งทางกายและทางใจ ; ทิฏฐิความเห็นของเขา **ผู้เป็นแล้วอย่างนี้** ย่อมเป็นสัมมาทิฏฐิ (ความเข้าใจที่ถูกต้อง) ; ความคิดของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ย่อมเป็นสัมมาสังกัปปะ (ความมุ่งหมายที่ถูกต้อง) ; ความเพียรของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นสัมมาวายามะ (ความพยายามที่ถูกต้อง) ; ความระลึกของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นสัมมาสติ (ความระลึกที่ถูกต้อง) ; สมาธิของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นสัมมาสมาธิ (ความตั้งจิตมั่นไว้ในแนวที่ถูกต้อง) ; กายกรรม วจีกรรม และอาชีวะของเขา ก็บริสุทธิ์ดีแล้วมาตั้งแต่แรก ; **อริยอัฏฐังคิกมรรคของเขาย่อมถึงความเจริญเต็มที่ ด้วยอาการอย่างนี้.**

เมื่อเขาทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เจริญอยู่อย่างนี้ สติปัฏฐานสี่ _ _ _ สัมมัปปธานสี่ _ _ _ อิทธิบาทสี่ _ _ _ อินทรีย์ห้า _ _ _ พละห้า _ _ _ โพชฌงค์เจ็ด _ _ _

ย่อมถึงความงอกงามบริบูรณ์ได้แท้. **ธรรมสองอย่างของเขาคือ สมถะ และ วิปัสสนา ชื่อว่าเข้าคู่กันได้อย่างแน่นแฟ้น _ _ _**

(ในกรณีของ หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็มีข้อความอย่างเดียวกัน)

ผู้สำรวมมาจากภายใน[๑]

เปรียบด้วยหม้อเต็มปิดไว้

ภิกษุ ท. ! **นักบวชเต็ม ปิดไว้** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! การเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร ของนักบวชบางคนในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส, ทั้งนักบวชผู้นั้น ก็รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "นี้ ทุกข์, นี้ เหตุให้เกิดทุกข์, นี้ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี้ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์" ดังนี้ด้วย. ภิกษุ ท. ! นักบวชเต็ม ที่ถูกปิดไว้เป็นอย่างนี้. เรากล่าวนักบวชนี้ว่า เปรียบเหมือนหม้อเต็มที่เขาปิดไว้ ฉะนั้นแล.

เปรียบด้วยน้ำลึก – เงาลึก

ภิกษุ ท. ! **นักบวชลึก มีเงาลึก** เป็นอย่างไรเล่า ?

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๓๙/๑๐๓,

๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๔๑/๑๐๔,

๓. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๔๓/๑๐๕.

ภิกษุ ท. ! การเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร ของนักบวชบางคนในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส, ทั้งนักบวชผู้นั้น ก็รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "นี้ ทุกข์, นี้ เหตุให้เกิดทุกข์, นี้ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี้ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์" ดังนี้ด้วย. ภิกษุ ท. ! นักบวชลึก มีเงาลึก เป็นอย่างนี้. เรากล่าวนักบวชนี้ว่า เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึก มีเงาลึก ฉะนั้นแล.

เปรียบด้วยมะม่วงสุก สีผิวก็สุก

ภิกษุ ท. ! **นักบวชสุก มีผิวสุก** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! การเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทางสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร ของนักบวชบางคนในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส, ทั้งนักบวชผู้นั้น ก็รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "นี้ ทุกข์, นี้ เหตุให้เกิดทุกข์, นี้ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี้ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ไม่เหลือแห่งทุกข์" ดังนี้ด้วย. ภิกษุ ท. ! นักบวชสุก มีผิวสุก เป็นอย่างนี้. เรากล่าวนักบวชนี้ว่า เปรียบเหมือนมะม่วงสุก สีผิวของมันก็ดูสุก ฉะนั้นแล.

ผู้ได้รับผลแห่งอินทรียสังวร[๑]

ภิกษุ ท. ! เมื่ออินทรียสังวร มีอยู่ ศีล ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๐๒/๓๒๑.

เมื่อศีล มีอยู่ สัมมาสมาธิ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,
เมื่อสัมมาสมาธิ มีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,
เมื่อยถาภูตญาณทัสนะ มีอยู่ นิพพิทาวิราคะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,
เมื่อนิพพิทาวิราคะ มีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนต้นไม้ เมื่อสมบูรณ์ด้วยกิ่งและใบแล้ว สะเก็ดเปลือกนอก ก็บริบูรณ์ เปลือกชั้นใน ก็บริบูรณ์ กระพี้ ก็บริบูรณ์ แก่นก็บริบูรณ์. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เมื่ออินทรียสังวร มีอยู่ ศีล ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อศีล มีอยู่ สัมมาสมาธิ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อสัมมาสมาธิ มีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะ มีอยู่ นิพพิทาวิราคะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อนิพพิทาวิราคะ มีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ; ฉันนั้นเหมือนกัน แล.

หมวดที่สิบเอ็ด จบ.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๒

ว่าด้วย การเป็นอยู่ชอบ

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๒

ว่าด้วย การเป็นอยู่ชอบ

(ก. เกี่ยวกับลาภสักการะ ๖ เรื่อง)

ผู้รู้เท่าทันลาภสักการะ[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด **รู้จักความเป็นสิ่งยวนใจ รู้จักโทษอันต่ำทราม รู้จักอุบายเป็นทางพ้น ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและเสียงเยินยอ ตรงตามที่เป็นจริง**. สมณพราหมณ์พวกนั้น ย่อมกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงแล้วและอยู่ในธรรมอันสงบได้.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด **รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้น รู้จักความดับไม่เหลือ รู้จักความเป็นสิ่งยวนใจ รู้จักโทษอันต่ำทราม รู้จักอุบายเป็นทางพ้น ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและเสียงเยินยอ ตรงตามที่เป็นจริง ;** สมณพราหมณ์พวกนั้น ย่อมกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงแล้วและอยู่ในธรรมอันสงบได้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๗๘/๕๗๓,๕๗๕,๕๗๖.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด **รู้จักลาภสักการะและเสียงเยินยอ รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งลาภสักการะและเสียงเยินยอ รู้จักความดับสนิทแห่งลาภสักการะและเสียงเยินยอ รู้จักข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งลาภสักการะและเสียงเยินยอ ;** สมณพราหมณ์พวกนั้น ย่อมกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงแล้วและอยู่ในธรรมอันสงบได้.

ผู้รู้จักอันตรายของทิฏฐธรรมสุข[๑]

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! เรากล่าว **ลาภสักการะและเสียงเยินยอ ว่าเป็นอันตรายแม้แก่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์สิ้นอาสวะแล้ว** ดังนี้.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดังนี้, ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามขึ้นว่า "ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายแก่ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ชนิดไรเล่า พระเจ้าข้า ?" ดังนี้.

อานนท์ ! เราหาได้กล่าวลาภสักการะและเสียงเยินยอ ว่าเป็นอันตรายต่อเจโตวิมุตติอันไม่กลับกำเริบแล้ว ไม่. อานนท์ ! แต่ **เรากล่าวลาภสักการะและเสียงเยินยอ ว่าเป็นอันตราย ต่อการอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมนี้** ซึ่งภิกษุผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในธรรมเครื่องสงบ. ได้ลุถึงแล้ว. อานนท์ ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอเป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๘๐/๕๘๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

อานนท์ ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า **"เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา"** ดังนี้. อานนท์ ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ควรปลีกตัวออกจากหมู่ได้[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมห้าอย่างแล้ว สมควรที่จะให้ปลีกตัวออกจากหมู่สงฆ์ได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ :

(๑) **เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้.**

(๒) **เป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้.**

(๓) **เป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้.**

(๔) **เป็นผู้สันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารตามมีตามได้.**

(๕) **เป็นผู้มากด้วยความคิดในการออกจากกาม.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมห้าอย่างเหล่านี้แล สมควรที่จะให้ปลีกตัวออกจากหมู่สงฆ์ได้.

ผู้ที่น่าเคารพ[๒]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมเจ็ดอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๖๔/๑๒๗.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๑/๑.

ธรรมเจ็ดอย่างอะไรบ้างเล่า ? เจ็ดอย่าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ :

(๑) **เป็นผู้ไม่ต้องการลาภ.**

(๒) **เป็นผู้ไม่ต้องการสักการะ.**

(๓) **เป็นผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น.**

(๔) **เป็นผู้มีความละอาย (ต่อการเป็นทาสกิเลส).**

(๕) **เป็นผู้มีความกลัว (ต่อการเป็นทาสกิเลส).**

(๖) **เป็นผู้มีความต้องการน้อย.**

(๗) **เป็นผู้มีความเห็นถูกต้องตามคลองธรรม.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมเจ็ดอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

ผู้ที่น่ารัก[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน. ธรรมแปดอย่างอะไรบ้างเล่า ? แปดอย่าง คือ :-

(๑) **ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ต้องการลาภ.**

(๒) **เป็นผู้ไม่ต้องการสักการะ.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๑๕๘/๙๔.

(๓) **เป็นผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น.**

(๔) **เป็นผู้รู้จักกาล.**

(๕) **เป็นผู้รู้จักประมาณ.**

(๖) **เป็นคนใจสะอาด.**

(๗) **ไม่เป็นคนพูดมาก.**

(๘) **ไม่เป็นคนมักด่าว่าร้ายเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

ภิกษุที่ดี [๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ดี :

(๑) พึงทำตนให้อยู่เหนือ[๒] **ลาภ** ที่เกิดขึ้น

(๒) พึงทำตนให้อยู่เหนือ **ความเสื่อมลาภ** ที่เกิดขึ้น

(๓) พึงทำตนให้อยู่เหนือ **ยศ** ที่เกิดขึ้น

(๔) พึงทำตนให้อยู่เหนือ **ความเสื่อมยศ** ที่เกิดขึ้น

(๕) พึงทำตนให้อยู่เหนือ **สักการะ** ที่เกิดขึ้น

(๖) พึงทำตนให้อยู่เหนือ **ความเสื่อมสักการะ** ที่เกิดขึ้น

(๗) พึงทำตนให้อยู่เหนือ **ความปรารถนาที่เลวทราม** ที่เกิดขึ้น

(๘) พึงทำตนให้อยู่เหนือ **ความได้เพื่อนไม่ดี** ที่เกิดขึ้น

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๑๖๓/๙๗.

๒. คำว่า “อยู่เหนือ” ในที่นี้ หมายถึงการไม่ยอมให้สิ่งนั้น ๆ ครอบงำจิต จนกิเลสหรือความทุกข์เกิดขึ้น.

ภิกษุ ท. ! เพราะอาศัยอำนาจแห่งประโยชน์อะไร จึงต้องทำเช่นนั้น ? เพราะว่า เมื่อภิกษุไม่ทำเช่นนั้น อาสวะทั้งหลายที่เป็นเครื่องทำลายล้างและทำความเร่าร้อน จะพึงเกิดขึ้นแก่เธอ. แต่เมื่อภิกษุทำตนให้อยู่เหนือลาภ (เป็นต้น) ที่เกิดขึ้นหรือมีมาแล้ว อาสวะทั้งหลายที่เป็นเครื่องทำลายล้างและทำความเร่าร้อนย่อมไม่เกิดแก่เธอได้. ภิกษุ ท. ! เพราะอาศัยอำนาจแห่งประโยชน์เหล่านี้แล ภิกษุจึงต้องทำเช่นนั้น.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า **"เราทั้งหลาย จักทำตนให้อยู่เหนือลาภ เหนือความเสื่อมลาภ เหนือยศ เหนือความเสื่อมยศ เหนือสักการะ เหนือความเสื่อมสักการะ เหนือความปรารถนาที่เลวทราม เหนือความมีเพื่อนไม่ดี ที่เกิดขึ้นแล้วๆ"** ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

(ข. เกี่ยวกับธรรมเนียมการเป็นอยู่ของพระอริยเจ้า ๕ เรื่อง)

การเป็นอยู่อย่างบรรพชิต[๑]

ภิกษุ ท. ! เราอนุญาตให้ผู้ทำการให้อุปสมบท พึงบอกนิสสัยสี่ (แก่ผู้อุปสมบทแล้ว) ดังนี้ว่า :-

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาขันธกะ มหา. วิ. ๔/๑๐๖/๘๗.

"**การบรรพชา อาศัยการบริโภคคำข้าวที่หาได้ด้วยกำลังปลีแข้ง ;** เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลาภที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ อาหารที่ถวายสงฆ์, อาหารที่เฉพาะสงฆ์, การนิมนต์เพื่อฉันอาหาร, อาหารที่ถวายตามสลาก, อาหารที่ถวายในปักษ์, อาหารที่ถวายในวันอุโบสถ และอาหารที่ถวายในวันขึ้นหรือแรมหนึ่งค่ำ.

การบรรพชา อาศัย (การนุ่งห่ม) ผ้าบังสุกุลจีวร ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลาภที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ ผ้าเปลือกไม้, ผ้าฝ้าย, ผ้าไหม, ผ้าขนสัตว์, ผ้าป่าน และผ้าแกมกันหลายอย่าง.

การบรรพชา อาศัยโคนต้นไม้เป็นที่อยู่อาศัย ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลาภที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ วิหาร, เรือนมุงแถบเดียว, เรือนชั้น, เรือนโล้น, และถ้ำ.

การบรรพชา อาศัยยาอันประกอบขึ้นด้วยมูตรเน่า ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลาภที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือเนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, และน้ำอ้อย" ดังนี้.

ผู้เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยเจ้า[๑]

ภิกษุ ท. ! อริยวงศ์ (ธรรมที่เป็นเชื้อสายของพระอริยเจ้า) สี่อย่างเหล่านี้ ปรากฏว่า **เป็นธรรมอันเลิศ ยั่งยืน เป็นแบบแผนมาแต่ก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้งเป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว.** อริยวงศ์สี่อย่างอะไรบ้างเล่า ? สี่อย่างคือ :-

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๕/๒๘.

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น **ผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้** และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะจีวรเป็นเหตุ, ไม่ได้จีวรก็ไม่ทุรนทุราย, ได้จีวรแล้วก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏฏ์, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, นุ่งห่มจีวรนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

(๒) อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุเป็น **ผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้** และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ, ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่ทุรนทุราย, ได้บิณฑบาตแล้วก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏฏ์, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, บริโภคบิณฑบาตนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

(๓) อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุเป็น **ผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้** และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ, ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่ทุรนทุราย, ได้เสนาสนะแล้วก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏฏ์, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, ใช้สอยเสนาสนะนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น. ก็

ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

(๔) อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ เป็น **ผู้มีใจยินดีในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ ยินดีแล้วในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ, เป็นผู้มีใจยินดีในการละสิ่งที่ควรละ ยินดีแล้วในการละสิ่งที่ควรละ.** อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะเหตุดังกล่าวนั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญและการละสิ่งที่ควรละนั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

ภิกษุ ท. ! อริยวงศ์สี่อย่างเหล่านี้แล ปรากฏว่า เป็นธรรมเลิศ ยั่งยืนเป็นแบบแผนมาแต่เก่าก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้ง เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว.

ภิกษุ ท. ! ก็แลภิกษุผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยอริยวงศ์สี่อย่างเหล่านี้ แม้หากอยู่ในทิศตะวันออก _ _ _ ทิศตะวันตก _ _ _ ทิศเหนือ _ _ _ ทิศใต้ **เธอย่อมย่ำยีความไม่ยินดีเสียได้ข้างเดียว ความไม่ยินดีหาย่ำยีเธอได้ไม่.** ที่เป็นเช่นนั้นเพราะอะไร ? เพราะเหตุว่า **ภิกษุผู้มีปัญญา ย่อมเป็นผู้ย่ำยีเสียได้ ทั้งความไม่ยินดีและความยินดี,** ดังนี้.

ผู้อยู่ด้วยเครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า[๑]

ภิกษุ ท. ! การอยู่แบบพระอริยเจ้า ซึ่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย ได้อยู่

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อํ. ๒๔/๓๑/๒๐.

มาแล้วก็ดี กำลังอยู่ในบัดนี้ก็ดี จักอยู่ต่อไปก็ดี มีเครื่องอยู่สิบประการเหล่านี้. สิบประการอะไรบ้างเล่า ? สิบประการคือ :-

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ **เป็นผู้ละองค์ห้าได้ขาด, ประกอบพร้อมด้วยองค์หก, มีอารักขาอย่างเดียว, มีพนักพิงสี่ด้าน, เป็นผู้ถอนความเห็นว่าจริงดิ่งไปคนละทางขึ้นเสียแล้ว, เป็นผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว, เป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุ่นมัว, เป็นผู้มีกายสังขารอันสงบรำงับแล้ว, เป็นผู้มีจิตหลุดพ้นด้วยดี, เป็นผู้มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี.**

ภิกษุ ท. ! (๑) ภิกษุเป็นผู้ **ละองค์ห้าได้ขาด** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละกามฉันทะ, ละพยาบาท, ละถีนมิทธะ, ละอุทธัจจกุกกุจจะ, และละวิจิกิจฉาได้แล้ว. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า เป็นผู้ละองค์ห้าได้ขาด.

ภิกษุ ท. ! (๒) ภิกษุเป็นผู้ **ประกอบพร้อมด้วยองค์หก** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัส โผฏฐัพพะด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ก็เป็นผู้ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์หก.

ภิกษุ ท. ! (๓) ภิกษุเป็นผู้ **มีอารักขาอย่างเดียว** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ประกอบการรักษาจิตด้วยสติ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่ามีอารักขาอย่างเดียว.

ภิกษุ ท. ! (๔) ภิกษุเป็นผู้ **มีพนักพิงสี่ด้าน** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาแล้วเสพของสิ่งหนึ่ง, พิจารณาแล้ว

อดกลั้นของสิ่งหนึ่ง, พิจารณาแล้วเว้นขาดของสิ่งหนึ่ง, พิจารณาแล้วบรรเทาของสิ่งหนึ่ง, ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีพนักพิงสี่ด้าน.[๑]

ภิกษุ ท. ! (๕) ภิกษุเป็นผู้ **ถอนความเห็นว่าจริงดิ่งไปคนละทางขึ้นเสียแล้ว** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถอนสละ คาย ปล่อย ละ ทิ้ง เสียแล้ว ซึ่งความเห็นว่าจริงดิ่งไปคนละทางมากอย่าง ของเหล่าสมณพราหมณ์มากผู้ด้วยกัน ที่มีความเห็นว่า "โลกเที่ยงบ้าง, โลกไม่เที่ยงบ้าง, โลกมีที่สุดบ้าง, โลกไม่มีที่สุดบ้าง, ชีวะก็อันนั้นสรีระก็อันนั้นบ้าง, ชีวะก็อันอื่น สรีระก็อันอื่นบ้าง, ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมมีอีกบ้าง, ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมไม่มีอีกบ้าง, ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมมีอีกก็มี ไม่มีอีกก็มีบ้าง, ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมมีอีกก็หามิได้ไม่มีอีกก็หามิได้บ้าง. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ถอนความเห็นว่าจริงดิ่งไปคนละทาง (ปัจเจกสัจจะ) ขึ้นเสียแล้ว

ภิกษุ ท. ! (๖) ภิกษุเป็นผู้ **ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละการแสวงหากามแล้ว, เป็นผู้ละการแสวงหาภพแล้ว, และการแสวงหาพรหมจรรย์ของเธอนั้นก็ระงับไปแล้ว. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว.

ภิกษุ ท. ! (๗) ภิกษุเป็นผู้ **มีความดำริไม่ขุ่นมัว** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละความดำริในทางกามเสียแล้ว, เป็นผู้ละ

---

๑. การพิจารณาแล้วเสพ ใช้กับ สิ่งของ บุคคล ธรรม ที่ควรเสพ.
๒. การพิจารณาแล้วอดกลั้น ใช้กับ เวทนา ถ้อยคำ อารมณ์ ที่ควรอดกลั้น.
๓. การพิจารณาแล้วงดเว้น ใช้กับ สิ่งของ บุคคล ธรรม ที่ควรเว้น.
๔. การพิจารณาแล้วบรรเทา ใช้กับ อกุศลวิตกทุกชนิด.

ความดำริในทางพยาบาทเสียแล้ว, และเป็นผู้ละความดำริในทางเบียดเบียนเสียแล้ว. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีความดำริไม่ขุ่นมัว.

ภิกษุ ท. ! (๘) ภิกษุเป็นผู้ **มีกายสังขารอันสงบรำงับแล้ว** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะละสุขเสียได้ เพราะละทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงบรรลุฌานที่ ๔ อันไม่มีทุกข์และสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีกายสังขารอันสงบรำงับแล้ว.

ภิกษุ ท. ! (๙) ภิกษุเป็นผู้ **มีจิตหลุดพ้นด้วยดี** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วจากราคะ จากโทสะ จากโมหะ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นด้วยดี.

ภิกษุ ท. ! (๑๐) ภิกษุเป็นผู้ **มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดว่า "เราละ ราคะ โทสะ โมหะ เสียแล้ว ถอนขึ้นได้กระทั่งราก ทำให้เหมือนตาลยอดเน่า ไม่ให้มี ไม่ให้เกิดได้อีกต่อไป" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี.

ภิกษุ ท. ! **ในกาลยืดยาวฝ่ายอดีต พระอริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งได้เป็นอยู่แล้วอย่างพระอริยเจ้า ; พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็ได้เป็นอยู่แล้ว ในการอยู่อย่างพระอริยเจ้า สิบประการนี้เหมือนกัน.**

ภิกษุ ท. ! **ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต พระอริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งจักเป็นอยู่อย่างพระอริยเจ้า ; พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็จักเป็นอยู่ในการอยู่อย่างพระอริยเจ้า สิบประการนี้เหมือนกัน.**

ภิกษุ ท. ! **ในกาลบัดนี้ พระอริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง กำลังเป็นอยู่อย่างพระอริยเจ้า ; พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็กำลังเป็นอยู่ในการอยู่อย่างพระอริยเจ้า สิบประการนี้เหมือนกัน.**

ภิกษุ ท. ! การอยู่แบบพระอริยเจ้า ซึ่งพระอริยเจ้าทั้งหลายได้อยู่มาแล้วก็ดี กำลังอยู่ในบัดนี้ก็ดี จักอยู่ต่อไปก็ดี มีเครื่องอยู่สิบประการเหล่านี้แล.

ผู้ระลึกถึงสถานที่ที่ควรระลึกตลอดชีวิต[๑]

ภิกษุ ท. ! สถานที่สามแห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิเษกแล้ว. สามแห่งที่ไหนบ้างเล่า ? สามแห่งคือ พระราชาผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิเษก ประสูติ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้นเป็นแห่งที่หนึ่ง, พระราชา ได้เป็นกษัตริย์มุรธาภิเษกแล้ว ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้นเป็นแห่งที่สอง, พระราชาผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิเษก ทรงผจญสงครามได้ชัยชนะแล้ว เข้ายึดครองสนามรบนั้นไว้ได้ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้นเป็นแห่งที่สาม ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : สถานที่สามแห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของภิกษุเหมือนกัน. สามแห่งที่ไหนบ้างเล่า ? สามแห่งคือ :-

ภิกษุ ปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมน้ำฝาด ออกบวชจากเรือนเป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน ณ สถานที่ใด **สถานที่นี้เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุนั้นเป็นแห่งที่หนึ่ง.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๓๔/๔๕๑.

ภิกษุ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ ณ สถานที่ใด **สถานที่นี้ก็เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุนั้นเป็นแห่งที่สอง.**

ภิกษุ กระทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมเข้าถึงแล้ว แลอยู่ ณ สถานที่ใด **สถานที่นี้ก็เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุนั้นเป็นแห่งที่สาม.**

ภิกษุ ท. ! สถานที่สามแห่งเหล่านี้ เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุแล.

ผู้สอบทานตัวเอง[๑]

ภิกษุ ท. ! ข้อสอบทานสิบอย่างเหล่านี้ เป็นสิ่งที่นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ. สิบอย่างอะไรบ้างเล่า ? สิบอย่างคือ :-

(๑) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **“บัดนี้ เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว,** (อาการกิริยาใด ๆ ของสมณะ เราต้องทำอาการกิริยานั้น ๆ)”.

(๒) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **“ความเลี้ยงชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น,** (เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย)”.

(๓) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **“อาการกายวาจาอย่างอื่น ที่เราจะต้องทำให้ดีขึ้นไปกว่านี้ ยังมีอยู่อีก,** (ไม่ใช่เพียงเท่านี้)”.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อํ. ๒๔/๖๑/๔๘.

(๔) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **"ตัวของเราเองติเตียนตัวเราเองโดยศีลได้หรือไม่"**.

(๕) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **"ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ติเตียนเราโดยศีลได้หรือไม่"**.

(๖) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **"เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งนั้น"**.

(๗) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **"เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำดีก็ตามทำชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น"**.

(๘) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **"วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้ เราทำอะไรอยู่"**.

(๙) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **"เรายินดียิ่ง ในเรือนว่างหรือไม่"**.

(๑๐) นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า **"ปัญญาเครื่องรู้เห็นพิเศษที่สามารถจะทำความเป็นอริยะอันยิ่งกว่ามนุษยธรรม ที่เราได้บรรลุแล้วมีอยู่หรือไม่ ซึ่งจะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขิน ในเวลาที่ถูกเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันถามในกาลภายหลัง"**.

ภิกษุ ท. ! ข้อสอบทานสิบอย่างเหล่านี้แล เป็นสิ่งที่นักบวชควรพิจารณาเนือง ๆ.

(ค. เกี่ยวกับการทำให้ตรงตามพระพุทธประสงค์ ๑๐ เรื่อง)

ธรรมทายาท[๑]

ภิกษุ ท. ! **พวกเธอทั้งหลายจงเป็นธรรมทายาท (คือรับมรดกธรรม) ของเราเถิด, อย่าเป็นอามิสทายาท (คือรับมรดกสิ่งของ) เลย.** ความที่ควรจะเป็นห่วงของเราในพวกเธอทั้งหลาย มีอยู่ว่า "ทำอย่างไรเสีย สาวกทั้งหลายของเรา ก็คงจะเป็นธรรมทายาท ไม่เป็นอามิสทายาท" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ถ้าพวกเธอเป็นอามิสทายาท ไม่เป็นธรรมทายาทของเราแล้ว พวกเธอทั้งหลายก็จะถูกเขาตราหน้าว่า "สาวกทั้งหลายของพระศาสดาเป็นอามิสทายาทอยู่โดยปรกติ หาได้เป็นธรรมทายาทไม่เลย" ดังนี้. แม้เราเองก็จะถูกเขายกโทษว่า "สาวกทั้งหลายของพระศาสดา ล้วนแต่เป็นอามิสทายาทกันเป็นปรกติ หาได้เป็นธรรมทายาทไม่เลย" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ถ้าพวกเธอพากันเป็นธรรมทายาทของเรา และไม่เป็นอามิสทายาทแล้วไซร้ พวกเธอทั้งหลายก็จะได้รับการยกย่องว่า "สาวกทั้งหลายของพระศาสดา ล้วนแต่เป็นธรรมทายาทกันอยู่โดยปรกติ หาได้เป็นอามิสทายาทไม่" ดังนี้. แม้เราเองก็จะได้รับการยกย่องว่า "สาวกทั้งหลายของพระศาสดาล้วนแต่พากันเป็นธรรมทายาททั้งนั้น หาได้เป็นอามิสทายาทไม่เลย" ดังนี้ด้วยเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงพากันเป็นธรรมทายาทของเราเถิด, อย่าได้เป็นอามิสทายาทเลย. ความที่ควรจะเป็นห่วงของเราในพวกเธอทั้งหลาย มีอยู่ว่า **"ทำอย่างไรเสีย สาวกทั้งหลายของเราพึงเป็นธรรมทายาทเถิด อย่าได้เป็นอามิสทายาทเลย"** ดังนี้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ธัมมทายาทสูตร มู. ม. ๑๒/๒๑/๒๑.

ฉันอาหารวันละหนเดียว[๑]

ภิกษุ ท. ! เราย่อมฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว(คือฉันหนเดียวลุกขึ้นแล้วไม่ฉันอีกในวันนั้น). ภิกษุ ท. ! เมื่อเราฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียวอยู่ ย่อมรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความผาสุกด้วย.

ภิกษุ ท. ! **มาเถิด, แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็จงฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว.** ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย เมื่อฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียวอยู่ จักรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความผาสุกด้วย

หลังอาหารแล้วภาวนา[๒]

สารีบุตร ! คำของเธอทั้งหลาย เป็นสุภาษิตได้โดยปริยาย. เธอทั้งหลายจงฟังคำของเราบ้าง. สารีบุตร ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เวลาหลังอาหาร กลับจาก

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต กกจูปมสูตร มู. ม. ๑๒/๒๕๑/๒๖๕.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาโคสิงคสาลสูตร มู. ม. ๑๒/๔๐๙/๓๘๒, ตรัสแก่ท่านพระสารีบุตร ที่ป่าโคสิงคสาลวัน. ณ ที่นี้ ท่านพระมหาสาวกล้วนแต่เป็นเถระมีชื่อเสียงคนรู้จักมาก ได้พากันสนทนาด้วยเรื่องว่า "ป่าโคสิงคสาลวัน จะชื่อว่าเป็นป่าที่งามสง่า เพราะมีภิกษุประเภทไหนเข้าอาศัยอยู่ ?" ท่านพระอานนท์ตอบว่า เพราะมีภิกษุพหูสูต, ท่านพระเรวัตตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้ยินดีในการหลีกเร้น, ท่านพระอนุรุทธตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้มีทิพยจักษุญาณ, ท่านพระมหากัสสปะตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้ถือธุดงค์และสมบูรณ์ด้วยธรรมขันธ์ห้า, ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้สามารถโต้ตอบอภิธรรมไม่ติดขัด, และท่านพระสารีบุตรตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้สามารถเข้าอยู่วิหารสมาบัติได้ตามต้องการ, เมื่อต่างท่านต่างความเห็น จึงพากันไปเฝ้า ทูลขอให้ตัดสินว่า คำของใครเป็นสุภาษิตกว่า, พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรวจตอบดังข้อความข้างบนนั้น.

บิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า หวังอยู่ว่า **"จิตของเรา ยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะยังไม่สิ้นอุปาทานเพียงใด เราจักไม่เลิกถอนการนั่งคู้บัลลังก์นี้เพียงนั้น"** ดังนี้. สารีบุตร ! ป่าโคสิงคสาลวัน พึงงามสง่า เพราะมีภิกษุประเภทนี้เข้าอาศัยอยู่แล.

ผู้ขึงสายพิณพอเหมาะ[๑]

ดูก่อนโสณะ ! เมื่อเธอเข้าไปสู่ที่ลับหลีกเร้นอยู่แต่ผู้เดียว ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เธอว่า "สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่าใด ซึ่งปรารภความเพียรอยู่เราก็เป็นผู้หนึ่งในบรรดาสาวกเหล่านั้น ถึงอย่างนั้น จิต ของเราก็ยังหาพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่นได้ไม่. อันที่จริง โภคะในสกุลของเรา ก็ยังมีอยู่มากเราอาจจะใช้สอยโภคะและบำเพ็ญบุญได้อยู่, ถ้ากระนั้น เราควรสึกไปใช้สอยโภคะ และบำเพ็ญบุญเอาจะดีกว่า" ดังนี้ มิใช่หรือ ?

"เป็นเช่นนั้นจริง พระเจ้าข้า." พระโสณะทูลตอบ.

ดูก่อนโสณะ ! เธอมีความคิดในเรื่องนี้ เป็นอย่างไร : เมื่อก่อนแต่ครั้งเธอยังเป็นคฤหัสถ์ เธอเชี่ยวชาญในเรื่องเสียงแห่งสายพิณ มิใช่หรือ ?

"เป็นเช่นนี้ พระเจ้าข้า"

ดูก่อนโสณะ ! เธอจะสำคัญข้อนี้เป็นไฉน : เมื่อใด สายพิณของเธอขึงตึงเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การได้หรือ ?

"ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า."

ดูก่อนโสณะ ! เธอจะสำคัญข้อนี้เป็นไฉน : เมื่อใด สายพิณของเธอขึงหย่อนเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การได้หรือ ?

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ ๒๒/๔๑๘/๓๒๖, ตรัสแก่ท่านโสณะ ผู้คิดจะลาสิกขา.

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า”

ดูก่อนโสณะ ! แต่ว่า เมื่อใด สายพิณของเธอ ไม่ตึงนักหรือไม่หย่อนนักขึงได้ระเบียบเสมอ ๆ กันแต่พอดี เมื่อนั้น พิณของเธอ ย่อมมีเสียง ไพเราะน่าฟังหรือ ใช้การได้ดีมิใช่หรือ ?

“เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า.”

ดูก่อนโสณะ ! ข้อนี้ก็เป็นเช่นนั้นแล กล่าวคือ **ความเพียรที่บุคคลปรารภจัดเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน, ที่ย่อหย่อนเกินไปย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน.** โสณะ ! เพราะเหตุนั้นแล **เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี, จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย[๑] ต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน, จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.**

“พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์จักปฏิบัติอย่างนั้น”.

กาลต่อมา ท่านพระโสณะได้เริ่มตั้งความเพียรแต่พอเสมอ ๆ กัน ไม่ยิ่งไม่หย่อน, ได้ทราบความที่อินทรีย์ทั้งหลายต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน กำหนดหมายในข้อนั้นไว้แล้ว, ก็ปลีกตัวออกจากหมู่อยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาททำความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในแนวนั้น, ไม่นานนักก็ได้ทำให้รู้แจ้งถึงที่สุดของพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ซึ่งเป็นที่ต้องประสงค์ของเหล่ากุลบุตรผู้ออกบวชจากบ้านเรือน เป็นผู้ไม่มีบ้านเรือน ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมเข้าถึงแล้วแลอยู่. ท่านได้รู้ว่า “ชาติของเราสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี” ดังนี้. ท่านพระโสณะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งแล้วในโลก.

ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง[๒]

อานนท์ ! ก็สารีบุตร พาเอาสีลขันธ์ สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ วิมุตติขันธ์ วิมุตติญาณทัสสนขันธ์ ติดตัวปรินิพพานไปด้วยหรือ ?

---

๑. อินทรีย์ทั้งหลายในที่นี้คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๖/๗๓๖, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ผู้เศร้าสลดในข่าวการปรินิพพานของท่านพระสารีบุตร ซึ่งจุนทสามเณรนำมาบอกเล่า ที่พระอารามเชตะวัน ใกล้นครสาวัตถี.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ท่านพระสารีบุตร จะได้พาเอาสีลขันธ์ ฯลฯ วิมุตติญาณทัสสนะขันธ์ของพวกข้าพระองค์ ติดตัวปรินิพพานไปด้วย ก็หามิได้, แต่ว่าสำหรับพวกข้าพระองค์นั้น ท่านพระสารีบุตร เป็นผู้กล่าวสอน ชี้แจงให้รู้ ให้เห็น ชี้ชวนให้รับเอาไปปฏิบัติ ให้กล้าในการทำ ให้พอใจในการทำ, เป็นผู้ไม่เหน็ดเหนื่อยในการแสดงธรรม เป็นผู้อนุเคราะห์แก่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ; พวกข้าพระองค์ทั้งหลาย ยังตามระลึกโอชะอันเกิดแต่ธรรม, โภคะอันเป็นธรรม, และการอนุเคราะห์ด้วยธรรม, ของท่านพระสารีบุตรนั้นได้อยู่พระเจ้าข้า" ท่านพระอานนท์กราบทูล.

อานนท์ ! เราได้กล่าวเตือนไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า "ความเป็นต่าง ๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ย่อมมี ; อานนท์ ! ข้อนั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า : สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา, สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลย ดังนี้ ; ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้".

อานนท์ ! เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่นเหลืออยู่ ส่วนใดเก่าคร่ำกว่าส่วนอื่น ส่วนนั้นพึงย่อยยับไปก่อน, ข้อนี้ ฉันใด ; อานนท์ ! เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่มีธรรมเป็นแก่นสารเหลืออยู่, สารีบุตรปรินิพพานไปแล้วฉันนั้นเหมือนกัน. อานนท์ ! ข้อนั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า : สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลย ดังนี้ ; ข้อนั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้.

อานนท์ ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ อย่าเอาสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย ; จงมีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย.**

อานนท์ ! ภิกษุ มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ, มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะนั้นเป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายเนือง ๆ อยู่, พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนือง ๆ อยู่, พิจารณาเห็นจิตในจิตเนือง ๆ อยู่, พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนือง ๆ อยู่ ; มีเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ จะพึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้. อานนท์ ! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่ามีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะเป็นอยู่.

อานนท์ ! **ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตามจักต้อง มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. อานนท์ ! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา, ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.**

ผู้ไม่ประมาทในความตายแท้จริง[๑]

ภิกษุ ท. ! มรณสติ (ความระลึกถึงความตาย) อันบุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ หยั่งลงสู่นิพพาน มีนิพพานเป็นที่สุด. พวกเธอเจริญมรณสติอยู่บ้างหรือ ?

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๓๒๗/๑๗๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่หมู่บ้านนาทิกะ.

เมื่อรับสั่งดังนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งทูลขึ้นว่า "แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า".

พ. "เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !"

ภิ. "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า 'โอหนอ **เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง**. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ' ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล พระเจ้าข้า".

อีกรูปหนึ่งทูลว่า "ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า".

พ. "เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !"

ภิ. " ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า 'โอหนอ **เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วเวลากลางวัน**. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ' ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล พระเจ้าข้า".

อีกรูปหนึ่งทูลว่า "ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า".

พ. เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !

ภิ. "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า 'โอหนอ **เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันบิณฑบาตเสร็จมื้อหนึ่ง**. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ' ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล พระเจ้าข้า".

อีกรูปหนึ่งทูลว่า "ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า".

พ. "เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !

ภิ. "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า 'โอหนอ **เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียง ๔ - ๕ คำ.** เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ' ดังนี้ ข้าพระองค์เจริญมรณสติแม้อย่างนี้แล พระเจ้าข้า".

อีกรูปหนึ่งทูลว่า "ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า".

พ. "เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !"

ภิ. "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า

'โอหนอ **เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียงคำเดียว**. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ' ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติแม้อย่างนี้แล พระเจ้าข้า".

อีกรูปหนึ่งทูลว่า "ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า".

พ. "เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !

ภิ. "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า 'โอหนอ **เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่หายใจเข้าแล้วหายใจออก** หรือชั่วขณะหายใจออกแล้วหายใจเข้า. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ' ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติแม้อย่างนี้แล พระเจ้าข้า".

เมื่อสิ้นคำทูลทั้งหมดแล้ว, พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า :-

ภิกษุ ท. ! ภิกษุพวกที่เจริญมรณสติอย่างนี้ว่า "โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ **เพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง** _ _ ดังนี้ก็ดี, เราจจะมีชีวิตอยู่ได้ **เพียงชั่วเวลากลางวัน** _ _ ดังนี้ก็ดี, เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ **เพียงชั่วขณะที่ฉันบิณฑบาตเสร็จมื้อหนึ่ง** _ _ ดังนี้ก็ดี, เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ **เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียง ๔ - ๕ คำ**. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ" ดังนี้ก็ดี ; ภิกษุเหล่านี้ เราเรียกว่ายังเป็น **ผู้ประมาทอยู่ ยังเจริญมรณสติ เพื่อความสิ้นอาสวะช้าไป.**

ภิกษุ ท. ! ฝ่ายภิกษุพวกที่เจริญมรณสติอย่างนี้ว่า "โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ **เพียงชั่วขณะฉันอาหารเสร็จเพียงคำเดียว** _ _" ดังนี้ก็ดี, ว่า "โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ **เพียงชั่วขณะที่หายใจเข้า แล้วหายใจออก** หรือชั่วขณะหายใจออกแล้วหายใจเข้า. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ" ดังนี้ก็ดี ; ภิกษุเหล่านี้ เราเรียกว่า เป็น **ผู้ไม่ประมาทแล้ว, เป็นผู้เจริญมรณสติเพื่อความสิ้นอาสวะอย่างแท้จริง**.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า "เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ประมาทเป็นอยู่, จักเจริญมรณสติ เพื่อความสิ้นอาสวะอย่างแท้จริง" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ทางรอดสำหรับภิกษุไข้ [๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุไข้ผู้มีกำลังน้อยรูปใด ไม่ละจากธรรมห้าอย่าง, เธอพึงหวังผลอันนี้ได้ คือ เธอจักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **เป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่งามในกายอยู่เป็นประจำ ;**

(๒) **เป็นผู้มีการกำหนดหมายความปฏิกูล ในอาหาร อยู่เป็นประจำ ;**

(๓) **เป็นผู้มีการกำหนดหมายความไม่น่ายินดี ในโลกทั้งปวง อยู่เป็นประจำ ;**

(๔) **เป็นผู้มีการกำหนดหมายความไม่เที่ยง ในสังขารทั้งปวง อยู่เป็นประจำ ;**

(๕) **เป็นผู้มีสติ อันตนเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วในกาย แล้วเห็นการเกิดดับในภายใน.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๖๐/๑๒๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ปรารภภิกษุไข้ ซึ่งมีอาการหนักรูปหนึ่ง ที่กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้นครเวสาลี.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุไข้ผู้มีกำลังน้อยรูปใด ไม่ละจากธรรมห้าอย่างเหล่านี้, เธอพึงหวังผลอันนี้ได้ คือ เธอจักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย แล.

ผู้อยู่ใกล้นิพพาน[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบพร้อมด้วยธรรมสี่อย่างแล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่ใกล้นิพพานอย่างเดียว. ธรรมสี่อย่างอะไรบ้างเล่า ? สี่อย่างคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ **เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล, เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ, เป็นผู้ตามประกอบในชาคริยธรรมอยู่เป็นประจำ**.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล, มีการสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, มีมรรยาทและโคจรสมบูรณ์อยู่, เป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้เล็กน้อย, สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุ เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ก็ไม่รวบถือเอาทั้งหมด และไม่แยกถือเอา

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๕๐/๓๗.

เป็นส่วน ๆ ๑; สิ่งที่เป็นอกุศลลามกคืออภิชฌาและโทมนัส มักไหลไปตามภิกษุผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอก็ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, เธอรักษา และถึงความสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุ เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงฉันอาหาร, ไม่ฉันเพื่อเล่น ไม่ฉันเพื่อมัวเมา ไม่ฉันเพื่อประดับ ไม่ฉันเพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ โดยกำหนดรู้ว่า "เราจะกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสียแล้วไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิ่มจนอึดอัด) ให้เกิดขึ้น, ความที่อายุดำเนินไปได้ ความไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญจะมีแก่เรา" ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุ เป็นผู้ตามประกอบในชาคริยธรรมอยู่เนืองนิจ** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากกิเลสที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวันยังค่ำไปจนสิ้นยามแรกแห่งราตรี, ครั้นยามกลางแห่งราตรี ย่อมสำเร็จการนอนอย่างราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้นยามสุดท้ายแห่งราตรี กลับลุกขึ้นแล้ว ก็ชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากกิเลสที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม และด้วยการนั่งอีก. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้

---

๑. คือการไม่รวบถือเอาผัสสะทั้งหมดเป็นตัวเราของเรา หรือไม่แยกถือแต่ละส่วนขององค์ประกอบผัสสะว่าเป็นตัวเรา ของเรา (สำหรับผู้เดินมรรคในระดับผัสสะ), และการไม่ถือเอาเป็นอารมณ์สำหรับยินดียินร้าย ทั้งโดยส่วนรวมและส่วนปลีกย่อย ของอารมณ์นั้น ๆ (สำหรับผู้เดินมรรคในระดับเวทนา).

ชื่อว่า เป็นผู้ตามประกอบในชาคริยธรรมอยู่เนืองนิจ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบพร้อมด้วยธรรมสี่อย่างเหล่านี้แล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่ใกล้นิพพานอย่างเดียวแล.

ผู้จักทำนิพพานให้แจ้ง[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ที่พอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ยินดีในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ตามประกอบความพอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, เป็นผู้พอใจในหมู่, ยินดีในหมู่, ตามประกอบความพอใจในหมู่, อยู่แล้วหนอ ; **เธอนั้น จักมาเป็นผู้โดดเดี่ยว ยินดียิ่งในความสงัดเงียบนั้น ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่มีได้**.

เมื่อไม่เป็นผู้โดดเดี่ยวยินดียิ่งในความสงัดเงียบแล้ว **จักถือเอานิมิตแห่งสมาธิจิต และวิปัสสนาจิตได้นั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้**.

เมื่อไม่ได้ถือเอานิมิตแห่งสมาธิจิต และวิปัสสนาจิตแล้ว. **จักยังสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์นั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้**.

เมื่อไม่ทำสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์แล้ว **จักยังสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์นั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้**.

เมื่อไม่ทำสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์แล้ว **จักละสัญโญชน์ทั้งหลายนั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้**.

เมื่อไม่ละสัญโญชน์ทั้งหลายแล้ว **จักทำนิพพานให้แจ้งนั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้เลย**.

....

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๗๑/๓๓๙.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ที่ไม่พอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ไม่ยินดีในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ไม่ตามประกอบความพอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ไม่เป็นผู้พอใจในหมู่, ไม่ยินดีในหมู่, ไม่ตามประกอบความพอใจในหมู่, อยู่แล้วหนอ ; **เธอนั้น จักมาเป็นผู้โดดเดี่ยว ยินดียิ่งในความสงัดเงียบนั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้**.

เมื่อเป็นผู้โดดเดี่ยวยินดียิ่งในความสงัดเงียบแล้ว **จักถือเอานิมิตของสมาธิจิตและของวิปัสสนาจิตได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้**.

เมื่อถือเอานิมิตของสมาธิจิตและของวิปัสสนาจิตได้แล้ว **จักยังสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์ได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้**.

เมื่อทำสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์ได้แล้ว **จักยังสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์ได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้**.

เมื่อทำสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์ได้แล้ว **จักละสัญโญชน์ทั้งหลายได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้**.

เมื่อละสัญโญชน์ทั้งหลายได้แล้ว **จักทำนิพพานให้แจ้งได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้แล**.

ผู้เป็นอยู่อย่างถูกพระพุทธอัธยาศัย[๑]

ภิกษุ ท. ! เราเป็นผู้มั่นแล้วในข้อปฏิบัตินี้. ภิกษุ ท. ! เราเป็นผู้

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อานาปานสติสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๑๘๑/๒๘๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด, วันนั้น พระพุทธองค์เสด็จประทับนั่งกลางแจ้ง แวดล้อมด้วยหมู่ภิกษุ ทรงแลดูหมู่ภิกษุ ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้สงบนิ่งเฉยอยู่, ณ ที่บุพพาราม มิคารมาตุปราสาท.

มีจิตมั่นแล้วในข้อปฏิบัตินี้.[๑] ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย จงปรารภความเพียรให้ยิ่งกว่าประมาณ เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง**. เราจักรอคอยพวกเธอทั้งหลายอยู่ ณ ที่นครสาวัตถีนี้แล จนกว่าจะถึงวันท้ายแห่งฤดูฝนครบสี่เดือน เป็นฤดูที่บานแห่งดอกโกมุท (เพ็ญเดือนสิบสอง).

พวกภิกษุผู้เป็นชาวชนบทได้ทราบข่าวนี้ ก็พากันหลั่งไหลไปสู่นครสาวัตถี เพื่อเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคเจ้า. ฝ่ายพระเถระผู้มีชื่อเสียงคนรู้จักมาก ซึ่งมีท่านพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะพระมหากัจจายนะ พระมหาโกฏฐิตะ พระมหากัปปินะ พระมหาจุนทะ พระเรวัต พระอานนท์ และพระเถระรูปอื่นอีกหลายท่าน แบ่งกันเป็นพวก ๆ พากันสั่งสอนพร่ำชี้แจง พวกภิกษุใหม่ ๆ อย่างเต็มที่ : พวกละสิบรูปบ้าง ยี่สิบรูปบ้าง สามสิบรูปบ้าง สี่สิบรูปบ้าง. ส่วนภิกษุใหม่ ๆ เหล่านั้น เมื่อได้รับคำสั่งสอน ได้รับคำพร่ำชี้แจงของพระเถระผู้มีชื่อเสียงทั้งหลายอยู่ ก็ย่อมรู้คุณวิเศษอันกว้างขวางอย่างอื่น ๆ ยิ่งกว่าแต่ก่อน ; เป็นดังนี้จนกระทั่งถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายสืบไปว่า :-

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวไหลเลย. ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวแหลกเลย. ภิกษุบริษัทนี้ ตั้งอยู่แล้วในธรรมที่เป็นสาระล้วน.

ภิกษุ ท. ! บริษัทเช่นใด **มีรูปลักษณะที่น่าบูชา น่าต้อนรับ น่ารับทักษิณาทาน น่าไหว้ เป็นเนื้อนาบุญชั้นดีเยี่ยมของโลก ;** หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุ ท. ! บริษัทเช่นใด **มีรูปลักษณะที่ทานอันบุคคลให้น้อย แต่กลับมีผลมาก ทานที่ให้มาก ก็มีผลมากทวียิ่งขึ้น ;** หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุ ท. ! บริษัทเช่นใด **มีรูปลักษณะยากที่ชาวโลกจะได้เห็น ;** หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

---

๑. หมายถึงพรหมจรรย์นี้ ที่ภิกษุพากันปฏิบัติ และสั่งสอนสืบ ๆ กันไปอยู่.

ภิกษุ ท. ! บริษัทเช่นใด **มีรูปลักษณะที่ควรจะไปดูไปเห็น แม้จะต้องเดินสิ้นหนทางนับด้วยโยชน์ ๆ ถึงกับต้องเอาห่อเสบียงไปด้วยก็ตาม ;** หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งเป็น **พระอรหันต์** ผู้สิ้นอาสวะแล้ว ผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว มีภาระปลงลงได้แล้ว มีประโยชน์ของตนเองบรรลุแล้วโดยลำดับ มีสัญโญชน์ในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ ; พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญโญชน์เบื้องต่ำห้า เป็น **โอปปาติกะแล้ว จักปรินิพพานในที่นั้น** ไม่เวียนกลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ; พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญโญชน์สาม และมีความเบาบางไปของ ราคะ โทสะ โมหะ เป็น **สกทาคามี** มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ; พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญโญชน์สาม เป็น**โสดาบัน** มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ ผู้แน่ที่จะตรัสรู้ข้างหน้า ; พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่ง **ประกอบความเพียรเป็นเครื่องต้องทำเนือง ๆ** ในการอบรมสติปัฏฐานสี่, สัมมัปปธานสี่, อิทธิบาทสี่, อินทรีย์ห้า, พละห้า, โพชฌงค์เจ็ด, อริยมรรคมีองค์แปด, เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา, อสุภ, อนิจจสัญญา, และอานาปานสติ ; พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

จุดประสงค์ของพรหมจรรย์ [๑]

ภิกษุ ท. ! **พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะและเสียงสรรเสริญเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์.**

ภิกษุ ท. ! ก็เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบ อันใดมีอยู่, **พรหมจรรย์นี้ มีเจโตวิมุตตินั่นแหละเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย,** มีเจโตวิมุตตินั่นแหละเป็นแก่นสาร, มีเจโตวิมุตติ นั่นแหละเป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ แล.

เครื่องประดับของพรหมจรรย์ [๒]

ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์ที่ประพฤติกันอยู่นี้ **มีการทำตามสิกขาเป็นอานิสงส์, มีปัญญาเป็นยอด, มีวิมุตติเป็นแก่นสาร, มีสติเป็นอธิปไตย.**

ภิกษุ ท. ! **พรหมจรรย์มีการทำตามสิกขาเป็นอานิสงส์** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้, สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจาร เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้ว เลื่อมใสยิ่งขึ้น. สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจาร เราบัญญัติแล้ว

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาโรปมสูตร มู. ม. ๑๒/๓๗๓/๓๕๒.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๒๙/๒๔๕.

แก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้น, ในลักษณะอย่างใด ๆ ; สาวกนั้นก็เป็นผู้ทำตามสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ. อนึ่ง **สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์** เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ในลักษณะอย่างใด ๆ ; สาวกนั้นก็เป็นผู้ทำตามสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอานิสงส์ เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! **พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้, ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ในลักษณะอย่างใด ๆ ; ธรรมทั้งปวงนั้น สาวกของเรา **ก็พิจารณาเห็นได้อย่างดีด้วยปัญญา**, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ. ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! **พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสาร** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้, ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ในลักษณะอย่างใด ๆ ;

ธรรมทั้งปวงนั้น **สาวกของเรา ก็ถูกต้องได้แล้ว**[๑] **ด้วยความหลุดพ้น,** ในลักษณะอย่างนั้น ๆ ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสาร เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! **พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตย** เป็นอย่างไรเล่า ? สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า **"เราจักทำสิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจารที่ยังไม่บริบูรณ์ ให้บริบูรณ์** ดังนี้บ้าง, **เราจักประคับประคองสิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจารย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญา** ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง". สติ อันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า **"เราจักทำสิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ ให้บริบูรณ์** ดังนี้บ้าง, **เราจักประคับประคองสิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้ว ไว้ด้วยปัญญา** ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง". สติ อันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า **"เราจักพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นธรรมที่ยังไม่เห็น** ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง, **เราจักประคับประคองธรรมที่พิจารณาเห็นแล้วไว้ด้วยปัญญา** ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง". สติ อันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า **"เราจักถูกต้องธรรม ที่ยังไม่ถูกต้อง, ด้วยความหลุดพ้น**, ดังนี้บ้าง, **เราจักประคับประคองธรรมที่ได้ถูกต้องแล้วไว้ด้วยปัญญา** ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! ที่เรากล่าวว่า "พรหมจรรย์ที่ประพฤติกันอยู่นี้. มีสิกขาเป็นอานิสงส์, มีปัญญาเป็นยอด, มีวิมุตติเป็นแก่นสาร, มีสติเป็นอธิปไตย" ดังนี้นั้น เรากล่าวหมายเอาอธิบายที่ว่ามานี้แล.

---

๑. คำว่า "ถูกต้อง" ในที่นี้หมายถึง รู้รสแห่งธรรมที่ตนได้บรรลุแล้ว, ด้วยอำนาจ วิมุตติ ความหลุดพ้นจากกิเลส.

ผลของพรหมจรรย์ที่แยบคาย[๑]

ภูมิชะ ! สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้ที่ **มีความเข้าใจถูกต้อง, มีความมุ่งหมายถูกต้อง, มีคำพูดถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความพยายามถูกต้อง, มีความระลึกถูกต้อง, มีความตั้งจิตมั่นไว้อย่างถูกต้อง ;** สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์ **โดยหวังผล** ก็ต้องได้รับผล ; ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์ **โดยไม่หวังผล** ก็ต้องได้รับผล ; ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์ **ทั้งโดยหวังผล และไม่หวังผล** ก็ต้องได้รับผล ; ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์ **โดยหวังผลก็มิใช่ ไม่หวังผลก็มิใช่** ก็ยังต้องได้รับผล. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร ? เพราะเหตุแห่งการได้รับผลนั้น เป็นสิ่งที่เขาทั้งหลายเหล่านั้น ได้ทำไว้อย่าลึกซึ้งแยบคาย.

ภูมิชะ ! เช่นเดียวกับบุรุษผู้ต้องการน้ำมัน เสาะหาน้ำมัน เที่ยวแสวงหาน้ำมันอยู่, เขาเกลี่ยเยื่อเมล็ดงาลงในราง ประพรมด้วยน้ำแล้วคั้นเรื่อยไป ; แม้บุรุษนั้น **ทำความหวัง _ _ _ ทำความไม่หวัง _ _ _ทั้งทำความหวังและความไม่หวัง_ _ _ทั้งทำความหวังก็หามิได้ ความไม่หวังก็หามิได้** ก็ตาม, เมื่อเขาเกลี่ยเยื่อเมล็ดงาลงในราง ประพรมด้วยน้ำ แล้วคั้นอยู่เรื่อยไป บุรุษนั้นก็ต้องได้น้ำมันอยู่เอง. ข้อนี้เพราะเหตุอะไร ? เพราะเหตุแห่งการได้น้ำมันนั้น เป็นสิ่งที่บุรุษนั้นได้ทำแล้ว โดยลึกซึ้งแยบคาย ฉันใดก็ฉันนั้น. (ทรงให้อุปมาโดยทำนองนี้อีกสามข้อ คือบุรุษผู้ต้องการน้ำนม รีดน้ำนมจากแม่โคลูกอ่อน, บุรุษผู้ต้องการเนย ปั่นเนยจากนมที่หมักเป็นเยื่อแล้ว, บุรุษผู้ต้องการไฟ สีไฟจากไม้แห้ง, ก็ย่อมได้ผลตามที่ตนต้องการ แม้จะทำความหวังหรือความไม่หวังก็ตามผลนั้น ๆ ก็ย่อมมีให้เอง เพราะได้มีการทำที่ถูกต้องลงไปแล้ว).

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ภูมิชสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๗๙/๔๑๔, ตรัสแก่พระภูมิชเถระ ที่เวฬุวัน.

โพธิปักขิยธรรม[๑]

ภิกษุ ท. ! ธรรมเหล่าใดที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ธรรมเหล่านั้น พวกเธอทั้งหลาย **พึงรับเอาให้ดี พึงเสพให้ทั่วถึง พึงอบรม กระทำให้มาก โดยอาการที่พรหมจรรย์นี้ จักมั่นคง ดำรงอยู่ได้ ตลอดกาลนาน.** ข้อนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, และเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขทั้งแก่เทวดาแลมนุษย์ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ธรรมเหล่าไหนเล่า ที่เราแสดงด้วยปัญญาอันยิ่ง ? ธรรมเหล่านั้นได้แก่ **สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘.**

ภิกษุ ท. ! ธรรมเหล่านี้แล ที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นสิ่งที่พวกเธอทั้งหลาย พึงรับเอาให้ดี พึงเสพให้ทั่วถึง พึงอบรม กระทำให้มาก โดยอาการที่พรหมจรรย์นี้ จักมั่นคง ดำรงอยู่ได้ ตลอดกาลนาน. ข้อนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, และเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาแลมนุษย์ทั้งหลาย.

สติปัฏฐานที่เอียงไปนิพพาน[๒]

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ข้อนี้แม้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรม

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๔๐/๑๐๗.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๕๔/๘๓๙, ๘๔๐.

สติปัฏฐานสี่อยู่ กระทำสติปัฏฐานสี่ให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมสติปัฏฐานสี่ กระทำสติปัฏฐานสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ **เป็นผู้พิจารณาเห็นกายในกายเนือง ๆ อยู่, เป็นผู้พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนือง ๆ อยู่, เป็นผู้พิจารณาเห็นจิตในจิตเนือง ๆ อยู่, เป็นผู้พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนือง ๆ อยู่ ;** มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมสติปัฏฐานสี่อยู่ กระทำสติปัฏฐานสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

สัมมัปปธานที่เอียงไปนิพพาน[๑]

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ข้อนี้แม้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรม

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๓๑๙/๑๐๙๑ - ๒.

สัมมัปปธานสี่อยู่ กระทำสัมมัปปธานสี่ให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุอบรมสัมมัปปธานสี่ กระทำสัมมัปปธานสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ตั้งจิตไว้ **เพื่อการไม่ให้เกิดขึ้นแห่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่ยังไม่เกิด, เพื่อละเสียซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกที่เกิดขึ้นแล้ว, เพื่อการเกิดขึ้นแห่งกุศลทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้น, และเพื่อความตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือน เพื่อความงอกงาม ไพบูลย์ เจริญบริบูรณ์ แห่งสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว**.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมสัมมัปปธานสี่อยู่ กระทำสัมมัปปธานสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

อิทธิบาทที่เอียงไปนิพพาน[๑]

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ข้อนี้แม้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอิทธิบาทสี่อยู่ กระทำอิทธิบาทสี่ให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๓๗๔/๑๒๔๙,๑๒๕๐.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอิทธิบาทสี่ กระทำอิทธิบาทสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมอิทธิบาทประกอบพร้อมด้วยเครื่องปรุงแต่งอันมี **สมาธิสัมปยุตด้วยฉันทะ** เป็นปธานกิจ, ย่อมอบรมอิทธิบาทประกอบพร้อมด้วยเครื่องปรุงแต่ง อันมี **สมาธิสัมปยุตด้วยวิริยะ**, _ _ _ อันมี **สมาธิสัมปยุตด้วยจิตตะ**, _ _ _ อันมี **สมาธิสัมปยุตด้วยวิมังสา**, เป็นปธานกิจ ; (คือกิจที่เกี่ยวกับการป้องกัน, การละ, การเจริญ, และการรักษา)

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอิทธิบาทสี่อยู่ กระทำอิทธิบาทสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

อินทรีย์ที่เอียงไปนิพพาน[๑]

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ข้อนี้แม้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอินทรีย์ห้าอยู่ กระทำอินทรีย์ห้าให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอินทรีย์ห้า กระทำอินทรีย์ห้าให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมอินทรีย์คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา, **ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปสู่ความปล่อยวาง**.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๓๑๖/๑๐๘๒-๓.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอินทรีย์ห้าอยู่ กระทำอินทรีย์ห้าให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

พละที่เอียงไปนิพพาน[๑]

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ข้อนี้แม้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมพละห้าอยู่ กระทำพละห้าให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมพละห้า กระทำพละห้าให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ และปัญญาพละ, **ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปสู่ความปล่อยวาง**.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมพละห้าอยู่ กระทำพละห้าให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

โพชฌงค์ที่เอียงไปนิพพาน[๒]

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๓๒๓/๑๑๐๐, ๑๑๐๑.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๘๓/๖๖๘.

ตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ข้อนี้แม้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุอบรมโพชฌงค์เจ็ดอยู่ กระทำโพชฌงค์เจ็ดให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมโพชฌงค์เจ็ด กระทำโพชฌงค์เจ็ดให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสติสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมธัมมวิจยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมวิริยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมปีติสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมปัสสัทธิสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมอุเบกขาสัมโพชฌงค์, **ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปสู่ความปล่อยวาง**.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมโพชฌงค์เจ็ดอยู่ กระทำโพชฌงค์เจ็ดให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

อัฏฐังคิกมรรคที่เอียงไปนิพพาน[๑]

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๘/๑๘๓ - ๔.

อริยอัฏฐังคิกมรรคอยู่ กระทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอริยอัฏฐังคิกมรรค กระทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฏฐิ, ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรมสัมมาวาจา, ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ, ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ, ย่อมอบรมสัมมาวายามะ, ย่อมอบรมสัมมาสติ, ย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, **ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปสู่ความปล่อยวาง**.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคอยู่ กระทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

เชิงรองของจิต[๑]

ภิกษุ ท. ! หม้อ ที่ไม่มีเชิงรองรับ ย่อมกลิ้งได้ง่าย. ส่วนหม้อที่มีเชิงรองรับ ย่อมกลิ้งได้ยาก. ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : จิตที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนไปได้ง่าย. **ส่วนจิต ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนไปได้ยาก**.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๕/๗๘ - ๙.

ภิกษุ ท. ! เครื่องรองรับของจิต เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! อริยอัฏฐังคิกมรรคนี้แล ได้แก่ ความเข้าใจอันถูกต้อง, ความดำริอันถูกต้อง, การพูดจาอันถูกต้อง, การทำงานอันถูกต้อง, การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง, ความพยายามอันถูกต้อง, ความระลึกอันถูกต้อง, ความตั้งใจมั่นคงอันถูกต้อง, **อริยอัฏฐังคิกมรรคนี้แล เป็นเครื่องรองรับของจิต**.

อริยสัมมาสมาธิ [๑]

ภิกษุ ท. ! เราจักแสดง **สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่ประกอบด้วยมูลฐาน และเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง** แก่พวกเธอทั้งหลาย. พวกเธอจงฟังข้อนั้น.

ภิกษุ ท. ! สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่ประกอบด้วยมูลฐาน และเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง เป็นอย่างไรเล่า ? สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะนั้น ได้แก่ ความเข้าใจอันถูกต้อง, ความดำริอันถูกต้อง, การพูดจาอันถูกต้อง, การทำงานอันถูกต้อง, การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง, ความพยายามอันถูกต้อง, ความระลึกอันถูกต้อง, ความตั้งใจมั่นอันถูกต้อง.[๒]

ภิกษุ ท. ! **ภาวะแห่งความเป็นหนึ่งของจิต แวดล้อมแล้วด้วยองค์ทั้ง ๗** เหล่านี้แล เราเรียกว่า สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่ประกอบด้วยมูลฐาน และเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๕ - ๖/๘๑ - ๘๓.

๒. บาลีบางแห่ง เช่น มหาจัตตารีสกสูตร อุปริ. ม. หามีคำว่า “ความตั้งใจมั่นอันถูกต้อง” คำนี้ไม่. เข้าใจว่า บางลีแห่งนั้นตกหล่น จึงถือเอาตามบาลีแห่งนี้ ซึ่งมีคำคำนี้ด้วย นับเป็นมรรคมีองค์ครบทั้ง ๘ องค์ นั่นแหละ ได้นามอีกนามหนึ่งว่า “อริยสัมมาสมาธิ อันประกอบด้วยมูลฐาน และประกอบเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง”.

โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์[๑]

สุภัททะ ! ในธรรมวินัย ที่ไม่มีอริยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมไม่มีสมณะที่ ๑ (โสดาบัน), ที่ ๒ (สกทาคามี), ที่ ๓ (อนาคามี), ที่ ๔ (อรหันต์).

สุภัททะ ! ในธรรมวินัยนี้แล มีอริยมรรคมีองค์ ๘ จึงมีสมณะที่ ๑, ที่ ๒, ที่ ๓, ที่ ๔.

สุภัททะ ! ถ้าภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ พึงอยู่โดยชอบไซร้ โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลายแล.

(ง. เกี่ยวกับระเบียบแห่งการอยู่กันเป็นหมู่ ๘ เรื่อง)

หมู่ซึ่งอยู่เป็นผาสุก[๒]

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?" ท่านพระอานนท์ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า.

อานนท์ ! **เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีลด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่น ด้วยศีลอันยิ่ง (ของตน)**. อานนท์ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?"

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๗๕/๑๓๘, ตรัสแก่สุภัททปริพพาชก ที่สาลวันแห่งเมืองกุสินารา ณ ราตรีที่ปรินิพพาน.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๕๐/๑๐๖, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ที่โฆสิตาราม.

อานนท์ ! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง ประการหนึ่ง ; **และยังเป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น** อีกประการหนึ่ง. อานนท์ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?"

อานนท์ ! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น ; **และยังเป็นผู้ไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น** อีกประการหนึ่ง. อานนท์ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?"

อานนท์ ! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น ; เป็นผู้ยังไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น ; **และยังเป็นผู้ได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฌานสี่ อันเป็นธรรมเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม** อีกประการหนึ่ง. อานนท์ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?"

อานนท์ ! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น, เป็นผู้ยัง

ไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น, เป็นผู้ได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฌานสี่ อันเป็นธรรมเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม ; **และยังเป็นผู้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่** อีกประการหนึ่ง. อานนท์ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก. อานนท์ ! เรากล่าวว่า ธรรมเครื่องอยู่ผาสุกอื่นซึ่งสูงกว่า หรือประณีตกว่าธรรมเครื่องอยู่ผาสุก (คือการทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ) นี้ หามีไม่เลย.

ผู้มีธรรมเครื่องอยู่ผาสุก[๑]

ภิกษุ ท. ! ธรรมเป็นเครื่องอยู่ผาสุกห้าอย่างเหล่านี้. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **การทำซึ่งประกอบด้วยเมตตา** ที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

(๒) **การพูดซึ่งประกอบด้วยเมตตา** ที่เธอเข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

(๓) **การคิดซึ่งประกอบด้วยเมตตา** ที่เธอเข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๔๙/๑๐๕.

(๔) **ศีลเหล่าใดซึ่งเป็นศีลไม่ขาด** ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท ผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกแตะต้องด้วยตัณหาทิฏฐิ และเป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ, เธอเป็นอยู่อย่างผู้มีศีลเสมอกัน ด้วยศีลทั้งหลายเช่นนั้น ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

(๕) **ความเห็นอันใดซึ่งเป็นความเห็นอันประเสริฐ** เป็นความเห็นที่ผลักดันไปในทางที่ถูก ย่อมนำไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามความเห็นนั้น, เธอเป็นอยู่อย่างผู้มีความเห็นเสมอกัน ด้วยความเห็นเช่นนั้น ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

ภิกษุ ท. ! ธรรมเป็นเครื่องอยู่ผาสุกห้าอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุเก่าคอยช่วยภิกษุใหม่[๑]

อานนท์ ! ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้, ภิกษุเหล่านั้น อันพวกเธอทั้งหลาย พึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึงให้ดำรงอยู่เฉพาะในธรรมห้าอย่าง. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุใหม่นั้น อันเธอทั้งหลายพึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่เฉพาะ **ในปาติโมกขสังวร** ด้วยอาการอย่างนี้ว่า "มาเถิด ผู้มีอายุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด, จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้เป็นโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด" ดังนี้.

(๒) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลายพึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึงให้ดำรงอยู่เฉพาะ **ในอินทรียสังวร** ด้วยอาการอย่างนี้ว่า "มาเถิด ผู้มีอายุ ท. !

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๕๖/๑๑๔, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ที่อันธกวินทหคร ในประเทศมคธ.

พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย มีสติคอยอารักขา มีสติคอยปกป้อง มีใจถูกคุ้มครองแล้ว ประกอบด้วยใจอันสติคอยอารักขาแล้วอยู่เถิด” ดังนี้.

(๓) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลาย พึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึงให้ดำรงอยู่เฉพาะ **ในการหยุดพูดพล่าม** ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้พูดแต่น้อยคำ จงทำการหยุดการพูดพล่ามเสียเถิด” ดังนี้.

(๔) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลาย พึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึงให้ดำรงอยู่เฉพาะ **ในการหลีกออกจากหมู่ด้วยกาย** ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้สมาทานการอยู่ป่า จงเสพเฉพาะเสนาสนะอันเงียบสงัดที่เป็นป่าและป่าชัฏเถิด” ดังนี้.

(๕) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลาย พึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึงให้ดำรงอยู่เฉพาะ **ในความเห็นชอบ** ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นสัมมาทิฏฐิ ประกอบด้วยความเห็นชอบเถิด” ดังนี้.

อานนท์ ! ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้, ภิกษุเหล่านั้น อันพวกเธอทั้งหลาย พึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึงให้ดำรงอยู่เฉพาะ ในธรรมห้าอย่างเหล่านี้แล.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่หนึ่ง[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ประชุมกัน**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๒๑/๒๑.

ให้มากพอ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม จักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ภิกษุพวกที่เป็นเถระ** มีพรรษายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ และตนจักต้องเข้าใจตัวว่าต้องเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่ลุอำนาจแก่ตัณหา** ซึ่งเป็นตัวเหตุก่อให้เกิดภพใหม่ ที่เกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักมีใจจดจ่อในเสนาสนะป่า** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักเข้าไปตั้งสติไว้อย่างมั่นเหมาะว่า “ทำไฉนหนอ ขอเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รักยังไม่มา ขอให้มา, ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุขเถิด” ดังนี้** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด. ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่สอง[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้างไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง** อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้พอใจในการคุย ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการคุย** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้พอใจในการนอน ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการนอน** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ ๒๓/๒๓//๒๒.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกันไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาอันเลวทรามไม่ลุอำนาจแก่ความปรารถนาอันเลวทราม** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนเกลอชั่ว** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลยอยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้หยุดเลิกเสียในระหว่างเนื่องจากได้บรรลุคุณวิเศษสักเล็กน้อยแล้ว** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่สาม[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น **ผู้มีศรัทธา** อยู่เพียงใด. ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น **ผู้มีหิริ** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น **ผู้มีโอตตัปปะ** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น **พหุสูต** ฯลฯ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓//๒๓/๒๓.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น **ผู้ปรารภความเพียร** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น **ผู้มีสติ** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น **ผู้มีปัญญา** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่สี่[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมสติสัมโพชฌงค์** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมธัมมวิจยสัมโพชฌงค์** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมวิริยสัมโพชฌงค์** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมปีติสัมโพชฌงค์** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมปัสสัทธิสัมโพชฌงค์** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมอุเบกขาสัมโพชฌงค์** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่ห้า[๒]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมอนิจจสัญญา** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓//๒๔/๒๔.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓//๒๔/๒๕.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมอนัตตสัญญา** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมอสุภสัญญา** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมอาทีนวสัญญา** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมปหานสัญญา** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมวิราคสัญญา** ฯลฯ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย **จักอบรมนิโรธสัญญา** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

หมวดที่สิบสอง จบ.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วย การไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วย การไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส

(ปฏิปักขนัย ของหมวด ๔ อันว่าด้วยการทำไปตามอำนาจกิเลส)

ท่อนไม้ที่ลอยออกไปได้ถึงทะเล[๑]

ภิกษุ ท ! พวกเธอได้เห็น **ท่อนไม้ใหญ่โน้น ซึ่งลอยมาโดยกระแสแม่น้ำคงคา หรือไม่** ?

"ได้เห็นแล้ว พระเจ้าข้า" ภิกษุทั้งหลายกราบทูล.

ภิกษุ ท. ! ถ้าท่อนไม้นั้น จะไม่เข้าไปติดเสียที่ ฝั่งใน หรือฝั่งนอก, ไม่จมเสียในกลางน้ำ, ไม่ขึ้นไปติดแห้งอยู่บนบก, ไม่ถูกมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกอมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้, ไม่ผุเสียเองในภายในไซร้, ท่อนไม้เช่นที่กล่าวนี้ จักลอยไหลพุ่งไปสู่ทะเล เพราะเหตุว่า **ลำแม่น้ำคงคาโน้มน้อม ลุ่มลาด เอียงเทไปสู่ทะเล**. ข้อนี้ฉันใด ;

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฬา. สํ. ๑๘/๒๒๓/๓๒๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา เนื่องจากได้เห็นไม้ท่อนใหญ่ซึ่งกำลังลอยมาโดยกระแสแม่น้ำคงคาพัดส่ง.

ภิกษุ ท. ! แม้พวกเธอทั้งหลายก็ฉันนั้น : ถ้าพวกเธอไม่เข้าไปติดเสียที่ฝั่งใน, ไม่เข้าไปติดเสียที่ฝั่งนอก, ไม่จมเสียในท่ามกลาง, ไม่ติดแห้งอยู่บนบก, ไม่ถูกมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกอมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้, ไม่เน่าเสียเองในภายใน ไซร้, พวกเธอก็จะเลื่อนไหลไปสู่นิพพาน **เพราะเหตุว่าสัมมาทิฏฐิมีธรรมดาที่โน้มน้อม ลุ่มลาด เอียงเทไปสู่นิพพาน**.

ครั้นสิ้นกระแสพระดำรัสแล้ว, ภิกษุรูปหนึ่ง ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! อะไรเล่า เป็นฝั่งใน หรือฝั่งนอก ? อะไรชื่อว่าจมในท่ามกลาง ? อะไรชื่อว่าขึ้นไป ติดแห้งอยู่บนบก ? อะไรที่ถูกมนุษย์จับไว้ ? อะไรที่ถูกอมนุษย์จับไว้ ? อะไรชื่อว่าถูกเกลียวน้ำวนวนไว้ ? อะไรชื่อว่าเน่าเสียเองในภายใน ?"

ภิกษุ ท. ! คำว่า "**ฝั่งใน**" เป็นชื่อของ **อายตนะภายใน ๖**. คำว่า"**ฝั่งนอก**" เป็นชื่อของ **อายตนะภายนอก ๖**. คำว่า "**จมเสียในท่ามกลาง**" เป็นชื่อของ **นันทิราคะ**. คำว่า "**ขึ้นไปติดแห้งอยู่บนบก**" เป็นชื่อของ **อัสมิมานะ (ความสำคัญว่าเรามีเราเป็น)**. คำว่า "**ถูกมนุษย์จับไว้**" ได้แก่ **ภิกษุในกรณีนี้เป็นผู้ระคนด้วยพวกคฤหัสถ์** เพลิดเพลินด้วยกัน โศกเศร้าด้วยกัน, มีสุข เมื่อคฤหัสถ์เหล่านั้นมีสุข, เป็นทุกข์ เมื่อคฤหัสถ์เหล่านั้นเป็นทุกข์, ประกอบการงานในกิจการที่บังเกิดขึ้นแก่คฤหัสถ์เหล่านั้นด้วยตน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้ถูกมนุษย์จับไว้. คำว่า "**ถูกอมนุษย์จับไว้**" ได้แก่ **ภิกษุบางรูป ในกรณีนี้ ประพฤติพรหมจรรย์โดยตั้งความปรารถนาเทพนิกายชั้นใดชั้นหนึ่ง** ว่า "ด้วยศีลนี้ หรือด้วยวัตรนี้ หรือว่าด้วยตบะนี้ เราจักได้เป็นเทวดาผู้มีศักดาใหญ่ หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดาน้อยอย่างใดอย่างหนึ่ง" ดังนี้. ภิกษุนี้ เราเรียกว่าผู้ถูกอมนุษย์จับไว้. คำว่า "**ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้**" เป็นชื่อของ **กามคุณ ๕**. **ภิกษุเป็นผู้เน่าเสียเองในภายใน** คืออย่างไรเล่า ? คือ **ภิกษุบางรูปในกรณีนี้เป็นคนทุศีล** มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเอง นึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง

มีการกระทำที่ต้องปกปิด ซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าเป็นคนประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้เน่าเสียเองในภายใน แล.

ผู้เลือกเอาข้างอยู่ป่า[๑]

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้อยู่ในเสนาสนะใกล้บ้าน นั่งเข้าสมาธิแล้ว**. เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “บัดนี้ เลกวัด (คนเฝ้าอาราม) อาจรบกวนภิกษุรูปนั้น, หรือสามเณรจักทำเธอให้เคลื่อนจากสมาธิก็ได้” ดังนี้ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่พอใจการอยู่ในเสนาสนะใกล้บ้านของภิกษุรูปนั้นเลย.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร แม้นั่งโงกง่วงอยู่ในป่า**. เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “เธอผู้นี้ อาจบรรเทาความกระวนกระวายเพราะง่วงนอนเสีย แล้วจึงทำไว้ในใจซึ่งอรัญญสัญญา (ความกำหนดหมายว่าป่า) นั้นแล ให้เป็นอารมณ์อันหนึ่ง ในบัดนี้” ดังนี้ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้น.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร แม้นั่งเข้าสมาธิอยู่ในป่า** แต่จิตยังไม่เป็นสมาธิ. เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “เธอผู้นี้อาจตั้งจิตที่ยังไม่เป็นสมาธิในเวลานี้ ให้เป็นสมาธิได้, หรือว่าจักตามรักษาจิต

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๘๒/๓๑๓, ตรัสแก่นาคิตะภิกษุ ที่แนวป่าอิจฉานังคละ บ้านพราหมณ์ชาวโกศล ในคราวจาริกไปในแคว้นโกศล.

ที่ตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้วไว้" ดังนี้ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้น.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร นั่งเข้าสมาธิอยู่ในป่า**. เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า "เธอผู้นี้ อาจเปลื้องจิตที่ยังไม่หลุดพ้นในเวลานี้ ให้หลุดพ้นได้, หรือว่าจักตามรักษาจิตที่หลุดพ้นแล้ว" ดังนี้ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้น.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้อยู่ในเสนานะใกล้บ้านได้ปัจจัย** คือจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ; ภิกษุนั้นยังมุ่งหวังลาภสักการะ มุ่งหวังชื่อเสียง ถึงกับยอมสละสถานที่ที่หลีกเร้น ยอมสละเสนาสนะป่าอันเงียบสงัด เข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง แล้วสำเร็จการอยู่ในที่นั้น ๆ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่พอใจการอยู่ในเสนาสนะใกล้บ้านของภิกษุรูปนั้นเลย.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ได้ปัจจัย** คือจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ; ภิกษุนั้นไม่นิยมชมชอบในลาภสักการะและชื่อเสียง เธอไม่ยอมสละสถานที่ที่หลีกเร้นไม่ยอมสละเสนาสนะป่าอันเงียบสงัด ; เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้นแท้.

นาคิตะ ! แม้เราเอง, ในเวลาใด **เดินทางไกล เมื่อไม่เห็นใคร ๆ ข้างหน้าหรือข้างหลัง**, ในเวลานั้น **เราสบายใจ โดยที่สุดแต่จะถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ** แล.

ผู้ชนะภัย ๕ อย่าง[๑]

ภิกษุ ท. ! ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕ ประการ ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ **ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป**, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว. ภัยในอนาคต ๕ ประการนั้น คืออะไรบ้างเล่า ? ห้าประการคือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ เรายังหนุ่ม ยังเยาว์วัย ยังรุ่นคะนอง มีผมยังดำสนิท ตั้งอยู่ในวัยกำลังเจริญ คือปฐมวัย ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ความแก่** จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนแก่ถูกความชราครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัด ซึ่งเป็นป่าชัฎ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือความแก่) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะแก่เฒ่าก็จักอยู่เป็นผาสุก" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นอนาคตภัยข้อแรก อันภิกษุผู้มองเห็นควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๒) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ เรามีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีไฟธาตุให้ความอบอุ่นสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก พอปานกลาง ควรแก่การทำความเพียร ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ความเจ็บไข้**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๑๗/๗๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนที่เจ็บไข้ถูกพยาธิครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือความเจ็บไข้) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็วซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะเจ็บไข้ ก็จักอยู่เป็นผาสุก" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นอนาคตภัยข้อที่สอง อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๓) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ ข้าวกล้างามดี บิณฑะ (ก้อนข้าว) ได้ง่าย เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑบาต ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ภิกษาหายาก** ข้าวกล้าเสียหาย บิณฑะได้ยาก ไม่เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑบาต, เมื่อภิกษาหายาก ที่ใดภิกษาหาง่าย คนทั้งหลายก็อพยพกันไป ที่นั้น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการคลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือภิกษาหายาก) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดทุพภิกขภัย" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นอนาคตภัยข้อที่สาม อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มี

เพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๔) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ คนทั้งหลายสมัครสมานชื่นบานต่อกันไม่วิวาทกัน เข้ากันได้ดุจดั่งนมผสมกับน้ำ มองแลกันด้วยสายตาแห่งคนที่รักใคร่กัน เป็นอยู่ ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ภัย คือโจรป่ากำเริบ** ชาวชนบทผู้ขึ้นอยู่ในอาณาจักรแตกกระจัดกระจายแยกย้ายกันไป, เมื่อมีภัยเช่นนี้ ที่ใดปลอดภัย คนทั้งหลายก็อพยพกันไป ที่นั้น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือโจรภัย) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุกแม้ในคราวที่เกิดโจรภัย" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นอนาคตภัยข้อที่สี่ อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๕) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ สงฆ์สามัคคีปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทสเดียวกัน อยู่เป็นผาสุก ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **สงฆ์แตกกัน**, เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือสงฆ์แตกกัน) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง

เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวเมื่อสงฆ์แตกกัน” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นอนาคตภัยข้อที่ห้า อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ภิกษุ ท. ! ภัยในอนาคต ๕ ประการเหล่านี้แล ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ผู้อยู่ป่าชนะภัย ๕ อย่าง[๑]

ภิกษุ ท. ! ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕ ประการ ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว. ภัยในอนาคต ๕ ประการนั้น คืออะไรบ้างเล่า ? ห้าประการคือ :-

(๑) ภิกษุผู้อยู่ป่าในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า **งูพิษ หรือแมลงป่อง หรือตะขาบ จะพึงขบกัดเราผู้อยู่ผู้เดียวในป่า**, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นภัย

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๑๕/๗๗.

ในอนาคตข้อแรก อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๒) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ก็เมื่อเราอยู่ผู้เดียวในป่า **เราจะพึงพลาดตกหกล้มบ้าง อาหารที่เราบริโภคแล้ว จะพึงเกิดเป็นพิษบ้าง น้ำดีของเรากำเริบบ้าง เสมหะของเรากำเริบบ้าง ลมมีพิษดั่งศัสตราของเรากำเริบบ้าง**, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นภัยในอนาคตข้อที่สอง อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๓) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ก็เมื่อเราอยู่ผู้เดียวในป่า จะพึง **มาร่วมทางกันด้วยสัตว์ทั้งหลาย มีสิงห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี หรือเสือดาว, สัตว์ร้ายเหล่านั้นจะพึงปลิดชีพเราเสีย**, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นภัยในอนาคตข้อที่สาม อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๔) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ก็เมื่อเราอยู่ผู้เดียวในป่า จะพึง **มาร่วมทางกันด้วยพวกคนร้าย ซึ่งทำโจรกรรมมาแล้ว หรือยังไม่ได้ทำ (แต่เตรียมการจะไปทำ) ก็ตาม, พวกคนร้ายเหล่านั้นจะพึงปลิดชีพเราเสีย**, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้ เป็นภัยในอนาคตข้อที่สี่ อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๕) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า **พวกอมนุษย์ดุร้ายก็มีอยู่ในป่า พวกมันจะพึงปลิดชีพเราเสีย**, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึงเพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นภัยในอนาคตข้อที่ห้า อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ภิกษุ ท. ! ภัยในอนาคต ๕ ประการเหล่านี้แล ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ผู้หมดราคี[๑]

ภิกษุ ท. ! เครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง เป็นอย่างไรเล่า ?

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต วัตถูปมสูตร มู. ม. ๑๒/๖๔-๖๙/๙๑-๙๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

ภิกษุ ท. ! โลภะอันไม่สม่ำเสมอคืออภิชฌา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้า--หมอง, พยาบาท เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความโกรธ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความผูกโกรธ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความลบหลู่คุณท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความตีตนเสมอท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความริษยา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความตระหนี่ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความมายา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความอวดตน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความหัวดื้อ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความบิดพลิ้ว เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความมานะ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความดูหมิ่นท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความมัวเมา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความประมาท เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุรู้ชัดว่า "โลภะอันไม่สม่ำเสมอคือ **อภิชฌา** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง" ดังนี้แล้ว เธอก็ละโลภะอันไม่สม่ำเสมอคืออภิชฌา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า "**พยาบาท** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง" ดังนี้แล้ว ก็ละพยาบาท ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า "**ความโกรธ** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง" ดังนี้แล้ว ก็ละความโกรธ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า "**ความผูกโกรธ** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง" ดังนี้แล้ว ก็ละความผูกโกรธ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า "**ความลบหลู่คุณท่าน** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง" ดังนี้แล้ว ก็ละความลบหลู่คุณท่าน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความตีตนเสมอท่าน** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความตีตนเสมอท่าน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความริษยา** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความริษยา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความตระหนี่** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความตระหนี่ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความมายา** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความมายา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความอวดตน** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความอวดตน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความหัวดื้อ** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความหัวดื้อ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความบิดพลิ้ว** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความบิดพลิ้ว ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความมานะ** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความมานะ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความดูหมิ่นท่าน** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความดูหมิ่นท่าน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความมัวเมา** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความมัวเมา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “**ความประมาท** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความประมาท ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

ภิกษุ ท . ! ในกาลใด เมื่อภิกษุรู้ชัดว่า "โลภะอันไม่สม่ำเสมอคือ อภิชฌา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง" ดังนี้แล้ว โลภะอันไม่สม่ำเสมอคือ อภิชฌา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว ; อนึ่ง เมื่อเธอรู้ชัด (แต่ละอย่าง ๆ) ว่า "พยาบาท, ความโกรธ, ความผูกโกรธ, ความลบหลู่คุณท่าน, ความตีตนเสมอท่าน, ความริษยา, ความตระหนี่, ความมายา, ความอวดตน, ความหัวดื้อ, ความบิดพลิ้ว, ความมานะ, ความดูหมิ่นท่าน, ความมัวเมา, ความประมาท, (แต่ละอย่าง ๆ) เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง" ดังนี้แล้วพยาบาท ฯลฯ ความประมาท, ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว ; ในกาลนั้น ภิกษุนั้น เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่หยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้าว่า "เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและข้อปฏิบัติให้ได้วิชชา, เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี, เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง, เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า, เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบานด้วยธรรม, เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์" ดังนี้. เธอเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่หยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระธรรมว่า "ธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว, เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงได้เห็นด้วยตนเอง, เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล, เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด, เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว, เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน" ดังนี้. เธอเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่หยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์ว่า "สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว, สงฆ์สาวกของ

พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว ; ซึ่งได้แก่คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ. นั่นแหละคือสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา, เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ, เป็นสงฆ์ควรรับทักษิณาทาน, เป็นสงฆ์ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี, เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุที่ ภิกษุนั้นสละกิเลสได้แล้ว, คายเสียแล้ว, พ้นไปแล้ว, ละได้แล้ว, สลัดทิ้งเสียแล้ว ; เธอจึงได้ความรู้แจ้งอรรถ ได้ความรู้แจ้งธรรม ว่า "เรา เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่หยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า, ในพระธรรม, ในพระสงฆ์ " ดังนี้ ; แต่นั้นเธอย่อมได้ความปราโมทย์ที่ประกอบด้วยธรรม, เมื่อเธอมีความปราโมทย์แล้ว ปีติก็บังเกิดขึ้น, เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ กาย ก็สงบระงับ, ภิกษุผู้มีกายสงบระงับแล้ว ย่อมได้เสวยความสุข, เมื่อเธอมีความสุข จิต ย่อมตั้งมั่น.

ภิกษุ ท. ! ก็เพราะเหตุที่ ภิกษุได้ความรู้แจ้งอรรถ ได้ความรู้แจ้งธรรมว่า "กิเลสอันเราสละได้แล้ว, คายเสียแล้ว, พ้นไปแล้ว, ละได้แล้ว, สลัดทิ้งเสียแล้ว" ดังนี้ ; เธอย่อมได้ความปราโมทย์ที่ประกอบด้วยธรรม, เมื่อเธอมีความปราโมทย์แล้ว ปีติ ก็บังเกิดขึ้น, เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ กาย ก็สงบระงับ, ภิกษุผู้มีกายสงบระงับแล้ว ย่อมได้เสวยความสุข, เมื่อเธอมีความสุข จิต ย่อมตั้งมั่น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ แม้หากว่าจะบริโภคบิณฑบาตแห่งข้าวสาลี อันขาวสะอาดปราศจากเม็ดที่มีสีดำ มีแกงและกับมากอย่างไซร้, การบริโภคนั้น ก็ไม่เป็นอันตรายแก่เธอ (ไม่ทำเธอให้เศร้าหมอง). ภิกษุ ท. ! **ผ้าอันเศร้าหมองต้องมลทินแล้ว มาถึงน้ำอันใส**

สะอาด ย่อมเป็นผ้าบริสุทธิ์ขาวสะอาด, หรือ **ทองที่มาถึงปากเบ้า ก็เป็นทองบริสุทธิ์ผ่องใส**. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! **ภิกษุผู้มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ แม้หากว่าจะบริโภคบิณฑบาตแห่งข้าวสาลีอันขาวสะอาดปราศจากเม็ดมีสีดำ มีแกงและกับมากอย่างไซร้, การบริโภคนั้น ก็ไม่เป็นอันตรายแก่เธอ** (ไม่ทำเธอให้เศร้าหมอง), ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น มีจิตอันประกอบด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา, แผ่ไปยังทิศ ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ และทิศเบื้องบน เบื้องต่ำและด้านขวาง และแผ่ไปยังโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง ด้วยจิตที่ประกอบพร้อมด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา, ชนิดที่ไพบูลย์ ถึงความเป็นจิตใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท เป็นอยู่. เธอย่อมรู้ชัดว่า "สิ่งนี้ มีอยู่, สิ่งที่เลว มีอยู่, สิ่งที่ประณีต มีอยู่, สิ่งที่เป็นอุบายเครื่องออกไปพ้นแห่งสัญญานี้ ที่ยิ่งขึ้นไปยังมีอยู่"[๑] ดังนี้. เมื่อเธอรู้อย่างนี้ เห็นอย่างนี้อยู่ จิต ก็ย่อมหลุดพ้นไปจากอาสวะ คือ กาม ภพ และอวิชชา ; เมื่อจิตหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายแล้ว ก็มี ญาณ ว่า "หลุดพ้นได้แล้ว" ดังนี้, เธอก็ย่อมรู้ชัดว่า "ชาติ สิ้นแล้ว, พรหมจรรย์ ได้อยู่จบแล้ว, กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว, กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้ เราเรียกว่า "**ผู้อาบแล้ว สนานแล้ว ด้วยเครื่องอาบเครื่องสนานอันมีในภายใน**" ดังนี้แล.

คนในบัญชี[๒]

ภิกษุ ท. ! **ก็ภิกษุเหล่าใด เป็นคนไม่หลอกลวง ไม่พูดพล่าม**

---

๑. หมายถึง อริยสัจจ์สี่ : สิ่งนี้ = ทุกข์, สิ่งที่เลว = สมุทัย, สิ่งที่ประณีต = นิโรธ, อุบายเครื่องออก = มรรค

๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ ๒๑/๓๔/๒๖.

ฉลาด ไม่เป็นคนกระด้าง มีใจเป็นสมาธิดี ; ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเหล่านั้น เป็นคนของเรา**. ภิกษุ ท. ! **ก็ภิกษุเหล่านั้น ไม่ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้ และพวกเธอ จักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ แล.**

คนไม่แหวกแนว[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป เมื่อมีการกระทำสามอย่างนี้เข้าแล้ว, จะชื่อว่า **เป็นผู้ทำมหาชนให้ได้รับประโยชน์ ทำมหาชนให้ได้รับความสุข ทำไปเพื่อความเจริญแก่มหาชน เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย**. การกระทำสามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่าง คือ :-

(๑) **ทำการชักชวนมหาชนในการกระทำทางกาย อันเข้ารูปกับหลักเกณฑ์แห่งการทำที่สุดทุกข์ในพระศาสนา.**

(๒) **ทำการชักชวนมหาชนในการกระทำทางวาจา อันเข้ารูปกับหลักเกณฑ์แห่งการทำที่สุดทุกข์ในพระศาสนา.**

(๓) **ทำการชักชวนมหาชนในการบำเพ็ญทางจิต อันเข้ารูปกับหลักเกณฑ์แห่งการทำที่สุดทุกข์ในพระศาสนา.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป เมื่อมีการกระทำสามอย่างนี้เข้าแล้ว, ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำมหาชนให้ได้รับประโยชน์ ทำมหาชนให้ได้รับความสุข ทำไปเพื่อความเจริญแก่มหาชน เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายแล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๓๔/๔๕๐.

คนไม่ทิ้งธรรม[๑]

ภิกษุ ท. ! **ในทิศใด พวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียงกัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เข้ากันและกันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำมองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่** ; ภิกษุ ท. ! **ทิศนั้น เป็นที่ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป. (อย่างเหน็ดเหนื่อย) จะป่วยกล่าวไปไยถึงการที่เพียงแต่นึกถึง**. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่แก่ใจว่า เป็นเพราะภิกษุเหล่านั้น **ได้ละทิ้งธรรมสามอย่างเสียแล้ว และพากันมาถือกระทำให้มากในธรรมสามอย่าง**. ธรรมสามอย่างอะไรบ้างเล่าที่เธอละทิ้งเสียแล้ว ? สามอย่างคือ :-

(๑) **ความตรึกในทางกาม,**

(๒) **ความตรึกในทางมุ่งร้าย,**

(๓) **ความตรึกที่ก่อให้เกิดความลำบากแก่ผู้อื่น**. ธรรมสามอย่างเหล่านี้แลที่พวกภิกษุเหล่านั้น ละทิ้งเสียแล้ว.

ก็ธรรมอีกสามอย่างอะไรบ้างเล่า ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือกระทำเพิ่มพูนให้มาก ? สามอย่างคือ :-

(๑) **ความตรึกในการหลีกออกจากความพัวพันในกาม,**

(๒) **ความตรึกในการทำความไม่มุ่งร้าย,**

(๓) **ความตรึกในการไม่ทำคนอื่นให้ลำบาก**. ธรรมสามอย่างเหล่านี้แลที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก.

ภิกษุ ท. ! ในทิศใด พวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียงกัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เข้ากันและกันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๕๕/๕๖๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ; ภิกษุ ท. ! ทิศนั้น เป็นที่ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป (อย่างเหน็ดเหนื่อย) จะป่วยกล่าวไปไยถึงการที่เพียงแต่นึกถึง. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่แก่ใจว่า เป็นเพราะพวกภิกษุเหล่านั้นได้ละทิ้งธรรมสามอย่างเหล่าโน้นเสียแล้ว และพากันมาถือ กระทำให้มากในธรรมสามอย่างเหล่านี้แทน.

คืนวันที่มีแต่ "ความสว่าง" [๑]

ภิกษุ ท. ! คืนวันของภิกษุ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว ย่อมผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้. หกอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :-

(๑) **ไม่มีความต้องการมาก จึงไม่เป็นทุกข์ เพราะรู้จักพอในเรื่องจีวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร.**

(๒) **เป็นคนมีศรัทธา.**

(๓) **เป็นคนมีศีล.**

(๔) **เป็นคนปรารภความเพียร.**

(๕) **เป็นคนมีสติ.**

(๖) **เป็นคนมีปัญญา.**

ภิกษุ ท. ! คืนวันของภิกษุที่ประกอบด้วย องค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้เลย.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๘๓/๓๕๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ไม่ถูกตรึง[๑]

ภิกษุ ท. ! **ตะปูตรึงใจ ๕ ตัว เป็นสิ่งที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งละได้แล้ว ภิกษุรูปนั้น จักถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้**. ข้อนี้ เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

ภิกษุ ท. ! ตะปูตรึงใจ ๕ ตัว เป็นสิ่งที่ภิกษุละได้แล้ว เป็นอย่างไรเล่า ? **ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง, ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในพระศาสดา**. ภิกษุใดเป็นดังกล่าวนี้ จิตของภิกษุนั้น ย่อมน้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนือง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อเนื่องกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิต ของผู้ใด ย่อมน้อมไปในความเพียร ดังกล่าวนี้, นั่นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัว แรก ที่เธอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง, ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในธรรม**. ___ฯลฯ___ นั่นแหละ เป็นตะปู ตรึงใจตัวที่สอง ที่เธอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง, ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในพระสงฆ์**. ___ฯลฯ___ นั่นแหละ เป็นตะปูตรึง ใจตัวที่สาม ที่เธอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง, ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในไตรสิกขา**. ___ฯลฯ___ นั่นแหละ เป็นตะปู ตรึงใจตัวที่สี่ ที่เธอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต เจโตขีลสูตร มู. ม. ๑๒/๒๐๘/๒๓๐, ๒๓๑.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุ ไม่ครุ่นโกรธในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ไม่ทำความไม่ชอบใจ มิได้มีจิตถูกโทสะกระทบกระทั่ง มิได้เกิดเป็นตะปูตรึงใจ**. ภิกษุใดเป็นดังกล่าวนี้ จิตของภิกษุนั้น ย่อมน้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนือง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อเนื่องกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด ย่อมน้อมไปในความเพียร ดังกล่าวนี้, นั่นแหละเป็นตะปูตรึงใจตัวที่ห้า ที่เธอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ตะปูตรึงใจ ๕ ตัว เป็นสิ่งที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งละได้แล้ว ; ภิกษุรูปนั้น จักถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้. ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้ แล.

ผู้รอดจากการสึก[๑]

ภิกษุ ท. ! เป็นอย่างนั้นแหละ, ข้อที่ร่างกายเกิดหนักตัวขึ้น, ทิศทั้งหลายไม่กระจ่าง, ธรรมทั้งหลายไม่แจ่มแจ้ง, ถีนมิทธะเข้าจับจิต, ฝืนใจประพฤติพรหมจรรย์, มีความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ; อาการเหล่านี้ย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, ไม่ประมาณในการบริโภค, ไม่ประกอบชาคริยธรรมเนือง ๆ, ไม่เห็นแจ้งในธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล, ไม่ขวนขวายบำเพ็ญโพธิปักขิยธรรมภาวนา ตลอดราตรีเป็นเบื้องต้นและราตรีเป็นเบื้องปลาย.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๗๙/๕๖, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งเกิดหนักเนื้อตัวขึ้น เพราะถูกนิวรณ์ครอบงำ ฝืนใจประพฤติพรหมจรรย์อยู่ จนต้องไปกราบเรียนพระอุปัชฌายะให้ทราบเรื่อง, ท่านจึงพาเข้าไปเฝ้าและได้รับคำแนะนำดังเรื่องนี้.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอ พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **"เราจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค, จักประกอบชาคริยธรรมเนือง ๆ เป็นผู้เห็นแจ้งในธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล, จักเป็นผู้ขวนขวายบำเพ็ญโพธิปักขิยธรรมภาวนาตลอดราตรีเป็นเบื้องต้น และราตรีเป็นเบื้องปลาย"** ดังนี้. ภิกษุ ! เธอพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้.

ภิกษุรูปนั้น น้อมรับเอาโอวาทอันนี้ หลีกออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท เพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้น. ในที่สุด ก็ถึงความเป็นพระอรหันต์แล้ว.

ผู้เปรียบด้วยการไม่ถูก "แมลงวันตอม"[๑]

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุเดินอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นั่งอยู่ก็ตาม นอนตื่นอยู่ก็ตาม, ถ้าเธอ **เกิดครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางกาม** ก็ดี **เกิดความครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น** ก็ดี **เกิดความครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางทำให้ผู้อื่นให้ลำบาก** ก็ดี **ขึ้น**, ภิกษุนั้น **ไม่รับเอาความครุ่นคิดเช่นนั้น ๆ ไว้ ละทิ้งเสีย ถ่ายถอนออกเสีย ทำให้สิ้นสุดเสีย ถึงความไม่มีอะไรเหลืออยู่** ; ภิกษุผู้เป็นเช่นนี้ แม้เดินอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นั่งอยู่ก็ตาม นอนตื่นอยู่ก็ตาม เราเรียกว่า ผู้ทำความเพียรเผากิเลส ผู้กลัวต่อความเป็นทาสของกิเลส เป็นผู้ปรารภความเพียร ติดต่อสม่ำเสมอ และเป็นผู้มีตนส่งไปแล้วในการกระทำเช่นนั้น.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๗/๑๑.

(อีกสูตรหนึ่ง)[๑]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุ ผู้ละองค์ห้าได้แล้ว และผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า** เราเรียกว่า "ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น[๒] , ผู้อยู่จบพรหมจรรย์, เป็นยอดบุรุษ" ในธรรมวินัยนี้.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้ละองค์ห้าได้แล้ว** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! กามฉันทะ เป็นสิ่งที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ละได้แล้ว, พยาบาท ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว, ถีนมิทธะ ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว, อุทธัจจกุกกุจจะ ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว, วิจิกิจฉา ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ละองค์ห้าได้แล้ว.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองศีลอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองสมาธิอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองปัญญาอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองวิมุตติอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ละองค์ห้าได้แล้ว และผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า เราเรียกว่า "ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น[๒], ผู้อยู่จบพรหมจรรย์, เป็นยอดบุรุษ" ในธรรมวินัยนี้ ฉะนี้แล.

หมวดที่สิบสาม จบ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อํ. ๒๔/๑๗/๑๒.

๒. ผู้มีคุณธรรมข้อนี้ เข้าใจว่า เรียกกันโดยศัพท์เดิม คือ เกวลี, หรือเกพลี, โดยไม่ต้องแปลออกมา, ทำนองเดียวกับคำพิเศษอื่น ๆ เช่นคำว่า ภควา อรหันต์ ฯลฯ.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วย การไม่เป็นทาสตัณหา

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วย การไม่เป็นทาสตัณหา

(ปฏิปักขนัย ของหมวด ๕ อันว่าด้วยการเป็นทาสตัณหา)

ผู้เห็นแก่ธรรม[๑]

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทมีสองชนิด. สองชนิดอะไรบ้างเล่า? สองชนิด คือ ภิกษุบริษัท **หนักในอามิส** ไม่หนักในพระสัทธรรม. หนึ่ง, ภิกษุบริษัทที่ **หนักในพระสัทธรรม** ไม่หนักในอามิส หนึ่ง _ _ _ฯลฯ _ _ _

ภิกษุ ท.! **ภิกษุบริษัทที่หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในอามิส** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ภิกษุเหล่าใด ไม่กล่าวยกยอกันเองต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ว่า "ภิกษุรูปโน้นเป็น **อริยบุคคลชนิดอุภโตภาควิมุตต์**, รูปโน้นเป็น **อริยบุคคลชนิดปัญญาวิมุตต์**, รูปโน้นเป็น **อริยบุคคลชนิดกายสักขี**, รูปโน้นเป็น **อริยบุคคลชนิดทิฏฐิปปัตตะ**, รูปโน้นเป็น **อริยบุคคลชนิดสัทธาวิมุตต์**, รูปโน้นเป็น **อริยบุคคลชนิดธัมมานุสารี**, รูปโน้นเป็น **อริยบุคคลชนิดสัทธานุสารี**, รูปโน้น **มีศีลมีการเป็นอยู่งดงาม**, และรูปโน้น **ทุศีลมีการ**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อํ. ๒๐/๙๓/๒๙๓.

เป็นอยู่เลวทราม" ดังนี้เป็นต้น. ภิกษุเหล่านั้นย่อมได้ลาภ เพราะการไม่กล่าวยกยอกันนั้นเป็นเหตุ. ครั้นได้ลาภแล้ว **ภิกษุพวกนั้นก็ไม่ติดอกติดใจในรสแห่งลาภ ไม่สยบ ไม่เมาหมก, มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคลาภนั้นอยู่**.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทอย่างนี้แล เราเรียกว่า บริษัทที่หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในอามิส.

ข้าวของชาวเมืองไม่เสียเปล่า[๑]

ภิกษุ ท. ! **ถ้าหากภิกษุ กระทำในใจซึ่ง เมตตาจิต (เป็นต้น) แม้สักว่าชั่วลัดนิ้วมือเดียว**, ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้เป็นอยู่ไม่ห่างจากฌาน (การเผากิเลส) เป็นผู้ทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา เป็นผู้ทำการสนองโอวาท ย่อมฉันข้าวของชาวเมือง ไม่เสียเปล่า ; จะกล่าวทำไมเล่า ถึงผู้ที่**กระทำในใจซึ่งเมตตาจิตนั้นได้มาก**.

คุ้มค่าข้าวสุก[๒]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีก็ตาม เข้าไปหาภิกษุนั้นแล้ว นิมนต์

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต เอก. อํ. ๒๐/๑๒/๕๖.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๕๔/๕๖๓.

ฉันอาหารในวันรุ่งขึ้น. ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้มีความหวังในอาหารนั้นก็รับนิมนต์. ครั้นราตรีล่วงไป ถึงเวลาเช้าเธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่เรือนแห่งคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้นิมนต์, ถึงแล้วก็นั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ได้เลี้ยงดูเธอนั้น ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง ให้อิ่มหนำจนเธอบอกห้าม. เธอไม่นึกชมในใจทำนองนี้ว่า "วิเศษจริง, คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ เลี้ยงเรา ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีตด้วยตนเอง ให้อิ่มหนำจนเราต้องบอกห้าม" ดังนี้แล้ว, ภิกษุนั้นก็ไม่นึกหวังต่อไปอีกว่า "โอหนอ, แม้วันต่อ ๆ ไป คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี พึงเลี้ยงเรา ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง ให้อิ่มหนำจนต้องบอกห้าม อย่างนี้อีกเถิด" ดังนี้. เธอนั้นไม่ติดอกติดใจในรสอาหาร ไม่สยบ ไม่เมาหมก, มองเห็นส่วนที่เป็นโทษเป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคอาหารนั้นอยู่. **เธอนั้นย่อมครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางออกจากกามบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางไม่เคียดแค้นบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางไม่ทำให้ผู้อื่นลำบากโดยไม่รู้สึกตัวบ้าง ณ ที่นั่งฉันนั้นเอง.**

ภิกษุ ท. ! เรากล่าวว่า "ทานที่ถวายแก่ภิกษุเช่นนี้ มีผลใหญ่". เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่า **ภิกษุนี้ เป็นผู้ไม่มัวเมา** แล.

เนื้อ ที่ไม่ติดบ่วงนายพราน[๑]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง **ไม่ติดใจ ไม่สยบอยู่ ไม่เมาหมกอยู่ ในกามคุณ ๕ เหล่านี้แล้ว มองเห็นส่วนที่เป็นโทษอยู่**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปาสราสิสูตร มู. ม. ๑๒/๓๓๓/๓๒๘.

เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคกามคุณทั้ง ๕ นั้นอยู่ ; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น อันคนทั้งหลาย พึงเข้าใจได้อย่างนี้ว่า เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศ ย่อยยับ ไม่ต้องทำตามประสงค์ของมารผู้ใจบาปแต่อย่างใด ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนเนื้อป่าตัวที่ไม่ติดบ่วง แม้นอนจมอยู่ในกองบ่วง ในลักษณะที่ใคร ๆ พึงเข้าใจได้ว่า เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศย่อยยับ ไม่ต้องทำตามประสงค์ของพรานแต่อย่างใด, เมื่อนายพรานมาถึงเข้า มันจะหลีกหนีไปได้ตามที่ต้องการ ดังนี้. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : เมื่อไม่ติดใจ ไม่สยบอยู่ ไม่เมาหมกอยู่ในกามคุณ ๕ เหล่านี้แล้ว มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคกามคุณทั้ง ๕ อยู่, ก็เป็นผู้ที่คนทั้งหลายพึงเข้าใจได้อย่างนี้ว่า เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศย่อยยับ ไม่ต้องทำตามประสงค์ของมารผู้ใจบาปแต่อย่างใด ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! กามคุณเหล่านี้ มีห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ รูป ที่ได้เห็นด้วยตา, เสียง ที่ได้ยินด้วยหู, กลิ่น ที่ได้ดมด้วยจมูก, รส ที่ได้ลิ้มด้วยลิ้น และโผฏฐัพพะ ที่ได้สัมผัสด้วยกาย, อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าชอบใจ ยวนตาให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดย้อมใจ. ภิกษุ ท. ! กามคุณมีห้าอย่างเหล่านี้แล.

ผู้ไม่ถูกล่าม[๑]

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ตัดเครื่องล่ามทางใจห้าอย่างให้ขาดออกด้วยดีแล้ว, คืนวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้. เครื่องล่ามทางใจห้าอย่าง ที่บรรพชิตรูปนั้นตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด **ในกามทั้งหลาย**, ปราศจากความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความเร่าร้อน และความทะยานอยากในกามทั้งหลาย. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี้, จิตของภิกษุนั้น ย่อมน้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนือง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อเนื่องกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด ย่อมน้อมไป ในความเพียรดังกล่าวนี้, นั่นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่หนึ่ง ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด **ในกาย**, _ _ _ฯลฯ _ _ _ นั่นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สอง ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด **ในรูป**, _ _ _ฯลฯ _ _ _ นั่นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สาม ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุได้ฉันอาหารเต็มท้องตามประสงค์แล้ว ก็**ไม่มัวหาความสุขในการหลับ** ไม่หาความสุขในการเอนกายเล่น ไม่หาความสุข

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อํ. ๒๔/๒๑, ๒๒/๑๔.

ในการนอนซบเซาไม่อยากลุก เป็นอยู่. ___ฯลฯ___ นั่นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สี่ ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ โดย **ตั้งความปรารถนาเพื่อเป็นเทวดาพวกใดพวกหนึ่ง** ว่า "เราจักเป็นเทวดาผู้มีศักดาใหญ่ หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดาน้อยชนิดใดชนิดหนึ่งด้วยศีลนี้, ด้วยวัตรนี้, ด้วยตบะนี้, หรือด้วยพรหมจรรย์นี้" ดังนี้. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี้, จิตของภิกษุนั้นย่อมน้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนือง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อเนื่องกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด ย่อมน้อมไป ในความเพียรดังกล่าวนี้, นั่นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่ห้า ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ตัดเครื่องล่ามทางใจห้าอย่างเหล่านี้ให้ขาดออกด้วยดีแล้ว ; คืนวันของบรรพชิตรูปนั้นย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้ ; เช่นเดียวกับคืนวันแห่งดวงจันทร์เวลาข้างขึ้น, ดวงจันทร์นั้น โดยสีก็แจ่มกระจ่าง, โดยวงกลดก็ใหญ่กว้างออก, โดยรัศมีก็เจริญขึ้น, โดยขนาดก็ขยายใหญ่ขึ้น ; ฉันใดก็ฉันนั้น แล.

มิตตภิกขุ[๑]

ภิกษุ ท. ! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้ เป็นคนที่ใคร ๆ ควรคบ. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่าง คือ :-

(๑) **ภิกษุนั้น ไม่ใช้ผู้อื่นให้ทำงาน.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๙๒/๑๔๖.

(๒) **ภิกษุนั้น ไม่ชอบก่ออธิกรณ์.**

(๓) **ภิกษุนั้น ไม่ทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อเหล่าพระเถระชั้นครูบาอาจารย์.**

(๔) **ภิกษุนั้น ไม่ชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย.**

(๕) **ภิกษุนั้น มีความสามารถในการแสดง, ในการชี้ชวน, ในการปลุกปลอบ, ในการเร้าให้เกิดความบันเทิง, ด้วยธรรมมีกถาตามเวลาอันสมควร.**

ภิกษุ ท. ! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นคนที่ใคร ๆ ควรคบแท้.

ไม่เป็นโรคชอบเที่ยวเรื่อยเปื่อย[๑]

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่เป็นที่เหล่านี้ มีอยู่ห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่าง คือ :-

(๑) **เธอ ย่อมได้บรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ.**

(๒) **เธอ ย่อมไม่เสื่อมจากสิ่งที่บรรลุแล้ว.**

(๓) **เป็นผู้แตกฉานช่ำชองในบางสิ่งบางอย่าง แม้ที่บรรลุแล้ว.**

(๔) **ไม่เป็นโรคที่ทำชีวิตให้ลำบาก.**

(๕) **และเป็นคนมีมิตร.**

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่เป็นที่ มีอยู่ห้าอย่างเหล่านี้แล.

หมวดที่สิบสี่ จบ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๘๕/๒๒๒.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๕

ว่าด้วย การไม่หละหลวมในธรรม

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๕

ว่าด้วย การไม่หละหลวมในธรรม

(ปฏิปักขนัย ของหมวด ๖ อันว่าด้วยการหละหลวมในธรรม)

ผู้ไม่ใช่นกแก้วนกขุนทอง[๑]

ภิกษุ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด)** คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธัมมะเวทัลละ ; **และเธอย่อมรู้ทั่วถึงความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา**. ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า **ธรรมวิหารี** (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

ภิกษุ ! ภิกษุผู้มากด้วยปริยัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการบัญญัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการสาธยายเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการคิดเราก็แสดงแล้ว, และธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม) เราก็แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๐๐/๗๔.

ภิกษุ ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดู แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย. **ภิกษุ ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย. นั่น เรือนว่างทั้งหลาย. ภิกษุ ! เธอทั้งหลาย จงเพียรเผากิเลส, อย่าได้เป็นผู้ประมาท ; เธอทั้งหลายอย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.** นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนเธอทั้งหลายของเรา.

ถุงธรรม[๑]

ภิกษุ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด)** คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธัมมะ เวทัลละ, แต่เธอไม่ใช้วันทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนธรรมนั้น ๆ **ไม่เริดร้างจากการหลีกเร้น, ประกอบตามซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายในเนือง ๆ.** ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า **ธรรมวิหารี** (ผู้อยู่ด้วยธรรม)

ภิกษุ ! ภิกษุผู้มากด้วยปริยัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยบัญญัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการสาธยายเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการคิดเราก็แสดงแล้ว, และธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม) เราก็แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

ภิกษุ ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย. **ภิกษุ ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย. นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๙๙/๗๓.

ภิกษุ ! เธอทั้งหลาย จงเพียรเผากิเลส, อย่าได้เป็นผู้ประมาท ; เธอทั้งหลายอย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย. นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนเธอทั้งหลายของเรา.

ปริยัติที่ไม่เป็นงูพิษ[๑]

ภิกษุ ท. ! ก็กุลบุตรบางพวกในกรณีนี้ **เล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด)** คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธัมมะ เวทัลละ, กุลบุตรเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ก็สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา ; เมื่อสอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา, ธรรมเหล่านั้น ย่อมทนต่อการเพ่งพิสูจน์ของกุลบุตรเหล่านั้น. กุลบุตรเหล่านั้น **เล่าเรียนธรรม ด้วยการมิได้เพ่งหาข้อบกพร่อง** (ของธรรม หรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) **และมิได้มีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่งเป็นอานิสงส์. ผู้รู้ทั้งหลายเล่าเรียนปริยัติธรรมเพื่อคุณประโยชน์อันใด กุลบุตรเหล่านั้นก็ได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรม ; ธรรมเหล่านั้น ก็กลายเป็นธรรมที่กุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดี เป็นไปเพื่อความเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่กุลบุตรเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน.** ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะความที่ธรรมทั้งหลายอันกุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการใคร่จะได้งู เที่ยวเสาะแสวงหาอยู่. บุรุษนั้น ครั้น **เห็นงูตัวใหญ่ จึงเอาท่อนไม้มีง่ามดังเท้าแพะ**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อลคัททูปมสูตร มู. ม. ๑๒/๒๖๘/๒๗๙.

กดงูนั้น ให้เป็นการถูกกดไว้อย่างดี ครั้นแล้ว จึงจับงูนั้นที่คออย่างมั่นคง. แม้งูตัวนั้น จะพึงรัดเอามือ แขน หรืออวัยวะแห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษนั้นด้วยลำตัวของมัน ก็ตามที, แต่บุรุษนั้นไม่ตาย หรือไม่ต้องได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการรัดเอาของงูนั้นเป็นเหตุ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะงูตัวนั้นถูกจับไว้อย่างมั่นคงดีแล้วเป็นเหตุ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : กุลบุตรบางพวกในกรณีนี้ เล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) _ _ _กุลบุตรเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้วก็สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. เมื่อสอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา, ธรรมเหล่านั้น ย่อมทนต่อการเพ่งพิสูจน์ของกุลบุตรเหล่านั้น. กุลบุตรเหล่านั้นเล่าเรียนธรรม ด้วยการมิได้เพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมิได้มีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่งเป็นอานิสงส์. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนปริยัติธรรมเพื่อคุณประโยชน์อันใด กุลบุตรเหล่านั้น ก็ได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรม ; ธรรมเหล่านั้น ก็กลายเป็นธรรมที่กุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดี เป็นไปเพื่อความเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่กุลบุตรเหล่านั้นเองตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะความที่ธรรมทั้งหลายอันกุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงทราบถึงความหมายแห่งคำพูดอันใดของเรา พึงจดจำข้อนั้น โดยประการนั้น ; ถ้าพวกเธอยังไม่เข้าใจ เราจะทบทวนในข้อนั้นแก่เธอทั้งหลาย หรือพวกเธอเอาไปสอบถามพวกภิกษุผู้ฉลาดดูก็ได้ แล.

ผู้สนทนาถูกเรื่องที่ควรสนทนา[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย อย่ากล่าวถ้อยคำที่ยึดถือเอาแตกต่างกันว่า "ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด, ข้าพเจ้าซิปฏิบัติชอบ. คำควรกล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง คำควรกล่าวทีหลัง ท่านมากล่าวก่อน คำพูดของท่านจึงไม่เป็นประโยชน์ คำพูดของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์. ข้อที่ท่านเคยถนัด มาแปรปรวนไปเสียแล้ว. ข้าพเจ้าสลัดคำพูดของท่านได้แล้ว ท่านถูกข้าพเจ้าข่มแล้ว เพื่อให้ถอนคำพูดผิด ๆ นั้นเสีย หรือถ้าท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด" ; ดังนี้. พวกเธอทั้งหลาย ไม่พึงกล่าวถ้อยคำเห็นปานนั้น เพราะเหตุไรเล่า ? เพราะเหตุว่า การกล่าวนั้น ๆ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความรำงับ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพวกเธอทั้งหลายจะกล่าว จงกล่าวว่า "**ความทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ**" ดังนี้. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? เพราะเหตุว่า การกล่าวนั้น ๆ เป็นการกล่าวประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์ เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความรำงับ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ว่า "นี้ ทุกข์, นี้ เหตุให้เกิดทุกข์, นี้ ความดับสนิทแห่งทุกข์, นี้ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์" ดังนี้แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๒๕/๑๖๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เนื้อแท้ที่ไม่อันตรธาน[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้, สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ ; เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุ ท. ! ส่วน **สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่** ; **เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน** จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร ? มีความหมายกี่นัย ?” ดังนี้. ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้, ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้, ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เราเรียกว่า **บริษัทที่มีการลุล่วงไปได้ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง, หาใช่ด้วยการชี้แจงโดยกระจ่างของบุคคลภายนอกเหล่าอื่นไม่** ; จัดเป็นบริษัทที่เลิศแล.

ยอดแห่งความเพียร[๒]

ภิกษุ ท. ! ความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน สองประการเหล่านี้

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อํ. ๒๐/๙๒/๒๙๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อํ. ๒๐/๖๓/๒๔๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในโลก สองประการอะไรบ้างเล่า ? สองประการ คือ :-

ฝ่ายคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ต้องใช้ความเพียร เพื่อให้ได้เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยาแก้ไข้, นี่อย่างหนึ่ง ;

ฝ่ายบรรพชิต ผู้ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน ต้องใช้ **ความเพียร เพื่อละอุปธิเสียทั้งหมด**, นี่อย่างหนึ่ง.

ภิกษุ ท. ! ความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน สองประการเหล่านี้แหละ เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในโลก.

ภิกษุ ท. ! บรรดาความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธานสองประการเหล่านี้ **ความเพียร เพื่อละอุปธิเสียทั้งหมด** จัดเป็น **ยอดแห่งความเพียร**.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า "เราทั้งหลาย จักตั้งความเพียร ที่เป็นหลักเป็นประธาน เพื่อละอุปธิเสียทั้งหมด" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ไม่มีอหังการ์ [๑]

สารีบุตร ! แม้เราจะพึงแสดงธรรมโดยย่อก็ตาม โดยพิสดารก็ตาม ทั้งโดยย่อและพิสดารก็ตาม, ผู้รู้ธรรม ก็ยังมีได้โดยยากอยู่นั่นเอง.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๑๗๐/๔๗๒, ตรัสแก่ท่านพระสารีบุตรเถระ.

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า, ถึงเวลาแล้ว, ข้าแต่พระสุคตเจ้า ! ถึงเวลาสมควรแล้ว ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า จะพึงแสดงธรรมโดยย่อก็ตาม โดยพิสดารก็ตามทั้งโดยย่อและพิสดารก็ตาม, ผู้รู้ธรรมจักมีเป็นแน่ " ท่านพระสารีบุตร กราบทูลขอร้อง.

สารีบุตร ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า "อหังการ (ความถือว่าเรา) มมังการ (ความถือว่าของเรา) อันเป็นมานานุสัย (กิเลสที่สะสมอยู่ในสันดานคือมานะ) จักต้องไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุแห่งกายอันมีวิญญาณนี้, และจักต้องไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุแห่งสิ่งอื่นที่เห็นอยู่ในภายนอกทั้งสิ้น ; ก็เมื่อภิกษุเข้าถึง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันใดอยู่ อหังการ มมังการ อันเป็นมานานุสัย จักไม่มี, เราทั้งหลาย จักเข้าถึงเจโตวิมุตติปัญญา--วิมุตติ อันนั้นแล้วแลอยู่" ดังนี้. สารีบุตร ! เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้เถิด.

สารีบุตร ! **เมื่อใดแล ภิกษุ ไม่มีอหังการ มมังการ อันเป็นมานานุสัย อันเกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งกายอันมีวิญญาณนี้, และ ไม่มีอหังการ มมังการ อันเป็นมานานุสัย อันเกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งสิ่งอื่นที่เห็นอยู่ในภายนอกทั้งสิ้น ; และเมื่อเธอเข้าถึง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันใดอยู่ อหังการ มมังการ อันเป็นมานานุสัย จักไม่มี, เธอ เข้าถึง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันนั้นแล้วแลอยู่** ; สารีบุตร ! **เมื่อนั้น,** ภิกษุนี้ เราเรียกว่า **ตัดตัณหาได้แล้ว, รื้อสัญโญชน์เสียแล้ว, ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เพราะรู้จักหน้าตาของมานะอย่างถูกต้องแล้ว.**

ผู้ไม่ทำศาสนาเสื่อม[๑]

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ย่อมทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป. สี่ประการอะไรบ้างเล่า ? สี่ประการ คือ :-

(๑) ภิกษุ ท. ! **พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูกด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น**. ภิกษุ ท. ! นี่เป็น **มูลกรณีที่หนึ่ง** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๒) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, **พวกภิกษุ เป็นคนว่าง่าย** ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่าง่าย อดทน ยอมรับคำสั่งสอนโดยความเคารพหนักแน่น. ภิกษุ ท. ! นี่เป็น **มูลกรณีที่สอง** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๓) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) **พวกภิกษุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ**, เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดเป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุ ท. ! นี่เป็น **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๔) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, **พวกภิกษุผู้เถระ ไม่ทำการสะสมบริกขาร ไม่ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่เป็นผู้นำในทางทราม มุ่งหน้าไปในกิจแห่งวิเวกธรรม** ย่อมปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๘/๑๖๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

บรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. พวกภิกษุที่บวชในภายหลัง ได้เห็นพระเถระเหล่านั้นทำแบบฉบับเช่นนั้นไว้ก็ถือเอาเป็นตัวอย่าง, พวกภิกษุรุ่นหลัง จึงเป็นพระที่ไม่ทำการสะสมบริกขาร ไม่ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่เป็นผู้นำในทางทราม มุ่งหน้าไปในกิจแห่งวิเวกธรรม ย่อมปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. ภิกษุ ท. ! นี่เป็น **มูลกรณีที่สี่** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ย่อมทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไปเลย.

ผู้สามารถทำพระศาสดาให้เป็นมิตร[๑]

อานนท์ ! **สาวกทั้งหลาย เรียกร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นศัตรู ไม่เรียกร้องเพื่อความเป็นมิตร** เป็นอย่างไรเล่า ? อานนท์ ! ในกรณีนี้ ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จึงแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายว่า "สิ่งนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พวกเธอทั้งหลาย และสิ่งนี้ก็เป็นไปเพื่อความสุขแก่พวกเธอทั้งหลาย" ดังนี้เป็นต้น, สาวกเหล่านั้นของศาสดา ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตกำหนดเพื่อรู้ทั่วถึง แต่แกล้งทำให้ผิดจากคำสั่งสอนของศาสดาไปเสีย. อานนท์ ! สาวกทั้งหลายอย่างนี้แล ชื่อว่า ผู้เรียกร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นศัตรู ไม่เรียกร้องเพื่อความเป็นมิตร.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสุญญตสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๔/๓๕๕-๓๕๖, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์.

อานนท์ ! **สาวกทั้งหลาย เรียกร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นมิตร ไม่เรียกร้องเพื่อความเป็นศัตรู** เป็นอย่างไรเล่า ? อานนท์ ! ในกรณีนี้ ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จึงแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายว่า "สิ่งนี้เป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พวกเธอทั้งหลายและสิ่งนี้ก็เป็นไปเพื่อความสุขแก่พวกเธอทั้งหลาย" ดังนี้เป็นต้น, สาวกเหล่านั้นของศาสดา ย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตกำหนดเพื่อรู้ทั่วถึง และไม่แกล้งทำให้ผิดจากคำสั่งสอนของศาสดา. อานนท์ ! สาวกทั้งหลาย อย่างนี้แล ชื่อว่า ผู้เรียกร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นมิตร ไม่เรียกร้อง เพื่อความเป็นศัตรู.

อานนท์ ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงเรียกร้องหาตถาคต เพื่อความเป็นมิตรเถิด อย่าเรียกร้อง เพื่อความเป็นศัตรูเลย. ข้อนั้น จักเป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่พวกเธอทั้งหลายเอง ตลอดกาลนาน.

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม เหมือนพวกช่างหม้อทำแก่หม้อที่ยังเปียก ยังดิบอยู่. อานนท์ ! เราจักขนาบแล้วขนาบอีก ไม่มีหยุด. อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด. ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้เอง แล.

คนควรเลี้ยงโค[๑]

ภิกษุ ท. ! คนเลี้ยงโค ที่ประกอบด้วยองคคุณ ๑๑ อย่างแล้ว ย่อม

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต เอกากสก. อํ. ๒๔/๓๘๑/๒๒๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหมาะสมที่จะเลี้ยงโค ทำให้เพิ่มกำไรได้. องคคุณ ๑๑ อย่างอะไรบ้างเล่า ? สิบเอ็ดอย่างคือ คนเลี้ยงโคในกรณีนี้ **เป็นผู้รู้จักเรื่องร่างกายของโค, เป็นผู้ฉลาดในลักษณะของโค, เป็นผู้เขี่ยไข่ขาง, เป็นผู้ปิดแผล, เป็นผู้สุมควัน, เป็นผู้รู้จักท่าที่ควรนำโคไป, เป็นผู้รู้จักน้ำที่โคควรดื่ม, เป็นผู้รู้จักทางที่โคควรเดิน, เป็นผู้ฉลาดในที่ที่โคควรไป, เป็นผู้รู้จักรีดนมโคให้มีเหลือไว้บ้าง, เป็นผู้ให้เกียรติแก่โคอุสภ อันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ด้วยการเอาใจใส่เป็นพิเศษ.** ภิกษุ ท. ! คนเลี้ยงโคที่ประกอบด้วยองคคุณ ๑๑ อย่างนี้แล้ว ย่อมเหมาะสมที่จะเลี้ยงโค ทำให้เพิ่มกำไรได้. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยองคคุณ ๑๑ ประการแล้ว ย่อมเหมาะสมที่จะถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ได้ ฉันนั้น. องคคุณ ๑๑ ประการอย่างไรบ้างเล่า ? สิบเอ็ดประการคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ **เป็นผู้รู้จักรูป, เป็นผู้ฉลาดในลักษณะ, เป็นผู้เขี่ยไข่ขาง, เป็นผู้ปิดแผล, เป็นผู้สุมควัน, เป็นผู้รู้จักท่าที่ควรไป, เป็นผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม, เป็นผู้รู้จักทางที่ควรเดิน, เป็นผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป, เป็นผู้รู้จักรีด "นมโค" ให้มีส่วนเหลือไว้บ้าง, เป็นผู้บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลาย ผู้เถระ มีพรรษายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ ด้วยการบูชาเป็นพิเศษ.**

พวกรู้จักรูป

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักรูป เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "รูปชนิดใดก็ตาม ทั้งหมดนั้น

ชื่อว่ารูป คือ มหาภูตรูปมี ๔ และอุปาทายรูป คือรูปที่อาศัยมหาภูตรูปทั้ง ๔” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักรูป เป็นอย่างนี้แล.

พวกฉลาดในลักษณะ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “คนพาล มีกรรม (การกระทำ) เป็นเครื่องหมาย, บัณฑิต ก็มีกรรม (การกระทำ) เป็นเครื่องหมาย” ดังนี้ เป็นต้น. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างนี้แล.

พวกคอยเขี่ยไข่ขาง

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้คอยเขี่ยไข่ขาง เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อดกลั้นได้ ละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ทำให้หมดสิ้น ซึ่งความตรึกเกี่ยวด้วยกาม, ความตรึกเกี่ยวด้วยความมุ่งร้าย, ความตรึกเกี่ยวด้วยการทำความลำบากให้แก่คนอื่น ที่เกิดขึ้นแล้ว ; และอดกลั้นได้ ละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ทำให้หมดสิ้น ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้คอยเขี่ยไข่ขาง เป็นอย่างนี้แล.

พวกปิดแผล

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ปิดแผล เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น, สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ, แล้วก็ไม่มีจิตยึดถือเอาทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ. สิ่งที่เป็นอกุศลลามกคืออภิชฌาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวม

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอก็ปฏิบัติ เพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, เธอรักษาและถึงการสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ปิดแผล เป็นอย่างนี้แล.

พวกสุมควัน

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้สุมควัน เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้แสดงธรรม ตามที่ได้ฟัง ได้เล่าเรียนมาแล้ว แก่ผู้อื่นโดยพิสดาร. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้สุมควัน เป็นอย่างนี้แล.

พวกรู้จักท่าที่ควรไป

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักท่าที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อเข้าไปหาพวกภิกษุผู้เป็นพหุสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท), ก็ไต่ถาม ไล่เลียงโดยทำนองนี้ว่า "ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ! พระพุทธวจนะนี้ เป็นอย่างไร ? ความหมายแห่งพระพุทธวจนะนี้มีอย่างไร ?" ดังนี้เป็นต้น ตามเวลาอันสมควร ; ท่านพหุสูตเหล่านั้น จึงทำข้อความที่ยังลี้ลับให้เปิดเผย ทำข้อความอันลึกซึ้งให้ตื้น และบรรเทา ถ่ายถอน ความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยนานาประการให้แก่ภิกษุนั้นได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักท่าที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวกที่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว อันผู้ใดผู้หนึ่งแสดงอยู่

เธอก็ได้ความรู้อรรถ ได้ความรู้ธรรม และได้ความปราโมทย์อันอาศัยธรรม. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างนี้แล.

พวกรู้จักทางที่ควรเดิน

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งอริยมรรคมีองค์ ๘. ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างนี้แล.

พวกฉลาดในที่ที่ควรไป

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งสติปัฏฐาน ๔. ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวก รีด "นมโค" ให้มีส่วนเหลือ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จัก รีด "นมโค" ให้มีส่วนเหลือไว้บ้าง เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! พวกคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธา ย่อมปวารณาไม่มีขีดขั้นแก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช--บริกขาร. ในการที่เขาปวารณาเช่นนั้น, ภิกษุ เป็นผู้รู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔ มีจีวรเป็นต้นเหล่านั้น. ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้รู้จักรีด "นมโค" ให้มีส่วนเหลือไว้บ้าง เป็นอย่างนี้แล.

พวกบูชาผู้เฒ่า

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้บูชาอย่างยิ่ง ในภิกษุทั้งหลายผู้เถระ ฯลฯ ด้วยการบูชาเป็นพิเศษ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไป

ตั้งไว้ซึ่งการกระทำทางกาย การกระทำทางวาจา และการกระทำทางใจ อันประกอบด้วยเมตตา ในภิกษุทั้งหลายผู้เถระ มีพรรษายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ ทั้งในที่แจ้งและทั้งในที่ลับ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลายผู้เถระ ฯลฯ ด้วยการบูชาเป็นพิเศษ เป็นอย่างนี้แล.

....

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ที่ประกอบด้วยองคคุณ ๑๑ ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเหมาะสมที่จะถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ได้แท้.

ลูกในคอก[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนเถิด. เมื่อพวกเธอเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตน, มารก็ไม่ได้ช่องทาง และไม่ได้โอกาสที่จะทำตามอำเภอใจของมัน. ที่ที่ควรเที่ยวไปเช่นนั้น คือที่ไหนเล่า ? **ที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนนั้น ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔**. สติปัฏฐาน ๔ อะไรบ้างเล่า ? สี่คือ :-

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายเนือง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

เธอ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนือง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๙๘/๗๐๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เธอ พิจารณาเห็นจิตในจิตเนือง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

เธอ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนือง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

ภิกษุ ท. ! นี่แล ที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตน ของภิกษุ.

ทางเจริญของ "ลูกในคอก"[๑]

พราหมณ์ ! ในธรรมวินัยนี้ เรา สามารถบัญญัติกฎเกณฑ์แห่งการศึกษาไปตามลำดับ การกระทำไปตามลำดับ และการปฏิบัติไปตามลำดับ ได้เหมือนกัน (กับที่ท่านมีวิธีฝึกสอนศิษย์ของท่านให้นับไปตามลำดับฉะนั้น).

พราหมณ์ ! เปรียบเหมือน **ผู้ชำนาญในการฝึกม้า ได้ม้าชนิดที่อาจฝึกได้มาแล้ว** ในขั้นแรก ย่อมฝึกให้รู้จักการรับสวมบังเหียนก่อน แล้วจึงฝึกอย่างอื่นๆ ให้ยิ่งขึ้นไป ฉันใด ; พราหมณ์เอย ! ฉันนั้นเหมือนกัน, **ตถาคตครั้นได้บุรุษที่พอฝึกได้มาแล้ว** ในขั้นแรก ย่อมแนะนำอย่างนี้ก่อน ว่า :-

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต คณกโมคคัลลานสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๘๒/๙๔, ตรัสแก่คณกโมค--คัลลานพราหมณ์ ซึ่งเข้าไปเฝ้าทูลถึงเรื่องการศึกษาไปตามลำดับ การกระทำไปตามลำดับ และการปฏิบัติไปตามลำดับ เช่น ในการเล่าเรียนของพวกพราหมณ์ ในกระบวนฝึกอาวุธ ของบุคคลผู้ยิงศร และในการนับของตนเอง ซึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยวิชาการบัญชีนี้, ในที่สุดได้ทูลขึ้นว่า แม้ในธรรมวินัยนี้ พระองค์อาจบัญญัติ เช่นที่กล่าวอ้างนั้น ได้หรือไม่. ทรงให้คำตอบแก่พราหมณ์ดังเรื่องนี้ ณ ที่บุพพาราม.

"มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจง **เป็นผู้มีศีล**, สำรวมด้วยดีในปาติโมกขสังวร, ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร เป็นอยู่, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้ที่ถือกันว่าเป็นโทษเล็กน้อย, จงสมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด" ดังนี้.

พราหมณ์ ! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้มีศีล (เช่นกล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไป ว่า :-

"มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจง **เป็นผู้สำรวมในอินทรีย์ทั้งหลาย** : ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย, ได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว, จักไม่ถือเอาทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ . สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออภิชฌาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอจักปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, เธอจักรักษาและถึงการสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ" ดังนี้.

พราหมณ์ ! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้สำรวมอินทรีย์ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า :-

"มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจง **เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอยู่เสมอ** จงพิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงฉัน ไม่ใช่ฉันเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับ เพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ; ด้วยการทำอย่างนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสีย แล้วไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิ่มจนอึดอัด) ให้เกิดขึ้น ; ความที่อายุดำเนินไปได้, ความไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญจักมีแก่เรา" ดังนี้.

พราหมณ์ ! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า :-

"มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจง **ประกอบความเพียรในธรรมเป็นเครื่องตื่น** (ไม่หลับ ไม่ง่วง ไม่มึนชา) จงชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากเครื่องกีดกั้นทั้งหลายด้วยการเดิน การนั่ง ตลอดวันยังค่ำไปจนสิ้นยามแรกแห่งราตรี ; ครั้นยามกลางแห่งราตรี สำเร็จการนอนอย่างราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้นถึงยามท้ายแห่งราตรี ลุกขึ้นแล้ว ชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากเครื่องกีดกั้นทั้งหลาย ด้วยการเดิน การนั่ง ต่อไปอีก" ดังนี้.

พราหมณ์ ! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้ประกอบความเพียรในธรรมเครื่องตื่น (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า :-

"มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจง **เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ** : รู้ตัวรอบคอบในการก้าวไปข้างหน้า การถอยหลัง, การแลดู การเหลียวดู, การคู้ การเหยียด, การทรงสังฆาฏิ บาตร จีวร, การกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม, การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ, การไป การหยุด, การนั่ง การนอน, การหลับ การตื่น, การพูด การนิ่ง" ดังนี้.

พราหมณ์ ! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า :-

"มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจง **เสพเสนาสนะอันสงัด** คือป่า โคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง กองฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). ในเวลาภายหลังอาหาร เธอกลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอ **ละอภิชฌาในโลก** มีจิตปราศจากอภิชฌา คอยชำระจิตจากอภิชฌา ; **ละพยาบาท** มีจิตปราศจากพยาบาท เป็นผู้กรุณามีจิตหวังความเกื้อกูลในสัตว์ทั้งหลาย คอยชำระจิตจากพยาบาท ; **ละถีนมิทธะ** มุ่งอยู่แต่ความสว่างในใจ มีจิตปราศจากถีนมิทธะ มีสติสัมปชัญญะรู้สึกตัว

คอยชำระจิตจากถีนมิทธะ ; **ละอุทธัจจกุกกุจจะ** ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ในภายใน คอยชำระจิตจากอุทธัจจกุกกุจจะ ; **ละวิจิกิจฉา** ข้ามล่วงวิจิกิจฉาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่า 'นี่อะไร นี่อย่างไร' ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความสงสัย) คอยชำระจิตจากวิจิกิจฉา" ดังนี้.

ภิกษุนั้น ครั้นละนิวรณ์ห้าประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต ทำปัญญาให้ถอยกำลังเหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสงัดจากกามและสงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย จึง **บรรลุฌานที่หนึ่ง** ซึ่งมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่. เพราะสงบวิตกวิจารเสียได้ จึง **บรรลุฌานที่สอง** อันเป็นเครื่องผ่องใสในภายใน เป็นที่เกิดสมาธิแห่งใจ ไม่มีวิตกวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิแล้วแลอยู่. เพราะความจางแห่งปีติ ย่อมอยู่อุเบกขา มีสติสัปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย จึง **บรรลุฌานที่สาม** อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้ากล่าวว่า "ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข" ดังนี้แล้วแลอยู่. และเพราะละสุขและละทุกข์เสียได้ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงได้ **บรรลุฌานที่สี่** อันไม่ทุกข์ไม่สุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่.

พราหมณ์เอย ! ภิกษุเหล่าใด ที่ยัง **เป็นเสขะ** (คือยังต้องทำต่อไป) ยังไม่บรรลุอรหัตตมรรค ยังปรารถนานิพพานอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งไปกว่าอยู่, คำสอน ที่กล่าวมานี้แหละ เป็นคำสอนสำหรับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น.

พราหมณ์เอย ! ส่วนภิกษุเหล่าใด **เป็นอรหันต์** สิ้นอาสวะแล้ว จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ต้องทำสำเร็จแล้ว มีภาระอันปลงลงได้แล้ว มีประโยชน์ตนอันบรรลุถึงแล้ว มีสัญโญชน์ในภพสิ้นไปรอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบแล้ว, ธรรมทั้งหลาย (ในคำสอน) เหล่านี้ เป็นไป เพื่อความอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม และเพื่อสติสัมปชัญญะ แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นแล.

ผู้ไม่โลเล[๑]

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุแปดอย่างเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมสำหรับภิกษุผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงนิพพาน. มูลเหตุแปดอย่าง อะไรบ้างเล่า ? แปดอย่างคือ :-

(๑) **ความเป็นผู้ไม่พอใจในการทำงานก่อสร้าง,**

(๒) **ความเป็นผู้ไม่พอใจในการคุย,**

(๓) **ความเป็นผู้ไม่พอใจในการนอน,**

(๔) **ความเป็นผู้ไม่พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน,**

(๕) **ความเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย,**

(๖) **ความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค,**

(๗) **ความเป็นผู้ไม่พอใจในการกระทำเพื่อเกิดสัมผัสสนุกสบายทางกาย,**

(๘) **ความเป็นผู้ไม่พอใจในการขยายกิจให้โยกโย้โอ้เอ้เนิ่นช้า.**

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุแปดอย่างเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมสำหรับภิกษุผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลุถึงนิพพาน.

ผู้ไม่ร้องเพลง[๒]

ภิกษุ ท. ! ในอริยวินัยนี้ ถือว่า **การขับเพลง** คือ การร้องไห้, **การฟ้อนรำ** คือ อาการของคนบ้า, **การหัวเราะ** ถึงกับแสยะฟัน คืออาการของเด็ก ;

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๓๔๓/๑๘๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๓๕/๕๔๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย พึงกำจัดตัดราก การขับเพลง, การฟ้อนรำ เสีย, ควรยิ้มแย้มพอประมาณ ต่อสัตบุรุษผู้บันเทิงในธรรมทั้งหลาย** เท่านั้น.

ผู้ไม่ประมาท[๑]

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย ได้ยินเสียงสุนัขจิ้งจอกแก่ ตัวที่ร้องอยู่ในตอนย่ำรุ่งแห่งราตรีนี้ ไหม ?

"ได้ยินแล้ว พระเจ้าข้า".

ภิกษุ ท.! สุนัขจิ้งจอกแก่ตัวนั้น มันเกิดเป็นโรคเรื้อนอุกกัณณกะ : มันเที่ยววิ่งไปตามที่ที่มันอยากจะวิ่งไป, มันเที่ยวยืนตามที่ที่มันอยากจะยืน, มันเที่ยวนั่งตามที่ที่มันอยากจะนั่ง, มันเที่ยวนอนตามที่ที่มันอยากจะนอน (ก็หาความสบายมิได้ เพราะอำนาจแห่งโรคนั้น), แม้ลมหนาวก็พัดโกรกตัวมันอยู่.

ภิกษุ ท.! **ข้อนั้นเป็นการดีสำหรับภิกษุคือข้อที่ภิกษุบางรูปในกรณีนี้ปฏิญญา ว่า เป็นสมณสากยปุตติยะ แล้วก็รู้สึกตัวว่า ตัวเป็นอย่างนั้นได้จริง ๆ.**

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า **"เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ประมาท เป็นอยู่"** ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๖/๖๘๓-๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม[๑]

อานนท์ ! **ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ใด ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่, ผู้นั้น ชื่อว่าย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด.**

อานนท์ ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า "**เราทั้งหลาย จักประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่**" ดังนี้. อานนท์ ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ตายไม่เสียที[๒]

อัคคิเวสสนะ ! ถ้าภิกษุเถระ หรือภิกษุปูนกลาง หรือภิกษุใหม่ ก็ตาม **ที่ยังไม่เป็นขีณาสพ (พระอรหันต์) แล้ว ทำกาละลงไป ก็ย่อมถึงซึ่งการนับว่า ตายแล้ว ทำกาละแล้ว ทั้งที่ยังฝึกไม่เสร็จ** ดุจดั่งช้างแก่ หรือช้างปูนกลาง หรือช้างหนุ่ม ของพระราชาที่ยังฝึกไม่ได้ ตายลง ก็ย่อมถึงซึ่งการนับว่าตายแล้ว ทำกาละแล้ว ทั้งที่ยังฝึกไม่เสร็จ ฉันใดก็ฉันนั้น.

อัคคิเวสสนะ ! ถ้าภิกษุเถระ หรือภิกษุปูนกลาง หรือภิกษุใหม่ ก็ตาม **เป็นขีณาสพ (พระอรหันต์) แล้ว ทำกาละลงไป ก็ย่อมถึงซึ่งการนับว่า**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๖๐/๑๒๙, ตรัสแก่ท่านอานนท์.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ทันตภูมิสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๗๑-๒/๔๐๓-๔, ตรัสแก่อัคคิเวสสนพราหมณ์ ณ ที่เวฬุวัน.

ตายแล้ว ทำกาละแล้ว อย่างเสร็จการฝึกแล้ว ดุจดั่งช้างแก่ หรือช้างปูนกลาง หรือช้างหนุ่ม ของพระราชา ที่เขาฝึกดีแล้ว ตายลง ก็ถึงซึ่งการนับว่า ตายแล้ว ทำกาละแล้ว อย่างเสร็จการฝึกแล้ว ฉันใดก็ฉันนั้นแล.

ผู้ไม่หล่นจากศาสนา[๑]

ภิกษุ ท. ! ผู้ที่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเรียกได้ว่า "**เป็นผู้ไม่หล่นจากธรรมวินัยนี้**" ดังนี้. เหตุสี่ประการอะไรบ้างเล่า สี่ประการ คือ :-

(๑) **ผู้ประกอบด้วยศีล อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยศีล),**

(๒) **ผู้ประกอบด้วยสมาธิ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยสมาธิ),**

(๓) **ผู้ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยปัญญา),**

(๔) **ผู้ประกอบด้วยวิมุตติ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยวิมุตติ).**

ภิกษุ ท. ! ผู้ประกอบด้วยเหตุสี่ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเรียกได้ว่า "เป็นผู้ไม่หล่นจากธรรมวินัยนี้" ได้เลย.

หมวดที่สิบห้า จบ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒/๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย,

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๖

ว่าด้วย การไม่ลืมคำปฏิญาณ

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๖

ว่าด้วย การไม่ลืมคำปฏิญาณ

(ปฏิปักขนัย ของหมวด ๗ อันว่าด้วยการลืมคำปฏิญาณ)

สมณสากยปุตติยะที่แท้[๑]

วาเสฏฐะ ท. ! พวกเธอแล มีชาติต่างกัน มีนามต่างกัน มีโคตรต่างกัน มีสกุลต่างกัน ออกบวชจากเรือนเป็นผู้ไม่หวังเกี่ยวข้องด้วยเรือนแล้ว เมื่อถูกเขาถามว่า **"พวกท่าน เป็นใคร ?"** ดังนี้, พวกเธอก็ปฏิญาณ ว่า **"เราทั้งหลาย เป็นสมณสากยปุตติยะ"** ดังนี้.

วาเสฏฐะ ท. ! **อนึ่ง ศรัทธา ของผู้ใดแลตั้งมั่น ในตถาคต ฝังลงรากแล้ว ดำรงอยู่ได้มั่นคง อันสมณะหรือพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกก็ตาม ไม่ชักนำไปทางอื่นได้, ผู้นั้นควรที่จะกล่าวอย่างนี้ว่า "เราเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากพระโอษฐ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า เกิดโดยธรรม เนรมิตโดยธรรม เป็นทายาทโดยธรรม"** ดังนี้. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะคำว่า **"ธรรมกาย"** บ้าง

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อัคคัญญสูตร ปา. ที. ๑๑/๕๑/๕๕, ตรัสแก่วาเสฏฐสามเณร และภารทวาชสามเณร ณ ที่บุพพาราม.

"พรหมกาย" บ้าง **"ธรรมภูต"** บ้าง **"พรหมภูต"** บ้าง **นี้เป็นคำสำหรับใช้เรียกแทนชื่อ ตถาคต** แล.

สมภาพแห่งสมณสากยปุตติยะ[๑]

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่ ๆ เช่นแม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี ก็ตาม, ครั้นไหลไปถึงมหาสมุทรแล้ว ย่อมทิ้งชื่อเดิมของตน ย่อมถึงการเรียกชื่อใหม่ว่า **"มหาสมุทร"** เหมือนกันหมด. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! วรรณะทั้งสี่นี้ ก็อย่างเดียวกันฉันนั้น : จะเป็นกษัตริย์ หรือพราหมณ์ เวสส์ หรือศูทร ก็ตาม, เมื่อคนเหล่านั้น ออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละทิ้งชื่อ และชื่อสกุลแต่เดิมของตนเสีย ย่อมถึงการเรียกชื่อใหม่ ว่า **"พวกสมณสากยปุตติยะ"** ดังนี้ เหมือนกันหมดโดยแท้.

ภิกษุ ท. ! ข้อที่วรรณะทั้งสี่ ไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์ หรือพราหมณ์ เวสส์ หรือศูทร ครั้นออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละทิ้งชื่อและชื่อสกุลแต่เดิมของตนเสีย ถึงการเรียกชื่อใหม่ว่า "พวกสมณสากยปุตติยะ" ดังนี้ เหมือนกันหมด นี้แล เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่น่าจะเป็นได้ _ _ _ ในธรรมวินัยนี้, ซึ่งเมื่อภิกษุทั้งหลาย เห็นแล้ว ๆ ซึ่งข้อนี้ ย่อมเกิดความพอใจอย่างยิ่งในธรรมวินัยนี้แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อุ. ขุ. ๒๕/๑๕๗/๑๑๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่บุพพาราม.

สมณพราหมณ์ที่แท้[๑]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด **ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริง ซึ่งรสอร่อยของโลก โดยความเป็นรสอร่อยของโลก, โทษของโลกโดยความเป็นโทษของโลก, อุบายเครื่องออกไปพ้นจากโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไปพ้นจากโลก ;**

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ และได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

สมณะบัวขาว[๒]

ภิกษุ ท. ! **สมณะบัวขาว** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง, มีความมุ่งหมายถูกต้อง, มีการพูดจาถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความพากเพียรถูกต้อง, มีความระลึกถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นคงถูกต้อง, มีญาณถูกต้อง, มีวิมุตติถูกต้อง ; **แต่ไม่ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกาย**.

ภิกษุ ท. ! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า เป็นสมณะบัวขาว.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๓๔/๕๔๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๑๗/๘๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมณะบัวหลวง[๑]

ภิกษุ ท. ! **สมณะบัวหลวง** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง, มีความมุ่งหมายถูกต้อง, มีการพูดจาถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความพากเพียรถูกต้อง, มีความระลึกถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นคงถูกต้อง, มีญาณถูกต้อง, มีวิมุตติถูกต้อง ; **และเป็นผู้ถูกต้อง[๒] วิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายด้วย**.

ภิกษุ ท. ! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า เป็นสมณะบัวหลวง.

สมณะยุพราช[๓]

ภิกษุ ท. ! สมณะยุพราช เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นเสขะ (คือยังต้องทำกิจต่อไป) **เป็นผู้ปฏิบัติอยู่ ยังปรารถนานิพพานอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งกว่าเป็นอยู่**. เปรียบเหมือนโอรสองค์ใหญ่ของพระราชาผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิเษก เป็นผู้ควรแก่การอภิเษก แต่ยังมิได้รับการอภิเษก ดำรงอยู่ในตำแหน่ง

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๑๗/๘๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. คำว่า "ถูกต้อง" ในที่นี้ หมายถึงความที่จิตประกอบอยู่ด้วยความพ้นจากกิเลสของบุคคลผู้บรรลุวิโมกข์แปด ; ในที่นี้ โดยใจความก็คือ เป็นผู้บรรลุเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติทั้งสองอย่าง แล้ว ยังคล่องแคล่วในวิโมกข์ทั้งแปดอีกด้วย.

๓. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๑๓/๘๗.

ยุพราช ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นเสขะ เป็นผู้ปฏิบัติอยู่ ยังปรารถนานิพพานอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งกว่า เป็นอยู่ ฉันนั้น.

ภิกษุ ท. ! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า สมณะยุพราช.

สมณะยุพราช (อีกนัยหนึ่ง)[๑]

ภิกษุ ท. ! **สมณะยุพราช** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง, มีความมุ่งหมายถูกต้อง, มีการพูดจาถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความพากเพียรถูกต้อง, มีความระลึกถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นคงถูกต้อง.

ภิกษุ ท. ! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า เป็นสมณะยุพราช.

สมณะในธรรมวินัยนี้[๒]

ภิกษุ ท. ! สมณะ (ที่หนึ่ง) มีในธรรมวินัยนี้เอง, สมณะที่สองก็มีในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สามก็มีในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สี่ก็มีในธรรมวินัยนี้ ; ลัทธิอื่นก็ว่างจากสมณะของลัทธิอื่น. ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จงบันลือสีหนาท โดยชอบอย่างนี้เถิด.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๑๗/๘៩.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๒๓/๒๔๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **สมณะ (ที่หนึ่ง)** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นรอบแห่งสัญโญชน์สาม เป็นผู้แรกถึงกระแสนิพพาน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ ผู้แน่ที่จะตรัสรู้ข้างหน้า ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นสมณะ (ที่หนึ่ง).

ภิกษุ ท. ! **สมณะที่สอง** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นรอบแห่งสัญโญชน์สาม และเพราะความมีราคะ โทสะ โมหะ เบาบาง เป็นผู้มาอีกครั้งเดียว มาสู่โลกนี้คราวเดียวเท่านั้น ก็ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นสมณะที่สอง.

ภิกษุ ท. ! **สมณะที่สาม** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำห้าอย่าง เป็นผู้ลอยเกิด (ในชั้นสุทธาวาส) ย่อมมีการปรินิพพานในภพนั้น ไม่เวียนกลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นสมณะที่สาม.

ภิกษุ ท. ! **สมณะที่สี่** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้กระทำให้แจ้ง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นสมณะที่สี่.

ภิกษุ ท. ! **สมณะ** (ที่หนึ่ง) มีในธรรมวินัยนี้เอง, สมณะที่สองก็มีในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สามก็มีในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สี่ก็มีในธรรมวินัยนี้ ; ลัทธิอื่นก็ว่างจากสมณะของลัทธิอื่น. ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จงบันลือ-สีหนาท โดยชอบอย่างนี้ แล.

ผู้ทำสมคำปฏิญาณว่า "สมณะ"[๑]

ภิกษุ ท. ! มหาชนเขารู้จักเธอทั้งหลายว่า **"สมณะ สมณะ"** ดังนี้, ถึงเธอทั้งหลายเล่า เมื่อถูกเขาถามว่า ท่านทั้งหลาย เป็นอะไร ? พวกเธอทั้งหลายก็ปฏิญาณตัวเองว่า **"เราเป็นสมณะ"** ดังนี้

ภิกษุ ท. ! เมื่อเธอทั้งหลาย มีชื่อว่า สมณะ และปฏิญาณตัวเองว่าเป็นสมณะ อยู่อย่างนี้แล้ว, พวกเธอทั้งหลาย จะต้องสำเหนียกใจว่า **"ธรรมเหล่าใด อันจะทำเราให้เป็นสมณะและเป็นพราหมณ์ (คือเป็นอรหันต์ผู้ลอยบุญบาปเสียแล้ว), เราจะประพฤติถือเอาด้วยดี ซึ่งธรรมเหล่านั้น. ด้วยอาการปฏิบัติของเราอย่างนี้ สมัญญาว่าสมณะของพวกเราก็จักเป็นจริง และคำปฏิญาณว่าสมณะของพวกเราก็จักสมจริง ; อนึ่งเล่า เราบริโภคใช้สอย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารของทายกเหล่าใด, การบำพ็ญทานของทายกเหล่านั้นก็จักมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ; และการบรรพชาของเราเอง ก็จักไม่เป็นหมันเปล่าแต่จักมีผลมีกำไรแก่เราโดยแท้"** ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

ผู้ถึงพร้อมด้วยหิริโอตตัปปะ[๒]

ภิกษุ ท. ! ธรรมเหล่าไหนเล่า ที่จะทำพวกเราให้เป็นสมณะ ที่จะทำพวกเราให้เป็นพราหมณ์ ?

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๔๙๖/๔๕๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายที่นิคม ชื่ออัสสปุระ ของอังคราชกุมาร ในชนบทอังคะ.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๔๙๖/๔๖๐.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอต้องสำเหนียกตนให้ได้อย่างนี้ว่า **เราจักเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะ** ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า "พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะ. พอแล้วด้วยคุณเพียงเท่านี้ พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี" ภิกษุ ท. ! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือนพวกเธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะว่ากิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้มีกายสมาจารบริสุทธิ์[๑]

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **กายสมาจาร (การประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยกาย) ของเรา บริสุทธิ์แล้ว หงายได้แล้ว เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ เป็นอันสำรวมดีแล้ว, อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด** ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า "พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะ, กายสมาจารของพวกเราบริสุทธิ์. พอแล้วด้วยคุณเพียงเท่านี้ พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี". ภิกษุ ท. ! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือน

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๔๙๗/๔๖๑.

พวกเธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะว่ากิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้มีวจีสมาจารบริสุทธิ์ [๑]

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **วจีสมาจาร (การประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยวาจา) ของเราบริสุทธิ์แล้ว หงายได้แล้ว เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ เป็นอันสำรวมดีแล้ว, อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด** ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือ จะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า "พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริโอตตัปปะ, กายสมาจารของพวกเราบริสุทธิ์, วจีสมาจารบริสุทธิ์. พอแล้วด้วยคุณเพียงเท่านี้ พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณะปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี" ภิกษุ ท. ! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือนพวกเธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะว่ากิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๔๙๗/๔๖๒.

ผู้มีมโนสมาจารบริสุทธิ์ [๑]

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า**มโนสมาจาร (การประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยใจ) ของเรา บริสุทธิ์แล้ว หงายได้แล้ว เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ เป็นอันสำรวมดีแล้ว, อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด** ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือ จะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า "พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะ, กายสมาจารของพวกเราบริสุทธิ์, วจีสมาจารบริสุทธิ์, มโนสมาจารบริสุทธิ์. พอแล้ว ด้วยคุณเพียงเท่านี้ พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณะปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี". ภิกษุ ท. ! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือนพวกเธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะว่ากิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ [๒]

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **อาชีวะของเรา บริสุทธิ์แล้ว หงายได้แล้ว**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๖๓.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๖๔.

เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ เป็นอันสำรวมดีแล้ว, อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า "พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะ, กายสมาจารของพวกเราบริสุทธิ์, วจีสมาจารบริสุทธิ์, มโนสมาจารบริสุทธิ์, อาชีวะบริสุทธิ์. พอแล้วด้วยคุณเพียงเท่านี้ พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณะปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี". ภิกษุ ท. ! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือนพวกเธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไปเพราะว่า กิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้ปิดกั้นอภิชฌาโทมนัสให้หยุดไหล[๑]

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **เราจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย** : ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว จักไม่ถือเอาทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมดและการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ. สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออภิชฌาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวมอินทรีย์คือตาใดเป็นเหตุ, เราจักปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้ จักเป็นผู้รักษา ถึงการสำรวมอินทรีย์คือตา ; ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, ได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว จักไม่ถือเอาทั้งโดยลักษณะ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๔๙๙/๔๖๕.

ที่เป็นการรวบถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ. สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออภิชฌาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เราจักปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์เหล่านั้นไว้ จักเป็นผู้รักษา ถึงการสำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย ;

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล ___ฯลฯ___ (มีตรัสมิให้นอนใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และตรัสเตือนว่ายังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนท้ายนี้ทุกครั้ง).

ผู้รู้ประมาณการบริโภค[๑]

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **เราจักเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอยู่เสมอ** : จักพิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงฉัน, ไม่ฉันเพื่อเล่น ไม่ฉันเพื่อมัวเมา ไม่ฉันเพื่อประดับ ไม่ฉันเพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพื่อเพียงให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ; ด้วยการทำอย่างนี้ เราจักขจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสีย แล้วไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิ่มจนอึดอัด) ให้เกิดขึ้น ; ความที่อายุดำเนินไปได้, ความไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญ จักมีแก่เรา ดังนี้ ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. _ _ _ฯลฯ _ _ _ (มีตรัสมิให้นอนใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และตรัสเตือนว่า ยังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนท้ายนี้ทุกครั้ง).

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๐/๔๖๖.

ผู้ตื่นจนกิเลสทำอะไรไม่ได้[๑]

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **เราจักตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องตื่น** : เราจักชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากอาวรณียธรรม (คือกิเลสที่กั้นจิต) ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวันยังค่ำ ไปจนสิ้นยามแรกแห่งราตรี, ครั้นยามกลางแห่งราตรี เราจักนอนอย่างราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้นยามสุดท้ายแห่งราตรี เราลุกขึ้นแล้ว จักชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากอาวรณียธรรม ด้วยการเดินจงกรม และด้วยการนั่งอีก ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ___ฯลฯ___

(มีตรัสมิให้นอนใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และตรัสเตือนว่ายังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนท้ายนี้ทุกครั้ง).

ผู้มีสติสัมปชัญญะ[๒]

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **เราจักเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ** : รู้ตัวรอบคอบในการก้าวไปข้างหน้า การถอยหลัง, การแลดู การเหลียวดู, การคู้ การเหยียด, การทรงสังฆาฏิ บาตร จีวร, การกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม, การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ, การไป การหยุด, การนั่ง

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๐/๔๖๗.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๑/๔๖๘.

การนอน, การหลับ การตื่น, การพูด การนิ่ง ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. _ _ _ฯลฯ _ _ _ (มีตรัสมิให้นอนใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และตรัสเตือนว่า ยังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนท้ายนี้ ทุกครั้ง).

ผู้ออกหา วิเวกธรรม[๑]

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ **มาเสพเสนาสนะอันสงัด** คือป่าโคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง กองฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). ในเวลาภายหลังอาหาร เธอกลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอ **ละอภิชฌาในโลก** มีจิตปราศจากอภิชฌา คอยชำระจิตจากอภิชฌา ; **ละพยาบาท** มีจิตปราศจากพยาบาท เป็นผู้กรุณามีจิตหวังความเกื้อกูล ในสัตว์ทั้งหลาย คอยชำระจิตจากพยาบาท ; **ละถีนมิทธะ** มุ่งอยู่แต่ความสว่างในใจ มีจิตปราศจากถีนมิทธะ มีสติสัมปชัญญะรู้สึกตัว คอยชำระจิตจากถีนมิทธะ ; **ละอุทธัจจกุกกุจจะ** ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ในภายใน คอยชำระจิตจากอุทธัจจกุกกุจจะ ; **ละวิจิกิจฉา** ข้ามล่วงวิจิกิจฉาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่า “นี่อะไร นี่อย่างไร” ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความสงสัย) คอยชำระจิตจากวิจิกิจฉา.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๑/๒๔๖๙.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายผู้หนึ่ง **กู้หนี้เขา** ไปทำการงานสำเร็จผล ใช้หนี้ต้นทุนเดิมหมดแล้ว กำไรยังเหลือพอเลี้ยงภรรยาได้ถมไป ; เขาคงคะนึงถึงโชคลาภว่า "เมื่อก่อนเรากู้หนี้เขาไปทำการงานสำเร็จผล ใช้หนี้ต้นทุนเดิมหมดแล้ว กำไรยังเหลือพอเลี้ยงภรรยาได้ถมไป" ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัส เพราะข้อนั้นเป็นเหตุ ฉันใด, (นี้อย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายอีกผู้หนึ่ง **ป่วยไข้หนัก** ทนทุกข์ อาหารไม่ตก กำลังน้อย. ครั้นเวลาอื่นเขาหายจากไข้นั้น อาหารก็ตั้ง กำลังก็มี ; เขาต้องนึกถึงกาลเก่าว่า "เมื่อก่อน เราป่วยไข้หนัก ทนทุกข์ อาหารก็ไม่ตก กำลังน้อยลง บัดนี้เราหายจากไข้นั้น อาหารก็ตั้ง กำลังก็มีมา" ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ ฉันใด, (นี้อีกอย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายอีกผู้หนึ่ง **ติดเรือนจำ** ครั้นเวลาอื่นเขาหลุดจากเรือนจำโดยสะดวก ไม่มีภัย ไม่เสียทรัพย์ ; เขาต้องนึกถึงกาลเก่าอย่างนี้ว่า "เมื่อก่อน เราติดเรือนจำ บัดนี้ เราหลุดมาได้โดยสะดวก ไม่มีภัย ไม่เสียทรัพย์" ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ ฉันใด, (นี้อีกอย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายอีกผู้หนึ่ง **เป็นทาสเขา** พึ่งตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งผู้อื่น เที่ยวตามอำเภอใจไม่ได้. ครั้นถึงสมัยอื่น เขาพ้นจากการเป็นทาส พึ่งตัวเองได้ ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น เที่ยวตามอำเภอใจได้ ; เขาต้องนึกถึงกาลเก่าอย่างนี้ว่า "เมื่อก่อนเราเป็นทาส พึ่งตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งผู้อื่น เที่ยวตามอำเภอใจไม่ได้ ครั้นถึงสมัยอื่น เราพ้นจากการเป็นทาส พึ่งตัวเองได้ ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น เที่ยวตามอำเภอใจได้" ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์ บันเทิงใจ โสมนัสเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ ฉันใด, (นี้อีกอย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายอีกผู้หนึ่ง **นำทรัพย์เดินทางไกล** อันกันดาร ครั้นพ้นทางกันดารได้โดยสะดวก ไม่มีภัย ไม่ต้องเสียโภคทรัพย์ ; เขาต้องนึกถึงกาลเก่าอย่างนี้ว่า "เมื่อก่อน เรานำทรัพย์เดินทางไกลอันกันดาร ครั้นพ้นทางกันดาร ไม่มีภัย ไม่ต้องเสียโภคทรัพย์" ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์ บันเทิงใจ โสมนัสเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ (เหล่านี้) เป็นฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ **พิจารณาเห็นนิวรณ์ ๕ ประการ ที่ตนยังละไม่ได้ว่า เป็นเช่นกับการกู้หนี้ เช่นกับการเป็นโรค เช่นกับการติดเรือนจำ เช่นกับการเป็นทาส และการนำทรัพย์ข้ามทางกันดาร, และเธอพิจารณาเห็นนิวรณ์ ๕ ประการ ที่ละเสียได้แล้วในตนเอง เป็นเช่นกับการหมดหนี้ การหมดโรค การหลุดจากเรือนจำ การพ้นจากทาส การบรรลุถึงที่พ้นภัย** (เธอย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ) ฉันนั้นเหมือนกัน แล.

ผู้ได้บรรลุฌานที่หนึ่ง[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น ครั้นละนิวรณ์ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจและทำปัญญาให้ถอยกำลัง เหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสงัดจากกามและสงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย จึง **บรรลุ ฌานที่หนึ่ง** ซึ่งมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่. เธอ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกนั้น, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกนั้น ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๕/๔๗๑.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนายช่างอาบก็ดี หรือลูกมือของเขาก็ดี เป็นคนฉลาด โรยผงที่ใช้สำหรับถูตัวในเวลาอาบน้ำลงในขันสำริด แล้วพรมน้ำหมักไว้, ครั้นเวลาเย็น ก้อนผงออกยางเข้ากัน ซึมทั่วกันแล้ว จับกันทั้งภายในภายนอก ไม่ไหลหยด ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกนั้น ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉันนั้นเหมือนกัน.

ผู้ได้บรรลุฌานที่สอง[๑]

ภิกษุ ท. ! อีกประการหนึ่ง, เพราะสงบวิตกวิจารเสียได้ ภิกษุจึง **บรรลุ ฌานที่สอง** อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน นำให้เกิดสมาธิมีอารมณ์อันเดียว ไม่มีวิตกวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ แล้วแลอยู่. เธอ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนห้วงน้ำอันลึก มีน้ำอันป่วน ไม่มีปากน้ำทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ แต่ฝนตกเพิ่มน้ำให้แก่ห้วงน้ำนั้น ตลอดกาลโดยกาล, ท่อน้ำเย็นพลุ่งขึ้นจากห้วงน้ำ ประพรมทำให้ชุ่มถูกต้องห้วงน้ำนั้นเอง ; ส่วนไหน ๆ ของห้วงน้ำนั้นที่น้ำเย็นไม่ถูกต้องแล้วมิได้มี. ข้อนี้ฉันใด, ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๕/๔๗๒.

เต็มรอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ, ส่วนใดส่วนหนึ่งในกายเธอ ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉันนั้นเหมือนกัน.

ผู้ได้บรรลุฌานที่สาม[๑]

ภิกษุ ท. ! อีกประการหนึ่ง, เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ ภิกษุ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย จึง**บรรลุ ฌานที่สาม** อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้ากล่าวว่า "ผู้ได้บรรลุฌานนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข" ดังนี้ แล้วแลอยู่. เธอ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบเต็มรอบ ด้วยลำพังสุขหาปีติมิได้, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัวที่สุขหาปีติมิได้ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนในหนองบัวอุบล หนองบัวปทุม หนองบัวบุณฑริก มีดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางเหล่าที่เกิดอยู่ในน้ำเจริญอยู่ในน้ำ ยังขึ้นไม่พ้นน้ำ จมอยู่ภายใต้อันน้ำเลี้ยงไว้, ดอกบัวเหล่านั้นถูกน้ำเย็นแช่ชุ่ม ถูกต้องตั้งแต่ยอดตลอดราก, ส่วนไหน ๆ ของดอกบัวเหล่านั้นทั่วทั้งดอก ที่น้ำเย็นไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี. ข้อนี้เป็นฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยลำพังสุขหาปีติมิได้, ส่วนใดส่วนหนึ่งในกายเธอ ที่ลำพังสุขหาปีติมิได้ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉันนั้นเหมือนกัน

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๖/๔๗๓.

ผู้ได้บรรลุฌานที่สี่[๑]

ภิกษุ ท. ! อีกประการหนึ่ง, เพราะละสุขและละทุกข์เสียได้, เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน, ภิกษุ จึง **บรรลุ ฌานที่สี่** อันไม่ทุกข์ไม่สุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. เธอนั้น นั่งแผ่ไปตลอดกายนี้ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ผ่องใส, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายคนหนึ่ง นั่งคลุมตัวด้วยผ้าขาวตลอดศีรษะ, ส่วนไหน ๆ ในกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ผ้าขาวไม่ถูกต้องแล้ว (คือไม่คลุมแล้ว) มิได้มี. ข้อนี้เป็นฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั่งแผ่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องใสไปตลอดกายนี้, ส่วนใดส่วนหนึ่งในกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉันนั้นเหมือนกัน.

ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ[๒]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น, ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว, เธอ ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่อ **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ**. เธอระลึกถึงขันธ์ที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ คือ เธอระลึกได้

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๗/๔๗๔.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๗/๔๗๕.

ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติ สามชาติ สี่ชาติ ห้าชาติบ้าง, สิบชาติ ยี่สิบชาติ สามสิบชาติ สี่สิบชาติ ห้าสิบชาติบ้าง, ร้อยชาติ พันชาติ แสนชาติบ้าง, ตลอดหลายสังวัฏฏกัปป์ หลายวิวัฏฏกัปป์ หลายสังวัฏฏกัปป์และวิวัฏฏกัปป์บ้าง, ว่า เมื่อเราอยู่ในภพโน้น มีชื่ออย่างนั้น มีโคตร มีวรรณะ มีอาหารอย่างนั้น ๆ, เสวยสุขและทุกข์เช่นนั้น ๆ มีอายุสุดลงเท่านั้น ; ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้เกิดในภพโน้น มีชื่อ โคตร วรรณะ อาหาร อย่างนั้น ๆ, ได้เสวยสุขและทุกข์เช่นนั้น ๆ มีอายุสุดลงเท่านั้น ; ครั้นจุติจากภพนั้น ๆ ๆ ๆ แล้วมาเกิดในภพนี้. เธอระลึกถึงขันธ์ที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ พร้อมทั้งอาการและลักษณะ ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายผู้หนึ่ง ออกจากบ้านตนเองไปบ้านคนอื่น แล้วออกจากบ้านนั้นไปสู่บ้านอื่นอีก แล้วออกจากบ้านนั้น ๆ กลับมาสู่บ้านของตนเอง เขาจะระลึกได้อย่างนี้ว่า เราออกจากบ้านตนเองไปสู่บ้านโน้น ที่บ้านโน้นนั้น เราได้ยืน ได้นั่ง ได้พูด ได้นิ่ง อย่างนั้น ๆ, ครั้นออกจากบ้านนั้นแล้ว ได้ไปสู่บ้านโน้นอีก, แม้ที่บ้านโน้นนั้น เราได้ยืน ได้นั่ง ได้พูด ได้นิ่งอย่างนั้น ๆ, เราออกจากบ้านนั้นแล้ว กลับมาสู่บ้านของตนเอง. ข้อนี้เป็นฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ระลึกถึงขันธ์ที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ _ _ _ฯลฯ _ _ _ พร้อมทั้งอาการและลักษณะเช่นนี้, ฉันนั้นเหมือนกัน.

จุตูปปาตญาณ[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น, ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๘/๔๗๖.

หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว, เธอก็น้อมจิตไปเฉพาะต่อ **จุตูปปาตญาณ**. เธอมีจักษุเป็นทิพย์ บริสุทธิ์กว่าจักษุของสามัญมนุษย์ ย่อมแลเห็นสัตว์ทั้งหลาย จุติอยู่ บังเกิดอยู่, เลวทราม ประณีต, มีวรรณะดี มีวรรณะเลว, มีทุกข์ มีสุข. เธอรู้แจ้งชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมว่า "ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ! สัตว์เหล่านี้หนอ ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต พูดติเตียนพระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็นมิจฉาทิฏฐิ ประกอบการงานด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ, เบื้องหน้าแต่กายแตกตายไป ล้วนพากันเข้าสู่อบายทุคติวินิบาตนรก. ท่านผู้เจริญทั้งหลายเอย ! ส่วนสัตว์เหล่านี้หนอ ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็นสัมมาทิฏฐิ ประกอบการงานด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ, เบื้องหน้าแต่กายแตกตายไป ล้วนพากันเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์". เธอมีจักษุทิพย์ บริสุทธิ์กว่าจักษุของสามัญมนุษย์ เห็นเหล่าสัตว์ผู้จุติอยู่ บังเกิดอยู่ เลว ประณีต มีวรรณะดี มีวรรณะเลว มีทุกข์ มีสุข, รู้ชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมได้ ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนเรือนสองหลัง มีประตูตรงกัน, ณ ที่นั้น ชายมีจักษุดี ยืนอยู่หว่างกลาง เขาอาจเห็นหมู่มนุษย์ที่เข้าไปในเรือนบ้าง ออกมาบ้าง เดินไปมาบ้าง เดินตรงบ้าง เลี้ยวบ้าง. ข้อนี้เป็นฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ มีจักษุเป็นทิพย์ บริสุทธิ์กว่าจักษุของสามัญมนุษย์ ย่อมแลเห็นเหล่าสัตว์ ผู้จุติอยู่ บังเกิดอยู่, เลวทราม ประณีต, มีวรรณะดี วรรณะเลว, มีทุกข์ มีสุข. _ _ _ฯลฯ _ _ _ เธอรู้ชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมได้, ฉันนั้นเหมือนกัน.

อาสวักขยญาณทำให้เป็นสมณะจริง[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น, ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ผ่องใส ไม่มีกิเลส

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๐๘/๔๗๗.

ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว, เธอ ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่อ **อาสวักขยญาณ**. เธอย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ; และว่า เหล่านี้เป็นอาสวะทั้งหลาย, นี้เหตุแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย". เมื่อเธอรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็พ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ. ครั้นจิตหลุดพ้นแล้ว ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า "จิตพ้นแล้ว". เธอรู้ชัดว่า "ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความ (หลุดพ้น) เป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนห้วงน้ำใสที่ไหล่เขา ไม่ขุ่นมัว, คนมีจักษุดียืนอยู่บนฝั่งในที่นั้น, เขาจะเห็นหอยต่าง ๆ บ้าง กรวดและหินบ้าง ฝูงปลาบ้าง อันหยุดอยู่และว่ายไปในห้วงน้ำนั้น, เขาจะสำเหนียกใจอย่างนี้ว่า "ห้วงน้ำนี้ใสไม่ขุ่นเลย หอย ก้อนกรวด ปลาทั้งหลาย เหล่านี้ หยุดอยู่บ้าง ว่ายไปบ้าง ในห้วงน้ำนั้น". ข้อนี้เป็นฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ; และว่า เหล่านี้เป็นอาสวะทั้งหลาย, นี้เหตุแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย". เมื่อเธอรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ. ครั้นจิตหลุดพ้นแล้ว ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า "จิตพ้นแล้ว". เธอรู้ชัดว่า

"ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความ (หลุดพ้น) เป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก", ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้เสร็จกิจแล้ว เช่นดังกล่าวนี้ เราเรียกว่า **เป็นสมณะ** บ้าง, **เป็นพราหมณ์** บ้าง, **เป็นนหาตกะ** บ้าง, **เป็นเวทคู** บ้าง, **เป็นโสตติยะ** บ้าง, **เป็นอริยะ** บ้าง, **เป็นอรหันต์** บ้าง.

(ทรงให้คำอธิบายว่า เป็นสมณะ เพราะสงบจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามก ที่เป็นไปข้างฝ่ายเศร้าหมอง ที่เอียงไปข้างความต้องเกิดอีก เป็นไปกับด้วยความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นผล เป็นที่ตั้งของความเกิด ความแก่ ความตาย ต่อ ๆ ไป, _ _ _ เป็นพราหมณ์ เพราะลอยสิ่งที่เป็นอกุศลลามกเสียแล้ว _ _ _ เป็นนหาตกะ เพราะล้างสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว _ _ _ เป็นเวทคู เพราะรู้จบสิ้นสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว _ _ _ เป็นโสตติยะ เพราะไม่สดับสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว _ _ _ เป็นอริยะ เพราะไปจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว _ _ _ เป็นอรหันต์ เพราะไกลจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว _ _ _).

ยอมเสียชีวิตไม่ยอมล่วงสิกขาบท[๑]

ภิกษุ ท. ! เช่นเดียวกับที่มหาสมุทร ย่อมมีน้ำหยุดอยู่ที่ระดับใดระดับหนึ่งเป็นธรรมดา หาล้นฝั่งไปไม่. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เราบัญญัติสิกขา - บทใด ๆ แก่สาวกทั้งหลายของเราแล้ว **สาวกทั้งหลายของเรา ย่อมไม่ก้าวล่วงสิกขาบทนั้น ๆ แม้จะต้องเสียชีวิต** ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ข้อที่เราบัญญัติสิกขาบทใด ๆ แก่สาวกทั้งหลายของเราแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา ย่อมไม่ก้าวล่วงสิกขาบทนั้น ๆ แม้จะต้องเสียชีวิต นั้นแล เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่น่าจะมีได้ _ _ _ ในธรรมวินัยนี้, ซึ่งเมื่อภิกษุทั้งหลายได้เห็นแล้ว ๆ ซึ่งข้อนี้ ย่อมเกิดความพอใจอย่างยิ่งในธรรมวินัยนี้แล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อุ. ขุ. ๒๕/๑๕๕/๑๑๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น[๑]

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคน มีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า "เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้" ดังนี้. ครั้นบวชแล้ว **เธอสามารถทำลาภสักการะและเสียงเยินยอให้เกิดขึ้นได้**, เธอไม่มีใจยินดีในลาภสักการะและเสียงเยินยออันนั้น, ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียงเยินยออันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะลาภสักการะและเสียงเยินยออันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในลาภสักการะและเสียงเยินยออันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในลาภสักการะและเสียงเยินยออันนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว **เธอให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นได้**, เธอมีใจยินดีในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, แต่ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้วในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว **เธอให้ความถึงพร้อมด้วยสมาธิเกิดขึ้นได้**, เธอมีใจยินดีในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, แต่ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้วในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว **เธอให้ ญาณทัสสนะ (ปัญญาเครื่องรู้เห็น) เกิดขึ้นได้อีก**, เธอมีใจยินดีในญาณทัสสนะอันนั้น, แต่

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาโรปมสูตร มู. ม. ๑๒/๓๗๐/๓๕๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์.

ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้วในญาณทัสสนะอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะญาณ--ทัสสนะอันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในญาณทัสสนะอันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในญาณทัสสนะอันนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว **เธอให้ สมยวิโมกข์ (ความพ้นพิเศษโดยสมัย) เกิดขึ้นได้อีก**.

ภิกษุ ท. ! ข้อนี้ย่อมเป็นไปได้ คือข้อที่ ภิกษุนั้นจะพึงเสื่อมคลายจากสมยวิมุตติอันนั้นก็ได้.

....

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้เที่ยวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ตัดเอาแก่นถือไปด้วยมั่นใจว่า 'นี่ เป็นแก่นแท้' ดังนี้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า "ผู้เจริญคนนี้ ช่างรู้จักแก่น, รู้จักกระพี้, รู้จักเปลือกสด, รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็ตัดเอาแก่นแท้ถือไปด้วยมั่นใจว่า 'นี่ เป็นแก่นแท้' ดังนี้. สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักสำเร็จประโยชน์เป็นแท้" ดังนี้ ; ฉันใดก็ฉันนั้น. (ที่กุลบุตรบางคนออกบวชด้วยศรัทธาปฏิบัติไม่หลงผิด จนกระทั่ง **บรรลุ อสมยวิโมกข์**).

ภิกษุ ท. ! ข้อนี้ย่อมเป็นไปไม่ได้ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้ คือข้อที่ภิกษุนั้น จะพึงเสื่อมคลายจาก อสมยวิมุตติ (ความหลุดพ้นที่ไม่มีสมัย) อันนั้นเลย.

ภิกษุ ท. ! **พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะและเสียงเยินยอเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยศีลเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยสมาธิเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์.**

ภิกษุ ท. ! ก็เจโตวิมุตติที่ไม่กำเริบอันใด มีอยู่, **พรหมจรรย์นี้มีสิ่งนั้นนั่นแหละเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสิ่งนั้นนั่นแหละเป็นแก่นสาร มีสิ่งนั้นนั่นแหละเป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์** แล.

รู้ "ความลับ" ของขันธ์ห้า[๑]

โสณะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม **รู้จักลักษณะ รู้จักเหตุเกิดขึ้น รู้จักความดับสนิท รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท** แห่ง **รูป** ; _ _ _ **เวทนา** ;_ _ _ **สัญญา** ;_ _ _**สังขาร** ; ย่อมรู้จักลักษณะ รู้จักเหตุเกิดขึ้น รู้จักความดับสนิท รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่ง **วิญญาณ** ;

โสณะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ "ความลับ" ของอุปาทานขันธ์[๒]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม **รู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษและรู้จักอุบายเครื่องสลัดออกไปพ้น ในอุปาทานขันธ์ ๕ เหล่านี้**[๓] **ตามที่เป็นจริง** ;

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. สํ. ๑๗/๖๓/๑๐๒, ตรัสแก่โสณะคฤหบดีบุตร ที่เวฬุวัน.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. สํ. ๑๗/๑๙๕/๒๙๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๓. อุปาทานขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ อันเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ "ความลับ" ของธาตุสี่ [๑]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม **รู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษและรู้จักอุบายเครื่องสลัดออกไปพ้น ในธาตุ ๔ เหล่านี้ [๒] ตามที่เป็นจริง** ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ "ความลับ" ของอินทรีย์หก [๓]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม **รู้จักความเกิดขึ้น, รู้จัก**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๐๙/๔๑๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.
๒. ธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม.
๓. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๗๓/๘๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ความดับไป, รู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษ และรู้จักอุบายเครื่องสลัดออกไปพ้น ในอินทรีย์ทั้ง ๖ เหล่านี้[๑] ตามที่เป็นจริง ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ "ความลับ" ของอินทรีย์ห้า[๒]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม **รู้จักความเกิดขึ้น, รู้จักความดับไป, รู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษ (เมื่อยึดถือ) และรู้จักอุบายเครื่องสลัดออกไปพ้น ในอินทรีย์ ๕ เหล่านี้[๓] ตามที่เป็นจริง ;**

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

---

๑. อินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๕๘/๘๔๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๓. อินทรีย์ ๕ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา. อีกหมวดหนึ่งคือ สุข ทุกข์ โสมนัส โทมนัส และอุเบกขา - มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๗๖/๙๒๑; มีใจความเหมือนกัน.

รู้ปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นสมณะได้[๑]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม **รู้จักชรามรณะ**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชรามรณะ, รู้จักความดับสนิทแห่งชรามรณะ, รู้จักข้อปฏิบัติ เครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชรามรณะ ;

ย่อม **รู้จักชาติ**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ, รู้จักความดับสนิทแห่ง ชาติ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชาติ ;

ย่อม **รู้จักภพ**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ, รู้จักความดับสนิทแห่ง ภพ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งภพ ;

ย่อม **รู้จักอุปาทาน**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน, รู้จักความดับสนิทแห่งอุปาทาน, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอุปาทาน ;

ย่อม **รู้จักตัณหา**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา, รู้จักความดับสนิทแห่งตัณหา, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งตัณหา ;

ย่อม **รู้จักเวทนา**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา, รู้จักความดับสนิทแห่งเวทนา, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งเวทนา ;

ย่อม **รู้จักผัสสะ**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ, รู้จักความดับสนิทแห่งผัสสะ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งผัสสะ ;

ย่อม **รู้จักอายตนะ ๖**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะ ๖, รู้จักความดับสนิทแห่งอายตนะ ๖, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอายตนะ ๖ ;

ย่อม **รู้จักนามรูป**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งนามรูป, รู้จักความดับสนิทแห่งนามรูป, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งนามรูป ;

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๑๘/๓๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ย่อม **รู้จักวิญญาณ**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ, รู้จักความดับสนิทแห่งวิญญาณ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งวิญญาณ ;

ย่อม **รู้จักสังขาร**, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร, รู้จักความดับสนิทแห่งสังขาร, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งสังขาร ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย ก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้อริยสัจจ์จึงเป็นสมณะได้[๑]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อมรู้จักตามที่เป็นจริงว่า **ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ**, รู้จักตามที่เป็นจริงว่า **เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ**, รู้จักตามที่เป็นจริงว่า **ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ**, รู้จักตามที่เป็นจริงว่า **ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ** ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ และได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

หมวดที่สิบหก จบ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๔๒/๑๗๐๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๗

ว่าด้วย การหมดพิษสงทางใจ

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๗

ว่าด้วย การหมดพิษสงทางใจ

(ปฏิปักขนัย ของหมวด ๘ อันว่าด้วยพิษสงทางใจ)

สระน้ำที่มีอยู่ภายใต้จีวร[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้ปฏิบัติในข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! เมื่อ**ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง มีอภิชฌามาก ละอภิชฌาได้, มีจิตพยาบาท ละพยาบาทได้, เป็นผู้มักโกรธ ละความมักโกรธได้, เป็นผู้มักถือความโกรธ ละความถือโกรธได้, เป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน ละความลบหลู่คุณท่านได้, เป็นผู้ยกตนเทียมท่าน ละความยกตนเทียมท่านได้, เป็นคนริษยา ละความริษยาได้, เป็นคนตระหนี่ ละความตระหนี่ได้, เป็นคนโอ้อวด ละความโอ้อวดได้, เป็นคนมีมายา ละความมายาได้, เป็นคนมีความปรารถนาลามก ละความปรารถนาลามกได้, เป็นคนมีความเห็นผิด ละความเห็นผิดได้** ;

ภิกษุ ท. ! เพราะละกิเลสมีอภิชฌาเป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมัวหมองของสมณะ เป็นโทษของสมณะ เป็นน้ำฝาดของสมณะ เป็นเหตุให้สัตว์เกิดในอบายและมีวิบากอันสัตว์ทั้งหลายจะต้องเสวยในทุคติ เหล่านี้ ได้แล้ว ; เรา

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จูฬอัสสปุรสูตร มู. ม. ๑๒/๕๑๖/๔๘๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อัสสปุรนิคมของชาวอังคะ.

ก็กล่าวภิกษุนั้นว่า **"เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ"** ดังนี้. ผู้ปฏิบัติชอบนั้นย่อมพิจารณาเห็นตนเป็นคนบริสุทธิ์ และพ้นจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามกทั้งหลายเหล่านี้ทั้งสิ้นแล้ว. เมื่อเธอพิจารณาเห็นตนเป็นเช่นนั้นอยู่, **ความปราโมทย์**ก็เกิดขึ้น ; เมื่อเธอปราโมทย์แล้ว, **ปีติ** ก็เกิดขึ้น ; เมื่อเธอมีใจปีติแล้ว, **นามกาย** ก็สงบ ; เธอมีนามกายสงบ ก็ได้**เสวยสุข** ; เมื่อเธอมีสุข **จิตก็ตั้งมั่น**. ผู้ปฏิบัติชอบนั้น แผ่จิตไปสู่ทิศที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ทั้งเบื้องบนเบื้องต่ำ ด้านขวาง ทั่วทุกทางโดยรอบตลอดโลกทั้งปวง ด้วยจิตอันประกอบด้วยเมตตา___ฯลฯ___กรุณา___ฯลฯ___มุทิตา___ฯลฯ___อุเบกขาอันไพบูลย์ประกอบด้วยคุณอันใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท เป็นอยู่.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน **สระโบกขรณี มีน้ำไม่ขุ่นมัว น่าดื่มเย็นสนิท ใสสะอาด มีท่าขึ้นลงโดยง่าย น่าเพลินใจ.** ถ้าแม้มีบุรุษผู้หนึ่งซึ่งกำลังร้อนจัด มีความร้อนระอุไปทั้งตัว เหน็ดเหนื่อย คอแห้งระหาย[๑]น้ำ มาจากทิศตะวันออก หรือทิศตะวันตก ทิศเหนือ หรือทิศใต้ไซร้, **บุรุษนั้นมาถึงสระโบกขรณีนั้นแล้ว จักทำความคอแห้ง กระหายน้ำ และความร้อนกระวนกระวายให้เสื่อมสูญได้.** ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ถ้าแม้นกุลบุตรออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่หวังประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือน จากสกุลกษัตริย์ก็ตาม, จากสกุลพราหมณ์ก็ตาม, จากสกุลเวสส์ก็ตาม, จากสกุลศูทรก็ตาม, แล**เขาได้อาศัยธรรมและวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อย่างนี้ ๆ ย่อมได้ความสงบในภายใน** เราก็เรียกว่า **"เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ"** ดังนี้, ฉันนั้นเหมือนกัน. ถ้าแม้น

---

๑. คำว่า ระหาย และ กระหาย มีความหมายเดียวกัน ในต้นฉบับเดิมใช้ทั้ง ๒ คำ ผสมอยู่ในเนื้อหาเดียวกัน.

กุลบุตรออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่หวังประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือน จากสกุลกษัตริย์ก็ตาม, จากสกุลพราหมณ์ก็ตาม, จากสกุลเวสส์ก็ตาม, จากสกุลศูทรก็ตาม, และ **เขาได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ เราก็เรียกว่า "เป็นสมณะ" เพราะความสิ้นอาสวะทั้งหลาย**, ฉันนั้นเหมือนกันแล.

ผู้เว้นยาพิษในโลก[๑]

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนถ้วยดื่มสำริดมีเครื่องดื่มใส่อยู่แล้วชนิดหนึ่ง[๒] สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส แต่ว่ามียาพิษปนติดอยู่. ครั้งนั้น มีบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังร้อนจัด มีความร้อนระอุไปทั้งตัว เหน็ดเหนื่อย คอแห้งระหายน้ำ มาถึงเข้า. คนทั้งหลาย บอกแก่บุรุษนั้นว่า "นี่แน่ท่านผู้เจริญ, ถ้วยดื่มสำริดใบนี้ มีเครื่องดื่มสมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส เปิดโอกาสสำหรับท่าน ; แต่ว่ามันมียาพิษปนติดอยู่. ถ้าหากท่านต้องการดื่มก็ดื่มได้, เมื่อท่านกำลังดื่ม จักติดใจมัน ด้วยสีของมันบ้าง ด้วยกลิ่นของมันบ้าง ด้วยรสของมันบ้าง ; แต่ว่า ครั้นดื่มแล้ว ท่านจักถึงความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ทีนั้น ความคิดก็จะพึงเกิดขึ้นแก่บุรุษนั้นว่าอย่างนี้ว่า **"ความกระหายในเครื่องดื่มเลิศรสปนพิษของเรานี้อาจจะดับเสียได้ ด้วยน้ำเย็น หรือด้วยหางนมเปรี้ยว หรือด้วยเครื่องดื่มชื่อมัฏฐโลณิกะ[๓] หรือด้วยเครื่องดื่มชื่อโลณโสจิรกะ[๔]; เราไม่บังควรที่จะดื่มน้ำนั้น อันเป็นไปเพื่อทุกข์ไม่เป็นประโยชน์**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๑๓๕/๒๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. เป็นภาชนะพิเศษเรียกว่า อาปานิยกังสะ ซึ่งเรายังเข้าใจไม่ได้ว่าในบัดนี้ได้แก่ภาชนะเช่นไร.

๓. มัฏฐโลณิกะ เป็นน้ำของขนมเหลว ๆ ชนิดหนึ่ง ใส่เกลือ.

๔. โลณโสจิรกะ เป็นซุปที่ต้มขึ้นด้วยธัญญชาติ ด้วยผลไม้ ด้วยเหง้าใต้ดิน แล้วใส่เกลือ.

เกื้อกูลแก่เรา ตลอดกาลนาน" ดังนี้. บุรุษนั้น ได้พิจารณาถ้วยดื่มสำริดนั้นแล้ว ก็ไม่ดื่ม และวางเสีย, บุรุษนั้น จึงไม่ถึงความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ในกาลอดีตก็ตาม, ในกาลอนาคตก็ตาม, ในกาลบัดนี้ก็ตาม, ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : **ได้เห็นสิ่งอันเป็นที่รักที่สนิทใจในโลก โดยความเป็นของไม่เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ โดยความเป็นอนัตตา โดยความเป็นของเสียบแทง โดยความเป็นของน่ากลัว** ; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น **ได้ละตัณหาเสียแล้ว**. พวกใดได้ละตัณหาเสียแล้ว พวกนั้น **ได้ละอุปธิแล้ว**. พวกใดได้ละอุปธิแล้ว พวกนั้น **ได้ละทุกข์แล้ว**. พวกใดได้ละทุกข์แล้ว พวกนั้น **ได้หลุดพ้นแล้วจากความเกิด** ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เราตถาคต ย่อมกล่าวว่า **"พวกเหล่านั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากทุกข์"** ดังนี้แล.

ผู้ไม่ตกเหว[๑]

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดก็ตาม ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ;

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๖๑/๑๗๓๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมไม่ยินดีอย่างยิ่งในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไปเพื่อความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เขาผู้ไม่ยินดีในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดนั้น ๆ แล้ว ย่อมไม่ก่อสร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไปเพื่อความเกิด เป็นต้น นั้น ๆ อีก. ครั้นเขา **ไม่ก่อสร้างเหตุปัจจัยนั้น ๆ แล้ว เขาก็ไม่ตกลงไปในเหวแห่งความเกิดบ้าง, ในเหวแห่งความแก่บ้าง, ในเหวแห่งความตายบ้าง, ในเหวแห่งความโศกบ้าง, ในเหวแห่งความร่ำไรรำพันบ้าง, ในเหว แห่งความทุกข์กายบ้าง, ในเหวแห่งความทุกข์ใจบ้าง, ในเหวแห่งความคับแค้นใจ บ้าง, เป็นแน่แท้**. สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมหลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ ใจ ความคับแค้นใจ ; เราตถาคต ย่อมกล่าวว่า "พวกเหล่านั้น ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ได้" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ว่า "ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ". ดังนี้แล.

ผู้ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน[๑]

ภิกษุ ท. ! พวกเธอ อย่ากล่าวถ้อยคำที่เป็นเหตุให้ยึดถือแตกต่างกันว่า

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๒๕/๑๖๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

“ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ท่านรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก, คำควรกล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง, คำควรกล่าวทีหลัง ท่านมากล่าวก่อน, คำพูดของท่านจึงไม่เป็นประโยชน์ คำพูดของข้าพเจ้า เป็นประโยชน์, ข้อที่ท่านเคยถนัดมาแปรปรวนไปเสียแล้ว ข้าพเจ้าแย้งคำพูดของท่านแหลกหมดแล้ว, ท่านถูกข้าพเจ้าข่มแล้ว เพื่อให้ถอนคำพูดผิด ๆ นั้นเสีย หรือท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด” ดังนี้. พวกเธอไม่พึงกล่าวถ้อยคำเช่นนั้น เพราะเหตุไรเล่า ? เพราะเหตุว่าการกล่าวนั้น ๆ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพวกเธอจะกล่าว จงกล่าวแต่เรื่องที่ว่า “**ความทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, และข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ**” ดังนี้. เพราะเหตุไรเล่า ? เพราะเหตุว่า การกล่าวนั้นเป็นการกล่าวที่ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์ เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน แล.

ผู้ไม่ควรอยู่ในคอก[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง เป็นผู้ที่ควรได้รับการปล่อย

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๖๔/๑๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวได้. เหตุห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย จีวรตามมีตามได้.**

(๒) **เธอ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย อาหารบิณฑบาตตามมีตามได้.**

(๓) **เธอ เป็นผู้รักจักพอ ด้วย เสนาสนะตามมีตามได้.**

(๔) **เธอ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย คิลานปัจจัยเภสัชบริกขารตามมีตามได้.**

(๕) **เธอ มีความคิดหนักไปในทางหลีกออกจากกามอยู่มาก.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นผู้ที่ควรได้รับการปล่อยออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวได้.

ผู้มีเพียรตลอดเวลา[๑]

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุ **กำลังเดินอยู่** ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารภความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลส อยู่เนืองนิจ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๗/๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุ **กำลังยืน อยู่** ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ ; ภิกษุ ที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังยืนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารภความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนืองนิจ.

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุ **กำลังนั่ง** อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังนั่งอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารภความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลส อยู่เนืองนิจ.

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุ **กำลังนอนตื่น** อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้แม้กำลังนอนตื่นอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารภความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนืองนิจแล.

ผู้ไม่ต้องกลายเป็น "ลิงติดตัง" [๑]

ภิกษุ ท. ! **พวกเธอทั้งหลาย จงเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนเถิด.** เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนอยู่ **มารจักไม่ได้ช่องทาง มารจักไม่ได้โอกาสทำตามอำเภอใจของมันได้เลย.**

ภิกษุ ท. ! ก็ที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนสำหรับภิกษุนั้นเป็นอย่างไรเล่า ? ที่เป็นวิสัยเช่นนั้นได้แก่ **สติปัฏฐาน ๔.** สติปัฏฐานสี่อะไรบ้างเล่า ? สี่คือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม **พิจารณาเห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ,** มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๒) เธอ ย่อม **พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ,** มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๓) เธอ ย่อม **พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ,** มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๔) เธอ ย่อม **พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ,** มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๙๙/๗๐๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย, นี้ตรงกันข้ามจากข้อที่ว่า "ลิงติดตัง" ที่เป็นอุปมาของภิกษุลุ่มหลงในกามคุณ ๕ ; ดูหัวข้อ "ลิงติดตัง" ที่หมวด ๘ หน้า ๑๗๑.

ภิกษุ ท. ! สติปัฏฐานสี่เหล่านี้แล เป็นที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนสำหรับภิกษุ ดังนี้แล.

ผู้อยู่เหนือการสึก[๑]

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา มีธรรมดาลุ่มลาดเอียงเทไปยังทิศตะวันออก. ครั้งนั้นหมู่คนเป็นอันมาก พาเอาจอบและกะทอสำหรับขนดินมา ด้วยความตั้งใจว่า "พวกเราทั้งหลาย จักทำการทดแม่น้ำคงคานี้ให้ไหลกลับหลัง" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอจะเข้าใจความหมายข้อนี้ว่าอย่างไร : จะทำได้สำเร็จละหรือ ตามที่หมู่คนเป็นอันมากต้องการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับหลัง ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ไม่สำเร็จดอก พระเจ้าข้า".

ภิกษุ ท. ! ข้อที่ทำไม่สำเร็จนั้น เป็นเพราะเหตุไรเล่า ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เพราะเหตุว่า ลำแม่น้ำคงคา มีธรรมดาลุ่มลาดเอียงเทไปยังทิศตะวันออก, มันไม่เป็นการง่ายเลย ที่จะทดแม่น้ำคงคาให้ไหลย้อนกลับหลัง ; มีแต่จะให้หมู่คนเป็นอันมากนั้น ได้รับส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่า และมีความเดือดร้อนอย่างเดียวตลอดเวลาที่ทำการนั้น พระเจ้าข้า".

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น ที่พระราชา หรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชา มิตรสหายหรือญาติสาโลหิต จะพึงปวารณาด้วยโภคสมบัติ ที่อนุญาตให้ใช้ตามพอใจ แก่ภิกษุ ผู้กำลังอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ กระทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากว่า **"มาเถิด พ่อคนเจริญ, การนุ่งห่มผ้าย้อมด้วยน้ำฝาดเหล่านี้ จะมีประโยชน์อะไรสำหรับท่านนัก, จะเป็นคนหัวโล้น ถือกระเบื้องขอทานกินไปทำไมกัน, เชิญท่านสึกออกมา บริโภคสมบัติ และทำบุญเอาเถิด"**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สํ. ๑๙/๗๙/๒๙๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ข้อที่ภิกษุนั้น ซึ่งกำลังอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ อยู่ กระทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากอยู่ จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์นั้น เป็นฐานะที่มีไม่ได้เป็นไม่ได้. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! **เพราะเหตุว่า การที่จิตของภิกษุนั้น น้อมไปในวิเวก ลุ่มลาดไปในวิเวก เอียงเทไปในวิเวก ตลอดกาลนาน จักหมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำ นั้น เป็นฐานะที่มีไม่ได้เป็นไม่ได้**.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ กระทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรม **สัมมาทิฏฐิ**, ย่อมอบรม **สัมมาสังกัปปะ**, ย่อมอบรม **สัมมาวาจา**, ย่อมอบรม **สัมมากัมมันตะ**, ย่อมอบรม **สัมมาอาชีวะ**, ย่อมอบรม **สัมมาวายามะ**, ย่อมอบรม **สัมมาสติ**, ย่อมอบรม **สัมมาสมาธิ**, อัน(แต่ละอย่าง) ย่อม **อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ และน้อมไปเพื่อความปล่อย**. ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ กระทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ด้วยอาการอย่างนี้แล.

คุณธรรมของพระโสดาบัน[๑]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา**. เธอยังล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? ข้อนั้น

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๒๙๗, ๓๐๐/๕๒๖, ๕๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพ ต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้นเพราะเหตุสักว่า การล่วงสิกขาบทเล็กน้อย และการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง สิกขาบทเหล่าใด ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ ๓**[๑] **เป็นโสดาบัน (ผู้ถึงกระแสแห่งนิพพาน) เป็นผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ต่อการตรัสรู้ข้างหน้า.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ ๓ เป็นผู้ยังต้องท่องเที่ยวไปในภพแห่งเทวดาแลมนุษย์อีก ๗ ครั้ง เป็นอย่างมาก แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ ๓ จักต้องท่องเที่ยวไปสู่สกุล**[๒] **๒ หรือ ๓ ครั้ง แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ ๓ เป็นผู้มีพืชหนเดียว คือจักเกิดในภพแห่งมนุษย์หนเดียวเท่านั้น แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.**

---

๑. สัญโญชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ การเข้าใจผิดในนามรูปจากที่เป็นจริง ๑, วิจิกิจฉา การลังเล ต่อการพ้นทุกข์ตามแบบของพระพุทธเจ้า ๑, สีลัพพัตตปรามาส การถือศีลและวัตรที่ถูกลูบคลำด้วยตัณหาและ ทิฏฐิ คือความปรารถนาผิดทาง โง่เขลา และถือรั้น ๑.

๒. คำว่า “สกุล” ในที่นี้ ในบาลีว่า “กุลานิ”, โดยใจความ หมายถึงการมาเกิดในสกุลอย่าง มนุษย์ คือในบ้านเรือนแห่งมนุษย์.

คุณธรรมของพระสกทาคามี[๑]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา**. เธอยังล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? ข้อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพ ต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้น เพราะเหตุสักว่าการล่วงสิกขาบทเล็กน้อยและการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง สิกขาบทเหล่าใด ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ ๓ และเพราะความที่ราคะ โทสะ โมหะ ก็เบาบางน้อยลง เป็นสกทาคามี ยังจะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้**.

คุณธรรมของพระอนาคามี[๒]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา**. เธอยังล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๒๙๘/๕๒๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๒๙๘/๕๒๖.

เหตุไรเล่า ? ข้อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้นเพราะเหตุสักว่าการล่วงสิกขาบทเล็กน้อย และการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง สิกขาบทเหล่าใด ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ๕[๑] เป็นอนาคามีผู้อุบัติขึ้นในทันทีมีการปรินิพพานในภพนั้น ๆ ไม่เวียนกลับจากโลกนั้น ๆ เป็นธรรมดา.**

(อีกนัยหนึ่งจำแนกพระอนาคามีเป็น ๕ จำพวก) คือ [๒]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้มีกระแสในเบื้องบนไปถึงอกนิฏฐภพ.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้ปรินิพพานด้วยต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรง.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้ปรินิพพานด้วยไม่ต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรง.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้ปรินิพพานเมื่ออายุพ้นกึ่งแล้วจวนถึงที่สุด.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้ปรินิพพานในระหว่างอายุยังไม่ทันถึงกึ่ง.**

---

๑. สัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ คือ สักกายทิฏฐิ ๑, วิจิกิจฉา ๑, สีลัพพัตตปรามาส ๑, และ กามราคะ (ความยินดีในวัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งความใคร่) ๑, ปฏิฆะ (ความหงุดหงิดด้วยอำนาจความขัดใจ) ๑.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๐๐/๕๒๗.

คุณธรรมของพระอรหันต์[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ **ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ทำให้บริบูรณ์ในปัญญา**. เธอยังล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? ข้อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้นเพราะเหตุสักว่า การล่วงสิกขาบทเล็กน้อยและการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง สิกขาบทเหล่าใดที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคง ในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. **ภิกษุนั้น ได้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่** .

หมดพิษสงทางใจจึงประกาศพระศาสนา[๒]

ภิกษุ ท. ! **ตถาคต** เป็นผู้ **พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์, แม้พวกเธอทั้งหลาย** ก็ **พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๐๐/๕๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหา. วิ. ๔/๓๙/๓๒, ตรัสแก่ภิกษุอรหันต์ ๖๐ รูป ชุดแรก ณ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี.

ภิกษุ ท. ! **พวกเธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมาก เพื่อความเอ็นดูแก่โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. อย่าไปทางเดียวกันถึงสองรูป.**

ภิกษุ ท. ! **พวกเธอทั้งหลาย จงแสดงธรรม ให้งดงามในเบื้องต้น ให้งดงามในท่ามกลาง ให้งดงามในเบื้องปลาย, จงประกาศแบบแห่งการปฏิบัติอันประเสริฐ ให้เป็นไปพร้อมทั้งอรรถะทั้งพยัญชนะ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง.** สัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นพวกมีธุลีในดวงตาแต่เล็กน้อย ก็มีอยู่, สัตว์พวกนี้ ย่อมเสื่อมจากคุณที่ควรได้ เพราะไม่ได้ฟังธรรม, **สัตว์ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมีเป็นแน่.**

ภิกษุ ท. ! **แม้เราเอง ก็จักไปสู่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม.**

หมวดที่สิบเจ็ด จบ.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๘

ว่าด้วย การไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๘

ว่าด้วย การไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

(ปฏิปักขนัย ของหมวด ๔ อันว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่)

รอดได้เพราะผู้นำ[๑]

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแล้ว : โคบาลชาวมคธ เป็นคนมีปัญญา โดยกำเนิด ได้คำนึงถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดูฝน ตรวจตราดูฝั่งแม่น้ำคงคาทางฟากนี้ แล้วได้ต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐฟากโน้น ตรงที่ที่เป็นท่าสำหรับโคข้ามทีเดียว. โคบาลผู้นั้น ได้ต้อนเหล่าโคอุสภ อันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ให้ข้ามไปเป็นพวกแรก, มันได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี. ต่อจากพวกแรกนั้น จึงได้ต้อนโคเหล่าอื่นอีก ซึ่งเป็นพวกโคใช้งานมีกำลัง และเป็นพวกโคที่เพิ่งฝึกใช้งาน, มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี. ต่อจากพวกที่สองนั้น จึงได้ต้อนโคเหล่าอื่นอีก ซึ่งเป็นพวกโคหนุ่มและโคสาวที่รุ่น ๆ, มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี. ต่อจากพวกที่สามนั้น จึงได้ต้อนโคเหล่าอื่นอีก ซึ่งเป็นพวกลูกโค และโคที่ซูบผอม,

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จูฬโคปาลสูตร มู. ม. ๑๒/๔๑๘/๓๙๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้เมืองอุกกเวลา, แคว้นวัชชี.

มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี เช่นกัน.

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแล้ว : ลูกโคอ่อนที่เกิดในวันนั้น ว่ายไปตามเสียงร้องของแม่, มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี เช่นเดียวกัน อีก. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? ข้อนั้นเป็นเพราะโคบาลผู้นั้นเป็นบัณฑิต. จริงอย่างนั้น, โคบาลชาวมคธ เป็นคนมีปัญญาโดยกำเนิด ได้คำนึงถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดูฝน ตรวจตราฝั่งแม่น้ำคงคาทางฟากนี้ แล้วจึงต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐฟากโน้น ตรงที่ที่เป็นท่าสำหรับโคข้ามทีเดียว. ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : **สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง เป็นผู้ฉลาดเรื่อง โลกนี้ ฉลาดเรื่อง โลกอื่น, เป็นผู้ฉลาดเรื่อง วัฏฏะ อันเป็นที่อยู่ของมาร ฉลาดเรื่อง วิวัฏฏะ อันไม่เป็นที่อยู่ของมาร, เป็นผู้ฉลาดเรื่อง วัฏฏะ อันเป็นที่อยู่ของมฤตยู ฉลาดเรื่อง วิวัฏฏะ อันไม่เป็นที่อยู่ของมฤตยู; ชนเหล่าใดสำคัญว่าถ้อยคำของสมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นควรฟังควรเชื่อ, ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อความสุข เป็นประโยชน์เกื้อกูล แก่ชนเหล่านั้น สิ้นกาลนาน**.

ภิกษุ ท. ! บรรดา **เหล่าโคอุสภ** อันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี ; ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : **เหล่าภิกษุ ผู้เป็นอรหันต์** สิ้นอาสวะ จบพรหมจรรย์ หมดกิจควรทำ ปลงภาระลงได้ ผู้มีประโยชน์ของตัวเองอันตามบรรลุได้แล้ว มีสัญโญชน์ในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ ; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสแห่งมาร ถึงฝั่งโน้นแห่งนิพพาน โดยสวัสดีอย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท. ! **เหล่าโคพวกที่ใช้งานมีกำลัง และพวกที่เพิ่งฝึกใช้งาน** ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี ; ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น: **เหล่าภิกษุอนาคามี ผู้เกิดผุดขึ้น** และปรินิพพานในชั้น (สุทธาวาส) นั้น ไม่จำต้องวกกลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ ; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสแห่งมาร ตรงไปฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดี (ไม่มีถอยกลับ) อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท. ! **เหล่าโคหนุ่มและโคสาวที่รุ่น ๆ** ก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี ; ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : **เหล่าภิกษุ ผู้เป็นสกทาคามี** เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ ๓ และเพราะทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบาง จักมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วก็จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสแห่งมาร ตรงไปฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดี อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท. ! **เหล่าลูกโคและโคที่ซูบผอม** ก็ได้ว่ายตัดกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี ; ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : **เหล่าภิกษุผู้เป็นโสดาบัน** เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ ๓ มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ ต่อการตรัสรู้ข้างหน้า ; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสแห่งมาร ตรงไปฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดี (ได้ในภายหลัง) อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท. ! **ลูกโคอ่อนที่เกิดในวันนั้น** ว่ายไปตามเสียงร้องของแม่ ก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งฟากโน้นโดยสวัสดี : ภิกษุ ท. !

ฉันใดก็ฉันนั้น : **เหล่าภิกษุ ผู้แล่นไปตามกระแสแห่งธรรม**[๑] **ผู้แล่นไปตามกระแสแห่งสัทธา**[๒]; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสแห่งมาร ตรงไปยังฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดี (ได้ในภายหลังสุด) อย่างเดียวกัน แล.

อุปัชฌายะที่ถูกต้องตามธรรม[๓]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง พึงเป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบทได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

(๑) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองศีลอันเป็นอเสขะ.**
(๒) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองสมาธิอันเป็นอเสขะ.**
(๓) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองปัญญาอันเป็นอเสขะ.**
(๔) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติอันเป็นอเสขะ.**
(๕) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล พึงเป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบทได้.

---

๑. ผู้แล่นไปตามกระแสแห่งธรรม ได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณาธรรม ๖ ประการคือ ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ. ซึ่งทนต่อการเพ่งโดยประมาณอันยิ่ง แห่งปัญญาของบุคคลนั้น.

๒. ผู้แล่นไปตามกระแสแห่งสัทธา ได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณาเห็นอนิจจังในสังขารทั้งหลาย.

๓. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๓๐๑/๒๕๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

อาจารย์ถูกที่ต้องตามธรรม[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง พึงเป็นอาจารย์ให้นิสสัยแก่กุลบุตรได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

(๑) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองศีลอันเป็นอเสขะ.**

(๒) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองสมาธิอันเป็นอเสขะ.**

(๓) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองปัญญาอันเป็นอเสขะ.**

(๔) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติอันเป็นอเสขะ.**

(๕) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล พึงเป็นอาจารย์ให้นิสสัยแก่กุลบุตรได้.

ผู้ควรมีศิษย์อุปัฏฐาก[๒]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง พึงให้สามเณรอุปัฏฐากได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

(๑) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองศีลอันเป็นอเสขะ.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๓๐๑/๒๕๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๓๐๑/๒๕๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๒) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองสมาธิอันเป็นอเสขะ.**

(๓) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองปัญญาอันเป็นอเสขะ.**

(๔) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติอันเป็นอเสขะ.**

(๕) **เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล พึงให้สามเณรอุปัฏฐากได้.

เถระดี[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชั้นเถระ ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ อย่างแล้ว ย่อมเป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของพวกเพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกัน. องค์ประกอบห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) เธอ **เป็นผู้มีศีล**, สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจร, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ที่ถือกันว่าเป็นโทษเล็กน้อย, สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

(๒) เธอ **เป็นพหุสูต** ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้ว : ธรรมเหล่าใด มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด แสดงพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๙/๘๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สิ้นเชิง ; ธรรมเหล่านั้นอันเธอได้ฟังมามากแล้ว จำได้ ว่าได้คล่องแคล่วด้วยวาจา มองเห็นตามด้วยใจ เจาะแทงทะลุอย่างดีด้วยความเห็น.

(๓) เธอ **เป็นผู้มีถ้อยคำงดงาม** มีวิธีพูดได้เพราะ มีถ้อยคำถูกต้องตามความนิยมแห่งชาวเมือง สละสลวย ไม่ตะกุกตะกัก ทำให้เข้าใจความหมายได้ง่าย.

(๔) เธอ เป็นผู้ได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก **ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฌานทั้ง ๔ อันเนื่องในจิตอันยิ่ง** เป็นทิฏฐธรรมสุขวิหาร.

(๕) เธอ **เป็นผู้กระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้** เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่[๑].

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชั้นเถระ ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ อย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของพวกเพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

เถระที่ไม่ต้องระวัง[๒]

กัสสปะ ! **ภิกษุ แม้เป็นเถระแล้ว แต่เป็นผู้ใคร่ต่อไตรสิกขาด้วยตนเอง, สรรเสริญผู้ปฏิบัติในไตรสิกขา, ชักจูงผู้ไม่รักในไตรสิกขา,**

---

๑. ที่ว่า "เข้าถึงแล้วแลอยู่" หมายถึงการอยู่ด้วยความรู้สึกอันสูงในคุณธรรมข้อนั้นตลอดเวลา ไม่มีว่างเว้น..

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๐๗/๕๓๑, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ ที่นิคมของชาวโกศล ชื่อ ปังกธา.

กล่าวยกย่องผู้รักการปฏิบัติในไตรสิกขา ตามเวลาที่ควรแก่การยกย่อง ตามที่เป็นจริง ; กัสสปะ ! เราตถาคตสรรเสริญภิกษุเถระชนิดนี้.

ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะเหตุว่า ภิกษุเหล่าอื่น รู้ว่า "พระศาสดาสรรเสริญภิกษุชนิดนี้" ก็จะคบหาแต่ภิกษุชนิดนั้น. ภิกษุเหล่าใดคบหาภิกษุเถระชนิดนั้นเข้า ก็จะถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่างสืบไป ; **การถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่าง ย่อมเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ และเป็นความสุข แก่ภิกษุเหล่านั้นเองสิ้นกาลนาน.**

กัสสปะ ! เพราะเหตุนั้น เราจึงสรรเสริญภิกษุเถระชนิดนี้แล.

เถระบัณฑิต[๑]

ภิกษุ ท. ! คนเราแม้ยังเป็นเด็กหนุ่มรุ่นคะนอง ผมดำสนิท ตั้งอยู่ในวัยเจริญ คือปฐมวัย, แต่ **เขามีคำพูดเหมาะแก่กาล, พูดจริง, พูดได้ประโยชน์, พูดเป็นธรรม, พูดเป็นวินัย, กล่าววาจามีที่ตั้ง มีที่อ้างอิง มีที่สิ้นสุด ประกอบด้วยประโยชน์ ;** คนผู้นั้น ย่อมถึงการถูกนับว่า เป็น "เถระบัณฑิต" โดยแท้.

เถระไม่วิปริต[๒]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่มหาชน ทำมหาชนให้มีความสุข ทำไปเพื่อ

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒๘/๒๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๓๐/๘๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ความเป็นประโยชน์แก่คนเป็นอันมาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุเป็นเถระ บวชมานาน มีพรรษายุกาลมาก.

(๒) เป็นที่รู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวาร ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต.

(๓) เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาน - ปัจจัยเภสัชบริขาร.

(๔) เป็นพหุสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วมาก ฯลฯ

(๕) และ **เป็นสัมมาทิฏฐิ มีทัศนะอันถูกต้อง**.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้ **ทำคนเป็นอันมาก ให้เลิกละจากอสัทธรรม, ให้ตั้งอยู่ในพระสัทธรรม**. ประชาชนทั้งหลาย ย่อมถือเอาแบบอย่างของภิกษุนั้นไป เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ บวชมานาน มีพรรษายุกาลมากบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่มหาชนเชื่อถือ รู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวารมาก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระที่ร่ำรวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่เป็นพหุสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วได้บ้าง, ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่มหาชน ทำมหาชนให้มีความสุข ทำไปเพื่อความเป็นประโยชน์แก่คนเป็นอันมาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แล.

เถระไม่โลเล (หลายแบบ)[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อม **เป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.** ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **ภิกษุชั้นเถระนั้น ไม่กำหนัดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด, ไม่ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง, ไม่หลงใหลในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหล, ไม่ตื่นเต้นในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความตื่นเต้น, ไม่มัวเมาในอารมณ์ที่เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา.**

(๒) **ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นผู้ปราศจากราคะ, เป็นผู้ปราศจากโทสะ, เป็นผู้ปราศจากโมหะ, เป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน, เป็นผู้ไม่ตีตนเสมอท่าน.**

(๓) **ภิกษุชั้นเถระนั้น ไม่เป็นคนหลอกลวงเก่งด้วย, ไม่เป็นคนพูดพิรี้พิไรเก่งด้วย, ไม่เป็นคนพูดหว่านล้อมเก่งด้วย, ไม่เป็นคนปลูกคำท้าทายให้เกิดมานะเจ็บใจเก่งด้วย, ไม่เป็นคนหากำไรทำนองเอาลาภต่อลาภเก่งด้วย.**

(๔) **ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนมีศรัทธา, มีความละอายบาป, มีความกรงกลัวบาป, เป็นคนปรารภความเพียร, เป็นคนมีปัญญา.**

(๕) **ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนอดใจได้ในรูปทั้งหลาย, อดใจได้ในเสียงทั้งหลาย, อดใจได้ในกลิ่นทั้งหลาย, อดใจได้ในรสทั้งหลาย, อดใจได้ในสัมผัสทางกายทั้งหลาย.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๒๖-๑๒๘/ ๘๑ - ๘๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

พ่อไม่ฆ่าลูก[๑]

กัสสปะ ! เธอ จงกล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย จงแสดงธรรมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลายบ้าง. กัสสปะ ! เรา หรือเธอ พึงช่วยกันกล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย พึงช่วยกันแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ในเวลานี้ ภิกษุช่างเป็นคนว่ายากนัก ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่ายากด้วย ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยเคารพ" ท่านพระมหากัสสปะ กราบทูล.

กัสสปะ ! จริงอย่างเธอกล่าวนั้นแหละ, ในครั้งก่อน **พวกภิกษุชั้นเถระ สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร** และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **สมาทานการบิณฑบาตเป็นวัตร** และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **สมาทานการใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร** และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **สมาทานการใช้จีวรเพียงสามผืนเป็นวัตร** และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **เป็นผู้จำกัดความต้องการให้มีแต่น้อย** และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **เป็นผู้สันโดษ** และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **เป็นผู้อยู่สงบ** และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **เป็นผู้อยู่อย่างไม่คลุกคลีกัน** และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **เป็นผู้ปรารภความเพียร** และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น. บรรดาภิกษุชั้นเถระเหล่านั้น, ภิกษุรูปใด สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร___ฯลฯ__เป็นผู้ปรารภความเพียร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ภิกษุชั้นเถระทั้งหลาย ก็อาราธนาให้นั่งเฉพาะภิกษุเถระรูปนั้น ด้วยคำเป็นต้นว่า "มาเถิด ภิกษุ ! ภิกษุรูปนี้ชื่ออะไร ? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง ! ทั้งเป็นผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติจริงด้วย ! มาเถิด ภิกษุ ! นิมนต์ท่านจงนั่งอาสนะนี้" ดังนี้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. สํ. ๑๖/๒๔๖/๔๔๔, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ.

กัสสปะ ! **ครั้นภิกษุชั้นเถระประพฤติกันอยู่อย่างนี้**, ความคิดก็เกิดขึ้นแก่พวกภิกษุใหม่ ว่า ได้ยินว่า ภิกษุรูปใด สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร- _ _ _ ฯลฯ _ _ _ เป็นผู้ปรารภความเพียร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้นด้วย, พระเถระทั้งหลาย ย่อมนิมนต์เธอนั้นด้วยอาสนะ ด้วยคำเป็นต้นว่า "มาเถิด ภิกษุ ! ภิกษุรูปนี้ชื่ออะไร ? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง ! ทั้งเป็นผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติจริงด้วย ! มาเถิด ภิกษุ ! นิมนต์ท่าน จงนั่งอาสนะนี้" ดังนี้. **พวกภิกษุผู้บวชใหม่เหล่านั้น ก็พากันประพฤติเพื่อให้เป็นเช่นนั้น ; และข้อนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พวกภิกษุเหล่านั้นเอง สิ้นกาลนาน.**

สมภารถูกหลัก[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ควรได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **เจ้าอาวาส สมบูรณ์ด้วยมรรยาท สมบูรณ์ด้วยวัตร.**

(๒) **เจ้าอาวาส เป็นพหุสูต เป็นเจ้าตำรับ.**

(๓) **เจ้าอาวาส เป็นผู้ปฏิบัติขัดเกลากิเลส ยินดีในการหลีกเร้น ยินดีในกัลยาณธรรม.**

(๔) **เจ้าอาวาส มีวาจาอ่อนหวาน พูดเพราะหู.**

(๕) **เจ้าอาวาส มีปัญญา ไม่โง่เขลา ไม่เงอะงะ.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ควรได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาสแล.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๙๐/๒๓๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมภารไม่ติดถิ่น[๑]

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่อย่างมีจุดหมาย ห้าอย่างเหล่านี้มีอยู่. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **เธอ ย่อมไม่มีความตระหนี่ที่อยู่** (คือไม่หวงเสนาสนะที่สบาย ๆ เมื่อมีผู้อื่นมาอยู่ด้วยก็แบ่งให้อยู่อาศัย ด้วยความเต็มใจ).

(๒) **เธอ ย่อมไม่มีความตระหนี่สกุลอุปัฏฐาก** (คือยินดีให้ภิกษุอื่นรู้จักมักคุ้นด้วยสกุลอุปัฏฐากของตน).

(๓) **เธอ ย่อมไม่มีการหวงลาภ** (คือการอยู่อย่างมีจุดหมาย ไม่คิดสะสมสิ่งของจึงไม่มีการหวงสิ่งของต่าง ๆ ไว้ เพื่อการสะสม ยินดีแจกจ่ายลาภที่เกิดขึ้นเสมอ).

(๔) **เธอ ย่อมไม่มีการหวงชื่อเสียง เกียรติยศ** (คือมีมุทิตาจิตกับผู้ที่ได้รับชื่อเสียงในถิ่นนั้น).

(๕) **เธอ ย่อมไม่มีการหวงคุณธรรม** (คือมีใจหวังอนุเคราะห์ให้ผู้อื่นเจริญด้วยปริยัติธรรม ปฏิปัตติธรรม และปฏิเวธธรรม ไม่คิดว่าจะเป็นคู่แข่งที่ครอบงำตน).

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่อย่างมีจุดหมาย มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

สมภารไม่ติดที่อยู่ [๒]

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่อย่างมีจุดหมาย ห้าอย่างเหล่านี้มีอยู่. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๑) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีภัณฑะสิ่งของมาก ไม่เป็นผู้ชอบสะสมสิ่งของไว้มาก.

(๒) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีเภสัชมาก ไม่เป็นผู้ชอบสะสมเภสัชไว้มาก.

(๓) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีกิจมาก ไม่มีการงานที่ต้องจัดต้องทำมาก จึงเอาดีในหน้าที่ของสมณะโดยตรงได้.

(๔) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีการคลุกคลีกับคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกันอย่างแบบคฤหัสถ์ อันเป็นสิ่งไม่สมควรแก่สมณะ.

(๕) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย จะจากถิ่นที่อยู่นั้นไป เธอ ย่อมจากไปด้วยจิตที่ไม่ห่วงใย.

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่อย่างมีจุดหมาย มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

สวรรค์ของสมภารเจ้าวัด[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจ้าอาวาส ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างแล้ว ย่อมบันเทิงใจเหมือนถูกพาตัวไปเก็บไว้ในสวรรค์ ฉะนั้น. องค์ประกอบห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อนกล่าวตำหนิคนที่ควรตำหนิ .

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๙๓/๒๓๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๒) **ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อนกล่าวยกย่องคนที่ควรยกย่อง.**

(๓) **ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อนแสดงความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส.**

(๔) **ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อนแสดงความเลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส.**

(๕) **ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ทำไทยทานที่ทายกถวายด้วยศรัทธาให้ตกเสียไป.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจ้าอาวาส ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมบันเทิงใจเหมือนถูกพาตัวไปเก็บไว้ในสวรรค์ ฉะนั้นแล.

หมวดที่สิบแปด จบ.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ
หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ
เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั่น โคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๙

ว่าด้วย เนื้อนาบุญของโลก

หมวดที่ ๑๙

ว่าด้วย เนื้อนาบุญของโลก

เนื้อนาบุญ เกิดจากองค์สาม มีศีลเป็นต้น[๑]

ภิกษุ ท. ! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างแล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย. องค์ประกอบสามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาในกรณีนี้ **เป็นม้าสมบูรณ์ด้วยสี ๑, สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑, สมบูรณ์ด้วยความไว ๑.** ภิกษุ ท. ! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างแล้ว ย่อม **เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.** องค์ประกอบสามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ **เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสี ๑, สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑, สมบูรณ์ด้วยความไวแห่งปัญญา ๑.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อํ. ๒๐/๓๑๔/๕๓๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสี** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล, สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจร, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ที่ถือกันว่าเป็นโทษเล็กน้อย, สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสี.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละสิ่งอันเป็นอกุศลทั้งหลาย เพื่อยังสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายให้ถึงพร้อม เป็นผู้มีกำลังแข็งขัน ทำความเพียรก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความไวแห่งปัญญา** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ", ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ", ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ", ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ" ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความไวแห่งปัญญา.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื้อนาบุญ เกิดจากการมีสังวร[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว **ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.** องค์ประกอบหกอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

(๑) **ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.**

(๒) **ได้ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.**

(๓) **ได้ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.**

(๔) **ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.**

(๕) **ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.**

(๖) **ได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๑๐/๒๗๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เนื้อนาบุญ เกิดจากการเป็นอยู่ชอบ[๑]

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวไหลเลย.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวแหลกเลย.**

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุบริษัทนี้ ตั้งอยู่แล้วในธรรมที่เป็นสาระล้วน.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดียวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดียวนี้เท่านั้น, **เป็นบริษัทที่หาดูได้ยากในโลก.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดียวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดียวนี้เท่านั้น, **เป็นบริษัทที่ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดียวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดียวนี้เท่านั้น, **เป็นบริษัทที่ทายกถวายทานด้วยสิ่งของเล็กน้อย แต่กลับมีผลมาก ; ทายกถวายทานเป็นอันมาก ผลก็ยิ่งเพิ่มขึ้นตามส่วน.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดียวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดียวนี้เท่านั้น, **เป็นบริษัทที่ควรจะไปดูไปเห็น แม้จะต้องเดินสิ้นหนทางนับด้วยโยชน์ ๆ หรือถึงกับต้องพาเอาห่อเสบียงไปด้วยก็ควร.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒๔๘/๑๙๐, ตรัสแก่ภิกษุสงฆ์ผู้นั่งแวดล้อมพระพุทธองค์อยู่โดยรอบ ล้วนแต่เป็นผู้นิ่งสงบอยู่ด้วยกันทั้งหมด ในวันอุโบสถวันหนึ่ง ซึ่งมีข้อความดังเรื่องนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดียวนี้เท่านั้น ซึ่ง **พวกภิกษุผู้ถึงความเป็นเทพ** ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้, **พวกภิกษุผู้ถึงความเป็นพรหม** ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้, **พวกภิกษุผู้ถึงอาเนญชา** ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้, **พวกภิกษุผู้ถึงความเป็นอริยะ** ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุผู้ถึงความเป็นเทพ** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสงัดจากกามและสงัดจากสิ่งอันเป็นอกุศลทั้งหลาย จึงบรรลุฌานที่หนึ่ง ซึ่งมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่ ; เพราะสงบวิตกวิจารเสียได้ จึงบรรลุฌานที่สอง อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ทำให้เกิดสมาธิมีอารมณ์อันเดียว ไม่มีวิตกวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิแล้วแลอยู่ ; เพราะความจางไปแห่งปีติ ย่อมอยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย จึงบรรลุฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอริยะเจ้ากล่าวว่า "ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข" ดังนี้ แล้วแลอยู่ ; เพราะละสุขและละทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงบรรลุฌานที่สี่ อันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ถึงความเป็นเทพ ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุผู้ถึงความเป็นพรหม** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ แผ่จิตอันประกอบด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา สู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ที่สาม และที่สี่ โดยลักษณะอย่างเดียวกันตลอดโลกทั้งสิ้นในที่ทั้งปวง ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ และด้านขวาง, ด้วยจิตอันประกอบด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา อันไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท เป็นจิตกว้างขวาง

ประกอบด้วยคุณอันใหญ่หลวง หาประมาณมิได้แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ถึงความเป็นพรหม ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุผู้ถึงอาเนญชา** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้, เพราะผ่านพ้นการกำหนดหมายในรูปเสียได้, เพราะความดับแห่งการกำหนดหมายในอารมณ์ที่ขัดใจ, และเพราะการไม่ทำในใจ ซึ่งการกำหนดหมายในภาวะต่าง ๆ เสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงอากาสานัญจายตนะ อันมีการทำในใจว่า "อากาศไม่มีที่สิ้นสุด" ดังนี้, แล้วแลอยู่ ; เพราะผ่านพ้นอากาสานัญจายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงวิญญาณัญจายตนะ อันมีการทำในใจว่า "วิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด" ดังนี้, แล้วแลอยู่ ; เพราะผ่านพ้นวิญญาณัญจายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงอากิญจัญญายตนะ อันมีการทำในใจว่า "อะไร ๆ ไม่มี" ดังนี้, แล้วแลอยู่ ; เพราะผ่านพ้นอากิญจัญญายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะ, แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ถึงอาเนญชา ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุผู้ถึงความเป็นอริยะ** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ", ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงว่า "เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ", ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ", ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า "ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ" ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ถึงความเป็นอริยะ ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

เนื้อนาบุญ เกิดจากการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว **ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า**. องค์ประกอบหกอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่างคือ :-

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการสังวร ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย **การสังวร ๑**, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการเสพ ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย **การเสพ ๑**, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการอดกลั้น ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย **การอดกลั้น ๑**, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการงดเว้น ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย **การงดเว้น ๑**, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการบรรเทา ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย **การบรรเทา ๑**, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยภาวนา ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย **ภาวนา ๑**.

ภิกษุ ท. ! **กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการสังวร ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การสังวร** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้วเป็นผู้สำรวมด้วยการสังวรในอินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นอินทรีย์ที่เมื่อภิกษุไม่สำรวมแล้ว, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่อง

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๓๒/๓๒๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

คับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุสำรวมแล้วเป็นอยู่, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็นเพราะเมื่อภิกษุไม่สำรวม ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุสำรวมแล้วเป็นอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่ากิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต อันจะพึงละได้ด้วยการสังวร ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการสังวร.

ภิกษุ ท. ! **กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการเสพ ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การเสพ** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงนุ่งห่มจีวรเพียงเพื่อบำบัดความหนาว, เพื่อบำบัดความร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้ความอายกำเริบ ; เธอพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงบริโภคบิณฑบาต ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์, ด้วยคิดว่า เราจักกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสีย แล้วไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิ่มจนอึดอัด) ให้เกิดขึ้น. ความที่อายุดำเนินไปได้, ความไม่มีโทษเพราะอาหาร, และความอยู่ผาสุกสำราญจักมีแก่เรา ; เธอพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงใช้สอยเสนาสนะเพียงเพื่อบำบัดความหนาว, เพื่อบำบัดความร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, เพียงเพื่อบรรเทาอันตรายแต่ฤดู และ

เพื่อความเป็นผู้ยินดีในการหลีกเร้นอยู่ ; เธอพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงบริโภคหยูกยาซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อกูลแก่คนไข้ เพียงเพื่อบำบัดทุกขเวทนาอันเกิดจากอาพาธต่าง ๆ และเพียงเพื่อความเป็นผู้ไม่ต้องทนทุกข์เป็นอย่างยิ่ง. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็นเพราะ เมื่อภิกษุไม่พิจารณาแล้วเสพ ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุพิจารณาแล้วจึงเสพอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยการเสพ ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการเสพ.

ภิกษุ ท. ! **กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการอดกลั้น ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การอดกลั้น** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ต่อความร้อน, เป็นผู้อดทนต่อความหิว ต่อความกระหาย, เป็นผู้อดทนต่อสัมผัสอันเกิดจาก เหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, เป็นผู้มีชาติแห่งบุคคลผู้อดกลั้นต่อคลองแห่งถ้อยคำอันหยาบคาย อันว่าร้าย, และเป็นผู้อดกลั้นต่อทุกขเวทนาในร่างกายที่เกิดขึ้นแล้ว อย่างกล้าแข็ง แสบเผ็ด ขมขื่น ไม่เป็นที่สบายใจหรือจวนจะถึงแก่ชีวิตได้. ภิกษุ ท.! ข้อนี้เป็นเพราะเมื่อภิกษุไม่อดกลั้นอดทนด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุอดกลั้นอดทนอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยการอดกลั้น ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการอดกลั้น.

ภิกษุ ท. ! **กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการงดเว้น ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การงดเว้น** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมงดเว้นจากช้างดุ, ม้าดุ, โคดุ, สุนัขดุ ; งู หลักตอ ขวากหนาม ห้วยเหว บ่อของโสโครก หลุมอุจจาระ[๑], และงดเว้นที่ที่ไม่ควรนั่ง ที่ไม่ควรไป และการคบพวกเพื่อนที่ลามก อันวิญญูชนเพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย จัดไว้ในฐานะที่ต่ำทราม ; ภิกษุนั้นพิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมงดเว้นที่ที่ไม่ควรนั่ง ที่ไม่ควรไปนั้น ๆ เสีย และย่อมงดเว้นพวกเพื่อนที่ลามกเหล่านั้นเสียโดยสิ้นเชิง. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็นเพราะเมื่อภิกษุไม่งดเว้น ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุงดเว้นอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยการงดเว้น ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการงดเว้น.

ภิกษุ ท. ! **กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการบรรเทา ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การบรรเทา** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมไม่รับเอาไว้ในใจ ย่อมละเสีย ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นสุด ย่อมทำให้ถึงความมีไม่ได้ ซึ่งกามวิตก, พยาบาทวิตก, วิหิงสาวิตก อันบังเกิดขึ้นแล้ว ; และย่อมไม่รับเอาไว้ในใจ ย่อมละเสีย ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นสุด ย่อมทำ

---

๑. ตรงนี้รู้สึกแปลก และเข้าใจว่า ท่านหมายถึงความไม่ปรกติแห่งจิตที่เกิดขึ้น เพราะได้พบเห็นเหล่าสัตว์ร้ายต่าง ๆ มีการกลัวและการเกลียด เป็นต้น.

ให้ถึงความมีไม่ได้ ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่บังเกิดขึ้นแล้ว. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็นเพราะ เมื่อภิกษุไม่บรรเทา ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุบรรเทาอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยการบรรเทา ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการบรรเทา.

ภิกษุ ท. ! **กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยภาวนา ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย *ภาวนา*** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมอบรมสติสัม-โพชฌงค์, ย่อมอบรมธัมมวิจยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมวิริยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมปีติสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมปัสสัทธิสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมอุเปกขาสัมโพชฌงค์ อัน (แต่ละอย่าง ๆ) ย่อมอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ และน้อมไปเพื่อความปล่อย. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็นเพราะ เมื่อภิกษุ ไม่ภาวนา ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุภาวนาอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยภาวนา ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยภาวนา.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลีเป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื้อนาบุญ เกิดจากการไม่เป็นทาสตัณหา[๑]

ภิกษุ ท. ! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย. องค์ประกอบหกอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่างคือ ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ในกรณีนี้ :

(๑) **เป็นม้าอดทนต่อรูปทั้งหลาย.**

(๒) **เป็นม้าอดทนต่อเสียงทั้งหลาย.**

(๓) **เป็นม้าอดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.**

(๔) **เป็นม้าอดทนต่อรสทั้งหลาย.**

(๕) **เป็นม้าอดทนต่อสัมผัสทางกายทั้งหลาย.**

(๖) **เป็นม้าสมบูรณ์ด้วยกำลัง.**

ภิกษุ ท. ! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย ;

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว ย่อม **เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.** องค์ประกอบหกอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

(๑) **เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ รูปทั้งหลาย.**

(๒) **เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ เสียงทั้งหลาย.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๑๔/๒๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๓) **เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ กลิ่นทั้งหลาย.**

(๔) **เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ รสทั้งหลาย.**

(๕) **เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ สัมผัสทางกายทั้งหลาย.**

(๖) **เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ ธรรมารมณ์ทั้งหลาย.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื้อนาบุญ เกิดจากการพิจารณาเห็นธรรม[๑]

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า ? เจ็ด จำพวกคือ :-

ภิกษุ ท. ! **บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น ได้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่.**

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๓/๑๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! นี่แล เป็นบุคคลแรก ซึ่ง **เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า**.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; **อนึ่ง ความสิ้นอาสวะ และความสิ้นชีวิต ของบุคคลนั้น มีขึ้นไม่ก่อนไม่หลังกว่ากัน** (คือมรณภาพพร้อมกับความสิ้นอาสวะ). ภิกษุ ท. ! นี่แล เป็นบุคคลที่สอง ซึ่ง **เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า**.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น **เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕** เป็น **อันตราปรินิพพายีบุคคล**.[๑] ภิกษุ ท. ! นี่แลเป็นบุคคลที่สาม ซึ่ง **เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควร**

---

๑. บุคคลผู้ปรินิพพานในระหว่าง คือพระอนาคามี ที่ละสัญโญชน์เบื้องบนเพิ่มขึ้นอีก ๕ อย่างคือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา เหล่านี้แล้ว ได้บรรลุอรหันตตผล ไม่ทันถึงครึ่งอายุประมาณก็ปรินิพพาน.

ทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา บุคคลนั้น **เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็น อุปหัจจปรินิพพายีบุคคล**[๑]. ภิกษุ ท. ! นี่แล เป็นบุคคลที่สี่ ซึ่ง **เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า**.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น **เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็น อสังขารปรินิพพายีบุคคล**[๒]. ภิกษุ ท. ! นี่แล **เป็นบุคคลที่ห้า ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า**.

---

๑. บุคคลผู้ปรินิพานเมื่อครบอายุ คือพระอนาคามี ที่มีอายุเกินกึ่งกำหนดหรือพอจดอายุประมาณก็ได้บรรลุอหัตตผล แล้วก็ปรินิพพาน.

๒. บุคคลผู้ปรินิพพานโดยไม่ต้องทำความเพียรมาก.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น **เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็น สสังขารปรินิพพายีบุคคล**[๑]. ภิกษุ ท. ! นี่แล เป็นบุคคลที่หก ซึ่ง**เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า**.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น **เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็น ผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภพ**[๒]. ภิกษุ ท. ! นี่แล เป็นบุคคลที่เจ็ด ซึ่ง **เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า**.

---

๑. บุคคลผู้ปรินิพพาน โดยต้องทำความเพียรมาก.

๒. บุคคลผู้ละสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ อย่างได้แล้ว จักเกิดโดยวิธีแห่งโอปปาติกะกำเนิด ในชั้นสุทธาวาสขึ้นไปจนถึงชั้นอกนิฏฐภพ แล้วละสัญโญชน์เบื้องบนเพิ่มขึ้นอีก ๕ อย่าง ก็บรรลุอรหัตตผลแล้วก็ปรินิพพานในที่นั้น.

(อีกสูตรหนึ่ง)[๑]

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า ? เจ็ด จำพวก คือ :-

ภิกษุ ท. ! **บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นทุกข์ในสังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นอยู่.** _ _ _ฯลฯ_ _ _ (ข้อความต่อไปของสูตรนี้เป็นไปทำนองเดียวกันกับสูตรก่อน ผิดกันแต่สูตรนี้ กล่าวถึงความเป็นทุกข์ แทนที่จะกล่าวถึงความไม่เที่ยง, ผู้อ่านอาจเติมข้อความให้เต็มได้ด้วยตนเอง โดยใส่คำว่า "ความเป็นทุกข์" แทนคำว่า "ความไม่เที่ยง" เท่านั้น จึงไม่เรียงไว้ตลอดทั้งสูตร ในที่นี้).

(อีกสูตรหนึ่ง)[๒]

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า ? เจ็ด จำพวกคือ :-

ภิกษุ ท. ! **บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นอนัตตาในธรรมทั้งหลายทั้งปวง เป็นอยู่.**_ _ _ฯลฯ_ _ _(ข้อความต่อไปของสูตรนี้ ก็เป็นไปทำนองเดียวกับสูตรแรก ผิดกันแต่สูตรนี้ กล่าวถึงความเป็นอนัตตา แทนที่จะกล่าวถึงความไม่เที่ยง และความเป็นทุกข์, ผู้อ่านอาจเติมข้อความให้เต็มได้ด้วยตนเอง จึงไม่เรียงไว้ตลอดทั้งสูตร).

(อีกสูตรหนึ่ง)[๓]

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า ? เจ็ด จำพวกคือ :-

---

๑, ๒, ๓. บาลี พระพุทธภาษิต สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๔/๑๗.

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ **มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นสุขในนิพพานเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความเป็นสุขอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความเป็นสุขเป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความเป็นสุข ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา** ; บุคคลนั้น ได้กระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. ! นี่แล เป็น **บุคคลแรก** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นสุขในนิพพานเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความเป็นสุขอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความเป็นสุข เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความเป็นสุข ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; อนึ่ง ความสิ้นอาสวะ และความสิ้นชีวิต ของบุคคลนั้น มีขึ้นไม่ก่อนไม่หลังกว่ากัน (คือมรณภาพพร้อมกับความสิ้นอาสวะ). ภิกษุ ท. ! นี่แล เป็น **บุคคลที่สอง** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นสุขในนิพพานเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความเป็นสุขอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความเป็นสุข เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความเป็นสุข ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นอันตราปรินิพพายีบุคคล. _ _ _**ที่สาม** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา_ _ _เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบ

แห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นอุปหัจจปรินิพพายีบุคคล,_ _ _**ที่สี่** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา_ _ _เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้นเพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นอสังขารปรินิพพายีบุคคล, _ _ _**ที่ห้า** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา_ _ _เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นสสังขารปรินิพพายีบุคคล,_ _ _**ที่หก** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา_ _ _เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้นเพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภพ. ภิกษุ ท. ! นี่แล เป็น**บุคคลที่เจ็ด** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า[๑].

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้แล เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื้อนาบุญ เกิดจากการไม่ลืมคำปฏิญาณ[๒]

ภิกษุ ท. ! บุคคล แปด จำพวกเหล่านี้ **เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่**

---

๑. ข้อความแห่งสูตรนี้ แปลกจากที่เราเคยทราบกันว่า ความเป็นอาหุเนยยบุคคลนั้นครอบคลุมลงมาถึง พระสกทาคามี และพระโสดาบันด้วย, จะยุติเป็นอย่างไร ขอฝากท่านผู้รู้ทั้งหลายช่วยวินิจฉัยต่อไป.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๓๐๑/๑๔๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. แปด จำพวกอะไรบ้างเล่า ? แปด จำพวกคือ :-

(๑) พระโสดาบัน,

(๒) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล,

(๓) พระสกทาคามี,

(๔) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามิผล,

(๕) พระอนาคามี,

(๖) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามิผล,

(๗) พระอรหันต์,

(๘) พระผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์.

ภิกษุ ท. ! บุคคล แปด จำพวกเหล่านี้แล เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

"ผู้ปฏิบัติแล้ว ๔ จำพวก และผู้ตั้งอยู่ในผลแล้ว ๔ จำพวก นี่แหละ สงฆ์ ที่เป็นคนตรง, เป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในปัญญา และศีล ย่อมกระทำให้เกิดบุญอื่นเนื่องด้วยอุปธิ[๑] แก่มนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีความต้องการด้วยบุญ กระทำการบูชาอยู่; ทานที่ให้แล้วในสงฆ์ จึงมีผลมาก".

---

๑. บาลีว่า "โอปธิก" มีคำแก้ว่า "อตฺตภาวชนกปฏิสนฺธิปวตฺติวิปากทายกา" ซึ่งแปลว่า "เป็นผู้ให้เกิดอัตตภาพและให้วิบากอันเป็นไปเพื่อการปฏิสนธิใหม่".

เนื้อนาบุญ เกิดจากการหมดพิษสงทางใจ[๑]

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างแล้ว ย่อม **เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.** องค์ประกอบห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

(๑) **เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย ศีล.**
(๒) **เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย สมาธิ.**
(๓) **เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย ปัญญา.**
(๔) **เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย วิมุตติ.**
(๕) **เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย วิมุตติญาณทัสสนะ.**

(อีกสูตรหนึ่ง)[๒]

(๑) **เป็นผู้ประกอบด้วย สีลขันธ์อันเป็นอเสขะ.**
(๒) **เป็นผู้ประกอบด้วย สมาธิขันธ์อันเป็นอเสขะ.**
(๓) **เป็นผู้ประกอบด้วย ปัญญาขันธ์อันเป็นอเสขะ.**
(๔) **เป็นผู้ประกอบด้วย วิมุตติขันธ์อันเป็นอเสขะ.**
(๕) **เป็นผู้ประกอบด้วย วิมุตติญาณทัสสนขันธ์อันเป็นอเสขะ.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๕๒/๑๐

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๕๒/๑๐๘.

ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื้อนาบุญ เกิดเพราะได้รับการฝึกตามลำดับ[๑]

ภัททาลิ ! พวกเธอ ยังมีอะไร ๆ น้อยนัก ครั้งเมื่อเราได้แสดงธรรม--ปริยายเปรียบด้วยม้าอาชาไนยหนุ่ม ให้แก่พวกเธอทั้งหลาย โดยสมัยนั้น. เธอยังระลึกอุปมาเรื่องนั้นได้อยู่หรือ ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็อุปมาเรื่องนั้น ข้าพระองค์ระลึกไม่ได้แล้ว พระเจ้าข้า".

ภัททาลิ ! ในข้อที่ระลึกไม่ได้นั้น เธออาศัยอะไรเป็นเหตุเล่า ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เพราะเหตุว่า ข้าพระองค์นั้น มิได้ทำให้สมบูรณ์ด้วยสิกขาในคำสั่งสอนของพระศาสดามาสิ้นเวลานานนักหนาแล้ว พระเจ้าข้า".

ภัททาลิ ! นั่น มิใช่เหตุ, นั่น มิใช่ปัจจัยดอก. ที่แท้นั้นเราคอยจับดูใจของเธอด้วยใจของเรามานานช้า จนทราบว่า "โมฆบุรุษผู้นี้ เมื่อเรากำลังแสดงธรรมอยู่ ก็หาได้ทำตนให้เป็นคนมีความต้องการด้วยธรรมไม่ กลับไม่สนใจ ไม่ประมวลเอาเข้ามาด้วยใจทั้งหมด ไม่เงี่ยโสตลงฟังธรรม" ดังนี้. ภัททาลิ ! ก็แต่ว่า เราจักแสดงธรรมปริยายเปรียบด้วยม้าอาชาไนยหนุ่มให้แก่เธอซ้ำอีก, เธอจงฟังธรรมปริยายนั้น ทำในใจให้สำเร็จประโยชน์เถิด, เราจักกล่าวบัดนี้.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ภัททาลิสูตร ม. ม. ๑๓/๑๗๕/๑๗๓, ตรัสแก่พระภัททาลิ ผู้หัวดื้อถือรั้น ไม่ยอมทำตามคำวิงวอนของพระพุทธองค์ที่ทรงชี้ชวนว่า "มาเถิด แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็จงฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว. พวกเธอทั้งหลาย เมื่อฉันอยู่ซึ่งโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว จักรู้สึกความที่เป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากายกระปรี้กระเปร่า มีกำลังและมีความผาสุก" ดังนี้. แต่เมื่อท่านภัททาลิได้ฟังธรรมเรื่อง "อุปมาด้วยม้าอาชาไนยหนุ่ม" ซ้ำเป็นครั้งที่สองก็กลับใจได้ และเข้าใจซาบซึ้งในพระพุทธดำรัสนั้น มีใจสูงขึ้นด้วยปีติแล้ว.

เมื่อท่านภัททาลิทูลสนองพระพุทธดำรัสแล้ว, พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ดำรัสพระพุทธวจนะนี้ต่อไปว่า :-

ภัททาลิ ! เปรียบเหมือนคนฝึกม้าผู้สามารถ ได้ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีมาแล้ว ในชั้นแรก ย่อมฝึกให้รู้จัก **การรับสวมบังเหียนก่อน**. เมื่อม้านั้นถูกฝึกให้รู้จักการรับสวมบังเหียนอยู่, พยศต่าง ๆ ที่ม้าประพฤติเป็นข้าศึกเป็นหลักตอเสพผิดดิ้นรน เหมือนลักษณะของม้าที่ยังไม่เคยถูกฝึกนั้นก็ยังมีอยู่บ้าง. ม้านั้นเพราะถูกฝึกเนือง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้าก็หมดพยศ ในข้อที่ไม่รับสวมบังเหียนนั้น.

ภัททาลิ ! เมื่อใด ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีตัวนั้น ถูกฝึกเนือง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า จนหมดพยศในข้อนั้นแล้ว, เมื่อนั้น คนฝึกม้า จึงทำการฝึกม้าตัวนั้น ให้ยิ่งขึ้นไป ใน **การเทียมแอก**. เมื่อม้านั้นถูกฝึกให้รู้จักการเทียมแอกอยู่, พยศต่าง ๆ ที่ม้าประพฤติเป็นข้าศึกเป็นหลักตอเสพผิดดิ้นรน เหมือนลักษณะของม้าที่ยังไม่เคยถูกฝึกนั้นก็ยังมีอยู่บ้าง. ม้านั้น เพราะถูกฝึกเนือง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า ก็หมดพยศ ในข้อที่ไม่รับแอกนั้น.

ภัททาลิ ! เมื่อใด ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีตัวนั้น ถูกฝึกเนือง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า จนหมดพยศในข้อที่ไม่รับแอกนั้นแล้ว, เมื่อนั้น คนฝึกม้าจึงทำการฝึกม้าตัวนั้นให้ยิ่งขึ้นไป :-

(๑) **ในการแยกขากระโดดแผล็วขึ้นพร้อมกันทั้งสี่ขา,**

(๒) **ในการเอี้ยวตะแคงตัวเป็นวงกลมจนผู้ขี่หยิบอาวุธที่ตกดินได้,**

(๓) **ในการสามารถวิ่งจดแต่ปลายกีบจนไม่เกิดเสียง,**

(๔) **ในความเร็วทั้งทีหนีทีไล่,**

(๕) **ในการไม่กลัวเสียงอึกทึกทุกชนิด,**

(๖) **ในการรู้คุณค่าของพระราชา,**

(๗) **ในการทำตัวให้สมกับเป็นวงศ์พระยาม้า,**

(๘) **ในความเร็วเลิศ,**

(๙) **ในความเป็นยอดม้า,**

(๑๐) **ในความควรแก่การฟังแต่คำที่นิ่มนวล.**

ภัททาลิ ! ม้านั้น เพราะถูกฝึกเนือง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้าก็หมดพยศต่าง ๆ ในสิบข้อเหล่านั้น.

ภัททาลิ ! เมื่อใด ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีตัวนั้น ถูกฝึกเนือง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า จนกระทั่งหมดพยศทุกอย่างแล้ว, เมื่อนั้น คนฝึกม้าก็ย่อมฝึกม้าตัวนั้นเพิ่มเติมให้ยิ่งขึ้นไป **โดยทั้งคุณภาพและกำลัง.**

ภัททาลิ ! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดี ที่ประกอบด้วยองค์คุณสิบอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย ;

ภัททาลิ ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสิบอย่างแล้ว **ย่อม เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.** องค์ประกอบสิบอย่างอะไรบ้างเล่า ? สิบอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

(๑) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิอันเป็นอเสขะ.**

(๒) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาสังกัปปะอันเป็นอเสขะ.**

(๓) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาวาจาอันเป็นอเสขะ.**

(๔) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมากัมมันตะอันเป็นอเสขะ.**

(๕) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาอาชีวะอันเป็นอเสขะ.**
(๖) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาวายามะอันเป็นอเสขะ.**
(๗) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาสติอันเป็นอเสขะ.**
(๘) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาสมาธิอันเป็นอเสขะ.**
(๙) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาญาณอันเป็นอเสขะ.**
(๑๐) **เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาวิมุตติอันเป็นอเสขะ.**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสิบอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

พินัยกรรม ของ "พระสังฆบิดา"[๑]

ภิกษุ ท. ! บัดนี้ ตถาคต ขอเตือนพวกเธอทั้งหลายไว้ ว่า :
"สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา.
พวกเธอทั้งหลาย จงทำ ความไม่ประมาท
ให้ถึงพร้อม เถิด" ดังนี้.

นี่แล เป็นพระวาจาที่ตรัสครั้งสุดท้ายของพระตถาคตเจ้า.

หมวดที่สิบเก้า จบ.

---

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๘๐/๑๔๓.

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

จบ.

ปทานุกรม

ของขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ ๒,๕๖๑ คำ

(เรียงลำดับตามหลักอักษรไทย)

ก

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ข

ค

(ส่วนคำขนาบ)

ท

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ธ

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

น

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

บ

ป

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ผ

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ฝ

พ

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ฟ

ภ

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ย

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ร

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ล

(ส่วนคำขนาบ)

ส

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ห

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

อ

(ส่วนคำขนาบ)

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ลำดับหมวดธรรม
ในหนังสือขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

(เรียงลำดับจากน้อยไปหามากและตามลำดับอักษร)

๖